

Ο Αριστοτέλης...
πάει σχολείο

Ο Αριστοτέλης... πάει σχολείο

Υποστηρικτικό υλικό
για τη διδακτική προσέγγιση
του Αριστοτέλη και του έργου του

(για μαθητές Πρωτοβάθμιας
και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης)

Ο Αριστοτέλης συγκαταλέγεται μεταξύ των μεγάλων προσωπικοτήτων, που με τη σκέψη και το έργο τους χάραξαν βαθιά την ιστορία του πολιτισμού και επέδρασαν καθοριστικά στη διαμόρφωσή του. Ο Σταγειρίτης μαθητής του Πλάτωνα ως στοχαστής και δάσκαλος επηρέασε τόσο τη σκέψη και τα γράμματα όσο και την επιστημονική μεθοδολογία, υιοθετώντας τη λογική ως πρόταγμα του φιλοσοφικού κόσμου, στο πλαίσιο ενός φιλοσοφικού συστήματος, που συνθετικά, μεθοδικά και ερμηνευτικά, ασχολήθηκε με βασικούς κλάδους της φιλοσοφίας και επεκτάθηκε σε περιοχές που σχετίζονται με πολλά θεμελιώδη πεδία της επιστήμης, έχοντας μια μοναδική επίδραση στην ιστορία του ανθρώπου, συνεχίζοντας να είναι παρών στην εξέλιξη της Δυτικής σκέψης.

Η παρούσα έκδοση στοχεύει να βοηθήσει τους μαθητές/τριες, ηλικίας 10-15 ετών, μέσα από το υποστηρικτικό υλικό που περιέχει, να προσεγγίσουν και να κατανοήσουν το έργο και την προσωπικότητα του μεγάλου φιλοσόφου και επιστήμονα.

Αποτελείται από σχέδια μαθήματος, που περιλαμβάνουν μια ποικιλία εκπαιδευτικών εργαλείων (θέατρο, παιχνίδι, ΤΠΕ, δημιουργική γραφή κ.α.) οργανικά συνδεδεμένων με όλα σχεδόν τα διδασκόμενα γνωστικά αντικείμενα και οδηγούν τους εκπαιδευτικούς και μαθητές στην ανάλυση, κατανόηση και εμβάθυνση στο έργο του Αριστοτέλη, μέσα από την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και της δημιουργικής έκφρασης, ανιχνεύοντας παράλληλα τις επιρροές του έργου αυτού στο σήμερα.

Είμαι σίγουρος ότι η συλλογική αυτή προσπάθεια 18 εκπαιδευτικών της Α΄ θμιας και Β΄ θμιας εκπαίδευσης, που εκδόθηκε από τη Διεύθυνση Π.Ε. Σερρών και τον Σύνδεσμο Φιλολόγων Σερρών, υπό την αιγίδα της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής για την Unesco, θα αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο για όσους επιθυμούν να σκιαγραφήσουν έναν «γεωγραφικό χάρτη της γνώσης» του Αριστοτέλη, του στοχαστή που αποδέχθηκε την ακατάσχετη πολλαπλότητα της πραγματικότητας, αποκαθιστώντας τις επιστημονικές αξιώσεις της προσωκρατικής φιλοσοφίας και ιδρύοντας τους περισσότερους από τους μαθησιακούς κλάδους που ισχύουν ακόμη για μας.

Παπασταμόπουλος Ξενοφών
Δι/ντής Α΄ Θμιας Εκπ/σης
Σερρών

Η ανακήρυξη του 2016 ως έτους αφιερωμένου στον Αριστοτέλη από την Unesco προσφέρει σε εμάς τους φιλόλογους μια μοναδική ευκαιρία να έλθει στο προσκήνιο και πάλι η ζωογόνα και ρηξικέλευθη αρχαία ελληνική φιλοσοφία. Πιστεύουμε πως σήμερα περισσότερο από ποτέ, όλοι και κυρίως οι νέοι, μπορούν να βρουν πηγές έμπνευσης στις γνήσιες και διαχρονικές αξίες του αρχαίου ελληνικού πνεύματος, οι οποίες αποτελούν αναγκαίους και φωτεινούς οδοδείκτες.

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Συνδέσμου Φιλολόγων Ν. Σερρών με την ανακοίνωση της ανακήρυξης του επετειακού έτους για τον Αριστοτέλη προγραμματίσε συγκεκριμένες δράσεις και εκδηλώσεις με στόχο την προβολή του έργου και της προσωπικότητας του σπουδαίου Έλληνα φιλοσόφου, ο οποίος άσκησε και ασκεί ακόμη και σήμερα καταλυτική επίδραση σε ολόκληρη την ανθρωπότητα. Η προσέγγιση, όμως, αυτή πιστεύουμε πως δεν θα έπρεπε να εγκλωβιστεί σε θεωρητικές μόνο επιστημονικές κατευθύνσεις και να υπονομευτεί από μια αρχαιοπληκτική και μονοδιάστατη συχνά αναφορά.

Στόχος μας οφείλει να είναι η ουσιαστική προσέγγιση, η βιωματική, ενεργή σχέση με τις ιδέες και τα νοήματα του φιλοσοφικού στοχασμού

του μοναδικού Σταγειρίτη στη διαχρονική αυτοτέλειά τους. Κύριο μέλημά μας η ουσιαστική επικοινωνία των νέων μαθητών με το δυναμικό, πολυδαίδαλο, διεπιστημονικό και ανθρωποκεντρικό έργο του Αριστοτέλη, με τρόπο κατανοητό και άμεσο.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο το σκεπτικό του Διοικητικού Συμβουλίου του Συνδέσμου Φιλολόγων Ν. Σερρών συνάντησε το πρωτοποριακό όραμα της Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Σερρών και του υπεύθυνου του Γραφείου Σχολικών Δραστηριοτήτων κ. Γιάννη Πούλιου.

Το εγχείρημα μας τολμηρό, αλλά ο σκοπός μας υψηλός...!

Επιθυμία και πρωταρχικός στόχος μας: **Να πάει ο Αριστοτέλης σχολείο...**

Πιο συγκεκριμένα να γνωρίσουν οι μικροί μαθητές τον Αριστοτέλη και το έργο του μέσα στο σχολείο, όχι όμως ως μάθημα με τη στενή, «καταπιεστική» συχνά έννοια που του αποδίδεται, αλλά με δημιουργικές, ελεύθερες δραστηριότητες που θα προσκαλούν σε ενεργητική και ουσιαστική συμμετοχή τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς.

Και ναι, το κοινό όραμά μας έγινε πραγματικότητα....!

«Ο Αριστοτέλης πάει σχολείο»... μέσα από το υποστηρικτικό υλικό που ετοίμασαν και προτείνουν εξαιρετοι εκπαιδευτικοί, δάσκαλοι και φιλόλογοι της τάξης και της πράξης με οδηγό το μεράκι και τη δημιουργικότητά τους.

«Ο Αριστοτέλης πάει σχολείο»...γιατί ως φιλόλογοι θεωρούμε πως είναι άδικο και ακατάληπτο να απουσιάζουν από τη δημόσια ελληνική εκπαίδευση ο λόγος και οι ιδέες του.

«Ο Αριστοτέλης πάει σχολείο»...γιατί επιθυμούμε να τον γνωρίσουν οι μικροί μαθητές και να «μυηθούν» στις ιδέες και τους στοχασμούς του, ώστε να αποκτήσουν έναν οδηγό στη ζωή τους.

«Ο Αριστοτέλης πάει σχολείο»...για να αντιληφθούν μέσα από βιωματικό και ευχάριστο τρόπο τη διαχρονικότητα αλλά και την επικαιρότητα των λόγων του.

«Ο Αριστοτέλης πάει σχολείο»...γιατί η ύψιστη τιμή για έναν κορυφαίο ΔΑΣΚΑΛΟ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΗΤΗ είναι να επηρεάσει τη ζωή και τη σκέψη των νέων ανθρώπων!

«Ο Αριστοτέλης πάει σχολείο»...για να γίνει ο “δικός τους” Αριστοτέλης!

Ως Πρόεδρος του Συνδέσμου Φιλολόγων Ν. Σερρών νιώθω ιδιαίτερα ευτυχής και περήφανη για τη συμπόρευσή μας με τη Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Σερρών που οδήγησε στην έκδοση του συγκεκριμένου υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού.

Με απόλυτο σεβασμό στο έργο και την προσωπικότητα του σπουδαίου Έλληνα φιλοσόφου, παραδίδουμε το παρόν εκπαιδευτικό υλικό και ευελπιστούμε να αποτελέσει έναν μοναδικό “πλοηγό” που θα χαρίσει συναρπαστικές εμπειρίες μέσα από τα βασικά και θεμελιώδη ζητήματα της Αριστοτελικής φιλοσοφίας, τόσο στους μικρούς μαθητές, όσο και στους συναδέλφους εκπαιδευτικούς που θα το αξιοποιήσουν.

Σύλια Ζέττα

Πρόεδρος ΔΣ

Συνδέσμου Φιλολόγων Σερρών

Αντί Προλόγου...

Η Αρχαία Ελληνική Φιλοσοφία αποτέλεσε και αποτελεί τη θεμέλιο λίθο του ελληνικού, του ευρωπαϊκού, αλλά και του οικουμενικού ανθρώπινου πολιτισμού. Η πιο αναγνωρίσιμη, αν όχι εμβληματική μορφή της είναι αναμφίβολα ο Αριστοτέλης, ο Σταγειρίτης φιλόσοφος που το έργο του, αν και δεν έχει διασωθεί ολόκληρο επηρέασε όσο κανένα άλλο την εξέλιξη του πολιτισμού μας και θεμελίωσε τόσο τις θετικές, όσο και τις θεωρητικές - κοινωνικές επιστήμες στον σύγχρονο κόσμο.

Η ανακήρυξη από την UNESCO του 2016 ως επετειακού έτους Αριστοτέλη αποτελεί μια εξαιρετική ευκαιρία να γνωρίσει ο καθένας μας την προσωπικότητα και το έργο του σπουδαίου Έλληνα φιλοσόφου και να συνειδητοποιήσει την επικαιρότητα των απόψεων και των θεωριών του στη σύγχρονη εποχή της ιδεολογικής σύγχυσης και της ανεργίας της θεωρητικής αναζήτησης.

Οι ιδέες του Αριστοτέλη για την ηθική αρετή, την κοινωνική συνείδηση των ατόμων, αλλά και την κατάκτηση της ευτυχίας μέσα στο πολιτικό και κοινωνικό γίγνεσθαι, ηχούν σήμερα περισσότερο από ποτέ επίκαιρες και αναγκαίες, για να μπολιάσουν το στείο και άγονο έδαφος της εκπαίδευσης των νέων παιδιών. Μέσα από αυτή την προβληματική και με τη θλιβερή διαπίστωση της απουσίας του Αριστοτέλη από το ελληνικό σχολείο, αναδύθηκε το όραμα και η «παράτολμη» σκέψη δημιουργίας ενός υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού για τον Αριστοτέλη, με κύριο στόχο την εκκλαίκευση των φιλοσοφικών θεωριών του, ώστε να είναι δυνατή η αξιοποίησή τους για την «μύηση» των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου και του Γυμνασίου στο πολυδιάστατο έργο του.

Το εγχείρημα αναμφίβολα είναι σπουδαίο και παράτολμο, αλλά η ανάγκη να δημιουργηθεί ένα «χρηστικό» εκπαιδευτικό υλικό για τους εκπαιδευτικούς μας ώθησε να το τολμήσουμε και μας όπλισε με δύναμη για να το υλοποιήσουμε. Δάσκαλοι και φιλόλογοι με γνώσεις, δημιουργική σκέψη και μεράκι συναντήθηκαν σε μια πρόσκληση ισότιμης συνεργασίας με κοινό άξονα τη σχεδίαση πρωτότυπων διαθεματικών σχεδίων εργασίας και εκπαιδευτικών σεναρίων, τα οποία θα συνέθεταν τα περιεχόμενα ενός υποστηρικτικού εγχειριδίου, κυρίως για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και σε δεύτερο χρόνο για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Ερωτήματα βασανιστικά και θλιβερά διαπιστώσεις αναδύθηκαν με αφορμή την επετειακή ανακήρυξη του έτους Αριστοτέλη. Αναρωτηθήκαμε τι από το μεγαλείο της Αρχαίας Ελληνικής σκέψης μεταφέρεται στον μαθητή του ελληνικού σχολείου. Τι γνωρίζει ένας σημερινός μαθητής για τον Αριστοτέλη, τον σπουδαιότερο διανοητή της Αρχαιότητας που αποτελεί ακόμη και σήμερα σημείο αναφοράς των ερευνητών σε πολλά επιστημονικά πεδία; Γιατί ο Αριστοτέλης είναι τόσο «ηχηρά» απών από το ελληνικό σχολείο;

Διαπιστώνουμε πως η αρχαία ελληνική φιλοσοφία -πέρα από τη γοητευτική αυτοαναφορικότητα και την αναγνώριση μιας ιδιαίτερης ανωτερότητας που βασίζεται στην κοινή καταγωγή- παραμένει απροσπέλαστη για το σύνολο των εκπαιδευτικών και μαθητών στην ελληνική εκπαίδευση. Εγκλωβίζεται, δυστυχώς, στην «εξειδικευμένη» προσέγγιση των υποψήφιων μαθητών για τις ανώτατες σχολές ανθρωπιστικών σπουδών και στέκει παραγκωνισμένη στη συνδιδασκαλία της με την τραγική ποίηση στο Γυμνάσιο

με αποτέλεσμα να ασφυκτιά στη μοναχική της πορεία μακριά από τις ζωές των νέων μαθητών. Αυτή την απομόνωση εμείς θελήσαμε να άρουμε και να φωτίσουμε την προσωπικότητα και το έργο του σπουδαίου διανοητή της Αρχαιότητας, του σοφού Αριστοτέλη.

Η Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση Σερρών πρωτοπόρος στον σχεδιασμό και την οργάνωση καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων συνάντησε το όραμα του Δ.Σ. του Συνδέσμου Φιλολόγων Σερρών για ζωογόνα μετάγγιση του έργου του Αριστοτέλη στον κορμό της ελληνικής εκπαίδευσης, ώστε να πάψει να μένει εγκλωβισμένο σε ακαδημαϊκές μόνο προσεγγίσεις για λίγους και εκλεκτούς. Το φώς, η καθαρότητα, η αλήθεια, η οξύνοια και η ευρηματικότητα των θεωριών του Αριστοτέλη θα είναι ευχής έργο να γίνουν κτήμα ολόένα και περισσότερων ανθρώπων και μάλιστα των νέων. Η θεμελιώδης γνώση για τη ζωή μας δεν μπορεί και δεν πρέπει να είναι απρόσιτη. Δεν φιλοδοξούμε σαφώς να δημιουργήσουμε ένα επιστημονικό πόνημα ακαδημαϊκού περιεχομένου. Εξάλλου, η διεθνής και ελληνική βιβλιογραφία προσφέρουν πολύτιμο στήριγμα για τον κάθε ενδιαφερόμενο. Βασική στόχευση μας αποτελεί η βιωματική προσέγγιση των κορυφαίων θεωριών του Αριστοτέλη μέσα από πρωτότυπες εκπαιδευτικές μεθόδους και η κατάκτησή τους από τους μαθητές. Το ελπιδοφόρο όραμά μας «αγκαλιάστηκε» από την Ελληνική Εθνική Επιτροπή της Unesco, η οποία έθεσε την έκδοσή του υπό την αιγίδα της.

Κύρια μέριμνα μας είναι να προτείνουμε δημιουργικές δραστηριότητες και καινοτόμες προσεγγίσεις στους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι επιθυμούν να «γνωρίσουν στα παιδιά τον Αριστοτέλη». Η ανοικτή πρόσκληση ενασχόλησης με το έργο του Αριστοτέλη και η προσπάθεια αναζήτησης μιας εκλαϊκευμένης αλλά ορθής πρόσληψης του έργου του αποδεικνύει πως δε θεωρούμε ότι αυτό αποτελεί προνόμιο μόνο των φιλοσόφων ή των «φιλοσοφούντων».

Η καινοτομία του συγκεκριμένου βιβλίου/οδηγού βρίσκεται στον τρόπο πρότασης και προσέγγισης των φιλοσοφικών θεωριών του Αριστοτέλη, με στόχο να ενεργοποιεί το ενδιαφέρον των μαθητών, να τις καθιστά εύληπτες και να τους βοηθά στην κατανόηση και την ενεργοποίησή τους μέσα από σύγχρονες τεχνικές ενσυναίσθησης, βιωματικές μεθόδους, χρήση των νέων τεχνολογιών, θεατρικό παιχνίδι κ.ά. Προτείνονται ποικίλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες με τη μορφή σχεδίων εργασίας, τα οποία μπορούν να εφαρμοστούν και να εκπονήσουν οι εκπαιδευτικοί κυρίως της Πρωτοβάθμιας αλλά και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, εκτός αναλυτικού προγράμματος, σε ώρες παράλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, σχολικών δραστηριοτήτων ή του μαθήματος της ευέλικτης ζώνης. Στην ουσία σε ένα ελεύθερο δημιουργικό εκπαιδευτικό πλαίσιο «προσκαλούνται» οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές σε μία συνάντηση ζωής με τον σπουδαίο Έλληνα φιλόσοφο Αριστοτέλη και το πολυσχιδές έργο του. Οι μαθητές καλούνται να αυτενεργήσουν, να προσεγγίσουν βιωματικά και να γνωρίσουν τις βασικές αρχές των θεωριών του Αριστοτέλη και στη συνέχεια να τις οικειοποιηθούν, καταθέτοντας τις δικές τους δημιουργίες, εμπνευσμένοι από το έργο του σπουδαίου Έλληνα φιλοσόφου.

Τα σχέδια εργασίας που προτείνονται για δημιουργική αξιοποίηση από εκπαιδευτικούς και μαθητές ακολουθούν μια συγκεκριμένη, ομοίμορφη και εύληπτη δομή, ώστε να προσφέρουν τις βασικές, χρηστικές αρχικά πληροφορίες που συνθέτουν και την ταυτότητα τους (τίτλο, εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα, μεθοδολογικά εργαλεία, ηλικία μαθητών και χρονική διάρκεια υλοποίησης). Στη συνέχεια καταγράφονται οι ειδικοί στόχοι και περιγράφεται αναλυτικά η διδακτική πορεία των προτεινόμενων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για τους μαθητές. Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο αποτελεί η καταγραφή ενός βοηθητικού εισαγωγικού πλαισίου, το οποίο αναφέρεται στις θεωρίες του Αριστοτέλη, που αποτελούν την πηγή έμπνευσης ή τον θεματικό πυρήνα του κάθε εκπαιδευτικού σχεδίου εργασίας. Σε πολλά προτεινόμενα σχέδια υπάρχει πλούσιο φωτογραφικό ή εικαστικό υλικό για να αξιοποιηθεί από τους εκπαιδευτικούς και μαθητές. Τέλος προ-

τείνεται βιβλιογραφία και δικτυογραφία, για να υπάρχει η δυνατότητα εμπλουτισμού των προτάσεων μας από τους εκπαιδευτικούς.

Στόχος της συγγραφικής ομάδας ήταν να «φωτιστούν» όσο το δυνατόν περισσότερα από τα πεδία του πολυφασματικού έργου του Αριστοτέλη. Γι' αυτό προτείνονται δραστηριότητες με θεματικούς άξονες τις απόψεις/αρχές του Αριστοτέλη για την τέχνη, την ηθική, την οικολογία, την εκπαίδευση, τη φιλία, τη μεσότητα, την πολιτική αλλά και την προσωπικότητα και τη ζωή του ίδιου του φιλοσόφου. Με ένα ταξίδι από τη σύγχρονη στη διαχρονία οι μικροί μαθητές και οι μικρές μαθήτριες προσκαλούνται να οικειοποιηθούν το έργο του κορυφαίου Έλληνα φιλοσόφου και να το προσεγγίσουν μέσα από το πεδίο των σύγχρονων τεχνολογικών και ψηφιακών μέσων, των κινούμενων σχεδίων, του θεατρικού παιχνιδιού και άλλων σύγχρονων τρόπων έκφρασης και δημιουργίας. Όλες οι δραστηριότητες σχεδιάστηκαν με άξονα τη διερευνητική/ανακαλυπτική μάθηση, στοχεύοντας στην επαγωγική προσέγγιση και τη συνεργατική/βιωματική γνώση των μαθητών.

Οι δραστηριότητες που καταγράφηκαν και αποτελούν το υποστηρικτικό εκπαιδευτικό υλικό για τον Αριστοτέλη είναι όλες πρωτότυπες και σίγουρα όχι δεσμευτικές. Αποτελούν ενδεικτικές προτάσεις μιας καινοτόμας, εκλαϊκευμένης, αλλά ορθής προσέγγισης με κύριο αποδέκτη τον μαθητή.

Ευελπιστούμε να δώσουν το έναυσμα για να ασχοληθούν ολοένα και περισσότεροι εκπαιδευτικοί δημιουργικά με τους μαθητές τους και να ανακαλύψουν τη σπουδαιότητα και τη διαχρονικότητα του έργου του κορυφαίου διανοητή της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας, του Αριστοτέλη. Ευχή μας να γίνει το έργο του ζωογόνα πηγή και κινητήριο δύναμη για τους μαθητές και τις μαθήτριες μας.

Αριστοτέλης, Πολιτικά, Βιβλίο VIII, 1337a 33 - 1337b 11, σελ.236-239, (2009) Εκδόσεις Ζήτηρος,Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια: Πηνελόπη Τζιώκα-Ευαγγέλου

«Ὅτι μὲν οὖν νομοθετητέον περὶ παιδείας καὶ ταύτην κοινὴν ποιητέον, φανερόν• τίς δ' ἔσται ἡ παιδεία καὶ πῶς χρὴ παιδεύεσθαι, δεῖ μὴ λανθάνειν. νῦν γὰρ ἀμφισβητεῖται περὶ τῶν ἔργων. οὐ γὰρ ταῦτά πάντες ὑπολαμβάνουσι δεῖν μανθάνειν τοὺς νέους οὔτε πρὸς ἀρετὴν οὔτε πρὸς τὸν βίον τὸν ἄριστον, οὐδὲ φανερόν πότερον πρὸς τὴν διάνοιαν πρέπει μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἥθος• ἔκ τε τῆς ἐμποδῶν παιδείας ταραχῶδης ἡ σκέψις καὶ δηλὸν οὐδὲν πότερον ἀσκεῖν δεῖ τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον ἢ τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετὴν ἢ τὰ περιττά (πάντα γὰρ εἴληφε ταῦτα κριτὰς τινας)• περὶ τε τῶν πρὸς ἀρετὴν οὐθέν ἐστιν ὁμολογούμενον (καὶ γὰρ τὴν ἀρετὴν οὐ τὴν αὐτὴν εὐθὺς πάντες τιμῶσιν, ὥστ' εὐλόγως διαφέρονται καὶ πρὸς τὴν ἀσκησιν αὐτῆς).» Πολιτικά, 1337a33-1337b21

«Έχουμε αποδείξει ήδη ότι επιβάλλεται να υπάρχει νομοθετική πρόνοια για την παιδεία και να είναι δημόσια. Οφείλουμε όμως να επισημάνουμε ποιος θα είναι ο χαρακτήρας της παιδείας και με ποιον τρόπο χρειάζεται να παρέχεται. Γιατί σήμερα διατυπώνονται διαφορετικές απόψεις για τα εκπαιδευτικά προγράμματα. Διαφωνούν για το περιεχόμενο σπουδών που είναι καλό να παρακολουθήσουν οι νέοι είτε αποβλέπει στην αρετή είτε στον άριστο βίο, και είναι ασαφές επίσης αν η παιδεία πρέπει να αποβλέπει στην πνευματική ανάπτυξη μάλλον ή στην ψυχική καλλιέργεια. Με αφετηρία την παρεχόμενη σήμερα παιδεία, η έρευνά μας θα βρεθεί σε μεγάλη σύγχυση και καθόλου δε θα διευκρινιστεί ποια αγαθά έχει χρέος να καλλιεργεί η παιδεία, τα χρήσιμα για τη ζωή, ή όσα οδηγούν στην αρετή ή στις επιπλέον γνώσεις (γιατί όλες αυτές οι απόψεις έχουν τους υποστηρικτές τους). Δεν υπάρχει επίσης καμιά συμφωνία για τα μορφωτικά αγαθά που οδηγούν στην αρετή (γιατί καταρχήν οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται διαφορετικά την αρετή που τιμούν, και συνεπώς δικαιολογημένα διαφέρουν και στις προτάσεις τους για την άσκησή της). Είναι γνωστό ότι τα παιδιά ενδείκνυται να διδάσκονται

από τα χρήσιμα όσα ανταποκρίνονται στις πρακτικές ανάγκες. Όμως είναι φανερό επίσης ότι δεν ενδείκνυται να τα διδάσκονται όλα, με δεδομένο ότι οι ασχολίες διαιρούνται σε αυτές που αρμόζουν σε ελεύθερους ανθρώπους και σε αυτές που ταιριάζουν σε ανελεύθερους. Επιπλέον ενδείκνυται τα παιδιά να μαθαίνουν από τα χρήσιμα εκείνα που δεν εκχυδαΐζουν αυτόν που τα μαθαίνει. Οφείλουμε να θεωρούμε χυδαία εκείνη την ασχολία, την τέχνη και τη μάθηση, που καθιστούν το σώμα [ή την ψυχή] ή το πνεύμα των ελεύθερων ανθρώπων άχρηστο για τα έργα και τις πράξεις της αρετής».

(Μτφρ. Πηνελόπη Τζιώκα - Ευαγγελία)

Περιεχόμενα

1) Το όνομα του Αριστοτέλη στη ζωή μας	15
2) «Παίζουμε» με το όνομα του Αριστοτέλη	21
3) Η ζωή του Αριστοτέλη	23
4) Ο Αριστοτέλης στη ζωγραφική	27
5) Η καταγωγή του Αριστοτέλη και οι πόλεις όπου έζησε	33
6) Γνωριμία με έναν σπουδαίο Έλληνα φιλόσοφο ...τον Αριστοτέλη...	37
7) Ταξίδι... με τον Αριστοτέλη	41
8) Η μόρφωσή του Αριστοτέλη-Μαθητής στην Ακαδημία του Πλάτωνα ..	45
9) Ο δάσκαλος Αριστοτέλης	51
10) Η εκπαίδευση ...με τα μάτια του Αριστοτέλη	55
11) Η εκπαίδευση μέσα από το έργο και τις ιδέες του Αριστοτέλη	59
12) Η φυσική αγωγή... του Αριστοτέλη	63
13) Στα χνάρια της Περιπατητικής Ακαδημίας (Λογοτεχνικά Μονοπάτια) ..	67
14) Το Λύκειο του Αριστοτέλη	71
15) Η «Μεσότητα» του Αριστοτέλη	75
16) Η «Μεσότητα» ως στάση ζωής	79
17) Οι χαρακτήρες και το ύφος των ανθρώπων	97
18) Η αρετή είναι μεσότητα	101
19) Ο επαγωγικός λόγος του Αριστοτέλη	105
20) Επαγωγικός λόγος και λογοτεχνία (η περίπτωση της Άγκαθα Κρίστι) ..	111
21) Ο Αριστοτέλης μέσα από τη λογοτεχνία	115
22) Η Λογική	117
23) Οι ιπτάμενοι ελέφαντες του παππού Αριστοτέλη	123
24) Τα πολιτεύματα	125
25) Πολίτης, πόλις, πολίτευμα ...ταξίδι στο χρόνο!	129
26) Συμμετέχουμε στη λήψη αποφάσεων	137
27) Η διαμεσολάβηση μέσα από τα Ηθικά και τα Πολιτικά του Αριστοτέλη ...	145
28) Ο φόβος κατά τον Αριστοτέλη και ο σχολικός εκφοβισμός	151
29) «Φίλοι;»	159
30) Ο Αριστοτέλης για την ...αρετή της φιλίας	167
31) Φίλοι για πάντα... κατά τον Αριστοτέλη	173
32) Η Ρητορική τέχνη και ο Αριστοτέλης	177
33) Ο ελεύθερος χρόνος	181
34) Η επικαιρότητα της πολιτικής οικονομίας του Αριστοτέλη	185
35) Η ιστορία της διάδοσης του αριστοτελικού έργου	191
36) Από τον Αριστοτέλη στον Γαλιλαίο	197
37) Το άλσος του Αριστοτέλη	219
38) Επίσκεψη στο Άλσος του Αριστοτέλη	227
39) Η διατροφή... του Αριστοτέλη	231
40) «Γύρω- γύρω όλοι, στη Μέση ο...»	235
41) «Φιλοτελισμός» με θέμα τον Αριστοτέλη	247
42) Νέοι και ηλικιωμένοι	251
43) Παίζοντας με τον Αριστοτέλη	255
44) Σύνδεση Δημοτικού-Γυμνασίου με τη βοήθεια του Αριστοτέλη	257
45) Συναισθήματα	261
46) Ο Αριστοτέλης στα... κοινωνικά δίκτυα	273

1 ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 3 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι:

- Να αναγνωρίσουν τους λόγους για τους οποίους πολλοί φορείς, ιδρύματα, οργανισμοί κλπ, επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν το όνομα του Αριστοτέλη για να αποδώσουν κύρος στη λειτουργία τους.
- Να μάθουν να εργάζονται σε ομάδες.
- Να μάθουν να βρίσκουν πληροφορίες στο διαδίκτυο.
- Να μάθουν να παρουσιάζουν τις πληροφορίες χρησιμοποιώντας τις νέες τεχνολογίες.
- Να συνδέσουν την χριστιανική θρησκεία με τον μεγάλο Έλληνα φιλόσοφο.
- Να «βρουν» τον Αριστοτέλη στην καθημερινότητά τους.

¹<https://www.youtube.com/watch?v=f67SbyTBrdU>

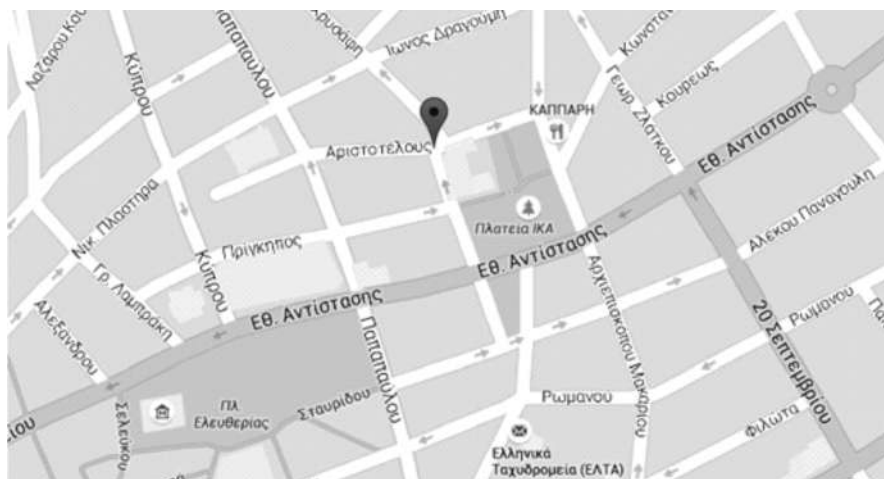
² <https://goo.gl/nCzVRb>

Περιγραφή:

Ζητούμε από τους μαθητές μας να αναζητήσουν στο διαδίκτυο πληροφορίες για δρόμους, πλατείες, χωριά, πόλεις, συλλόγους, οργανισμούς, ιδρύματα, πολιτιστικά προϊόντα κλπ που φέρουν το όνομα του Αριστοτέλη. Κατηγοριοποιούμε ό,τι βρήκαμε. Ενδεικτικά

Πλατεία Αριστοτέλους (Θεσσαλονίκη)	Οδός Αριστοτέλους (Θεσσαλονίκη)	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης	"Οδός Αριστοτέλους" Γιάννης Σπανός-Λευτέρης Παπαδόπουλος, ερμηνεύτρια Χάρις Αλεξίου
Πανελλήνιος Μαθητικός Διαγωνισμός Φυσικών "Αριστοτέλης" 2016 για μαθητές της Ε' και Στ' τάξης του Δημοτικού Σχολείου	Οδός Αριστοτέλους (Αθήνα)	Δήμος Αριστοτέλη (με έδρα τα Στάγειρα Χαλκιδικής)	Ελληνικό Σχολείο Μονάχου, Αριστοτέλης
1 ^ο Δημ. Σχολείο Αιγάλεω "Αριστοτέλης"	Σύλλογος εκπαιδευτικών Π.Ε. "Αριστοτέλης" (Αθήνα)	Ένωση Ελληνικών Συλλόγων Γονέων Καντονιού Ζυρίχης ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ	ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΑΝΤΙΠΡΟΙΟΥ
Πολιτιστικός Σύλλογος Καλλικώμου, "Ο Αριστοτέλης"		"Αριστοτέλης, ο επιπόλαιος" Ελληνική ταινία του 1970	

Αναζητήστε στη δική σας περιοχή αντίστοιχες πληροφορίες. Για παράδειγμα στην πόλη των Σερρών υπάρχει οδός με το όνομα του Αριστοτέλη²:

Χρησιμοποιήστε την υπηρεσία <http://google.gr.maps> για να βρείτε τους χάρτες³. Σχεδιάστε τη διαδρομή από το σχολείο σας προς την οδό, την πλατεία ή το ίδρυμα, σύλλογο κλπ. που βρήκατε. Ακούστε το γνωστό τραγούδι «Στην οδό Αριστοτέλους⁴», τραγουδήστε το και σχολιάστε τους στίχους του.

*Σάββατο κι απόβραδο και ασετυλίνη
στην Αριστοτέλους που γερνάς
έβγαζα απ' τις τσέπες μου φλούδες μανταρίνι
σου `ριχνα στα μάτια να πονάς*

*Παίζαν οι μικρότεροι κλέφτες κι αστυνόμους
κι ήταν αρχηγός η Αργυρώ
και φωτιές ανάβανε στους απάνω δρόμους
τ' Αη Γιάννη θα `τανε θαρρώ*

*Βγάζανε τα δίκονα οι παλιοί φαντάροι
γέμιζ' η πλατεία από παιδιά
κι ήταν ένα πράσινο, πράσινο φεγγάρι
να σου μαχαιρώνει την καρδιά*

*Παίζαν οι μικρότεροι κλέφτες κι αστυνόμους
κι ήταν αρχηγός η Αργυρώ
και φωτιές ανάβανε στους απάνω δρόμους
τ' Αη Γιάννη θα `τανε θαρρώ*

Γνωρίζετε άλλα ελληνικά τραγούδια όπου αναφέρεται το όνομα του Αριστοτέλη; (για παράδειγμα η Ελλάδα εκπροσωπήθηκε το 1993 στη Eurovision με το τραγούδι «Ελλάδα χώρα του φωτός» όπου αναφέρεται η φράση «παιδιά του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη»).

Χωριστείτε σε ομάδες. Κάθε ομάδα θα αναλάβει να συγκεντρώσει πληροφορίες για τον δρόμο, την πλατεία ή το ίδρυμα με το όνομα του Αριστοτέλη. Οι ομάδες μπορούν να δουλέψουν με πολλούς τρόπους:

- να δημιουργήσουν ένα power point με τις πληροφορίες που περισυνέλεξαν
- να γράψουν ένα άρθρο για την εφημερίδα του σχολείου ή το blog της τάξης
- να φτιάξουν μια αφίσα ή ένα κολάζ με τις πληροφορίες που βρήκαν

Προτείνεται οι ομάδες να ασχοληθούν:

- με την **πλατεία Αριστοτέλους**⁵ στη Θεσσαλονίκη και την ιστορία της

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Πλάτωνα και Αριστοτέλη - 1993 - THESSALONIKI: Aristotle and Plato

³ Μπορείτε επίσης να χρησιμοποιήσετε την ιστοσελίδα <http://www.ploigos.gr/> ή <http://maps.in.gr/>

⁴ https://www.youtube.com/watch?v=-kffv_bzlww

⁵ Η φωτογραφία: <http://goo.gl/K9qqE1>

⁶ <https://www.auth.gr/history>

⁷ <http://goo.gl/fVmjRC>

⁸ Το επίγραμμα του αετώματος του κτιρίου, «ΜΟΥΣΑΙΣ ΧΑΡΙΣΙ ΘΥΕ» περιγράφει το μήνυμα που θέλησε να αφήσει ο εμπνευστής του, ο πρώτος καθηγητής των αρχαίων ελληνικών Χαρίτων Χαριτωνίδης, ως παρακαταθήκη στις επόμενες γενιές. Συνοψίζοντας σε μία φράση, το επίγραμμα αυτό μας συμβουλεύει: Να θεραπεύεις τις Μούσες και Χάριτες. Θυσίασε στη γνώση αλλά και στο πνεύμα, στην επιστήμη αλλά και στην τέχνη -άλλωστε η απουσία του συνδέσμου «και», δηλώνει πως Μούσες και Χάριτες ταυτίζονται (Χρήστος Τσολάκης [2004], Περιοδικό Φιλολόγος, τεύχος 118).

⁹ <http://www.dimosaristoteli.gr> (στην ιστοσελίδα του Δήμου Αριστοτέλη μπορούν να βρουν οι μαθητές πολλές χρήσιμες πληροφορίες)

Η πλατεία σχεδιάστηκε από τον Γάλλο αρχιτέκτονα Ερνέστ Εμπράρ το 1917, αμέσως μετά την μεγάλη πυρκαγιά που κατέστρεψε το κέντρο της Θεσσαλονίκης. Σύμφωνα με τα σχέδιά του, η πλατεία -που η αρχική ονομασία της ήταν Πλατεία Μεγάλου Αλεξάνδρου- θα είχε ένα μεγάλο άγαλμα του Αλέξανδρου στο κέντρο της και θα κατέληγε βόρεια στην Εγνατία, όπου θα χτιζόταν ένα νέο Δικαστικό Μέγαρο. Σήμερα η πλατεία και η οδός Αριστοτέλους που την επεκτείνει βόρεια, παρουσιάζουν κάποια από τα βενετσιάνικα, βυζαντινά και αραβικά στοιχεία που σχεδίασε ο Εμπράρ, αν και επί των σχεδίων του έγιναν πολλές απλοποιήσεις.

-με το **Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης** και την ιστορία⁶ του

Ιδρύθηκε το 1925 (νόμος 3341/14-6-25) με την ονομασία Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Μετονομάστηκε το 1954 μετά από εισήγηση του τότε Πρύτανη Μαρίνου Σιγάλα και απόφαση της Συγκλήτου, σε «Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης».

Ο Γιάννης Ρίτσος επίτιμος διδάκτορας ΦΑΣ, 1975

Η παραπάνω φωτογραφία⁷ απεικονίζει την αναγόρευση του ποιητή Γιάννη Ρίτσου σε επίτιμο διδάκτορα της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. το 1975. Προσέξτε την επιγραφή στην είσοδο της σχολής: «ΜΟΥΣΑΙΣ ΧΑΡΙΣΙ ΘΥΕ». Γνωρίζετε τι σημαίνει⁸; («Θυσίαζε στις Μούσες και τις Χάριτες»)

-με τον **Δήμο Αριστοτέλη**⁹ (που στα γεωγραφικά του όρια περιλαμβάνει τα Στάγειρα, τη γενέτειρα του Αριστοτέλη).

Αφού γίνουν οι παρουσιάσεις, οι ομάδες συζητούν για τους λόγους που οδήγησαν την πολιτεία, την τοπική αυτοδιοίκηση ή άλλους φορείς στην ονομασία αυτή. Τι ήθελαν να πετύχουν επιλέγοντας το όνομα του Αριστοτέλη; Γνωρίζετε ότι υπάρχουν σχολεία (κυρίως δημοτικά) που έχουν στην ονομασία τους τον μεγάλο φιλόσοφο; Βρείτε ένα τέτοιο σχολείο και ετοιμάστε μια επιστολή προς τη διεύθυνση του σχολείου ή μια τάξη του σχολείου. Στην επιστολή ζητήστε τους περισσότερες πληροφορίες για τους λόγους που τους ώθησαν να επιλέξουν το συγκεκριμένο όνομα. Εσείς φοιτάτε σε ένα σχολείο που έχει επιλέξει -εκτός από την αριθμητική του ονομασία- και το όνομα κάποιου σπουδαίου Έλληνα; Αν όχι, θα επιλέγατε το όνομα του Αριστοτέλη; Θα επιλέγατε κάποιον άλλον σπουδαίο Έλληνα;

Τέλος συζητήστε για γνωστούς ή φίλους σας με το όνομα Αριστοτέλης (ή Τέλης). Πρόκειται για ονομασία προς τιμήν του αρχαίου φιλοσόφου; Βρείτε πληροφορίες για τον οσιομάρτυρα Αριστοτέλη που εορτάζεται στις 14 Μαΐου. Σχολιάστε την αγιογραφία που ακολουθεί¹⁰. Στην αγιογραφία αυτή απεικονίζεται ο αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος Αριστοτέλης. Πώς το εξηγείτε αυτό; Στην ίδια αγιογραφία απεικονίζεται ο αρχαίος Θουκυδίδης ενώ μπορείτε να βρείτε και άλλες αγιογραφίες του Σωκράτη, του Πλάτωνα κλπ. Τι αναγνωρίζει ο χριστιανισμός με αυτή την απόδοση τιμής στον Αριστοτέλη και σε άλλους αρχαίους φιλοσόφους;

Σχολιάστε και αυτή την αγιογραφία¹¹

Τι αναγράφεται στην επιγραφή που κρατάει ο Αριστοτέλης; (...ακάματος φύσει Θεού γέννησις εξ αυτού γαρ ο αυτός ουσιούται λόγος...). Τι σημαίνει η φράση αυτή; Βρείτε άλλους διάσημους Έλληνες με το όνομα Αριστοτέλης¹².

Πρόταση: Αν το σχολείο σας βρίσκεται στη Θεσσαλονίκη (ή κοντά στη Θεσσαλονίκη) μπορείτε να προγραμματίσετε εκπαιδευτικές επισκέψεις στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, την Πλατεία και την Οδό Αριστοτέλους αλλά και το Πάρκο του Αριστοτέλη στον Δήμο Αριστοτέλη στη Χαλκιδική.

¹⁰<http://pygmi.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2013/04/ellinismos-xristianismos1.jpg>

¹¹<https://eistorias.files.wordpress.com/2012/01/cf83ce-accf81cf89cf83ceb71107.jpg> (παράσταση στον νάρθηκα του παρεκκλησίου της Πορταϊτίσσης στην Ι. Μ. Ιβήρων, Άγιον Όρος. © Δημ. Τσιρόγλου, λήψη 2004)

¹² **Αριστοτέλης Βαλαωρίτης** (1824-1879), ποιητής και πολιτικός.
Αριστοτέλης Ωνάσης (1906-1975), έλληνας μεγιστάνας.
Τέλος (Αριστοτέλης) Αγαπηνός (1880-1907), μακεδονομάχος, γνωστός με το επαναστατικό ψευδώνυμο Καπετάν Άγρας.

2 ΠΑΙΖΟΥΜΕ ΜΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι:

- Μέσα από το γραμματικό φαινόμενο της σύνθεσης, να δοθεί ένα πρώτο ερέθισμα στα παιδιά, ώστε να γνωρίσουν τον Αριστοτέλη.
- Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές ότι τα αρχαία ελληνικά δεν απουσιάζουν από τη σύγχρονη γλωσσική τους καθημερινότητα.
- Να προσεγγίσουν τα βασικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του Αριστοτέλη
- Να χρησιμοποιήσουν ελκυστικά εκπαιδευτικά εργαλεία, όπως τις νέες τεχνολογίες, το κόμικ, τη δημιουργική γραφή, το θεατρικό παιχνίδι.

Χρήσιμες πληροφορίες:

Το όνομα του Αριστοτέλη περιέχει τη φιλοσοφία του!!! Προέρχεται από τα συνθετικά «άριστος» και «τέλος» (= σκοπός). Το «άριστος» είναι παραθετικό του «άγαθος» (άγαθος – αμείνων – άριστος). Το «άγαθος» με τη σημασία του ικανός και χρήσιμος χαρακτηρίζει τον Αριστοτέλη. Παράλληλα, «τέλος» (=σκοπός) όλων των αρχαίων φιλοσόφων ήταν να εμψυχήσουν το «άγαθόν» και την αρετή στους άλλους. Το «τέλος» ήταν και μέρος της φιλοσοφίας του Αριστοτέλη, ο οποίος έλεγε πως ο σκοπός υπαγορεύει κάθε γεγονός και εξέλιξη. Συμπερασματικά, υπάρχει ένα τελεολογικό κριτήριο ακόμα και στο όνομα του Αριστοτέλη!!!

Αριστοτέλης: ο έχων άριστους-αγαθούς σκοπούς

¹http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%B1%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%82&dq=

²http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/lexicon/lemma.html?id=183

³ Μπορούμε να πάρουμε ένα φύλλο Α3 και να το χωρίσουμε σε 6 τετράγωνα. Σε κάθε τετράγωνο ζωγραφίζουμε μια σκηνή από την ημέρα του μικρού Αριστοτέλη, Βάζοντας όλα εκείνα τα στοιχεία και εφέ (συννεφάκια, ηχητικά εφέ) που θα ομορφύνουν το κόμικ μας.

Μην ξεχνάτε ότι για να κάνουμε κόμικ: Επιλέγουμε πρώτα αριθμό και διαστάσεις πλαισίων για τις εικόνες μας που θα ζωγραφίσουμε Διαλέγουμε τους ήρωές μας Σκεφτόμαστε μια σύντομη ιστορία (στην περίπτωσή μας για τον μικρό Αριστοτέλη) Ζωγραφίζουμε τις εικόνες για την ιστορία μας και τις βάζουμε σε μια σειρά Δίνουμε έκφραση και κίνηση στους ήρωές μας Επιλέγουμε στη συνέχεια φόντο και προσθέτουμε αντικείμενα Προσθέτουμε τίτλο, λεζάντες, συννεφάκια με διαλόγους, ήχους και σύμβολα Βάζουμε τίτλο και προσθέτουμε το όνομά μας Το κόμικ που απεικονίζεται Βρίσκεται στο λινκ <http://goo.gl/PCrnJy>

Περιγραφή:

Θυμόμαστε το γραμματικό φαινόμενο της σύνθεσης και κάνουμε στον πίνακα ορισμένα παραδείγματα σύνθετων λέξεων.

Ζητούμε από τους μαθητές μας να θυμηθούν ονόματα «διάσημων» αρχαίων που είναι σύνθετες λέξεις (ενδεικτικά: Αγαθοκλής (αγαθός + κλέος) ο έχων καλή φήμη, Αγησίλαος (άγω+λαός) ο ικανός ηγέτης, Αθηναγόρας (Αθήναι+αγορά) ο σοφός αγορητής, Αλέξανδρος (αλέξω: απομακρύνω + ανήρ) ο απωθών τους άνδρες, ο ανδρείος, Αριστογένης (άριστος + γένος) ο ευγενής, Αριστόβουλος (άριστος + βουλή) ο άριστος σύμβουλος, Δημοσθένης (δήμος + σθένης) η δύναμη του λαού, Ευαγόρας (ευ+αγορεύω) ο καλός ομιλητής, Θουκυδίδης (Θεού+κύδος:δόξα) ο δοξάζων τον θεό, Μενέλαος (μένος + λαός) η ορμή του λαού, Πάτροκλος (πατρίς + κλέος) η δόξα της πατρίδος, Σοφοκλής (σοφός + κλέος) ο έχων δόξα σοφού, Τηλέμαχος (τηλέ: μακριά + μάχομαι) ο αγωνιζόμενος μακράν της πατρίδος, Αγαθονίκη (αγαθή + νίκη) η νικήτρια ένδοξης νίκης, Αφροδίτη (αφρός + αναδύω) η αφρογενής, η ωραιότητα, Ευδοξία (ευ + δόξα) η έχουσα καλή φήμη, Ιοκάστη (ιον+ κάζω:στολίζω) η ωραία ως μενεξές, Πολυξένη (πολύ + ξενία) η πολύ φιλόξενη.

Γράφουμε κάποια από αυτά στον πίνακα και τα αναλύουμε στα δύο συνθετικά τους. Εξηγούμε τους όρους. Γράφουμε το όνομα του Αριστοτέλη και κάνουμε την ίδια ανάλυση. Συζητούμε για τα δύο συνθετικά του ονόματος («άριστος» και «τέλος»). Εξηγούμε την αρχαία και σύγχρονη ερμηνεία τους. Βρίσκουμε άλλες σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό το «άριστος» και δεύτερο συνθετικό το «τέλος» (ενδεικτικά: αριστοκρατία, αριστοτέχνημα, αριστοτελισμός κλπ). Φτιάχνουμε προτάσεις με τις λέξεις αυτές αλλά και με τα δύο συνθετικά.

Αναζητούμε στην «Πύλη της ελληνικής γλώσσας¹» (Νέα Ελληνική, Εργαλεία, Ηλεκτρονικά λεξικά, Λεξικό Τριανταφυλλίδη) ερμηνείες του επιθέτου «άριστος». Κάνουμε το ίδιο για το ουσιαστικό «τέλος». Προσέχουμε ότι υπάρχουν δύο ερμηνείες της λέξης. Αναζητούμε την αρχαία της σημασία (σκοπός) χρησιμοποιώντας την επιλογή του μενού: Αρχαία ελληνικά². Ενώνουμε τις δύο έννοιες και προσπαθούμε να αποδώσουμε το σύνθετο νόημα της ονομασίας «Αριστοτέλης» (αυτός που έχει άριστους-αγαθούς σκοπούς). Ποιες πρώτες πληροφορίες μας δίνει αυτή η ανάλυση για την προσωπικότητα του Αριστοτέλη;

Φτιάχνουμε μια αστεία ιστορία

Μια μέρα -μη με ρωτάτε ποια, αποφασίστε εσείς- ο μικρός Αριστοτέλης ξύπνησε με ένα κακό προαίσθημα. Είδε στον ύπνο του τον παππού Αριστοτέλη -τον μπαμπά της μαμάς του- που του θύμιζε το βάρος του ονόματός του: «Καλέ μου Αριστοτέλη, ξέρεις ποιος ήταν ο αρχαίος Αριστοτέλης από τον οποίο πήρες το όνομά σου; Βαρύ το φορτίο σου αγαπημένε μου εγγονέ....». Ξύπνησε από τον θόρυβο του πρωινού λεωφορείου που περνούσε μπροστά από το σπίτι του. Ανασηκώθηκε στο κρεβάτι του και αγουροξυπνημένος όπως ήταν, σκέφτηκε: «ε, λοιπόν, σήμερα, ό,τι και να μου συμβαίνει, θα συμπεριφέρομαι ως... Αριστοτέλης...».

Τι φαντάζεστε ότι συνέβη στον μικρό Αριστοτέλη; Χωριστείτε σε ομάδες και δώστε συνέχεια στην ιστορία... Φτιάξτε ένα κόμικ³ μεταφέροντας σε αυτό την ιστορία του μικρού πρωταγωνιστή. Αναρτήστε τις ιστορίες σας και διαβάστε τις. Δραματοποιήστε τις σκηνές που φτιάξατε. Αφήστε τις ιστορίες στον πίνακα αναρτήσεων. Θα τις ξαναδείτε όταν προσεγγίσετε με περισσότερες λεπτομέρειες την προσωπικότητα του Αριστοτέλη. Άραγε οι επιλογές του μικρού σας ήρωα ανταποκρίνονται στα χαρακτηριστικά και την προσωπικότητα του αρχαίου φιλοσόφου;

3 Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Διάρκεια: 6> διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι

- Να γνωρίσουν οι μαθητές μέσα από την ποιητική αφήγηση βασικά στοιχεία της ζωής του Αριστοτέλη.
- Να ανακαλύψουν τη διαχρονικότητα της ελληνικής γλώσσας παραλληλίζοντας αρχαίους τύπους με ανάλογους της νεοελληνικής.
- Να φανταστούν τη ζωή του φιλοσόφου αποδίδοντάς την μέσα από εικαστικές δημιουργίες.
- Να αντιληφθούν τον τρόπο με τον οποίο γεννιέται ένα παρατσούκλι και τις συνέπειες που έχει συχνά η χρήση του.
- Να συνειδητοποιήσουν πόσο παλιά είναι η συνήθεια να αποδίδουμε παρατσούκλια σε ανθρώπους.
- Να γνωρίσουν στοιχεία των οικογενειών τους μέσα από τα παρατσούκλια που κατά καιρούς έχουν δοθεί σε προγόνους τους.
- Να εξοικειωθούν με το σχήμα λόγου της «μεταφοράς», να αντιλαμβάνονται τη λειτουργία της στον λόγο και να μπορούν να τη χρησιμοποιούν.

Το τρία ογδόντα τέσσερα,
στα Στάγειρα **εγενήθη**
υιός του γιατρού Νικόμαχου
γνωστού πολύ στα πλήθη

Μα ο δύστυχος από γονείς
Ορφάνεψε νωρίς
Κι ο Πρόξενος ανέλαβε
Πατήρ και **κηδευτής**

Σαν έγινε δεκαοκτώ
Αθήναζε κινάει
Ως φοιτητής του Πλάτωνα
Συχνά αντιμιλάει

Ο Πλάτωνας ο δάσκαλος
Τη σκέψη του εκτιμούσε
και «αναγνώστη» τον **καλεί**
και «νουν» τον χαιρετούσε

Μα την **Σχολή** δεν άφησε
εις τον Αριστοτέλη
τον Σπεύσιππο **εκέλευσε**
να χει το πάνω χέρι

Και μιας κι η Αθήνα έδειχνε
στους Μακεδόνες μίσος
Στην Άσσο εγκαταστάθηκε
Λόγω Ερμιά ίσως

Εκεί διδάσκει ευχάριστα
με όλη του τη σοφία
Και εφαρμόζει με χαρά
κάθε φιλοσοφία

Την Πυθιάδα απέκτησε
από το πρώτο ταίρι
Κι η Ερπυλλίδα του έκανε
Νικόμαχο αστέρι

Επόμενος σταθμός ζωής
η όμορφη Μυτιλήνη
όπου ο **καλός** Θεόφραστος
του βρήκε για να μείνει

Και κείνος παρατήρησε
πολύ καλά τη φύση
δούλευε ασταμάτητα
μέχρι να ρθει η δύση

Κατά το τρία σαράντα δυο
ο Φίλιππος του **μήνυσε**
και ως δάσκαλο του Αλέξανδρου
πολλάκις τον ετίμησε

και αυτός τον **Μέγα** Αλέξανδρο
διδάγματα στολίζει
με Όμηρο και ιδανικά
ώρες πολλές γεμίζει

το τρία τριάντα τέσσερα
πάλι Αθήνα πάει
κι ιδρύει μια Σχολή -φωλιά
της γνώσης που αγαπάει

Λύκειο την ονόμασε
και δίδασκε σε φοιτητές
που πάνω από όλα ήτανε
μεγάλοι ερευνητές

Κι ο Πλάτωνας του θύμωσε
και τον φωνάζει «**πώλον**»
μιας κι όταν γάλα εκόρτασε
του φέρθηκε με δόλον

Το Λύκειο «πήρε φωτιά»
παντού γνωστές οι φήμες
γιατί εκεί ξεκίνησαν
όλες οι επιστήμες

Πιο κορυφαία από αυτές
η πρώτη επιστήμη
η Λογική που έχει παντού
πολύ μεγάλη φήμη

Εκεί μέσα συγκέντρωσε
πολύτιμα στοιχεία
βιβλιοθήκη έστησε
γνωστή στην ιστορία

Και έτη δώδεκα μετά
ασέβεια του προσήψαν
οι Αθηναίοι οι αχάριστοι
και την αλήθεια κρύψαν

στο τέλος - **τέλος** της ζωής
το ξερε θα γυρνούσε
στον τόπο της μητέρας του
που τόσο αγαπούσε

και κει από χρόνια άρρωστος
μα λάτρης της σοφίας
άφησε την ανάσα του
γίγας φιλοσοφίας!!!!

Δραστηριότητες

Α) Ποιες πληροφορίες μας δίνει το παραπάνω ποίημα για τη ζωή του Αριστοτέλη; Μπορείτε να προσθέσετε και άλλες στροφές που θα μας δίνουν επιπλέον πληροφορίες;

Χρήσιμη πληροφορία

Λίμερικ ονομάζεται ένα είδος ποίησης, με χαρακτηριστική, σύντομη, χιουμοριστική σύσταση μιας στροφής πέντε στίχων και ομοιοκαταληξία τύπου AA-BB-A, όπου δηλαδή ο 1ος στίχος ομοιοκαταληκτεί με τον 2ο και τον 5ο στίχο και ο 3ος με τον 4ο. Τα ποιήματα του είδους αυτού διηγούνται μια σύντομη ιστορία και μπορεί να καταλήξουν και σε ένα ανέκδοτο.

Μπορούμε να τα φτιάξουμε ακολουθώντας τον παρακάτω πίνακα που προτείνεται από τους συγγραφείς του Ανθολόγιου Λογοτεχνικών Κειμένων της Α΄ και Β΄ Δημοτικού:

1. Ήταν(κάποιος-παρουσίαση του πρωταγωνιστή)
2. που(κάτι του συνέβαινε ή αποκαλύπτεται η ιδιότητά του)
3. όμως.....(κάτι έκανε)
4. και..... (κάτι είπε),
5.(βρες ένα περίεργο επίθετο γι αυτόν)

Παράδειγμα λίμερικ':

Ήτανε μια κοπέλα απ' τη Γαλλία
που τη λέγανε Σοφία
ήταν όμορφη θαρρώ,
κι έμοιαζε σαν ροδαλό μωρό
αυτή η μικρούλα απ' τη Γαλλία.

Με αφορμή το ποίημα, φτιάξτε ένα λίμερικ για τον Αριστοτέλη.

Β) Φτιάξτε με βάση το ποίημα μια **εικονογραφημένη ιστορία**. Κάθε στροφή του ποιήματος θα αποτυπώνει και μια σκηνή της ιστορίας σας. Η ιστορία θα μπορούσε να έχει τη μορφή κόμικ. Βάλτε συννεφάκια, διαλόγους ή άλλα στοιχεία που συναντούμε σε ένα κόμικ.

Γ) Με τη βοήθεια ενός έντυπου ή ηλεκτρονικού λεξικού της αρχαίας και νέας ελληνικής, **βρείτε τη σημασία των λέξεων που είναι γραμμένες με έντονα γράμματα** και ερευνήστε την εξέλιξή (μορφολογική και εννοιολογική) τους στον χρόνο. Για παράδειγμα η λέξη «τέλος» σύμφωνα με την Πύλη της ελληνικής γλώσσας μπορεί να σημαίνει: μια χρονική στιγμή, μια κατάσταση που παύει να υπάρχει, το τοπικό όριο όπου τελειώνει κάτι αλλά και σκοπός όπως και χρηματικό ποσό που υποχρεώνεται ο πολίτης να καταβάλει σε δημόσιες υπηρεσίες για την παροχή ορισμένων υπηρεσιών.

Δ) Αναζητήστε σε έντυπο ή ηλεκτρονικό υλικό ποια ήταν η **σχέση Πλάτωνα - Αριστοτέλη** κατά τη διάρκεια των σπουδών του Αριστοτέλη στην Ακαδημία; Να λάβετε υπόψη σας τα τρία παρατσούκλια (αναγνώστης, νους της σχολής και πώλος), με τα οποία αποκαλεί ο Πλάτωνας τον Αριστοτέλη. Ταξιδέψτε με τον νου σας στη δική σας μαθητική διαδρομή. Ποια ήταν η σχέση σας με τους εκπαιδευτικούς σας; Κάντε μια αντίστοιχη έρευνα στο οικογενειακό σας περιβάλλον. Ποια χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών σας σας κέρδιζαν και ποια σας απωθούσαν. Φτιάξτε μια λίστα και δημιουργήστε από το σύνολο της τάξης το προφίλ του αγαπημένου εκπαιδευτικού.

Ε) Τα **παρατσούκλια** προέρχονται κυρίως από τον τόπο καταγωγής, το επάγγελμα, το όνομα και από τα σωματικά και χαρακτηρολογικά στοιχεία των ανθρώπων. Εκφράζουν ορισμένες ιδιότητες σωματικές ή πνευματικές και ηθικές του παρονομασμένου, φανερά ή κρυφά κουσούρια. Μπορεί να έδωσαν αφορμή να γεννηθούν το ντύσιμό του (π.χ. Αρβίλας), συνήθειες ή πράξεις του, λέξεις ή φράσεις που συνηθίζει. Οι ιδιότητες, οι πράξεις κτλ. δεν εκφράζονται πάντοτε με κάποια κυριολεξία, αλλά συχνά με μεταφορές παρμένες από τον κόσμο των ζώων και των φυτών (π.χ. Νυφίτσας, Κουνάβας), από την άψυχη φύση (π.χ. Βαγένας, Ντάκος) και από πρόσωπα ιστορικά ή άλλα (π.χ. Τρούμαν, Μουσουλίνης). Συχνά είναι πλασμένα από ντόπιες λέξεις κάθε είδους και είναι δύσκολο να βρούμε την εξήγηση τους.

¹<http://akrasakis.blogspot.gr/2013/12/1.html>

²<http://users.sch.gr/salnk/online/glossa/glsxhmata.htm>

Με ποια παρατσούκλια σας αποκαλούν οι εκπαιδευτικοί σας, οι φίλοι σας, οι γονείς σας; Ποια από αυτά σας ενοχλούν και ποια όχι; Γιατί; Συγκεντρώστε τα πιο περίεργα παρατσούκλια στον πίνακα.

Χωριστείτε σε ομάδες και επινοείστε **δυο ιστορίες με παρατσούκλια**. Στη μια να δείξετε πώς και γιατί ένα παρατσούκλι δίνει χαρά ή τουλάχιστον δεν στεναχωρεί αυτόν στον οποίο απευθύνεται και στην άλλη πώς και γιατί το παρατσούκλι είναι αιτία να νοιώθει κάποιος άσχημα και να έχει μειωμένη αυτοπεποίθηση. **Δραματοποιήστε τις δύο ιστορίες στην τάξη.**

Να ερευνήσετε ανατρέχοντας σε έντυπη ή ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια σε ποιους ανθρώπους θα αποδίδετε τα παρακάτω παρατσούκλια: **Γκάγκαροι, Γκαζμάδες, Ακανέδες, Καρντάσια, Γκάτζοι ή Γκάτζολοι, Πανάγος, Παπουτσή, Χοντρός, Κεφτές, Χάχας, Κάβουρας, Κουναβάς, Λοχίας, Νυφίτσα, Αρκούδα.** (Η έρευνα και η συλλογή των παρατσούκλιων έγινε από τον "Κατσιμαντρά" Ανδρέα Μαντζαγρή). Για παράδειγμα το παρατσούκλι «γκάγκαρος» ήταν χαρακτηρισμός που δινόταν στους γηγενείς Αθηναίους και σκωπτικά σήμαινε αυτό που διπλομαντάλωνε την πόρτα του.

Ρωτήστε συγγενείς και συγκεντρώστε τα **παρατσούκλια που έχετε στο γενεαλογικό σας δέντρο**. Με τη βοήθειά τους επιχειρήστε να εξακριβώσετε τους λόγους που δόθηκαν αυτά τα παρατσούκλια.

Χρήσιμη πληροφορία

Μεταφορά² είναι το σχήμα λόγου, στο οποίο η σημασία μιας λέξης επεκτείνεται αναλογικά και σε άλλες συγγενικές λέξεις, που έχουν κάποια μικρή ή μεγάλη ομοιότητα μ' αυτήν, π.χ. χρυσό παιδί, μαύρη καρδιά.

Δραστηριότητα

Να εντοπίσετε στο ποίημα μεταφορικές φράσεις και να τις εντάξετε σε κατάλληλα γλωσσικά περιβάλλοντα, ώστε να αναδεικνύεται το νόημά τους. Φτιάξτε αντίστοιχους διαλόγους και δραματοποιήστε τους στην τάξη.

Στ) Αναζητήστε σε έντυπη ή ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια **πώς επηρέασε ο Ερμίας τον Αριστοτέλη να εγκατασταθεί στην Άσσο**; Ποιοι πολιτικοί λόγοι κρύβονται πίσω από αυτήν την επιλογή; Συζητήστε μέσα στην τάξη για πρόσωπα (ιστορικά ή κοντινά σας) που αναγκάζονται να αλλάζουν τόπο διαμονής. Ποιοι λόγοι οδηγούν σε αυτή τη μετακίνηση; Στο τέλος της συζήτησης μπορείτε να διασαφηνίσετε και τη σημασιολογική διαφορά των όρων: **προσφυγιά, μετανάστευση, εξορία**. Αναζητήστε στο οικογενειακό σας περιβάλλον πρόσωπα που έχουν βιώσει παρόμοιες καταστάσεις. Σε ποιες ιστορικές περιόδους ο Ελληνισμός γνώρισε την προσφυγιά ή τη μετανάστευση; Χωριστείτε σε ομάδες και αναζητήστε πληροφορίες για τις περιόδους αυτές.

Για παράδειγμα:

- Μεταναστευτικό κύμα μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο
- Μικρασιατική καταστροφή
- Εξορία αντιφρονούντων στη διάρκεια της Δικτατορίας του Μεταξά και της Δικτατορίας του 1967
- Παραδείγματα διωγμών και εξόριστων στην αρχαία Ελλάδα (Ηρόδοτος, Ξενοφώντας, Δημοσθένης, Θεμιστοκλής, Αριστείδης, Θουκυδίδης, Αριστοφάνης)
- Το Κυπριακό πρόβλημα και οι πρόσφυγες του νησιού
- Μεταναστευτικό ρεύμα του 1922 προς την Αμερική
- Μεταναστευτικές κινήσεις των Ελλήνων μετά την Άλωση του 1453

Υπάρχει σήμερα στην Ελλάδα νέο μεταναστευτικό ρεύμα; Για ποιους λόγους; Γνωρίζετε ανθρώπους στον κοινωνικό σας περίγυρο που για οικονομικούς λόγους εγκατέλειψαν την Ελλάδα; Αποτελεί σήμερα η Ελλάδα χώρα υποδοχής προσφύγων και μεταναστών; Από πού προέρχονται; Ποιες πολιτικές και οικονομικές συνθήκες τους φέρνουν στην Ελλάδα και στην Ευρώπη;

4 Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΣΤΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 3 διδακτικές ώρες	
Ηλικία: 10-15	

Στόχοι:

- Να εντοπίσουν μέσα από έργα τέχνης επιπλέον στοιχεία για την προσωπικότητα και το έργο του Αριστοτέλη
- Να εκφραστούν δημιουργικά
- Να μάθουν να αναζητούν πληροφορίες στο διαδίκτυο

Περιγραφή:

Αναζητούμε στο διαδίκτυο πίνακες ζωγραφικής με θέμα τον Αριστοτέλη. Τους δείχνουμε με τη βοήθεια ενός προβολέα και συζητούμε γι' αυτούς:

- ποιος είναι ο ζωγράφος δημιουργός;
- πότε δημιουργήθηκε ο πίνακας;
- ποιος είναι ο τίτλος του πίνακα (ποιον άλλον τίτλο θα δίνετε)
- ποιο είναι το κεντρικό θέμα του πίνακα (πού πηγαίνει η πρώτη ματιά σου);
- τι ξέρουμε για την ιστορική περίοδο που δημιουργήθηκε ο πίνακας;
- ποιο είναι το μήνυμα ή κεντρική ιδέα που αποτυπώνεται στον πίνακα;
- πώς παρουσιάζεται ο Αριστοτέλης στον πίνακα; (περιγράφουμε ό,τι βλέπουμε: χρώματα, σκιές, άλλα πρόσωπα, αντικείμενα, ενδυμασία και χώροι, εκφράσεις του προσώπου και στάση του σώματος, συναισθηματι-

κός κόσμος κλπ). Μπορούμε να βρούμε ποια στοιχεία της προσωπικότητας του Αριστοτέλη αποτυπώνονται στον πίνακα; Τι φαντάζεστε ότι σκέφτεται ο Αριστοτέλης στον συγκεκριμένο πίνακα;

Συγκρίνουμε διαφορετικούς πίνακες μεταξύ τους και βρίσκουμε διαφορές στον τρόπο που παρουσιάζεται ο Αριστοτέλης. Χωριζόμαστε σε ομάδες. Κάθε ομάδα επιλέγει έναν πίνακα από τους προτεινόμενους. Ενδεικτικές δραστηριότητες που θα μπορούσαμε να οργανώσουμε:

- αναπαραστήστε με το σώμα σας τον Αριστοτέλη (αν απεικονίζονται περισσότερα πρόσωπα στον πίνακα, αναπαραστήστε τα ως ομάδα)
- χρησιμοποιήστε τον ζωγραφικό πίνακα ως σκηνικό για μια ιστορία που θα γράψετε
- πώς θα ντύνατε μουσικά τον πίνακα;
- τι θα αλλάζατε στον πίνακα (χρώματα, εκφράσεις του Αριστοτέλη, άλλα πρόσωπα, φόντο κλπ)
- φτιάξτε τον δικό σας πίνακα ζωγραφικής με θέμα τον Αριστοτέλη (ποια θα είναι η επόμενη κίνηση του Αριστοτέλη; Πώς θα είναι η εικόνα την επόμενη στιγμή;)
- αν έχουμε επιλέξει ζωγραφικό έργο στο οποίο εικονίζονται περισσότερα από ένα πρόσωπα, επινοούμε διαλόγους μεταξύ των προσώπων. Επιλέγουμε το ύφος του διαλόγου (έντονος, ευγενικός, απολογητικός κ.λπ.) ή το περιεχόμενο του διαλόγου (συζητούν για το παρόν ή το μέλλον, για τους εαυτούς τους ή για τους άλλους κλπ)
- προσπαθούμε να βάλουμε σε μια σειρά τους πίνακες που βρήκαμε και να φτιάξουμε μια ιστορία με αυτούς
- φαντάσου ότι μπήκες και εσύ στον συγκεκριμένο πίνακα. Τι θα κάνεις; Πού τοποθετείς τον εαυτό σου στην καινούργια εκδοχή του πίνακα;

Ραφαέλ, *Η σχολή των Αθηνών*¹

(στο κέντρο ο Πλάτωνας-αριστερά και ο Αριστοτέλης-στα δεξιά)

*Λεπτομέρεια από τον ίδιο πίνακα
(ο Πλάτωνας δείχνει τον ουρανό, ο Αριστοτέλης τη Γη)*

Jusepe de Ribera, Αριστοτέλης ²

³<http://www.artexpertswebsite.com/pages/artists/hayez.php>

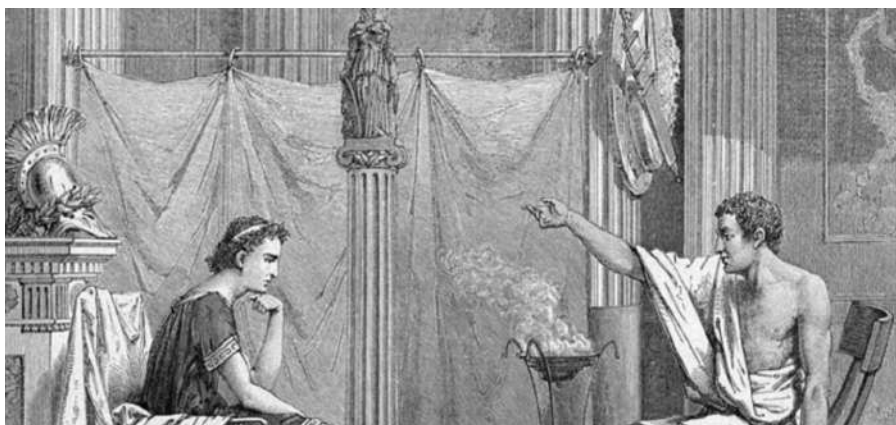
⁴<http://www.metmuseum.org/art/collection/search/437394>

Jusepe de Ribera, Αριστοτέλης³

Ρέμπραντ, Ο Αριστοτέλης μπροστά στην προτομή του Ομήρου⁴

Charles Laplante, Ο Αριστοτέλης και ο μαθητής του Μέγας Αλέξανδρος⁵

⁵<http://www.gettyimages.com/detail/news-photo/engraving-shows-future-macedonia-king-alexander-the-great-news-photo/146833406>

⁶<http://fractalart.gr/etos-ari-stoteli-1/>

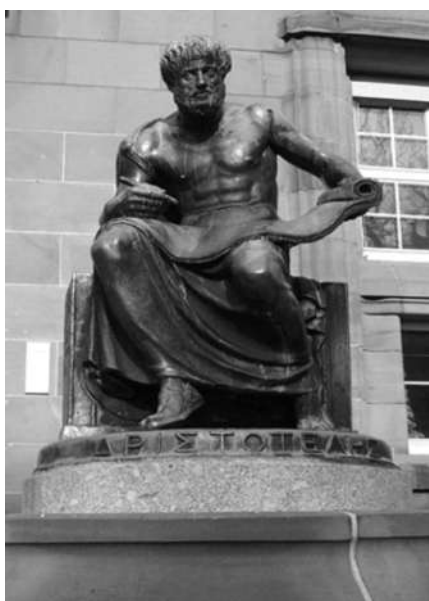
⁷https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Uni_Freiburg_-_Philosophen_4.jpg

⁸<http://www.mlahanas.de/Greeks/Cities/Stageira.html>

Gustav Adolph Spangenberg, Η σχολή του Αριστοτέλη⁶

Συγκρίνουμε τον τρόπο που απεικονίζεται ο Αριστοτέλης στους πίνακες και σε διάφορα αγάλματα:

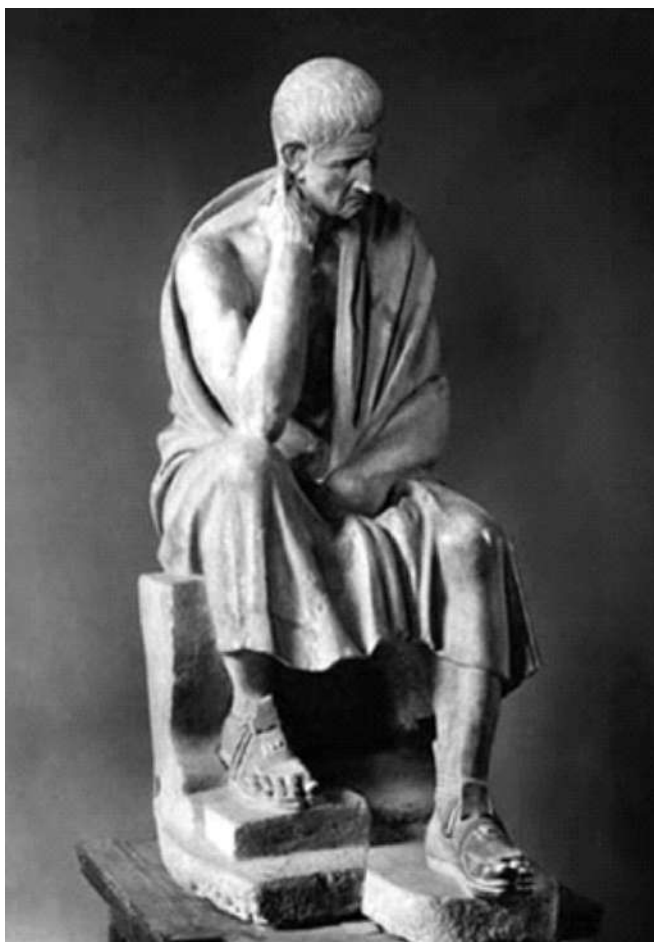
Πανεπιστήμιο του Freiburg (Γερμανία)⁷

Στάγαιρα Χαλκιδικής⁸

⁹ <http://www.biblicalarchaeology.org/daily/ancient-cultures/solomon-socrates-and-aristotle/>

¹⁰ <http://fractalart.gr/etos-aristoteli-1/>

Ρώμη ⁹

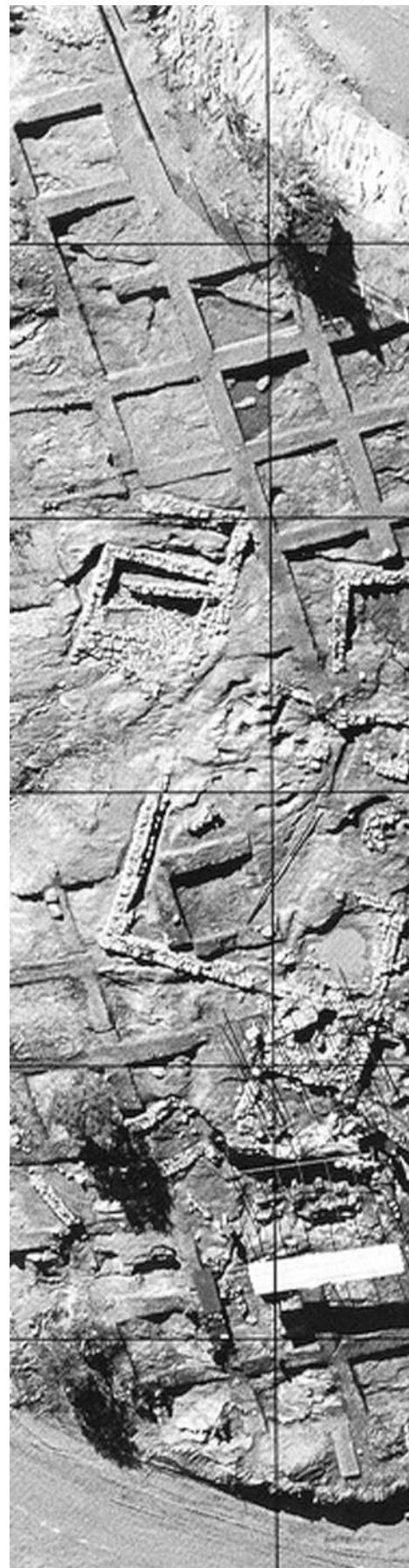
Θεσσαλονίκη ¹⁰

5 Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΚΑΙ ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ ΟΠΟΥ ΕΖΗΣΕ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 3 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι:

- Να αποκτήσουν οι μαθητές πρόσθετες πληροφορίες για τη ζωή του Αριστοτέλη.
- Να συνειδητοποιήσουν ακολουθώντας την πορεία ζωής του Αριστοτέλη το μεγαλείο του αρχαίου ελληνικού κόσμου και την ακτινοβολία του ελληνικού πνεύματος σε όλη την περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου.
- Να κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά της εποχής που έζησε ο Αριστοτέλης.
- Να αποκτήσουν δεξιότητες χρήσης των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας.
- Να εξοικειωθούν με διάφορα κειμενικά είδη (αφίσα, τουριστικός οδηγός, πρόσκληση, ανακοίνωση).
- Να κάνουν συνειρμούς ανάμεσα στην εποχή του Αριστοτέλη και τη σημερινή εποχή και ανάμεσα στη ζωή του Αριστοτέλη και τη δική τους ζωή.

¹<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CF%85%CF%83%CE%AF%CE%B1>

²<https://goo.gl/yCKPQ5>

Χρήσιμες πληροφορίες: (εδώ συνοπτικά, πιο αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο)

Ο Αριστοτέλης γεννήθηκε το έτος 384 π.Χ. στα Αρχαία **Στάγειρα** της Χαλκιδικής.

Πρώωρα ορφάνεψε από πατέρα και μητέρα και την κηδεμονία του ανέλαβε ο φίλος του πατέρα του Πρόξενος, που ήταν εγκαταστημένος στον **Αταρνέα** της μικρασιατικής Αιολίδας, απέναντι από τη Λέσβο.

Ο Πρόξενος, που φρόντισε τον Αριστοτέλη σαν δικό του παιδί, τον έστειλε στην **Αθήνα** σε ηλικία 17 ετών (367 π.Χ.), για να γίνει μαθητής του Πλάτωνα.

Όταν το 347 π.Χ. πέθανε ο Πλάτωνας, ο Αριστοτέλης μαζί με τον Ξενοκράτη εγκατέλειψαν την Αθήνα και εγκαταστάθηκαν στην **Άσσο**, πόλη της μικρασιατικής παραλίας, απέναντι από τη Λέσβο.

Το 345 π.Χ. ο Αριστοτέλης, ακολουθώντας τη συμβουλή του μαθητή του Θεόφραστου, πέρασε απέναντι στη Λέσβο και εγκαταστάθηκε στη **Μυτιλήνη**, όπου έμεινε και δίδαξε μέχρι το 342 π.Χ.

Το 342 π.Χ. τον προσκάλεσε ο Φίλιππος στη Μακεδονία, για να αναλάβει τη διαπαιδαγώγηση του γιου του Αλέξανδρου, που ήταν τότε μόλις 13 χρόνων. Η εκπαίδευση του Αλέξανδρου γινόταν άλλοτε στην **Πέλλα** και άλλοτε στη **Μίεζα**, μια κωμόπολη που βρισκόταν στους πρόποδες του βουνού πάνω στο οποίο είναι χτισμένη η σημερινή Νάουσα της Μακεδονίας.

Όταν ο Αλέξανδρος συνέτριψε την αντίσταση των Θηβαίων και αποκατέστησε την ηρεμία στη νότια Ελλάδα, ο Αριστοτέλης πήγε στην **Αθήνα** (335 π.Χ.) και ίδρυσε δική του φιλοσοφική σχολή.

Το 323 π.Χ. με την είδηση του θανάτου του Μ. Αλεξάνδρου οι οπαδοί του αντιμακεδονικού κόμματος κατηγορήσαν τον Αριστοτέλη για ασέβεια. Ο Αριστοτέλης έφυγε για τη **Χαλκίδα**.

Ο Αριστοτέλης απεβίωσε μεταξύ πρώτης και εικοστής δευτέρας Οκτωβρίου του έτους 322 π.Χ. στη **Χαλκίδα** από στομαχικό νόσημα.

Το σώμα του μεταφέρθηκε στα **Στάγειρα**, όπου θάφτηκε με εξαιρετικές τιμές.

Περιγραφή:

Α' μέρος

(γνωρίζουμε τα **Στάγειρα** και τις πόλεις όπου έζησε ο Αριστοτέλης)

Βρίσκουμε (δείτε παραπάνω στις «Χρήσιμες πληροφορίες» με bold γράμματα) και γράφουμε στον πίνακα τις πόλεις όπου έζησε και έδρασε ο Αριστοτέλης. Συζητούμε γι' αυτές προφορικά. Ρωτούμε τους μαθητές μας αν τις γνωρίζουν και αν ναι, τις εντοπίζουμε στον χάρτη. Συζητούμε για πόλεις που δε γνωρίζουμε και αναζητούμε πληροφορίες γι' αυτές (Αταρνέα, Άσσος, Μίεζα). Για παράδειγμα η Αταρνέα βρισκόταν στη **Μυσία της Μ. Ασίας**¹. Ήταν μια εύφορη περιοχή απέναντι από τη Λέσβο, κοντά στην οποία υπήρχαν τα χρυσωρυχεία των Λυδών βασιλέων. Ο Κύρος παρεχώρησε την περιοχή στους Χίους. Άρχισε η ανάπτυξή της επί τυράννου Ευβούλου και μεγαλούρ-

γρησε επί του διαδόχου του Ερμία του Αταρνέος. Η αναζήτηση πληροφοριών για την Αταρνέα και την Άσσο, δίνει την ευκαιρία να συζητήσουμε για τους αποικισμούς, την εξάπλωση του ελληνικού πνεύματος σε όλη τη λεκάνη της Μεσογείου, αλλά και τη σημερινή ταυτότητα των περιοχών αυτών.

Με τη βοήθεια του Google Earth βρίσκουμε στον χάρτη τις πόλεις από όπου πέρασε ο Αριστοτέλης και σχεδιάζουμε τη διαδρομή του. Βρίσκουμε για κάθε πόλη φωτογραφίες ή άλλες πληροφορίες. Ενεργοποιώντας τις επιλογές για την εμφάνιση των συνόρων, βρίσκουμε τις πόλεις που είναι σήμερα εκτός της ελληνικής επικράτειας. Αναζητώντας πληροφορίες για τον Β΄ Αποικισμό, βρίσκουμε και άλλες ελληνικές αποικίες στον Εύξεινο Πόντο και τη Μεσόγειο. Συζητούμε για τις συνθήκες που ευνόησαν αυτές τις μετακινήσεις και για τις συνέπειές τους. Συζητούμε για μετακινήσεις πληθυσμών που γίνονται σήμερα και για τις αιτίες τους (π.χ. μεγάλες μετακινήσεις προσφύγων από τη Συρία και άλλες εμπόλεμες περιοχές προς την Ευρώπη). Βρίσκουμε τις περιοχές αυτές στον χάρτη (ή με το Google Earth) και συζητούμε για ελληνικές αποικίες στην αρχαία Συρία. Συγκρίνουμε τις αρχαίες και τις σημερινές μετακινήσεις.

Β΄ μέρος (εργαζόμαστε σε ομάδες, project)

Βρίσκουμε στον χάρτη τα Στάγειρα της Χαλκιδικής, όπου γεννήθηκε ο Αριστοτέλης. Συγκεντρώνουμε πληροφορίες για την περιοχή (γεωγραφικές, οικονομικές, τουριστικές κλπ). **Η τάξη χωρίζεται σε ομάδες.** Η μία ομάδα θα φτιάξει έναν τουριστικό οδηγό για τα Στάγειρα, χρησιμοποιώντας όλες τις πληροφορίες που συγκεντρώσε. Ο οδηγός αυτός μπορεί να είναι έντυπος ή ψηφιακός (να έχει π.χ. τη μορφή μιας μικρής ψηφιακής εφημερίδας). Ο οδηγός θα έχει προτάσεις επισκέψεων, σύντομη ιστορική διαδρομή της περιοχής, χρήσιμα τηλέφωνα, φωτογραφίες, έναν χάρτη κλπ. Θα μπορούσε για παράδειγμα να είναι δίγλωσσος (διαθεματική προσέγγιση). Η δεύτερη ομάδα θα αναλάβει το υποθετικό σενάριο της οργάνωσης μιας εκδρομής στα Στάγειρα³. Θα σχεδιάσει τη διαδρομή, τις στάσεις, θα βρει τις αντίστοιχες οικονομικές πληροφορίες (κόστος μετάβασης, διατροφής, ξεναγήσεις κλπ), θα δημιουργήσει μια σύντομη ανακοίνωση-πρόσκληση προς όσους ενδιαφέρονται να συμμετάσχουν αλλά και μια επιστολή προς ταξιδιωτικά γραφεία για την εκδήλωση ενδιαφέροντος οργάνωσης της εκδρομής κλπ. Στην πραγματικότητα οι δύο αυτές δράσεις είναι από μόνες τους δύο project και καλούν τους μαθητές να κάνουν έρευνα στο διαδίκτυο, τους βοηθούν να εξοικειωθούν με διαφορετικά κειμενικά είδη και τους παροτρύνουν να επισκεφθούν ταξιδιωτικά γραφεία, να χρησιμοποιήσουν τις νέες τεχνολογίες κλπ.

Γ΄ μέρος (οι μετακινήσεις στη ζωή μας)

Συζητούμε στην τάξη για τη δική μας ζωή. Ξεκινούμε εμείς και αναφερόμαστε σε περιοχές όπου ζήσαμε ή εργαστήκαμε (π.χ. ως αναπληρωτές, αποσπασμένοι κλπ). Προβληματιζόμαστε για τις συνέπειες αυτών των μετακινήσεων και καλούμε τα παιδιά να μιλήσουν για δικά τους βιώματα. Πόσο καλό ή κακό τους έκαναν αυτές οι μετακινήσεις; Πόσο τους αγχώνουν

³Χρήσιμες πληροφορίες μπορούμε να βρούμε και στο site του Δήμου Αριστοτέλη: www.dimosaristoteli.gr

οι μετακινήσεις και γενικά τέτοιες αλλαγές στη ζωή τους; Βρίσκουμε στον χάρτη αυτές τις περιοχές.

Επικεντρωνόμαστε στην περίπτωση του Αριστοτέλη. Πώς μπορεί να επηρέασαν αυτές οι μετακινήσεις τον τρόπο σκέψης του και φυσικά το έργο του; Συζητούμε για τη φυσιογνωμία αλλά και τον «κλίμα» των περιοχών, όπου έζησε και δημιούργησε ο μεγάλος φιλόσοφος. Ποια στοιχεία κάθε περιοχής μπορεί να τον επηρέασαν; Ποιο ήταν το πολιτικό και κοινωνικό “κλίμα” στην Αθήνα του Πλάτωνα (που ήταν δάσκαλος του Αριστοτέλη); Ποια ήταν η φυσιογνωμία της Μακεδονίας, όταν ο Φίλιππος κάλεσε τον Αριστοτέλη να αναλάβει τη διαπαιδαγώγηση του Αλέξανδρου;

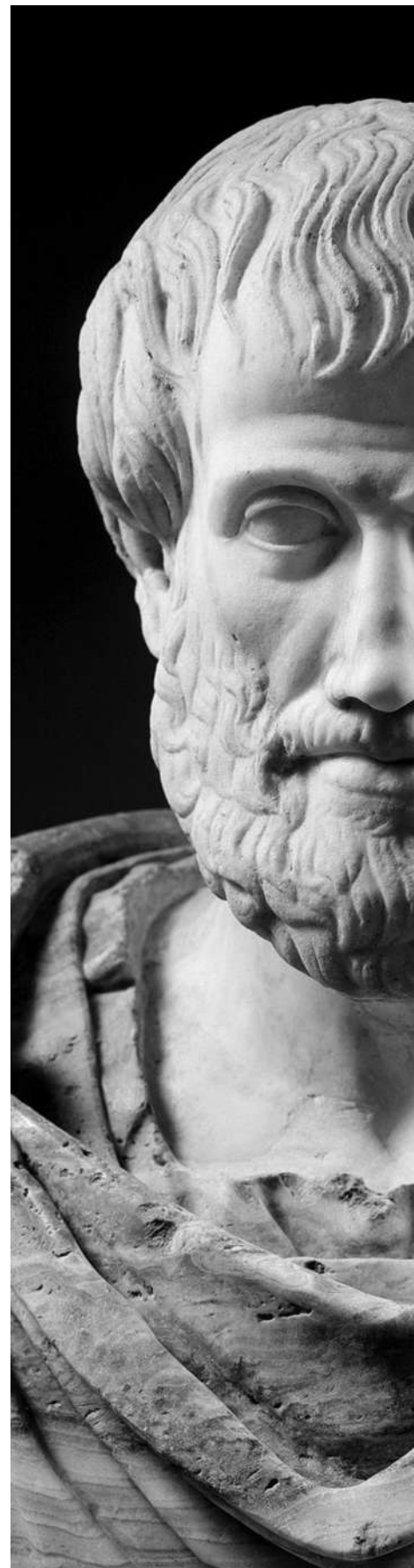
6 ΓΝΩΡΙΜΙΑ

ΜΕ ΕΝΑΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟ ΕΛΛΗΝΑ ΦΙΛΟΣΟΦΟ ...ΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Φυσική Αγωγή	Οπτικοακουστικό προϊόν
Εικαστικά	Εικαστική δημιουργία
Μουσική	Δημιουργική γραφή
Αγγλικά	Παιχνίδι
Θρησκευτικά	Συνεργατική μάθηση
Διάρκεια: 4 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 8-12

Στόχοι:

- Να αποκτήσουν πληροφορίες για τη ζωή του μεγάλου Έλληνα φιλοσόφου.
- Να συνειδητοποιήσουν, ακολουθώντας την πορεία ζωής του, πόσο επηρέασε τον αρχαίο ελληνικό κόσμο αλλά και όλη την περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου.
- Να κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά της εποχής που έζησε ο Αριστοτέλης
- Να αποκτήσουν δεξιότητες χρήσης των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας.
- Να εκφραστούν δημιουργικά ξεδιπλώνοντας τις καλλιτεχνικές τους τάσεις.

Χρήσιμες πληροφορίες:¹

Ο φιλόσοφος Αριστοτέλης, γεννήθηκε το 384 π.Χ. στην πόλη **Στάγειρα** της Χαλκιδικής, η οποία ήταν ελληνική και πρώτοι την είχαν αποικήσει οι Άνδριοι το 665 π.Χ. Ο πατέρας του, Νικόμαχος, από οικογένεια γιατρών Ασκληπιαδών, ήταν επίσης γιατρός, συγγραφέας μερικών έργων φυσικής, πλούσιος, φίλος δε και γιατρός του βασιλιά της Μακεδονίας Αμύντα του Β', στην αυλή του οποίου και έζησε μέχρι τον θάνατό του. Σύζυγος του Νικομάχου, από την οποία είχε τον Αριστοτέλη και δυο άλλους γιους, ήταν η Φαιστιάς, προερχόμενη από παλαιά και διαπρεπή οικογένεια των Χαλκιδέων.

Σε πολύ μικρή ηλικία ο Αριστοτέλης έχασε την μητέρα του, δεν ήταν δε ακόμη έφηβος όταν πέθανε και ο πατέρας του. Τότε ανέλαβε την κηδεμονία του Αριστοτέλη και των αδελφών του κάποιος φίλος του πατέρα τους ονομαζόμενος Πρόξενος και μαζί του διέμεναν για κάποιο χρονικό διάστημα στην πατρίδα του Ατάρνα, αιολική πόλη της Μικράς Ασίας, απέναντι από την Λέσβο. **Με αγάπη και ευγνωμοσύνη αναφέρει επανειλημμένως σε μερικά από τα έργα του ο Αριστοτέλης τους κηδεμόνες του εκείνους, τον Πρόξενο και την γυναίκα του.** Και στη διαθήκη του, η οποία σώθηκε από τον Διογένη τον Λαέρτιο, ορίζει να στηθούν ανδριάντες σε εκείνους προς ένδειξη της ευγνωμοσύνης του.

Σε ηλικία 17 ετών, το 368 π.Χ. ο Αριστοτέλης έχοντας όπως φαίνεται ήδη τη διαχείριση της εκ πατρικής και μητρικής κληρονομιάς σημαντικής περιουσίας του, εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, το σπουδαιότερο τότε και περιφημότερο πνευματικό, καλλιτεχνικό και αστικό κέντρο του πολιτισμένου κόσμου. Και είναι πιθανό ότι είχε έκτοτε όχι μόνο αξιόλογη προκαταρκτική μόρφωση, ώστε να μπορεί να φοιτήσει κοντά στους ρήτορες ή τους φιλοσόφους, αλλά και, **ως γόνος Ασκληπιαδών, μερικές ιατρικές γνώσεις, ιδίως στην ανατομία.** Πρέπει να σημειωθεί ότι εκείνη την εποχή ο Πλάτωνας, του οποίου κυρίως αναφέρεται να είναι μαθητής ο Αριστοτέλης, έλειπε από την Αθήνα, γιατί είχε αναχωρήσει το 367 ή 366 π.Χ. για τις Συρακούσες και επέστρεψε μετά μία εξαετία.

Αφού εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, έδειξε να είναι πολύ επιμελής και ασχολήθηκε με τη μάθηση γενόμενος μαθητής του Πλάτωνα και διακρίθηκε γρήγορα πάνω από όλους, αυτό δε και αυτοί οι κατήγοροί του δεν τόλμησαν να το αρνηθούν. Αναφέρεται σχετικά με τη φιλοπονία του, ότι συχνά μελετώντας την νύχτα στο κρεβάτι του κρατούσε στα αριστερά μια χάλκινη σφαίρα, ώστε όταν αποκοιμιόταν να πέφτει και να ξυπνά από τον κρότο. Όντας μαθητής του Πλάτωνα μέχρι τον θάνατο αυτού (347 π.Χ.), διδάσκοντας δε ίσως τα τελευταία έτη της μαθητείας του ρητορική στην Ακαδημία, αποχώρησε από αυτήν, όταν τη διεύθυνσή της ανέλαβε ο Σπεύσιππος. Και τότε, ίσως γιατί ήδη **δεν τον έβλεπαν οι Αθηναίοι με καλό μάτι σαν 'μακεδονίζοντα'**, έφυγε μαζί με τον Ξενοκράτη, επίσης φιλόσοφο και μαθητή του Πλάτωνα, στην Ατάρνα, όπου εφιλοξενήθη από τον τύραννο των Αταρνών και της Άσσου Ερμεία. Ο Αριστοτέλης έμεινε κοντά στον Ερμεία τρία χρόνια και κατόπιν έφυγε στη Λέσβο, όταν με προδοσία συνελήφθη ο Ερμείας από τους Πέρσες και εφονεύθη. Ο θάνατός του πολύ ελύπησε τον φιλόσοφο.

Την ανηψιά και θετή θυγατέρα του Ερμεία, Πυθιάδα, μετά τον φόνο του φίλου του την παντρεύτηκε ο Αριστοτέλης, και μαζί της απέκτησε μια κόρη την οποία ονόμασε επίσης Πυθιάδα.

Στη **Μυτιλήνη** ο Αριστοτέλης έμεινε για δυο χρόνια συγγράφοντας, ίσως και διδάσκοντας. Πιθανώς μερικά από τα έργα του να είναι της εποχής εκείνης. Από εκεί αναχώρησε προσκληθείς από τον βασιλιά της Μακεδονίας Φίλιππο, σαν δάσκαλος του γιου του **Αλέξανδρου**, τότε δεκατριών ετών.

Συνδυάζοντας τις παρεχόμενες από τους βιογράφους πληροφορίες, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι **διδάσκαλος μεν και παιδαγωγός του Αλεξάνδρου διετέλεσε για τρία χρόνια, κοντά του σαν δικός του άνθρωπος και σύμβουλός του έμεινε πέντε ακόμα χρόνια, μέχρις ότου δηλαδή ο Αλέξανδρος εκστράτευσε (335 π.Χ.) κατά της Ασίας.** Κατά τη διαμονή του στη μακεδονική αυλή συνέγραψε μερικά από τα έργα του, πιθανώς ειδικά για τον

μαθητή του μεταξύ δε αυτών είναι και το χαμένο έργο 'περί βασιλείας' και το αμφισβητούμενο 'ρητορική εις Αλέξανδρον'. Τότε δε και επιμελήθηκε την αντιγραφή της Ιλιάδας επίσης χάριν του Αλέξανδρου. Το αντίγραφο εκείνο πήρε μαζί του στην εκστρατεία ο Αλέξανδρος, βρίσκοντας δε μεταξύ των λαφύρων πολύτιμο νάρθηκα (πολυτελές κιβώτιο) το φύλασσε από τότε σε αυτό, και έτσι η έκδοση εκείνη από τον Αριστοτέλη του Ομήρου, κατά την αρχαιότητα, ονομάσθηκε 'εκ του νάρθηκος' (Πλουτάρχου Αλέξ. 8).

Μετά την αναχώρηση από τη Μακεδονία του Αλέξανδρου, ο Αριστοτέλης επέστρεψε στην Αθήνα. Τότε εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και ίδρυσε σχολή ρητορικής, δηλαδή ανώτερης μορφώσεως, αντίπαλο της περίφημης τότε σχολής του Ισοκράτους, αλλά και της Ακαδημίας, δηλαδή της πλατωνικής σχολής, την οποία διηύθυνε, όπως λέγεται, ο Σπεύσιππος. Δημιούργησε τη σχολή του στο Λύκειο, ευρύχωρη δενδρόφυτη δημόσια έκταση αφιερωμένη στον Λύκειο Απόλλωνα, που εκτεινόταν κάτω από τον Λυκαβηττό, δηλαδή σε μέρος της πόλης διαμετρικά αντίθετο στην Ακαδημία. Και ένεκα της πολυμάθειας και της ικανότητάς του στη διδασκαλία η νέα σχολή γρήγορα ευδοκίμησε και ξεχώρισε. Ονομάσθηκε δε 'περιπατητική' από την συνήθεια που είχε ο Αριστοτέλης να διδάσκει περπατώντας.

Τα μαθήματα στη σχολή γίνονταν σε δυο παραδόσεις, το πρωί και το απόγευμα, και από αυτό ονομάστηκαν 'εωθινός και δειλινός περίπατος'.

Κατά μεν τον εωθινόν δίδασκε τους αρχαιότερους και σημαντικότερους μαθητές τις βαθύτερες επιστημονικές γνώσεις και τη δική του συστηματική φιλοσοφία, αναπτύσσοντας και ελέγχοντας, όπως μπορούμε να καταλάβουμε από τα συγγράμματά του, τις θεωρίες και δοξασίες άλλων διασήμων προγενεστέρων και συγχρόνων του φιλοσόφων. Κατά δε τον δειλινόν δίδασκε τους αρχαίους μαθητές και άλλους ακροατές στοιχειώδη μαθήματα ρητορικής, φιλοσοφίας, γραμματολογίας και άλλα μάλλον με τη μορφή της διάλεξης. Έτσι τα μεν πρωινά μαθήματα ονομάσθηκαν 'ακροαματικοί λόγοι', τα δε απογευματινά 'εγκύκλιοι' ή 'εν κοινώ' ή 'εξωτερικοί λόγοι'.

Η μεγάλη και μοναδική ευρυμάθεια του Αριστοτέλη, ο οποίος, αν και εξακολούθησε μέχρι τέλους της ζωής του τις μελέτες, τις έρευνες, τα πειράματα, τις κάθε είδους φυσικές συλλογές του και ταξινομήσεις, είχε όμως ήδη αποθησαυρίσει, όταν ίδρυσε την σχολή του, το μεγαλύτερο μέρος των θεωρητικών και πρακτικών του γνώσεων, έφερε και άλλους πολλούς Αθηναίους, όπως και από άλλα μέρη ακροατές στο Λύκειο.

Του παρέχονταν άφθονα μέσα από τους βασιλείς της Μακεδονίας, και τότε και κατόπιν, όταν κατά την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην Ασία μισθοδοτούνταν χιλιάδες ανδρών από τον βασιλιά για να συλλέγουν και να αποστέλλουν στον Αριστοτέλη όλα τα ζώα, τα φυτά και τα περίεργα εν γένει πράγματα της ασιατικής χώρας, όπως αναφέρει ο Πλίνιος.

Καταφεύγει μετά το θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου, όταν το αντι-μακεδονικό μένος των Αθηναίων θα έβρισκε αποδιοπομπαίο τράγο στο πρόσωπο του φιλοσόφου που ήρθε από τη Βόρεια Ελλάδα, από τα Στάγειρα της Μακεδονίας στην Αθήνα, στη Χαλκίδα με την οικογένειά του (είχε ήδη αποκτήσει και την κόρη του, Πυθιάδα), όπου έμελλε να αφήσει και την τελευταία του πνοή: τον Οκτώβριο του 322 π.Χ. με πιθανότερη αιτία κάποιο στομαχικό νόσημα.

Η σορός του μεγάλου διανοητή θα μεταφερθεί στη γενέτειρά του, τα Στάγειρα της Μακεδονίας, όπου θα γνωρίσει αναρίθμητες τιμές, μέχρι και μήνας του έτους μετονομάστηκε σε «Αριστοτέλειος»! Όσο για την περίφημη σχολή του, συνέχισε να λειτουργεί και μετά τον θάνατο του εμπνευστή της, αποτελώντας φάρο γνώσης και έρευνας μέχρι την οριστική παρακμή των ελληνιστικών χρόνων...

Από τα συγγράμματα του Αριστοτέλη τα σημαντικότερα διασώθηκαν.

Η σημαντικότερη των απωλειών μπορεί να θεωρηθεί η απώλεια της «Συναγωγής Πολιτειών», ενός πολύ ογκώδους έργου.

²<https://youtu.be/0-Ez0DEVpOQ>

³<https://youtu.be/-86ydi8GL7U>

Δραστηριότητα

Α' μέρος (γνωρίζουμε τη ζωή του)

Δείχνουμε στα παιδιά φωτογραφία του φιλόσοφου με τον οποίο θα ασχοληθούμε, ζητούμε να τον αναγνωρίσουν, διαπιστώνουμε αν κάποια παιδιά τον ξέρουν (προβληματισμός) και στη συνέχεια ζητάμε να πληκτρολογήσουν στη «μηχανή αναζήτησης» το όνομά του και την ιδιότητά του.

Αφού **διαβάσουμε** για τον Έλληνα φιλόσοφο και **καταγράψουμε** τα σημαντικότερα στοιχεία από τη ζωή του, **βρίσκουμε** την πόλη που γεννήθηκε, αλλά και τις πόλεις που ανέπτυξε την πλούσια φιλοσοφική δράση του μέχρι το θάνατό του.

Εστιάζοντας περισσότερο σ' αυτά τα στοιχεία που ενδιαφέρουν τα παιδιά στην τάξη, δημιουργούμε μια **παρουσίαση (ppt)** με διαφάνειες έργων ζωγραφικής και γλυπτικής που έγιναν για τον Αριστοτέλη (που μπορούν να συμπληρωθούν με κείμενα των μαθητών της τάξης).

Μετά από προσεκτική αναζήτηση βρίσκουμε και μερικές ζωγραφιές-σκίτσα για παιδιά του αρχαίου φιλόσοφου που μπορούμε να τις αξιοποιήσουμε στις ώρες των εικαστικών (ζωγραφιές που μπορούν να γίνουν ψηφιδωτό ή της Ευέλικτης ζώνης (φύλλα εργασίας 1 και 2).

Β' μέρος (εργαζόμαστε σε ομάδες, project)

Εργαζόμαστε σε ομάδες επιλέγοντας φύλλο εργασιών και αρμοδιότητες για να παρουσιάσουμε τη δημιουργία των παιδιών.

Ομάδες εργασίας φόντου, προσώπου, ρούχων, κατασκευής και συγκόλλησης ψηφίδων εργάζονται για ένα όμορφο εικαστικό αποτέλεσμα.

Κατά τη διάρκεια της εργασίας του μπορεί να ακούγονται τραγούδια αφιερωμένα στον σπουδαίο Έλληνα φιλόσοφο. π.χ. «Αριστοτέλης», τραγούδι, Πειραματικό Γυμνάσιο Πανεπιστημίου Μακεδονίας², Αριστοτέλης (Aristotelis) Μελοποιημένα Αποφθέγματα³.

Η όλη δραστηριότητα μπορεί να παρουσιαστεί σε εκδήλωση του σχολείου ή ακόμα να προβληθεί από τη σχολική εφημερίδα της τάξης.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ - ΨΗΦΙΔΩΤΟ

1. Κόψτε λεπτές λωρίδες χαρτονιού κάνσον και τεμαχίστε τις σε μέγεθος ψηφίδας στα χρώματα που θα χρειαστούμε (γκρι-μαύρο-καφέ-κόκκινο, άσπρο κλπ.)
2. Ακουμπώντας τη μύτη του μολυβιού προσεκτικά πρώτα στη κόλλα σας και μετά στις κομμένες ψηφίδες τις παίρνετε και τις μεταφέρεται στο έργο και τις κολλάτε στο κομμάτι του έργου που δουλεύετε.
3. Με υπομονή και καλή διάθεση το αποτέλεσμα θα σας γεμίσει χαρά.

7 ΤΑΞΙΔΙ... ΜΕ ΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 3 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 9-12

Στόχοι:

- Να κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά της εποχής που έζησε ο Αριστοτέλης.
- Να βρίσκουν πληροφορίες στο διαδίκτυο.
- Να κάνουν συνειρμούς ανάμεσα στην εποχή του Αριστοτέλη και τη σημερινή εποχή και ανάμεσα στη ζωή του Αριστοτέλη και τη δική τους ζωή.
- Να «βρουν» τον Αριστοτέλη στην καθημερινότητά τους.

Χρήσιμες πληροφορίες:

Πώς και γιατί ταξίδευαν οι Έλληνες¹

Οι Έλληνες στην αρχαιότητα ταξίδευαν κυρίως για εμπορικούς λόγους με σκοπό το κέρδος. Τα μακρινά τους ταξίδια προτιμούσαν να τα πραγματοποιήσουν άνοιξη και καλοκαίρι για ευνόητους λόγους μέσω θαλάσσης αλλά πολλές φορές αναγκάζονταν να ταξιδεύουν έφιπποι ή και με άμαξες ή ακόμα και με συνδυασμό όλων των μέσων.

Υπήρχε κι ένας άλλος λόγος που ταξίδευαν. Αυτός λοιπόν ο λόγος, η «θεωρία», να δει κανείς καινούρια πράγματα και τόπους και ανθρώπους, για να πλουτίσει τις γνώσεις του (φιλοσοφών), είναι μια δεύτερη και καίρια αιτία που έσπρωχνε τους αρχαίους Έλληνες στα ταξίδια. Και είναι ο λόγος αυτός ένα κίνητρο ιδιαίτερα ελληνικό, που ερμηνεύει και την ανάπτυξη της ελληνικής επιστήμης, αλλά και γενικότερα της πνευματικής ζωής στην αρχαία Ελλάδα. Στη θάλασσα υπήρχαν δύο κύριοι τύποι πλοίων κατά τη διάρκεια

¹<http://history-of-macedonia.com/2011/02/24/manolis-andronikos-taxidia-arxaioi-ellines/> και <https://goo.gl/4XT54Z>

αυτής της περιόδου. Το ένα ήταν το πολεμικό σκάφος και το άλλο το φορτηγό πλοίο. Τα σκάφη ήταν φτιαγμένα από ξύλο ελάτης, κέδρου και πεύκου με μεταλλικά καρφιά. Το κάτω μέρος των σκαφών ήταν επενδυμένο με μόλυβδο για να τα προστατεύει από εμβολή. Το σημαντικότερο πολεμικό πλοίο ήταν η τριήρης που μπορούσε να ταξιδέψει με 14 κόμβους την ώρα περίπου με καλές καιρικές συνθήκες. Ήταν ελαφριά και υπήρχε δυσκολία στο να κυβερνηθεί όταν είχε ισχυρούς ανέμους.

Τα φορτηγά πλοία μετέφεραν έως 500 τόνους εμπορεύματα και ήταν ιστιοπλοϊκά και ταξίδευαν με μέση ταχύτητα 5 κόμβων. Με τα πλοία αυτά υπάρχουν ενδείξεις ότι οι αρχαίοι ταξίδευαν σε πολύ μακρινά μέρη.

Δραστηριότητα

Ζητούμε από τους μαθητές μας να αναζητήσουν στο διαδίκτυο πληροφορίες και κυρίως εικόνες που θα τους βοηθήσουν να φανταστούν ένα τέτοιο ταξίδι με τους εαυτούς τους ταξιδευτές.

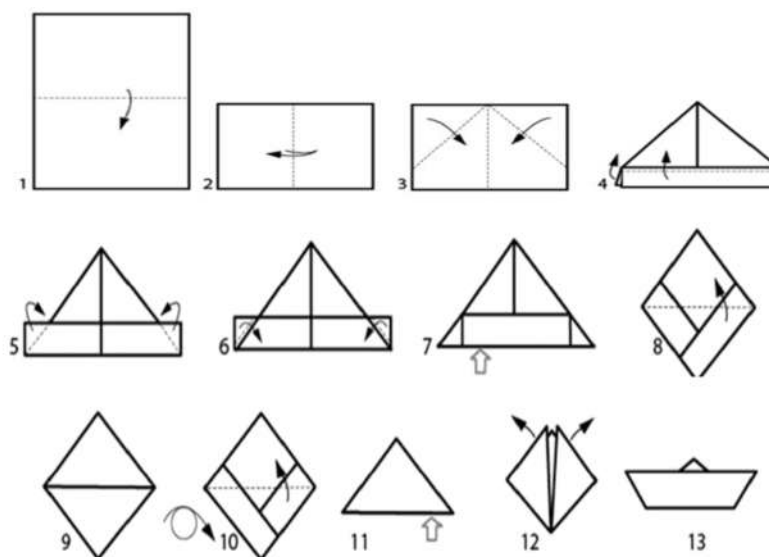
Πώς θα έβρισκαν καράβι να ταξιδέψουν, αφού δε θα υπήρχαν εκείνη την εποχή τακτικά δρομολόγια μεταφοράς επιβατών; Πώς θα ζητούσαν να τους μεταφέρουν; Τι ανταλλάγματα θα έδιναν; Τι θα τους έλεγε ο καπετάνιος για τις δυσκολίες του ταξιδιού και τη διάρκειά του;

Το 1ο φύλλο εργασίας δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές μετά από την παραπάνω προ-εργασία να παράγουν γραπτό λόγο συμπληρώνοντας τον φανταστικό διάλογο του Αριστοτέλη με τον καπετάνιο του καραβιού με τον οποίο επρόκειτο να ταξιδέψει.

Η παραπάνω δραστηριότητα μπορεί να δραματοποιηθεί μεταξύ μαθητών.

Το 2ο φύλλο εργασίας με τη βοήθεια των εικόνων που υπάρχουν και όπλο τη φαντασία τους «καλεί» τους μαθητές να γράψουν ένα κείμενο με θέμα τα ταξίδια των αρχαίων Ελλήνων στις θάλασσες της Μεσογείου.

Τέλος στην ώρα των εικαστικών μπορούν τα παιδιά να φτιάξουν χάρτινα καραβάκια² με τα οποία θα συμμετέχουν σε «αγώνες» τις βροχερές μέρες στις «νεροκολύμπες» που δημιουργούνται στις αυλές των σχολείων.

Οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν πολύχρωμα χαρτιά³ και να προσθέσουν αν θέλουν σημαιούλες ή πανιά. Επίσης, μπορούν να τα φτιάξουν από απλό φύλλο τετραδίου και να γράψουν επάνω λέξεις που αγαπούν και γιατί όχι τα όνειρά τους. Και τότε, ποιος ξέρει, μπορεί να ονειρευτούν ή να βρουν κι άλλους τρόπους για να "παίξουν" με τα χάρτινα καραβάκια τους... Μπορούμε πάνω στα καραβάκια να φτιάξουμε παραθαλάσσιους τόπους όπου ταξίδεψε ή έζησε ο Αριστοτέλης.

Ασφαλώς πρέπει η όλη δραστηριότητα να συνδεθεί και με τα ταξίδια που

κάνουν και σήμερα οι άνθρωποι. Να μιλήσουμε στην τάξη για τους λόγους που ταξιδεύουν οι άνθρωποι στις μέρες μας, τα μέσα και τους τρόπους που ταξιδεύουν Πού πηγαίνουν (πόλεις, χώρες, διάστημα κλπ).

Συγκρίνουμε τα σύγχρονα και τα «αρχαία» ταξίδια. Βρίσκουμε ομοιότητες και διαφορές. Δημιουργούμε δύο εικονοϊστορίες: στην πρώτη ένας αρχαίος πρόγονός μας ξεκινάει από το λιμάνι της αρχαίας Αμφίπολης και στη δεύτερη ένας σύγχρονος Έλληνας ξεκινάει από το λιμάνι της Θεσσαλονίκης. Μέσα από τις ζωγραφιές των δύο ιστοριών, αναδεικνύουμε τις διαφορές των δύο διαφορετικών κόσμων (ενδυμασία, αντικείμενα, πλοία, πόλεις κλπ).

Οι παραπάνω δραστηριότητες μπορούν να συνοδευτούν τέλος με τραγούδια από την ελληνική δισκογραφία για τη θάλασσα.

Π.χ. Σεβάχ ο θαλασσινός, του Μ. Λουϊζου⁴

Είναι το παλιό λιμάνι, του Γ. Σεφέρη⁵

Θάλασσα πλατιά, του Μ. Χατζιδάκι⁶

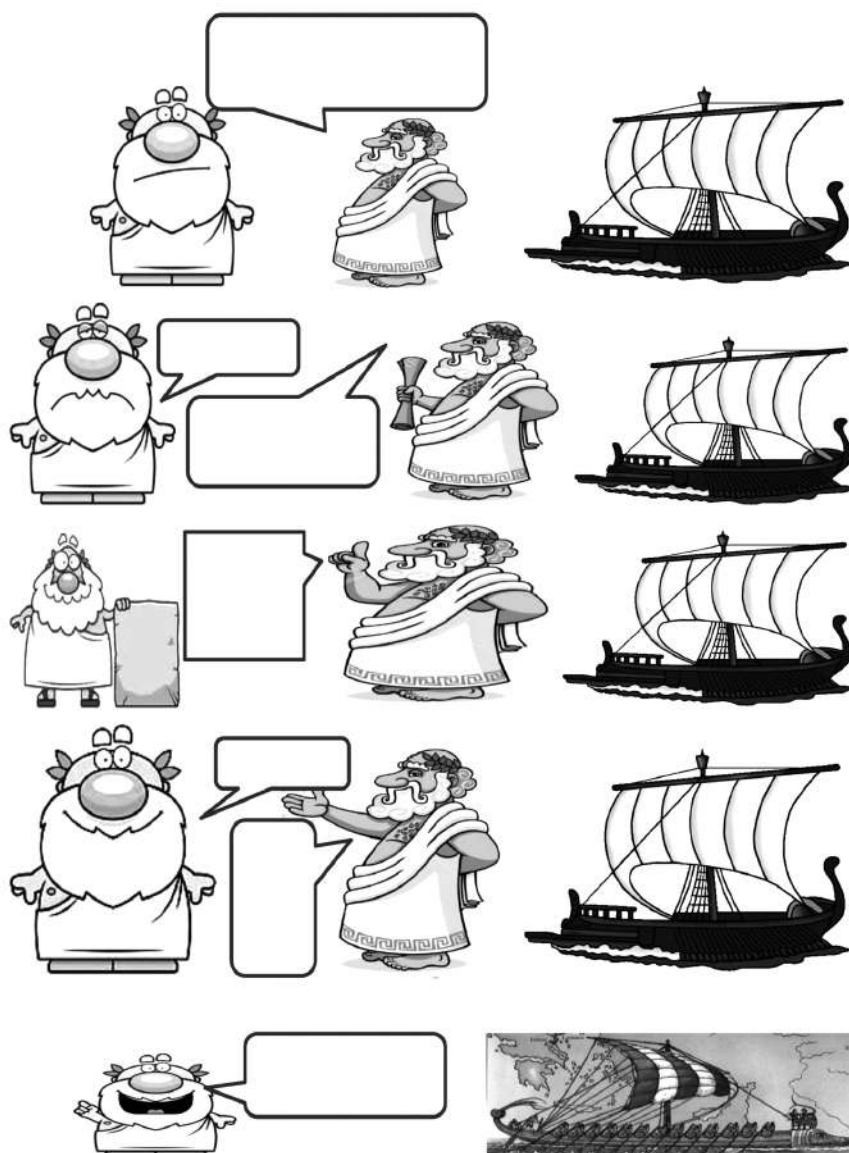
⁴https://youtu.be/-OioBwK2_C4?list=PLkjEvMJpFKeUaKLy7S9UV1cPlfZqohfWY

⁵<https://youtu.be/1g1Xiq9vuM4?list=PLkjEvMJpFKeUaKLy7S9UV1cPlfZqohfWY>

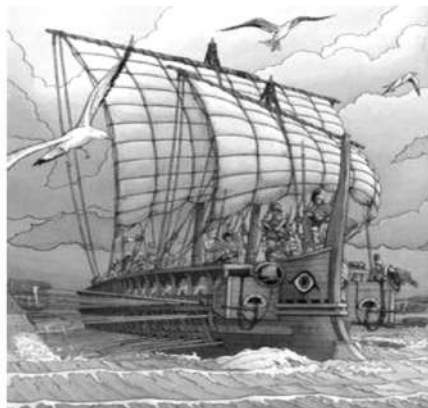
⁶<https://youtu.be/Qfw0ridZdYI?list=PLkjEvMJpFKeUaKLy7S9UV1cPlfZqohfWY>

Φύλλο εργασίας 1 - Ταξίδια στην αρχαιότητα

Φτιάξε έναν φανταστικό διάλογο ανάμεσα στον Αριστοτέλη και στον καπετάνιο του καραβιού. Ο φιλόσοφος ζητά από τον καπετάνιο να ταξιδέψει κι εκείνος αφού μάθει ποιος είναι ο ξένος και του εκθέσει τους κινδύνους ενός τέτοιου ταξιδιού, του δίνει την άδεια να επιβιβαστεί στο πλοίο και να ταξιδέψει μαζί του.

Φύλλο εργασίας 2 - Ταξίδι στην αρχαιότητα (οι φωτογραφίες)⁷

«Ένα φανταστικό ταξίδι με καράβι στην αρχαιότητα»

Παρατηρώντας προσεκτικά τις εικόνες φαντάζομαι και τον εαυτό μου ταξιδευτή με καράβι στην αρχαιότητα (Ποια εποχή γινόταν ταξίδια; Με τι είδους καράβια; Προβλήματα που συναντούσαν κλπ).

8 Η ΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ -ΜΑΘΗΤΗΣ ΣΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 4 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι:

- Να κατανοήσουν τη διαφορά ανάμεσα στον ιδεαλισμό του Πλάτωνα και τον εμπειρισμό του Αριστοτέλη.
- Να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με ένα έργο ζωγραφικής της Αναγέννησης και να μπορούν να τον μελετήσουν.

Χρήσιμες πληροφορίες:

Η πρώτη επαφή του Αριστοτέλη με τον χώρο της επιστήμης ήταν από την παιδική του ηλικία, καθώς διάβαζε τα βιβλία της ιατρικής του πατέρα του, που ήταν γιατρός. Όταν έμεινε ορφανός από πατέρα και μητέρα, την κηδεμονία του ανέλαβε ο φίλος του πατέρα του Πρόξενος. Σε ηλικία 17 ετών (367 π.Χ.) τον έστειλε στην Αθήνα, όπου μαθήτευσε στην Ακαδημία του Πλάτωνα. Η Ακαδημία ιδρύθηκε στην Αθήνα γύρω στο 387 π.Χ. από τον Πλάτωνα μετά το πρώτο ταξίδι του (398-390 π.Χ.) στη Σικελία. Βρισκόταν σε ένα άλσος του προαστίου των Αθηνών, την Ακαδήμεια, αφιερωμένο στον Αθηναίο ήρωα Ακάδημο, από το όνομα του οποίου προέρχεται και η ονομασία της. Η κύρια συνεισφορά της Ακαδημίας στα μαθηματικά συνίσταται στο ότι συγκέντρωσε τις μέχρι τότε μαθηματικές γνώσεις που προέρχονταν κυρίως από τους Πυθαγορείους και τις ταξινόμησε, τις εμπλούτισε, τις επέκτεινε και τις έθεσε

¹<http://users.sch.gr/maritheodo/filosofia/html/arist/index/index.htm>

²<https://goo.gl/H3cN4u>

³<https://goo.gl/3rCBxl>

⁴<https://www.youtube.com/watch?v=MolKY8YeND>

σε ένα λογικό αποδεικτικό σύστημα. Ακόμη, τελειοποίησε τις αποδεικτικές μεθόδους και ανέπτυξε τη μαθηματική λογική.

Η Σχολή του Πλάτωνα λειτούργησε για χίλια περίπου χρόνια, γνωρίζοντας μεγάλη ακμή ιδίως στα κλασικά χρόνια έως το 529 μ.Χ., όταν με διάταγμα του αυτοκράτορα Ιουστινιανού έκλεισαν για πάντα όλα τα εκπαιδευτικά κέντρα της Αθήνας, ορίζοντας έτσι το πραγματικό τέλος του αρχαίου κόσμου.

Ο σημερινός επισκέπτης της Αθήνας μπορεί να επισκεφτεί τον αρχαιολογικό χώρο της Ακαδημίας που βρίσκεται εκατέρωθεν της οδού Κρατύλου στην περιοχή Κολωνού και Ακαδημίας Πλάτωνος. Εκεί βρίσκονται τα σημαντικά μνημεία, κάποια προγενέστερα της Ακαδημίας, όπως η ιερά οικία γεωμετρικών χρόνων, το γυμνάσιο του πρώτου π.Χ. - πρώτου μ.Χ. αιώνα, όπου αθλούνταν οι μαθητές-φοιτητές, η πρωτοελλαδική αψιδωτή οικία και το περίστυλο κτίριο του 4ου π.Χ. αιώνα. Στο μικρό πάρκο που περιβάλλεται από τις οδούς Μοναστηρίου, Τηλεφανούς, Κρέοντος και Πλάτωνα από τα τέλη Νοεμβρίου 2015 εγκαινιάστηκε και λειτουργεί το Ψηφιακό Μουσείο της Ακαδημίας Πλάτωνος που προετοιμάζει τον επισκέπτη για τη γνωριμία του με τον Πλάτωνα και το έργο του¹.

Ακαδημία Πλάτωνος, αρχαιολογικός χώρος².

Δραστηριότητα

Η Ακαδημία του Πλάτωνα ήταν η σχολή, όπου φοίτησε ο Αριστοτέλης. Βρίσκουμε μαζί με τα παιδιά στο Διαδίκτυο πληροφορίες για τον χώρο στον οποίο βρίσκεται, πότε ιδρύθηκε, από πού πήρε την ονομασία της και μέχρι πότε λειτούργησε. Βρίσκουμε φωτογραφίες του αρχαιολογικού χώρου, όπου λειτουργεί και το ψηφιακό μουσείο της Ακαδημίας του Πλάτωνος (προτείνεται επίσκεψη στον χώρο αυτό για τις σχολικές μονάδες της Αττικής ή σχολεία που θα επισκεφτούν την Αττική).

Παρουσιάζουμε στα παιδιά τον πίνακα του Ραφαήλ «Η Σχολή των Αθηνών³» και δείχνουμε το βίντεο με τίτλο: «Η ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΤΟΥ ΡΑΦΑΗΛ⁴ (Η ΚΡΥΦΗ ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ)».

Αναθέτουμε στα παιδιά να βρουν πληροφορίες για τον πίνακα και τον δημιουργό του (πού βρίσκεται, πότε φιλοτεχνήθηκε κλπ). Στο πλαίσιο αυτής της δραστηριότητας μπορούμε να καλέσουμε στο σχολείο έναν ζωγράφο, ο οποίος θα μιλήσει στα παιδιά για τους ζωγράφους της Αναγέννησης και θα εξηγήσει πώς να «διαβάσουν», να παρατηρούν έναν ζωγραφικό πίνακα.

Αφού τον παρουσιάσουμε ολόκληρο, ζητώντας μια βασική περιγραφή από τα παιδιά, εστιάζουμε στις δύο κεντρικές μορφές, του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη.

Ζητούμε να σχολιάσουν τη θέση των χεριών του καθενός, επιδιώκοντας να τα εισάγουμε στη βασική διαφορά της φιλοσοφικής θεωρίας τους.

Κατόπιν εξηγούμε τις δύο φιλοσοφικές θεωρίες (ο δάσκαλος παρουσιάζει με απλά λόγια την άποψη του Αριστοτέλη ότι ο κόσμος, οι ιδέες γεννιούνται από τις εμπειρίες μας στη γη, ότι δεν υπάρχει αόρατος κόσμος, αλλά αντιλαμβανόμαστε τον φυσικό κόσμο με βάση τις αισθήσεις μας. Αντίθετα, ο Πλάτωνας υποστηρίζει ότι τα πάντα γεννιούνται από τις Ιδέες, που βρίσκονται σε έναν αόρατο, επουράνιο κόσμο που δεν τον κατανοούμε με τις αισθήσεις μας, αλλά με τη λογική και τη σκέψη. Για παράδειγμα:

Μελετώντας την πορεία της Φιλοσοφίας στον Ελληνικό κόσμο, συναντάμε μεγάλες προσωπικότητες που με τη σκέψη και το έργο τους χάραξαν βαθιά την Ιστορία του Πολιτισμού και επέδρασαν στη διαμόρφωσή του χιλιάδες χρόνια μετά την εποχή τους.

Ανάμεσα σ' αυτούς συγκαταλέγονται ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης, δύο πραγματικοί γίγαντες της διανόησης και του πνεύματος.

Στα έργα τους συναντάμε πολλά κοινά σημεία στις απόψεις τους για τη ζωή, τον άνθρωπο, την ηθική, κάτι που άλλωστε είναι φυσικό εφόσον συνδέθηκαν μεταξύ τους ως Δάσκαλος και Μαθητής. Συναντάμε όμως και κάποιες διαφορές στην αντίληψή τους για τον κόσμο, την πολιτική και τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία.

Χρήσιμες πληροφορίες

Οι διαφορές μεταξύ των δύο φιλοσόφων⁵

Ο Πλάτωνας γεννήθηκε το 428 π.Χ. στην Αθήνα. Οι γονείς του κατάγονταν από αριστοκρατική γενιά. Έτσι η μόρφωσή του ήταν προσεγμένη. Από τα νεανικά του χρόνια εκδήλωσε το ενδιαφέρον για την πολιτική και τα όσα συνέβαιναν στην Αθήνα. Όταν ήταν 20 ετών, γνώρισε τον μετέπειτα δάσκαλό του, Σωκράτη, κοντά στον οποίο έμεινε για 8 χρόνια, μέχρι και το θάνατό του. Με τον Σωκράτη ανέπτυξε μία ιδιαίτερη σχέση ως μαθητής του, καθώς η διδασκαλία του επηρέασε με αποφασιστικό τρόπο τη διαμόρφωση του εσωτερικού κόσμου του Πλάτωνα. Ο Πλάτωνας φρόντισε, μετά τον θάνατο του δασκάλου του, να διασώσει και να μεταδώσει τις διδασκαλίες και τη μεγαλειώδη φυσιογνωμία του, γράφοντας τους γνωστούς σωκρατικούς διαλόγους. Όταν επέστρεψε στην Ελλάδα, μετά από πολλά ταξίδια, ίδρυσε το 387

π.Χ. στην Αθήνα μία φιλοσοφική Σχολή κοινοβιακού χαρακτήρα, την οποία ονόμασε Ακαδημία προς τιμή του ήρωα Ακάδημου. Εκεί δίδαξε για 40 ολόκληρα χρόνια, ως τον θάνατό του, σύμφωνα με τα ιδανικά του και με το σωκρατικό πνεύμα. Η Ακαδημία αναδείχθηκε στον ελλαδικό χώρο σε έναν καταλυτικό φορέα γνώσης και διαμόρφωσης σημαντικών προσωπικοτήτων της εποχής και ανέδειξε πολλά μεγάλα ονόματα στον τομέα της φιλοσοφίας και επιστήμης. Ένα από αυτά ήταν ο Αριστοτέλης. Ο Αριστοτέλης γεννήθηκε στα Στάγειρα της Χαλκιδικής το 384 π.Χ. Ο πατέρας του ήταν φημισμένος γιατρός, γεγονός που πιθανόν επηρέασε το ενδιαφέρον του γιου του για τη βιολογία και τη φυσική. Στην Ακαδημία του Πλάτωνα μπόηκε σε ηλικία 18 ετών και έμεινε σ' αυτήν 19 χρόνια, μέχρι και τον θάνατο του δασκάλου του. Ανέπτυξε μαζί του στενή σχέση και σεβασμό προς το πρόσωπό του, αλλά διαφώνησε και διαφοροποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό πάνω σε ορισμένες ιδέες και θέσεις του. Γι' αυτό και λέγεται ότι ο Πλάτωνας τον αποκαλούσε "πώλο", δηλαδή πουλάρι που κλωτσάει τη μητέρα του στην κοιλιά μόλις γεννηθεί. Οι διαφωνίες των δύο μεγάλων φιλοσόφων είναι ένα θέμα που αξίζει να μελετήσει κανείς. Ας δούμε όμως πιο συγκεκριμένα τα σημεία στα οποία είχαν διαφορετική θεώρηση.

Σημείο πρώτο: Η Θεωρία των Ιδεών

Ο Πλάτων έδωσε σημασία στη λειτουργία και στα νοήματα του νου, γιατί από εκεί ξεκινά η γνώση. Θεωρούσε ότι οι αισθήσεις δεν είναι κάτι σταθερό, μεταβάλλονται συνεχώς και άρα δεν αποτελούν σταθερό σημείο γνώσης. Για παράδειγμα μπορεί ένα δάσος από πεύκα να καίγεται, αλλά το νόημα του πεύκου δεν σταματά να υπάρχει. Από την άλλη ο Αριστοτέλης πίστευε ότι μπορούμε να φτάσουμε στη γνώση μέσω των αισθήσεων.

Σημείο δεύτερο: Η Πολιτική

Ένα άλλο σημαντικό σημείο διαφωνίας μεταξύ των δύο φιλοσόφων είναι η θεώρησή τους για το ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος (πολίτευμα) διακυβέρνησης ενός κράτους. Στο έργο του Αριστοτέλη «Πολιτικά» και στο έργο του Πλάτωνα «Πολιτεία» εκφράζονται οι πολιτικές τους θέσεις με αρκετές κοινές, αλλά και διαφορετικές αντιλήψεις. Ο Πλάτωνας μιλάει για την ιδανική Πολιτεία, που είναι ιδανική επειδή κυβερνάται με το πολίτευμα της «αριστοκρατίας», δηλαδή κυβερνάται από ένα σύνολο ανθρώπων που ξεχωρίζουν για τη σοφία, τη γνώση, την αρετή, τη δικαιοσύνη και την ικανότητα διακυβέρνησης των πολιτών. Ο κάθε πολίτης μέσα σ' αυτήν έχει μία σημαντική θέση, που είναι σύμφωνη με τη φύση, τις ικανότητες και το έργο που έχει αναλάβει να προσφέρει ανάλογα με τις κλίσεις του. Έτσι μπορεί να ανήκει στην τάξη των αρχόντων (κυβερνήτες), στην τάξη των φυλάκων - πολεμιστών (υπερασπιστές της ασφάλειας της πόλης από επιθέσεις) και στην τάξη των γεωργών, εμπόρων, τεχνιτών (αυτοί που διασφαλίζουν τα μέσα που χρειάζεται η πόλη για να διατηρηθεί ζωντανή και να επιβιώσει).

Οι τάξεις αυτές είναι συμβολικές περισσότερο παρά πραγματικές, και δεν σχηματίζονται με βάση κοινωνικο/οικονομικά ή επαγγελματικά κριτήρια. Σχετίζονται με τα τέσσερα στοιχεία της Φύσης (γη, νερό, αέρας, φωτιά), που αντιστοιχούν σε χαρακτηριστικά της ανθρώπινης φύσης. Οπότε, ο κάθε πολίτης ανήκε σε μία από αυτές τις τάξεις σύμφωνα με τα ιδιαίτερα γνωρίσματά του και ανάλογα με την εκπαίδευση που χρειαζόταν να πάρει, προκειμένου να καλλιεργήσει τον χαρακτήρα, το πνεύμα και γενικά τον εσωτερικό του κόσμο. Κατά τον Αριστοτέλη, οι πολίτες χωρίζονται με βάση οικονομικά κριτήρια σε τάξεις γεωργών, τεχνιτών και εμπόρων, ενώ κοινωνικά χωρίζονται σε φτωχούς, πλούσιους και μεσαίους. Από τη σχέση που έχουν μεταξύ τους οι φτωχοί και οι πλούσιοι θα διαμορφωθεί η μορφή του πολιτεύματος.

Οι φτωχοί συνήθως είναι περισσότεροι από τους πλούσιους. Ανάλογα με το πώς είναι μοιρασμένη η δύναμη και με το πού αυτή συγκεντρώνεται, καθορίζεται και το είδος του πολιτεύματος, που μπορεί να έχει τρεις μορφές: μοναρχία ή βασιλεία (ένας κυβερνά), αριστοκρατία (λίγοι κυβερνούν) ή δη-

μοκρατία (πολλοί κυβερνούν).

Για να μην ξεπέσουν και αλλοιωθούν αυτές οι πολιτειακές μορφές σε τυραννία, ολιγαρχία και οχλοκρατία αντίστοιχα, θα πρέπει σκοπός των αρχόμενων να είναι το κοινό καλό και όχι το συμφέρον του ενός ή των λίγων. Η προτίμηση του Αριστοτέλη στρέφεται στη «Μέση Πολιτεία», δηλαδή σ' αυτό που σήμερα κατανοούμε ως δημοκρατικό πολίτευμα, όπου η μεσαία τάξη εξασφαλίζει την ισορροπία ανάμεσα στους φτωχούς και τους πλούσιους και κρατά το κέντρο βάρους στη μέση στις μεταξύ τους συγκρούσεις.

Σημείο τρίτο: Η εικόνα της γυναίκας

Ένα άλλο σημείο διαφοροποίησης των δύο «γιγάντων» είναι οι απόψεις τους για τη γυναίκα. Η θέση που ο Πλάτωνας δίνει σ' αυτήν μέσα στην Πολιτεία του είναι ισάξια με αυτήν του άντρα. Πίστευε ότι οι γυναίκες μπορούν να κυβερνήσουν εξίσου καλά με τους άντρες, επειδή η σωφροσύνη, η λογική, η ανδρεία, η αρετή δεν είναι θέμα φύλου, αλλά ψυχής, εκπαίδευσης και μόρφωσης. Τόνιζε ότι μία πολιτεία που δεν δίνει παιδεία στις γυναίκες της, «μοιάζει με τον άνθρωπο που δεν εξασκεί και δε γυμνάζει παρά μονάχα το δεξί του χέρι» (Ο Κόσμος της Σοφίας, J. Gaarder). Αντίθετα ο Αριστοτέλης θεωρεί τη γυναίκα υποδεέστερη του άντρα, καθώς πιστεύει ότι σε σχέση μ' αυτόν κάτι της λείπει και ότι είναι ένας «ατελής άντρας».

Κατά τη διαδικασία της αναπαραγωγής, επειδή η γυναίκα έχει έναν παθητικό ρόλο (δέχεται) και ο άντρας έναν ενεργητικό (δίνει), το παιδί κληρονομεί μόνο τις ιδιότητες του άντρα (κάτι που όπως γνωρίζουμε σήμερα δεν ισχύει). Η εικόνα και θεώρηση του Αριστοτέλη για τις γυναίκες υιοθετήθηκε στον Μεσαίωνα, όπου η γυναίκα υποβαθμίστηκε, θεωρήθηκε πηγή του κακού και του πονηρού και περιορίστηκε στον αναπαραγωγικό της ρόλο μόνο. Παρά τις διαφωνίες που υπάρχουν ανάμεσα στον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι συναντάμε και «συμφωνίες», δηλαδή κοινά σημεία. Και οι δύο μιλούν για την ψυχή και τη σημασία της για τον άνθρωπο, και οι δύο τονίζουν πως η ευτυχία είναι συνώνυμο της αρετής και των υψηλών αξιών και ιδανικών, και οι δύο μας υπενθυμίζουν ότι σκοπός ενός Κράτους θα πρέπει να είναι το καλό και η καλλιέργεια όλων των πολιτών του. Σίγουρα όμως διαπιστώνουμε ότι τόσο ο σοφός Πλάτων όσο και ο λογικός Αριστοτέλης δίνουν πολλές χρήσιμες και σημαντικές απαντήσεις σε ερωτήματα και προβληματισμούς της σημερινής εποχής, γι' αυτό και μπορούν να είναι ταυτόχρονα σύγχρονοι αλλά και διαχρονικοί.

Δραστηριότητα

Ψάχνουμε μαζί με τα παιδιά στοιχεία των δύο θεωριών στο Διαδίκτυο.

Ανάθεση εργασίας: χωρίζουμε τα παιδιά σε δύο ομάδες, του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, και αναθέτουμε στην κάθε ομάδα να παρουσιάσουν τις αντίστοιχες θεωρίες με ζωγραφιές, γραπτό λόγο και θεατρικό παιχνίδι.

Πώς θα μπορούσαν για παράδειγμα να ζωγραφίσουν έναν πίνακα στον οποίο θα αποτυπώνεται η υποδεέστερη -σύμφωνα με τον Αριστοτέλη- θέση της γυναίκας; Σκεφτόμαστε τα χαρακτηριστικά αυτού του πίνακα ως προς τα χρώματα, την όψη των πρωταγωνιστών, τη στάση του σώματός τους, το μέγεθός τους, τις εργασίες που κάνουν κλπ. Ακόμη οι μαθητές θα μπορούσαν να γράψουν επιχειρηματολογικά κείμενα στα οποία θα διατυπώνουν την άποψή τους για τις θέσεις των δύο φιλοσόφων. Εναλλακτικά η τάξη θα μπορούσε να χωριστεί σε τρεις «περιοχές»: την περιοχή του «συμφωνώ», την περιοχή του «διαφωνώ» και την περιοχή του «δεν ξέρω, είμαι κάπου ανάμεσα». Ο εκπαιδευτικός διαβάσει στους μαθητές κάποιες προτάσεις που συνδέονται με τις διαφορές των δύο φιλοσόφων. Οι μαθητές σκέφτονται για ένα λεπτό και μετακινούνται προς την περιοχή που τους εκφράζει. Στη συνέχεια διατυπώνουν τις απόψεις τους και συζητούν.

Ενδεικτικές προτάσεις:

- οι γυναίκες είναι υποδεέστερες από τους άνδρες
- το καλύτερο πολίτευμα είναι η δικτατορία

-πρέπει να εμπιστευόμαστε απόλυτα τις αισθήσεις μας κ.ά.

Άλλη μία εναλλακτική είναι να οργανώσουμε στην τάξη ένα εικονικό συνέδριο. Τίτλος του «Πλάτωνας VS Αριστοτέλης». Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες: οι Πλατωνικοί, οι Αριστοτελικοί, το Προεδρείο, το Κοινό και οι Δημοσιογράφοι. Κάθε ομάδα ετοιμάζει τα επιχειρήματά της ή τα ερωτήματά της και οι εργασίες του Συνεδρίου αρχίζουν...

9 Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 3 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 8-12

Στόχοι:

- Να αποκτήσουν πρόσθετες πληροφορίες για τη ζωή του Αριστοτέλη.
- Να συνειδητοποιήσουν ακολουθώντας την πορεία ζωής του Αριστοτέλη το μεγαλείο του αρχαίου ελληνικού κόσμου και την ακτινοβολία του ελληνικού πνεύματος σε όλη την περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου.
- Να κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά της εποχής που έζησε ο Αριστοτέλης.
- Να αποκτήσουν δεξιότητες χρήσης των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας.
- Να κάνουν συνειρμούς ανάμεσα στην εποχή του Αριστοτέλη και τη σημερινή εποχή και ανάμεσα στη ζωή του Αριστοτέλη και τη δική τους ζωή.

Χρήσιμες πληροφορίες:¹

Το 342 π.Χ. τον προσκάλεσε ο Φίλιππος στη Μακεδονία, για να αναλάβει τη διαπαιδαγώγηση του γιου του Αλέξανδρου, που ήταν τότε μόλις 13 χρονών. Η εκπαίδευση του Αλέξανδρου γινόταν άλλοτε στην Πέλλα και άλλοτε στη Μίεζα.

Η Μίεζα ήταν ένα εξοχικό παλάτι σε κάποια απόσταση από την Πέλλα (στους πρόποδες του Βουνού Βερμίου), όπου

¹Φωτο: <http://www.news-beast.gr/portrait/arthro/584135/o-pansofos-tou-arhaiou-kosmou-aristotelis> και <http://dim-antip.kyk.sch.gr/GreatAlexandros.htm>

²<http://www.reginaguide.gr/el/mieza-sxoli-aristotelous.php>
<http://www.e-naousa.gr/article.php?naousa=16>

δίδασκε ο Αριστοτέλης στα παιδιά των ευγενών μακεδονικών οικογενειών, αλλά και στα βασιλόπουλα των γειτονικών περιοχών. Ο Αλέξανδρος διάβαζε με πάθος. Λάτρευε τη γεωγραφία και τη φιλοσοφία, **αλλά η μεγάλη του αγάπη ήταν η Ιλιάδα του Ομήρου**. Αυτό το βιβλίο με αυτόγραφη αφιέρωση του Αριστοτέλη το είχε πάντα μαζί του σε όλες τις εκστρατείες και, όταν κοιμόταν, το φύλαγε μαζί μ' ένα μαχαίρι κάτω από το μαξιλάρι του.

Αγαπούσε πολύ την ποίηση (επική ποίηση, λυρική ποίηση, τραγική ποίηση). Ανάμεσα στ' άλλα σπούδασε φυσική, αστρονομία, γεωγραφία, ιατρική, πολιτική, αριθμητική, γεωμετρία, μουσική. Αγαπημένοι φίλοι και συμμαθητές του στα 3 χρόνια, που έμεινε στη Μίεζα ήταν ο Ηφαιστίωνας, ο Κρατερός, ο Νέαρχος.

Από πολύ μικρός γυμναζόταν εντατικά, κολυμπούσε, ασκούσαν στα όπλα και έκανε ιππασία. Λάτρευε το κυνήγι και συχνά κυνηγούσε στα βουνά και στα δάση της Μακεδονίας μαζί με τους αγαπημένους του φίλους.

Περιγραφή:

Α' μέρος (γνωρίζουμε τη Μίεζα² όπου δίδασκε ο Αριστοτέλης τον Μ. Αλέξανδρο)

Περίπου 30 χλμ. απ' τη Βεργίνα και πολύ κοντά στη Νάουσα σε μικρή απόσταση απ' τους μακεδονικούς τάφους βρίσκεται ο χώρος της Σχολής Αριστοτέλους. Εκεί, που αρχικά λατρεύονταν οι Νύμφες, ιδρύθηκε η Σχολή του Αριστοτέλη. Ο χώρος της Σχολής χαρακτηρίζεται από τρεχούμενα νερά και σπήλαια.

Βρίσκουμε και γράφουμε στον πίνακα την πόλη, όπου δίδαξε και έδρασε ο Αριστοτέλης. Συζητούμε γι' αυτήν προφορικά και ζητούμε να φανταστούν

πώς ήταν η περιοχή. Ρωτούμε τους μαθητές μας αν τη γνωρίζουν και αν όχι, την εντοπίζουμε στον χάρτη. Συζητούμε για την πόλη και αναζητούμε πληροφορίες γι' αυτή (αρχαία Μίεζα).

Με τη βοήθεια του Google Earth βρίσκουμε στον χάρτη την περιοχή και συζητούμε βλέποντας τις φωτογραφίες που αποκαλύπτουν την ομορφιά της περιοχής. Σώζεται το Νυμφαίο, ο ναός αφιερωμένος στις Νύμφες, όπου οι κίονες σχημάτιζαν Π και θεωρείται ότι ήταν το κέντρο της Σχολής.

Β' μέρος (εργαζόμαστε σε ομάδες, project)

Μία ομάδα αναλαμβάνει να γράψει διαλόγους στις παρακάτω εικόνες που απεικονίζουν την ώρα που ο Αριστοτέλης κάνει μάθημα. Η άλλη ομάδα προσπαθεί από τις εικόνες να καταλάβει τα παιχνίδια που έπαιζαν τα παιδιά και να βρει αν παίζονται κάποια από αυτά και σήμερα. Τι να έλεγαν μεταξύ τους όταν έπαιζαν;

Δραματοποιούμε μέσα στην τάξη τους καλύτερους από τους διαλόγους που θα προκύψουν από τα φύλλα εργασίας εμπλουτισμένους κι από τα άλλα φύλλα εργασίας των συμμαθητών τους.

Συζητούμε για τα παιχνίδια που έπαιζαν τα παιδιά τότε, ποια χάθηκαν και ποια συνεχίζουν και στις μέρες μας να παίζονται από αυτά.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1 - ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ

ΤΙ ΝΑ ΛΕΝΕ ΣΤΟ
ΜΑΘΗΜΑ;;;;;

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2 - ΤΟ ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

ΒΡΕΙΤΕ ΤΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΚΑΙ
ΓΡΑΨΤΕ ΤΟΥΣ ΔΙΑΛΟΓΟΥΣ
ΠΟΥ ΦΑΝΤΑΖΕΣΤΕ.....

10 Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ...ΜΕ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι

- Να γνωρίσουν οι μαθητές τον τρόπο λειτουργίας του Λυκείου (της Σχολής του Αριστοτέλη) και τη σημαντικότητά του για την προαγωγή της επιστήμης.
- Να γνωρίσουν τον τρόπο διδασκαλίας του μεγάλου φιλοσόφου και να επιχειρήσουν συγκρίσεις με τις σύγχρονες διδακτικές μεθόδους.
- Να κατανοήσουν τη σημασία της συμμετοχικής διαδικασίας και της αυτενέργειας στην κατάκτηση της γνώσης.
- Να εργαστούν ομαδικά με διακριτούς ρόλους.
- Να μάθουν να συνθέτουν πληροφορίες σε ένα τελικό κείμενο.
- Να αναπτύξουν την ενσυναίσθηση παίρνοντας τον ρόλο του δασκάλου που επιδιώκει να μεταλαμπαδεύσει γνώση στους μαθητές.
- Να μπουν οι μαθητές σε μια διαδικασία γνωριμίας με την τεχνική της αυτοαξιολόγησης και της ετεροαξιολόγησης.

Χρήσιμες πληροφορίες

Όπως είδαμε, ο Αριστοτέλης ίδρυσε το Λύκειο, μια Σχολή πολύ κοντά στην Ακαδημία του Πλάτωνα και στη Σχολή του Ισοκράτη, από τη φιλοσοφία των οποίων ριζικά διέφερε. Το Λύκειο διαπότηζε ο ρεαλισμός κι η επιστήμη, τόσο στη διδασκαλία, όσο και στην έρευνα που άρχιζε με παρατήρηση, συνεχιζόταν με συλλογή στοιχείων απ' όλο τον αισθητό κόσμο και προσωπική καταγραφή των δεδομένων. Χάρτες, σχεδιαγράμματα, συγκριτικοί πίνακες αποτελούσαν απαραίτητα εργαλεία για να τελεσφορήσουν οι εργασίες (Αν. Γιαννικόπουλος, (1999), *Η εκπαίδευση στην κλασική και προκλασική αρχαιότητα*, Αθήνα: Γρηγόρη). Εκεί, αναπτύχθηκε η ταξινόμηση των επιστημών και δημιουργήθηκε η πρώτη Βιβλιοθήκη, που αποτέλεσε πρότυπο για τις Βιβλιοθήκες της Περγάμου και της Αλεξάνδρειας.

Δίδασκε το πρωί στους δικούς του μαθητές και το απόγευμα σε ακροατήρια ετερόκλητα που συνέρεαν για να τον ακούσουν και αριθμούσαν μέχρι και 2000 άτομα. Αναλυτικότερα, βασικές αρχές της αριστοτελικής διδασκαλίας α) σχετικά με την ηθική μόρφωση των μαθητών, ήταν η παροχή ηθικών προτύπων προς μίμηση και η απόκτηση ηθικής συμπεριφοράς μέσα από τον **εθισμό** στην ηθική πράξη: το να μάθουν τα παιδιά το σωστό κáνοντάς το. Ακόμη, η **συναισθηματική νοημοσύνη** φαίνεται να καλλιεργείται από πολύ μικρή ηλικία μέσω της μίμησης και να αποτελεί πυξίδα στην πορεία της εκπαίδευσης ενός νέου, το να μάθουν, δηλαδή, τα παιδιά να διαχειρίζονται τα συναισθήματα τα δικά τους και των άλλων και να χαίρονται, όταν επιλέγουν την ηθική πράξη. Ταυτόχρονα, β) για τη διδασκαλία πρακτικών γνώσεων πιστεύει απόλυτα στη διδακτική δύναμη της **παρατήρησης** και επιχειρεί να εκλαϊκεύσει τον λόγο του μέσα από **παραδείγματα** που αντλεί από το φυσικό περιβάλλον, οικεία στον καθένα, προκειμένου να καταστήσει κατανοητούς τους λογικούς του συλλογισμούς. Ταυτόχρονα, οφείλουμε να αναζητήσουμε τον δρόμο **επιστροφής στις αρχικές αιτίες του καθετί**. Η γνώση είναι η απάντηση σε ένα πλήθος από γιατί, που οδηγούν στην κατανόηση των πρώτων αρχών των πραγμάτων. Η επιστημονική γνώση είναι αιτιακή γνώση. «Γνωρίζουμε κάτι,» λέει ο Αριστοτέλης, «μόνο όταν συλλάβουμε το γιατί του» (Φυσικά 194b19). Και ο τρόπος προσέγγισης των πρώτων αρχών είναι η μέθοδος η αντίστροφη από την παραγωγή, η **επαγωγή**, η εκκίνηση από τη γνώση του ειδικού και η κατάληξη σε γενικές αρχές. Οι Κάλφας και Ζωγραφίδης αναφέρουν σχετικά: με την επαγωγή ο επιστήμονας ξεκινά από τα περίπλοκα και ανομοιογενή δεδομένα της εμπειρίας του και καταφέρνει να τα τιθασεύσει, ανακαλύπτοντας πίσω από αυτά γενικούς νόμους και αρχές. (Γ., Ζωγραφίδης, Β. Κάλφας, (2012), *Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι, Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας & Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών*) και ο ίδιος ο φιλόσοφος στα *Αναλυτικά Ύστερα* και στα *Φυσικά* του επισημαίνει: «Τη γενική γνώση την πετυχαίνουμε ξεκινώντας από την εμπειρία. [...] Είναι αδύνατον να εξετάσει κανείς τα γενικά χωρίς επαγωγή. [...], (Αριστοτέλης, Φυσικά, VII, 3 247b20, *Αναλυτικά Ύστερα*, 81b20). Γενικότερα, το σύνολο των διδακτικών του αρχών διέπει η **αφόρμηση από το γνωστό**, καθώς το οικείο αποτελεί τον δρόμο μέσα από τον οποίο μπορεί ο μαθητής να προσεγγίσει το ανοίκειο «*Ἀρκτέον μὲν γάρ ἀπὸ τῶν γνωρίμων*», υποστήριζε με πάθος ο Σταγειρίτης και η **ενεργός μάθηση**, μια άκρως συμμετοχική διαδικασία από την πλευρά του μαθητή, η οποία διασφαλίζει την αυτενέργεια, την εγρήγορσή του και την ποιότητα της μάθησης. Σχετικά με τη φιλοσοφία του Αριστοτέλη για τη διδασκαλία και τη μάθηση, ένας μεγάλος ερευνητής του, ο Lesky, αναφέρει ότι «σύμφωνα, με τον Αριστοτέλη, η τάση προς το καλό δεν είναι έμφυτη, αλλά αποκτάται σταδιακά με συνεχή παραδείγματα και ερεθίσματα, συναναστροφές με ενάρετους ανθρώπους και έτσι αναγνωρίζει ότι η κατάκτηση της γνώσης απαιτεί κόπο και πολλή προσπάθεια, ενώ η εξέλιξή της σημειώνεται, όταν πάνω στο ήδη γνωστό επικάθεται το καινούριο, το οποίο μετατρέπεται σε νέα γνώση» (Lesky, Α.). *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*.- Αθήνα: Ελληνικό Ίδρυμα Εξυπηρέτησης Πανεπιστημίων).

Δραστηριότητες

1. Τι γνωρίζετε για την ετυμολογία της λέξης «Λύκειο»; Ποιος ήταν ο Λύκειος Απόλλωνας; Ανατρέξτε σε ηλεκτρονικές μηχανές αναζήτησης, για να συλλέξετε πληροφορίες για τον τρόπο λειτουργίας του Λυκείου. Συγκρίνετε τα ευρήματά σας με τον τρόπο λειτουργίας μιας σύγχρονης πανεπιστημιακής Σχολής και συντάξτε ένα σχετικό κείμενο που θα δημοσιευτεί στη σχολική σας εφημερίδα.

2. Υποθέστε ότι ως ένας σύγχρονος Αριστοτέλης διδάσκετε σήμερα:

- α) τις ηπιείρους
- β) τον βρασμό του νερού
- γ) τα επίθετα

Επιστρατεύοντας τα μέσα διδασκαλίας που θα επέλεγε ο Αριστοτέλης για κάθε περίπτωση, να επιχειρήσετε να διδάξετε στους συμμαθητές σας τα παραπάνω μαθησιακά αντικείμενα. Χωριστείτε σε τρεις ομάδες και μοιράστε ρόλους. Κάποιος θα είναι αυτός που θα συντονίζει την ομάδα, κάποιος θα κρατά σημειώσεις, κάποιος θα υποδυθεί τον δάσκαλο, ενώ όλοι οι υπόλοιποι θα συμμετέχουν ισότιμα στην κατάθεση προτάσεων και στην τελική σύνθεση της διδακτικής σας πρότασης.

Στο τέλος οι ομάδες θα αξιολογήσουν την καλύτερη διδασκαλία επιχειρηματολογώντας για την επιλογή τους.

3. Ο Αριστοτέλης θεωρούσε πολύ σημαντική την αφόρμηση της διδασκαλίας ενός αντικειμένου από κάτι που ήταν ήδη γνωστό στους σπουδαστές του: «*Ἀρκτέον μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν γνωρίμων*», υποστήριζε. Ακολουθώντας αυτή τη λογική να επιχειρήσετε να βρείτε από πού ή από τι θα ξεκινούσατε να διδάξετε:

- την Επανάσταση του 1821,
- το φαινόμενο της άνωσης που παρουσιάζεται στη θάλασσα,
- την επιτάχυνση και την επιβράδυνση των σωμάτων,
- το ηλιακό μας σύστημα,
- τη δομή μιας παραγράφου

Όταν η Λητώ κυοφορούσε τον Θεό Απόλλωνα, μεταμορφώθηκε σε λύκαινα και ακολουθούμενη από αγέλη λύκων, ξεκίνησε το ταξίδι της από τη Γη των Υπερβορείων και έφτασε στη Δήλο, όπου και γέννησε τον Θεό Απόλλωνα. Θεός του φωτός ο Απόλλωνας, αποκαλείται και Λύκειος, με σύμβολο τον λύκο.

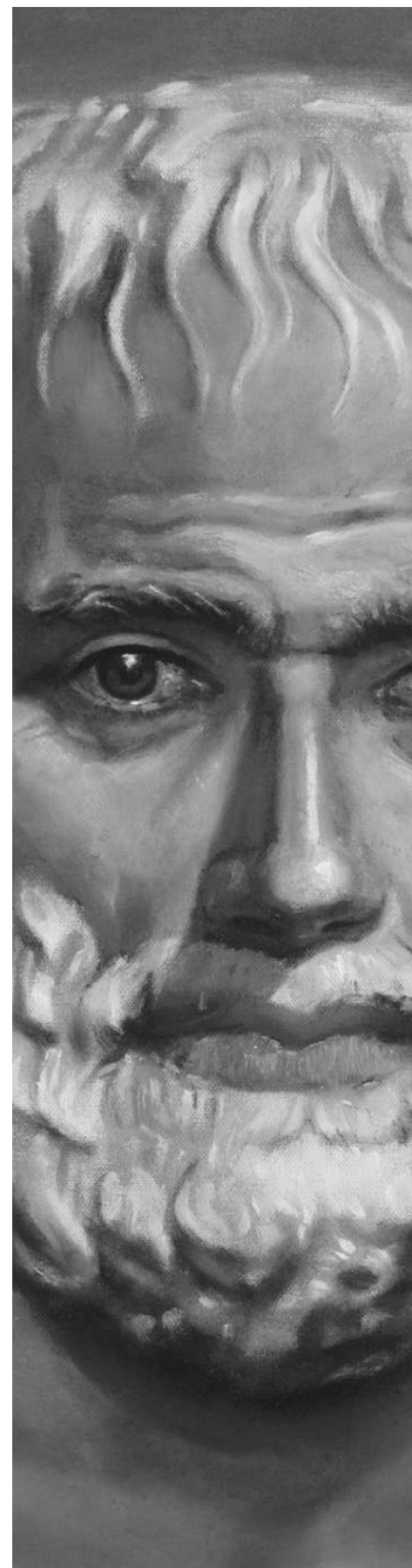

11 Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟ ΚΑΙ ΤΙΣ ΙΔΕΕΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι

- Να γνωρίσουν οι μαθητές το αναλυτικό πρόγραμμα των μαθημάτων που διδάσκονταν τα παιδιά στην αρχαία Ελλάδα.
- Να συγκρίνουν τα σύγχρονα με τα αρχαία αναλυτικά προγράμματα σπουδών και να παρατηρήσουν τις ομοιότητες και τις διαφορές.
- Να συγκρίνουν την ιεράρχηση των στόχων της εκπαίδευσης που προτείνει ο Αριστοτέλης με τη στοχοθεσία των σύγχρονων εκπαιδευτικών συστημάτων.
- Να κατανοήσουν την πολλαπλότητα των στόχων που επιδιώκει να καλύψει ένα αναλυτικό πρόγραμμα μαθημάτων.
- Να κατανοήσουν ότι τα εκπαιδευτικά συστήματα μεταβάλλονται ανάλογα με τα νέα δεδομένα και τις εκάστοτε κοινωνικές ανάγκες.
- Να αποκτήσουν μια εικόνα για τους εκπαιδευτικούς χώρους και τα απαραίτητα μέσα για τη διδασκαλία των μαθημάτων στην Αρχαία Ελλάδα.

Χρήσιμες πληροφορίες

Αρχικά, είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι ο Αριστοτέλης υποστήριζε τη δημόσια παιδεία και εναντιωνόταν στην τάση των αρχαίων Ελλήνων να διδάσκουν τα παιδιά τους ιδιωτικά: «η παιδεία επιβάλλεται να είναι μία και η ίδια για όλους και να φροντίζει για αυτήν το δημόσιο και όχι οι ιδιώτες, όπως συμβαίνει σήμερα, να φροντίζει τη μόρφωση των παιδιών του ο καθένας ιδιωτικά, διδάσκοντας μαθήματα της δικής του προτίμησης» (Πολιτικά, 1337a 22 - 26). Η δημόσια παιδεία απευθυνόταν μόνο στα αγόρια, ενώ τα κορίτσια έμεναν στο σπίτι και η μητέρα τους τα δίδασκε ανάγνωση, γραφή, μουσική, χορό και την οικοκυρική τέχνη. Πρότεινε, λοιπόν, τη διαίρεση της εκπαίδευσης των νέων σε τρεις επτάχρονης βαθμίδες, από τις οποίες η πρώτη κάλυπτε την πρώτη επταετία της ζωής του παιδιού, η δεύτερη το διάστημα 7-14 χρονών και η τρίτη από τα 14 ως τα 21 χρόνια. Για τη δεύτερη βαθμίδα εκπαίδευσης (7-14 χρονών) ο Αριστοτέλης προβλέπει: Τέσσερα περίπου είναι τα είδη των μαθημάτων με τα οποία συνηθίζουν να εκπαιδεύουν τους νέους: τα γράμματα, η γυμναστική, η μουσική και τέταρτο η ιχνογραφία που την διδάσκουν μερικοί (Πολιτικά 1337b 23-24). Τα γράμματα (ανάγνωση, γραφή, στοιχεία γραμματικής, αριθμητικής, γεωμετρίας και αστρονομίας) διδάσκονται για την πρακτική χρησιμότητά τους στη ζωή του ατόμου, η γυμναστική για τη συμβολή της στην ανδρεία, η μουσική για τη δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου και η ιχνογραφία για την αναζήτηση του ωραίου στην καθημερινότητα. Όταν το αγόρι γινόταν επτά χρόνων, άρχιζε να πηγαίνει στο σχολείο μαζί με τον παιδονόμο, που καθόταν μαζί του τις ώρες του σχολείου και επίσης του δίδασκε καλούς τρόπους. Παιδαγωγοί, γραμματιστές, κιθαριστές, γυμναστές και παιδοτρίβες είχαν επιφορτιστεί με το δύσκολο έργο της σχολικής αγωγής.

Αναλυτικότερα, τα γράμματα και η ιχνογραφία διδάσκονται ως χρήσιμα για τις πρακτικές ανάγκες της ζωής, καθώς και ως βάση για να αποκτήσουν τα παιδιά περαιτέρω γνώσεις και δεξιότητες:

«Την γραμματική και την ιχνογραφία τις διδάσκουν επειδή είναι χρήσιμες και εξυπηρετούν πολλές ανάγκες της ζωής». (Πολιτικά 1337b 25-27). Μερικά από τα χρήσιμα μαθήματα όπως π.χ. τη γραμματική πρέπει να τα διδάσκουμε στα παιδιά, όχι μονάχα, επειδή είναι χρήσιμα καθ' εαυτά, αλλά επειδή μέσω αυτών είναι ενδεχόμενο ν' αποκτήσουν κι άλλες γνώσεις (Πολιτικά 1338a 37-41) και ομοίως και την ιχνογραφία όχι μόνο για να μην εκτιμούν οι μαθητές λανθασμένα πράγματα που αγοράζουν, ούτε για να μην εξαπατώνται, όταν αγοράζουν ή πουλάνε διάφορα οικιακά αντικείμενα, αλλά περισσότερο, γιατί η παιδεία τούτη ευαισθητοποιεί τους ανθρώπους στο να εκτιμούν την ομορφιά του σώματος» (Πολιτικά, 1338 a 40- 1338 b 2).

Η γυμναστική κατά τον Αριστοτέλη παρέχεται από τα πρώτα στάδια της ζωής του παιδιού, καθώς το σώμα αναπτύσσεται πριν από το πνεύμα, και αποσκοπεί στην υγιή σωματική διάπλαση με βάση τις φυσικές δυνατότητες κάθε παιδιού και στην προαγωγή του θάρρους και της ηθικής δύναμης. Ξεκινούσε από μικρή ηλικία με παιχνίδια και συνεχιζόταν με τις επίπονες ασκήσεις να εκτελούνται στις παλαίστρες και τα γυμνάσια τρία χρόνια μετά την έναρξη της εφηβείας.

Η μουσική αποτελεί εποικοδομητική εκμετάλλευση του ελεύθερου χρόνου, χρησιμεύει για την ώρα τηςσχόλης (του ελεύθερου χρόνου), επιδρά θετικά στη διαμόρφωση του χαρακτήρα, καθώς οι μαθητές μαθαίνοντας να μιμούνται όλα τα ηθικά αισθήματα υποβάλλονται σε εσωτερική βίωση του ηθικού ωραίου, υπό την προϋπόθεση ότι επιλέγονται οι σωστοί ρυθμοί, οι σωστές μελωδίες και τα σωστά όργανα: (Πολιτικά, 1440 a 15). Άλλωστε η μουσική διαπλάθει ήθος και ψυχή, καλλιεργεί το πνεύμα και την κριτική ικανότητα, χαρίζει ευφρόσυνη διάθεση, ασκεί τον νέο στην απόλαυση των σωστών ηδονών της ζωής». Καθώς, λοιπόν, συνηθίζουν τα παιδιά μέσω της μουσικής να χαίρονται με τις μιμήσεις ευπρεπών ηθών και καλών πράξεων, είναι εύλογο να αναζητήσουν στη ζωή τους τις πραγματικές εκείνες πράξεις που θα προκαλέσουν την ανάλογη ηδονή.

Το ηθικό φορτίο της αριστοτελικής εκπαιδευτικής πρότασης

Ο φιλόσοφος προτείνει ένα εκπαιδευτικό σύστημα που περιλαμβάνει και μαθήματα **χρήσιμα για τη ζωή** («τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον»), να μπορεί, δηλαδή, να αντεπεξέρχεται κανείς στις πρακτικές ανάγκες και στις καθημερινές συνδιαλλαγές και **αυτά που απλώς προάγουν τη γνώση** («τὰ περιττά») και αποβλέπουν στην καλλιέργεια του πνεύματος και της κριτικής ικανότητας και **αυτά που τείνουν προς την αρετή** («τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετήν»), που διαμορφώνουν ηθικούς χαρακτήρες. Η στάση του Αριστοτέλη είναι σαφής: δεν πρέπει να διδάσκονται όλα, αλλά όσα από τα χρήσιμα δεν υπάρχει φόβος να κάνουν αυτόν που τα μαθαίνει βάνουσο (δηλαδή ανίκανο για τις πράξεις της αρετής) (Πολιτικά, 1337 b 7-9). Τελικά, οι προϋποθέσεις που πρέπει να ισχύουν για καθετί που διδάσκεται **βαραίνουν το ηθικό φορτίο της εκπαιδευτικής ζυγαριάς.**

Δραστηριότητα

Φανταστείτε και δραματοποιήστε έναν διάλογο ανάμεσα σε έναν μαθητή της αρχαίας Ελλάδας και σε έναν σύγχρονο μαθητή, στον οποίο τα δυο παιδιά περιγράφουν συνομιλώντας μια ημέρα τους στο σχολείο.

Να εντάξετε τα παρακάτω μαθήματα στην κατάλληλη στήλη και να αιτιολογήσετε τις επιλογές σας (μπορεί ένα μάθημα να ενταχθεί σε περισσότερες από μια στήλες, αρκεί να αιτιολογηθεί η εκάστοτε επιλογή): *Θρησκευτικά, Γλώσσα, Μαθηματικά, Ιστορία, Μελέτη, Γεωγραφία, Φυσική, Αισθητική Αγωγή, Αγγλικά, Ευέλικτη Ζώνη, Γυμναστική, Μουσική, Καλλιτεχνικά, Χημεία, Βιολογία, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Πληροφορική, Τεχνολογία, Οικιακή Οικονομία, Σχολικός και Επαγγελματικός Προσανατολισμός (Σ.Ε.Π)*

«τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον»	«τὰ περιττά»	«τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετήν»

Να χωριστείτε σε ομάδες και να ετοιμάσετε στον Ηλεκτρονικό Υπολογιστή το εβδομαδιαίο πρόγραμμα που θα ακολουθούσαν οι μαθητές της ηλικίας σας στην Αρχαία Ελλάδα, λαμβάνοντας υπόψη τις πληροφορίες που σας δόθηκαν σχετικά με τα διδασκόμενα μαθήματα. Να συζητήσετε σχετικά με το πόσες ώρες θα έπρεπε να διδάσκεται το κάθε μάθημα, επιχειρηματολογώντας υπέρ των θέσεών σας. Συγκρίνετε το «αρχαίο» ωρολόγιο πρόγραμμα με το δικό σας. Ποιες είναι οι ομοιότητες και οι διαφορές; Ποιο σας αρέσει περισσότερο και γιατί; Ποιο είναι το δικό σας αγαπημένο μάθημα; Κάντε μια μικρή στατιστική έρευνα για τις προτιμήσεις των μαθητών άλλων τμημάτων του σχολείου σας και παρουσιάστε με ραβδογράμματα τα αποτελέσματα.

Συγκεντρώστε πληροφορίες για τους χώρους στους οποίους διδασκόταν κάθε μάθημα και τα μέσα-εργαλεία διδασκαλίας (π.χ στους χώρους διδασκαλίας υπήρχαν ξύλινες πλάκες, κερι, και γραφίδα για την ανάγνωση, άβακας και πυθαγόρειος πίνακας για τα μαθηματικά, στις παλαίστρες και τα γυμνάσια υπήρχε λάδι και ψιλή άμμος για τη γυμναστική, κ.ο.κ). Κατασκευάστε μια μακέτα που θα αναπαριστά έναν πλήρη εκπαιδευτικό χώρο στην αρχαία Αθήνα.

Πάρτε ένα χαρτί A4, ή A3 και χωρίστε το στη μέση. Στην αριστερή πλευρά, ένας μαθητής της αρχαίας εποχής και στη δεξιά πλευρά ένας σύγχρονος. Ζωγραφίστε τον. Πώς είναι ντυμένος; Τι κουβαλάει μαζί του; Πώς είναι οι εκφράσεις του προσώπου του και η στάση του σώματός του;

12 Η ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ... ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι

- Να επισημανθεί η προσφορά της γυμναστικής στην σωματική υγεία.
- Να γίνει κατανοητό ότι οι υπερβολές στην εκγύμναση επιφέρουν τη σωματική καταπόνηση, πράγμα εντελώς αντίθετο με το νόημα της γυμναστικής.
- Να διαφοροποιηθούν οι έννοιες της γυμναστικής και του πρωταθλητισμού.
- Να συνδεθεί η εκγύμναση με την καλλιέργεια της ψυχής (τόνωση ανδρείας, αυτοπεποίθησης, γενναιοφροσύνης).
- Να τονιστεί ότι η εκγύμναση αφορά το σώμα στην ολότητά του κι όχι μόνο συγκεκριμένα μέλη (π.χ χέρια) προς επίδειξη ή προς εκπλήρωση επιταγών της μόδας.
- Να συνδεθεί ο αθλητισμός με το παιχνίδι.
- Να επισημανθούν οι διαστάσεις των αθλητικών παιχνιδιών στον τομέα της κοινωνικοποίησης (συνεργασία, αποδοχή κανόνων και ρόλων, σεβασμός του αντιπάλου, σεβασμός στις αποφάσεις των κριτών, ομαδικότητα).
- Να υπάρξει προβληματισμός ως προς το κατά πόσο η σύγχρονη εκδοχή του πρωταθλητισμού προάγει τις παραπάνω αξίες.

¹Δείτε βίντεο εδώ:
<https://goo.gl/PILsb5>

²<https://www.youtube.com/watch?v=Srorc3wUgV0>

Χρήσιμες πληροφορίες

Ο Αριστοτέλης στο όγδοο βιβλίο των Πολιτικών επισημαίνει την αναγκαιότητα της γυμναστικής για τη διάπλαση των νέων και τη θέτει ως απόλυτη προτεραιότητα της παιδείας. Η καλλιέργεια του σώματος κρίνεται ως αδιαπραγμάτευτη αξία και γι' αυτό οι γυμναστές και οι παιδοτρίβες έχουν τον πρώτο λόγο στην αγωγή των νέων: «... επιβάλλεται να προηγείται η φροντίδα για το σώμα από τη φροντίδα για την ψυχή...» (1334b25 - 26) και «... συνάγεται καθαρά από αυτά ότι προηγείται η αγωγή των παιδιών η προερχόμενη από τους γυμναστές και τους παιδοτρίβες». (1338b6 - 7).

Όμως, η εκγύμναση του σώματος έχει μεγάλες διαστάσεις και στη διαμόρφωση της ψυχής. Η γενναιότητα, το υψηλό φρόνημα και η αγάπη για την πατρίδα θεωρούνται αλληλένδετα με τη σωματική κατάσταση εκπληρώνοντας αυτό που ακόμη και σήμερα αποκαλούμε «νους υγιής εν σώματι υγιεί». Κι αυτός είναι και ο λόγος που πρέπει να αποφεύγονται οι υπερβολές. Η εμμονή στη γυμναστική με επίπονες ασκήσεις όχι μόνο θα επιφέρει σωματική καταπόνηση αντί για ευεξία, αλλά θα έχει και τις αντίστοιχες στρεβλώσεις στην καλλιέργεια της ψυχής, αφού δε θα προάγει το θάρρος αλλά τη θρασύτητα και την αγάπη για τον πόλεμο. Ο Αριστοτέλης, ως ο μεγάλος δάσκαλος του μέτρου, θα ήταν αδύνατο να μην καταδείξει τους κινδύνους της υπερβολής. Αυτός είναι και ο λόγος που αντιτίθεται στις εντατικοποιημένες αθλητικές προετοιμασίες προκειμένου να επιτευχθούν υψηλές επιδόσεις για διακρίσεις στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Θεωρεί ότι αυτού του είδους η εκγύμναση εξαντλεί και δεν ενδυναμώνει τους νέους: «Ισχυρή απόδειξη της δυνατής αυτής επίπτωσης είναι το γεγονός ότι στους πίνακες των Ολυμπιονικών σε δύο τρεις μόνο περιπτώσεις θα εύρισκε κανείς ότι νίκησαν στους αγώνες οι ίδιοι αθλητές αγωνιζόμενοι ως παιδιά και ως άντρες, επειδή οι υποχρεωτικές και επίπονες ασκήσεις κατά τη νεότητά τους εξάντλησαν τη δυναμικότητά τους» (1338b42 - 1339a 4). Από αυτή την άποψη, η σύγχρονη εκδοχή του πρωταθλητισμού με την εξαντλητική προσπάθεια των αθλητών, την ανάδειξη της πρωτιάς σε πρωταρχικό στόχο, τη θεοποίηση του χρήματος, τη χρήση αναβολικών, τη διαπλοκή των «στημένων» αγώνων, το φανατισμό και τη βία δεν έχει καμία σχέση με αυτά που προτάσσει ο Αριστοτέλης. Θα έλεγε κανείς ότι - αριστοτελικά τουλάχιστον - όλα αυτά δεν αρμόζουν στους ελεύθερους ανθρώπους, αλλά στους απαίδευτους (βάρβαρους).

Η μετάφραση των παραπάνω αποσπασμάτων είναι από την Πηνελόπη Τζιώκα - Ευαγγέλου για τον εκδοτικό οίκο «Ζήτρος».

Δραστηριότητα

Η παρουσία του εκπαιδευτικού φυσικής αγωγής που θα εξηγήσει τα οφέλη της γυμναστικής στη σωματική διάπλαση και θα υποδείξει ασκήσεις που καλλιεργούν το σώμα χωρίς να το καταπονούν, ώστε ο μαθητής να μπορεί να τις κάνει και στο σπίτι, κρίνεται απαραίτητη. Επίσης, ο γυμναστής μπορεί να ενημερώσει τους μαθητές για τις επιβλαβείς συνέπειες που μπορεί να έχει στην υγεία η χρήση αναβολικών ή πρόσθετων σκευασμάτων (ντόπινγκ), προκειμένου να βελτιωθούν οι αθλητικές επιδόσεις. Αν μπορούσε να εξασφαλιστεί και η παρουσία γιατρού, που θα δώσει περισσότερες λεπτομέρειες, θα ήταν πολύ καλό.

Με τη βοήθεια των Τ.Π.Ε. μπορεί να προβληθεί ολιγόλεπτο βίντεο¹ με αθλητές να διαπληκτίζονται. Πώς θα σχολίαζε ο Αριστοτέλης αυτές τις εικόνες;

Να προβληθεί βίντεο² με επεισόδια οπαδών κατά τη διάρκεια ενός αγώνα. Να υπάρξει προβληματισμός για τα αίτια του φαινομένου και να συζητηθεί αν η αντίληψη του σύγχρονου επαγγελματικού αθλητισμού (με την εμμονή στην πρωτιά, τη δημιουργία υπερπροτύπων, την αθλητική δημοσιογραφία κλπ) συμβάλλει θετικά ή αρνητικά στο φαινόμενο.

Να χωριστούν οι μαθητές σε δύο ομάδες. Η πρώτη ομάδα να προβάλλει επιχειρήματα υπέρ της σύγχρονης εκδοχής του πρωταθλητισμού και η δεύτερη

τερη υπέρ του αριστοτελικού ιδεώδους. (Σημασία έχει να γίνει κατανοητό ότι μιλάμε για δύο εντελώς διαφορετικά πράγματα). Στη συνέχεια να υπάρξει προβληματισμός κατά πόσο οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες εκπληρώνουν πράγματι το αρχαιοελληνικό ιδεώδες.

Υποθέτουμε ότι ο Αριστοτέλης συναντά ένα σύγχρονο νέο που του αρέσει η γυμναστική. Τι νομίζετε ότι θα του έλεγε; Οι μαθητές να χωριστούν σε ομάδες 4 - 5 ατόμων και να απαντήσουν γραπτώς υποδυόμενοι τον Αριστοτέλη χρησιμοποιώντας πρώτο πρόσωπο «εγώ νομίζω ότι.....» ή δεύτερο πρόσωπο «δεν πρέπει να εξαντλείσαι.....» ανάλογα. Το κείμενο να έχει έκταση δύο παραγράφων. Όλες οι εργασίες να αναπαρασταθούν μέσα στην τάξη σε θεατρική μορφή με τον τρόπο που θα επιλέξει η κάθε ομάδα. Αν η ομάδα επιθυμεί διαλογική μορφή, είναι απολύτως ευπρόσδεκτο.

Οι μαθητές επίσης μπορούν σε ομάδες:

- A. Να φτιάξουν μια αφίσα για την καταπολέμηση της βίας στα γήπεδα.
- B. Να φτιάξουν ένα πανό με τίτλο «Η βία στα γήπεδα καταστρέφει τον αθλητισμό».
- Γ. Να συγκεντρώσουν εφημερίδες με δηλώσεις αθλητών ή προπονητών, ή δημοσιογράφων με επικίνδυνες δηλώσεις αναφορικά με τα αθλητικά γεγονότα του Σαββατοκύριακου (δραστηριότητα που μπορεί να γίνει μια Δευτέρα).
- Δ. Να συγκεντρώσουν φωτογραφικό υλικό (κυρίως από το διαδίκτυο) με σκηνές βίας από τα γήπεδα και να οργανωθεί μια έκθεση στο σχολείο.

13 ΣΤΑ ΧΝΑΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

(ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ)

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	Φιλαναγνωσία
Διάρκεια: 10 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι:

- Να γνωρίσουν οι μαθητές το Λύκειο του Αριστοτέλη
- Να έρθουν σε επαφή με μερικά αποφθέγματα του μεγάλου φιλοσόφου για τις αξίες της ζωής.
- Να οδηγηθούν σε σύγχρονα έργα της παιδικής λογοτεχνίας και να βρουν αντίστοιχες αξίες της ζωής, όπως τις διαπραγματεύονται οι σημερινοί συγγραφείς για παιδιά και νέους.

Χρήσιμες πληροφορίες

....«Ο Περίπατος μοιάζει πολύ περισσότερο από ότι η πλατωνική Ακαδημία με τον σημερινό όμιλο ή ομάδα έρευνας. Η συλλογή και η επεξεργασία του τεράστιου υλικού από όλα σχεδόν τα πεδία του επιστητού, την οποία πραγματικά διάλεξε ως τόπο της σχολής του το Λύκειο, το οποίο ήταν τόπος ιερός αφιερωμένος στον Απόλλωνα τον Λύκειο και βρισκόταν προς τα βορειοανατολικά της αρχαίας πόλεως των Αθηνών. Η σχολή ήταν συνάμα και θρησκευτικός σύλλογος με κέντρο τη λατρεία των μουσών. Το λύκειο αργότερα ονομάσθηκε και Περίπατος και οι μαθητές της σχολής «οι εκ του περιπάτου»,

¹<https://goo.gl/ZBs2dm>

²Για παράδειγμα:

http://odysseus.culture.gr/a/5/ga50.jsp?obj_id=8338 και
http://paideiaonline.gr/index.php/e-encyclopedia/item/43086peripathikh_sxolh

γιατί συνήθιζαν να συζητούν περπατώντας στη στεγασμένη περιφερειακή στοά (περίπατον) του Λυκείου ονομάστηκαν επίσης Περιπατητικοί.

Ο Αριστοτέλης επειδή οι γονείς του δεν ήταν Αθηναίοι πολίτες, δεν ήταν δυνατόν να αποκτήσει ο ίδιος ένα τμήμα γης, όπου θα μπορούσε να κτίσει τα καταλύματα της σχολής του. Πρέπει όμως να υποθέσουμε ότι θα βρέθηκε τρόπος, ώστε η σχολή να αποκτήσει τα αναγκαία κτίσματα για τη βιβλιοθήκη της και για τις αίθουσες διδασκαλίας. Το πιθανότερο είναι ότι οι μαθητές του Αριστοτέλη, Αθηναίοι, θα έθεσαν στη διάθεση του διδασκάλου το απαραίτητο κτήμα.

Βέβαια ο κατ' εξοχήν ερευνητής, ο διδάσκαλος και ο επιστημονικός οργανωτής όλης αυτής της τεράστιας εργασίας ήταν ο ίδιος ο Αριστοτέλης. Εκείνο που ενδιέφερε κυρίως τον φιλόσοφο ήταν να μεταδοθεί στους μαθητές του το ερευνητικό, συστηματικό και φιλοσοφικό πνεύμα. Αν σκεφτεί κανείς ότι ο Αριστοτέλης διεύθυνε το έργο της σχολής του μόνο δώδεκα χρόνια, καταλαμβάνεται από θαυμασμό μπροστά στο τεράστιο έργο που συντελέστηκε μέσα σε αυτό το μικρό χρονικό διάστημα¹»

Δραστηριότητα

Ζητούμε από διαφορετικές ομάδες μαθητών να βρουν πληροφορίες για το Λύκειο του Αριστοτέλη από το διαδίκτυο. Στη συνέχεια παρουσιάζουμε μερικά από τα αποφθέγματα του Αριστοτέλη που επιλέξαμε όπως:

- «Είναι στη φύση των ανθρώπων να μαθαίνουν»
- «Στους γονείς οφείλουμε το ζην ενώ στους δασκάλους οφείλουμε το ευ ζην»
- «Ο μορφωμένος διαφέρει από τον αμόρφωτο όσο ο ζωντανός από τον νεκρό»
- «Της παιδείας οι ρίζες είναι πικρές, μα οι καρποί γλυκοί»
- «Εκπαιδεύοντας το μυαλό, χωρίς να εκπαιδεύσουμε την καρδιά, αποτυγχάνουμε σε όλα»
- «Αυτοί που μελέτησαν προσεκτικά τον τρόπο διακυβέρνησης των ανθρώπων, πρέπει να έχουν πεισθεί πως η τύχη των εθνών εξαρτάται από την εκπαίδευση των νέων»
- «Πολύ σημαντικό εφόδιο για τα γηρατειά είναι η παιδεία»
- «Όλοι οι άνθρωποι από τη φύση τους επιθυμούν τη γνώση»
- «Η επιθυμία για τη φιλία είναι γρήγορη, αλλά η φιλία είναι ένα φρούτο που ωριμάζει αργά»
- «Οι αδύναμοι υπακούουν από φόβο, ενώ οι δυνατοί από αγάπη»
- «Για να αποκτήσει κανείς γνώση απαιτούνται τρία πράγματα: η φύση, η άσκηση και η διδασκαλία».
- «Κανένας δεν θα ήθελε να ζει χωρίς φίλους, ακόμη κι αν είχε στη διάθεσή του όλα τ' άλλα»
- «Η φιλία είναι μια ψυχή που κατοικεί σε δυο σώματα»
- «Δεν πρέπει να είμαστε ούτε δειλοί ούτε απερίσκεπτοι, αλλά θαρραλέοι»

Στον χώρο του σχολείου διαμορφώνουμε στο πάτωμα ή στους τοίχους «μονοπάτι» με ταμπέλες που έχουν τυπωμένα αυτά τα αποφθέγματα. Εναλλακτικά θα μπορούσαμε να μην βάλουμε ολοκληρωμένα τα αποφθέγματα, αλλά να αφήσουμε κενά που θα κληθούν να συμπληρώσουν οι μαθητές. Ακόμη θα μπορούσαμε να γράψουμε στις καρτέλες γρίφους για τον Αριστοτέλη και το έργο του. Ξεκινώντας το περιπατητικό της μονοπάτι, κάθε ομάδα μαθητών δικαιούται να μεταβεί στην επόμενη καρτέλα αν συμπληρώσει σωστά το απόφθεγμα ή απαντήσει στον γρίφο.

Τα λογοτεχνικά αυτά «μονοπάτια» οδηγούν τους μαθητές σε τίτλους βιβλίων σύγχρονης λογοτεχνίας για παιδιά και νέους, σχετικά με το αντίστοιχο θέμα.

Έτσι με θέμα την μόρφωση, το σχολείο, την εκπαίδευση προτείνονται ενδεικτικά μια σειρά βιβλία όπως:

- Ματίλντα, Ρόαλ Νταλ, εκδ. Ψυχογιός
- Όταν η γνώση κατοίκησε στη Μικροχώρα, Γιάννα Σέργη, εκδ. Διάπλαση
- Το φάντασμα του μαυροπίνακα, Σοφία Μαντούβαλου, εκδ. Πατάκη

- Ο δάσκαλος με τα όνειρα στα μάτια, Σοφία Μαντούβαλου, εκδ. Πατάκη
- Η χάρτινη αγκαλιά, ΙΦ.Μαστρογιάννη, εκδ. Καλέντης
- Το βιβλιόδεντρο, Ζ. Βαλάση, εκδ. Κέδρος
- Τα φανταστικά ιπτάμενα βιβλία του κ. Μορρίς Λεσμόρ, W. Joyce, εκδ. Πατάκης

Για τη φιλία, τις σχέσεις των μαθητών στο σχολείο και την επιλογή των φίλων προτείνονται ενδεικτικά τα:

- Κώδικας 99, Γ. Φώτου, εκδ. Ψυχογιός
- Τα παιδιά του τελευταίου θρανίου, Ι.Μαστρογιάννη, εκδ.Καλέντης
- Το ημερολόγιο ενός δειλού, Β.Παπαθεοδώρου, εκδ. Καστανιώτη
- Βαθμολογίες, L. McLaughlin, εκδ. Πατάκης
- Ο Τυφλοπόντικας, Φ. Μπαρμπώ, εκδ. Νεφέλη
- Η Χαρούλα στους επτά ουρανούς, Ε Σαραντίτη, εκδ. Πατάκης
- Οι φύλακες των αστεριών, Ε. Πριοβόλου, εκδ. Καστανιώτη

Για γενικότερες αξίες ζωής προτείνονται ενδεικτικά τα:

- Οι 3 ερωτήσεις, J. Muth, εκδ. Άγκυρα
 - Το αίνιγμα της Σφίγγας, Κ. Πούλος, εκδ. Μεταίχμιο
 - Η κότα που ονειρευόταν να πετάξει, Sun-Mi Hwang, εκδ. Διόπρα
 - 50 παραμύθια με αξίες ζωής, εκδ. Άγκυρα
 - Τα φτερουγίσματα, Π. Χερμιζ, εκδ. Καστανιώτη
 - Αγαπητέ Θεέ, Ε. Ε. Σμιτ, εκδ. Opera
 - Ιστορία χωρίς τέλος, Μ. Έντε, εκδ. Ψυχογιός
 - Η φιλοσοφία. Σκέφτομαι άρα υπάρχω, Y. Michaud, εκδ. Πατάκης
-και πολλά, πολλά άλλα.

Οι ομάδες μαθητών θα ασχοληθούν με τα συγκεκριμένα βιβλία με θέμα π.χ. τη φιλία ή την εκπαίδευση και θα υλοποιήσουν δράσεις φιλαναγνωσίας (κάνω το δικό μου εξώφυλλο, περίληψη βιβλίου, δίνω δικό μου τίτλο στο βιβλίο, ζωγραφίζω τους πρωταγωνιστές του, ζωγραφίζω τις σκηνές που μου άρεσαν, συμπληρώνω ένα έντυπο βιβλιοπαρουσίασης, δραματοποιώ σκηνές του βιβλίου, κάνω μια λογοτεχνική «σαλάτα» ανακατεύοντας τους ήρωες του βιβλίου μου με ήρωες άλλων βιβλίων κ.α.). Εναλλακτικά και αφού προηγηθούν και άλλες δραστηριότητες γνωριμίας με το έργο και τη ζωή του Αριστοτέλη, οι μαθητές μπορούν να σχεδιάσουν σε ομάδες τα δικά τους λογοτεχνικά μονοπάτια.

14 ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 4 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι:

- Να γνωρίσουν τα παιδιά ότι και ο Αριστοτέλης ίδρυσε τη δική του σχολή και υπήρξε σημαντικός δάσκαλος, όπως και ο Πλάτωνας.

Χρήσιμες πληροφορίες:

Ο Αριστοτέλης το 335 π.Χ. ιδρύει στην Αθήνα τη δική του φιλοσοφική σχολή, που ονομάστηκε Λύκειο¹. Ο χώρος αυτός ήταν ένα από τα γυμναστήρια της αρχαίας Αθήνας, όπου σύχναζαν και αθλούνταν οι νέοι. Εκεί δίδασκε ήδη από τον 5ο αι. π.Χ. ο Σωκράτης και σύχναζαν και άλλοι σημαντικοί άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών.

Εκεί ο Αριστοτέλης δίδασκε τους μαθητές και συνομιλούσε με τους συνεργάτες του περπατώντας, κατά την παράδοση. Γι' αυτό το λόγο η φιλοσοφική σχολή που ίδρυσε ονομάστηκε Περιπατητική. Κατά μια άλλη άποψη η σχολή του ονομάστηκε έτσι από τον περίπατο, τη στεγασμένη στοά του Λυκείου.

Τα μαθήματα στο Λύκειο ήταν πρωινά (ακροαματικοί λόγοι) και απογευματινά (εγκύκλιοι λόγοι ή λόγοι προς το κοινό). Τα πρωινά μαθήματα αφορούσαν τους παλαιότερους και καλύτερους μαθητές και περιλάμβαναν τη φιλοσοφία του Αριστοτέλη, καθώς και θεωρίες άλλων φιλοσόφων. Τα απογευματινά μα-

¹<http://users.sch.gr/maritheodo/filosofia/html/arist/index/index.htm>

²<http://hopedies.pblogs.gr/2008/11/lykos-shmainei-fws.html>

³<http://www.naftemporiki.gr/story/816777/anoikse-o-arxaiologikos-xoros-tou-lukeiou-tou-aristoteli>

θήματα περιείχαν εισαγωγικά περί ρητορικής, φιλοσοφίας, γραμματολογίας με μορφή διαλέξεων, και απευθύνονταν σε αρχάριους μαθητές.

Το Λύκειο προσείλκυσε πολλούς μαθητές και ακροατές από όλα τα μέρη της Ελλάδας.

Δραστηριότητα

Ετυμολογία της λέξης Λύκειο

Συζητούμε με τους μαθητές μας για την ετυμολογία της λέξης Λύκειο. Ποιες λέξεις τους έρχονται στον νου; Οι μαθητές είναι απίθανο να συνδέσουν το όνομα με τον... λύκο.... Τους δίνουμε, λοιπόν, την πληροφορία και τους αφήνουμε να το ερευνήσουν στο διαδίκτυο. Η προσωνομία του θεού Απόλλωνα «Λύκειος» (από όπου και το ουσιαστικό λύκος) προέρχεται από τη λέξη λύκη, που σημαίνει φως (πρβλ. Λατινικό lux=φως). Ο Λύκειος Απόλλων ήταν επομένως ο θεός του φωτός.

Χρήσιμες πληροφορίες

Ο Λύκειος Απόλλωνας

Όταν η Λητώ κυοφορούσε τον Θεό Απόλλωνα, μεταμορφώθηκε σε λύκαινα και ακολουθούμενη από αγέλη λύκων, ξεκίνησε το ταξίδι της από τη Γη των Υπερβορείων και έφτασε στη Δήλο,² όπου και γέννησε τον Θεό Απόλλωνα. Θεός του φωτός ο Απόλλωνας, αποκαλείται και Λύκειος, με σύμβολο τον Λύκο. Στο Μαντείο των Δελφών, ιερό του Απόλλωνα, υπήρχε στην είσοδο ένας μπρούτζινος λύκος. Όλα τα ιερά του Απόλλωνα αποκαλούνταν Λύκεια. Τη θεά Άρτεμη επίσης στο κυνήγι την ακολουθούσαν λύκοι.

Το Λύκειο του Αριστοτέλη³ (ανασκαφικά ευρήματα)

Δραστηριότητα

Εντοπίζουμε τον χώρο στον οποίο βρίσκεται το Λύκειο με τη βοήθεια του χάρτη και συλλέγουμε φωτογραφίες. Φτιάχνουμε ένα κολάζ με τις φωτογραφίες αυτές.

Το Λύκειο ονομάστηκε αργότερα και Περιπατητική Σχολή, για την ονομασία της οποίας πρέπει επίσης να ψάξουν οι μαθητές. Τι τους έρχεται στον νου με την ονομασία «Περιπατητική σχολή»; Το πιθανότερο είναι ότι οι μαθητές θα απαντήσουν το προφανές, ότι δηλαδή το μάθημα γινόταν στη διάρκεια ενός περιπάτου.

Οργανώνουμε ένα τέτοιο μάθημα. Μπορούμε για παράδειγμα να επιλέξουμε το μάθημα της ιστορίας της Ε' δημοτικού (Βυζαντινή ιστορία) και να

σχεδιάσουμε έναν Βυζαντινό περίπατο στα σημαντικότερα μνημεία της περιοχής μας. Βρίσκουμε πληροφορίες για τα μνημεία αυτά και οργανώνουμε στον χάρτη της πόλης μας τη διαδρομή.

Ξεκινούμε από το σχολείο και σταματούμε στα σημεία όπου έχουμε προ-αποφασίσει. Σε κάθε στάση συζητούμε για το μνημείο. Το περιγράφουμε, διαβάζουμε τις σύντομες πληροφορίες που συγκεντρώσαμε και μπορούμε να υλοποιήσουμε κάποια δράση γύρω ή μέσα στο μνημείο. Μπορούμε να το φωτογραφήσουμε, να μετρήσουμε τις διαστάσεις του, να σχεδιάσουμε σε μεγάλο χαρτί του μέτρο την κάτοψή του. Μπορούμε επίσης να έχουμε συνεννοηθεί ώστε εκείνη την ημέρα να μας περιμένω κάποιος ειδικός (π.χ. ιερέας μιας Βυζαντινής εκκλησίας, αρχαιολόγος της τοπικής Εφορείας Αρχαιοτήτων κλπ) και να μας δώσει επιπλέον πληροφορίες για το μνημείο.

Φροντίζουμε οι στάσεις μας να έχουν και ανακεφαλαιωτικό (συζητούμε για όσα είδαμε ως τώρα, μιλούμε για τα συναισθήματα και τις εντυπώσεις μας, συγκρίνουμε όσα είδαμε κλπ) ή ψυχαγωγικό χαρακτήρα (σε κάποια στάση παίζουμε ένα Βυζαντινό⁴ ή αρχαίο παιχνίδι ή κάνουμε κάποιο θεατρικό παιχνίδι).

Μπορούμε επίσης στη διάρκεια αυτής της περιπατητικής διδασκαλίας να οργανώσουμε τη συγγραφή ενός παραμυθιού ή μιας ιστορίας. Η ιστορία ξεκινάει από το σχολείο και σε κάθε στάση της διαδρομής οι μαθητές προσθέτουν -με αφορμή όσα είδαν και άκουσαν- ένα ακόμη κομμάτι της. Γυρίζοντας στο σχολείο, η ιστορία συμπληρώνεται, «στολίζεται» και ολοκληρώνεται!

Παρουσιάζουμε στα παιδιά τον πίνακα του Gustav Adolph Spangenberg «Η σχολή του Αριστοτέλη», (1883) και τον συγκρίνουμε με τον πίνακα του Ραφαήλ «Η σχολή των Αθηνών». Ποιες πληροφορίες μας δίνει ο πρώτος πίνακας για τους μαθητές, τους δασκάλους, τις συνθήκες διδασκαλίας, τα μέσα διδασκαλίας κλπ. Ποια συμπεράσματα μπορούμε να αντλήσουμε από τον περιβάλλοντα χώρο, την ενδυμασία, τη στάση του σώματος και τις εκφράσεις του προσώπου των πρωταγωνιστών; Φτιάχνουμε σε ομάδες τον δικό μας πίνακα «Η σχολή του Αριστοτέλη». Χρησιμοποιούμε τις πληροφορίες που συγκεντρώσαμε ως τώρα. Εναλλακτικά προσθέτουμε τον εαυτό μας στον πίνακα του Spangenberg. Μπορούμε επίσης να ζωντανέψουμε τον πίνακα αυτό. Να γίνουμε ένα ζωντανό γλυπτό αναπαριστώντας όσο γίνεται περισσότερα στοιχεία του πίνακα.

⁴<http://letsplaybyzantine.blogspot.gr/>

⁵<https://goo.gl/p4Y0oy>

Η σχολή του Αριστοτέλη⁵

15 Η «ΜΕΣΟΤΗΤΑ» ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι

- Να γνωρίσουν οι μαθητές τους βασικούς αριστοτελικούς όρους της μεσότητας, της υπερβολής και της έλλειψης.
- Να κατανοήσουν ότι πιο ασφαλής οδός στη ζωή είναι αυτή του μέτρου και της μεσότητας και ότι οι ακραίες συμπεριφορές είναι επικίνδυνες.
- Να ανακαλύψουν την οντολογική διάσταση της γλώσσας (λέγεσθαι =είναι), μέσα από την ετυμολογική αναζήτηση των λέξεων
- Να μπορούν να οικοδομούν μια θεωρία συνθέτοντάς την μέσα από τη γνώση των βασικών της όρων.
- Να αναγνωρίζουν έμπρακτα τα χαρακτηριστικά της μεσότητας, ώστε να μπορούν να τα ενστερνιστούν.
- Να εκτιμήσουν τη συσσωρευμένη σοφία που εμπεριέχουν τα γνωμικά και τη σημαντικότητά τους ως πηγή εμπειρίας για τους νεότερους.

Χρήσιμες πληροφορίες

Ο Αριστοτέλης θεωρείται ο θεμελιωτής πολλών επιστημονικών κλάδων και πολλών φιλοσοφικών όρων. Κεντρικό όρο στη φιλοσοφία του έχει η έννοια της μεσότητας, η επιλογή δηλαδή, της μέσης οδού και η αποφυγή των άκρων (της υπερβολής και της έλλειψης) όσον αφορά στα συναισθήματα και τις πράξεις μας. Δεν εννοούμε, βέβαια, το μαθηματικό μέσο, που εντοπίζεται σε καθετί συνεχές και διαιρετό και είναι πάντα ένα και αδιαμφισβήτητο (π.χ το 6 είναι το μέσον ανάμεσα στο 2 και το 10 και κανείς δεν μπορεί να το αμφισβητήσει). Ο λόγος γίνεται για εκείνη τη μεσότητα που διαφοροποιείται

από άτομο σε άτομο ανάλογα με τις φυσικές του προδιαθέσεις, το σημείο αυτογνωσίας του και τους δεδομένους του εθισμούς. Για παράδειγμα, άλλο είναι το μέσον στο φαγητό για κάθε άτομο, ανάλογα με τη σωματική του διάπλαση, την ενέργεια που δαπανά καθημερινά κ.ο.κ και αλλιώς ορίζει ο καθένας την έννοια της ανδρείας ανάλογα με τις ψυχικές του δυνάμεις, τις εμπειρίες του, την καθημερινή του άσκηση απέναντι σε πράξεις που απαιτούν γενναιότητα. Ασφαλώς, αυτός ο υποκειμενισμός ως προς την προσωπική μεσότητα περιορίζεται από α) τον ορθό λόγο, την κοινή λογική, β) το πρότυπο του φρόνιμου, γνωστικού και ενάρετου ανθρώπου και έτσι διαμορφώνεται μια κοινή λογική βάση της οποίας σταθμίζεται και η προσωπική μεσότητα (Μπετσάκος: 2004, “Εισαγωγή σε θεμελιακές έννοιες της αριστοτελικής ηθικής...”.) Παρατηρήστε τον παρακάτω πίνακα και συζητήστε γιατί είναι σε κάθε περίπτωση προτιμότερο να επιλέγει κανείς τη μεσότητα και γιατί δεν είναι σωστή η επιλογή της υπερβολής ή της έλλειψης.

Έλλειψη	Μεσότητα	Υπερβολή
οργιλότης	πραότης	αοργισία
μικροπρέπεια	μεγαλοπρέπεια	δαπανηρία
απέχθεια	φιλία	κολακεία
δειλία	ανδρεία	θράσος/αποκοτιά
στέρηση	αυτάρκεια	αφθονία
τσιγκουνιά	γενναιοδωρία	σπατάλη
αυτοϋποτίμηση	μετριοφροσύνη	αλαζονεία
ανελευθερία	ελευθερία	ασωτία

Οι ηθικές αρετές, πέραν του ότι μας αναβαθμίζουν ποιοτικά ως όντα, διανοίγουν επιπλέον το δρόμο μας στη βίωση της ευτυχίας. Πιο αναλυτικά αρετές -κατά τον Αριστοτέλη- είναι η σωφροσύνη (=αυτοέλεγχος), η ελευθεριότητα (γενναιοδωρία), η δικαιοσύνη, η ανδρεία. Ο άνθρωπος δεν κατέχει κάποια από αυτές όταν γεννιέται. Η επαφή με τις παραπάνω αρετές συντελείται αποκλειστικά μέσω της έξεως (=συνήθειας) σε αυτές. Συνεπώς, «είναι ανάγκη να έχει πάρει κανείς ήδη από μικρός εκείνη την αγωγή που θα τον κάνει να ευχαριστείται και να δυσαρεστείται με αυτά που πρέπει. Αυτή είναι η σωστή παιδεία κατά τον Αριστοτέλη» (Ηθικά Νικομάχεια 1104b13-15). Ποιος όμως συμβάλλει στο να μπορεί ο άνθρωπος να διακρίνει το καλό από το κακό, ώστε να συνηθίζει τον εαυτό του στο καλό; Η απάντηση είναι ο ορθός λόγος, η λογική μας ικανότητα.

Τι είναι λοιπόν η αρετή -κατά τον Αριστοτέλη- και πως μπορούμε να την προσεγγίσουμε; «Η αρετή είναι μια έξη (= συνήθεια), που α) επιλέγεται ελεύθερα από το άτομο, β) βρίσκεται στο μέσο, στο μέσο όμως σε σχέση προς εμάς: διότι ο κάθε άνθρωπος ως μια ξεχωριστή οντότητα έχει το δικό του μέτρο. Σε γενικές όμως γραμμές όλοι οι άνθρωποι έχουμε μια κοινή ιδέα για το τι είναι καλό, ώστε να το επιδιώκουμε και τι κακό, ώστε να το αποφεύγουμε. Θεωρητικά πάντως το μέσο καθορίζεται από τη λογική - και πιο συγκεκριμένα από τη λογική που καθορίζει ο φρόνιμος άνθρωπος (=εκείνος που έχει πρακτική σοφία) 1107a1-2». Και η μεσότητα έχει αξία μόνο, όταν βρίσκεται σε ισχύ, μόνο δηλαδή, όταν οι πράξεις μας συμβαδίζουν με αυτή.

Δραστηριότητες

Α) Χωριστείτε σε ομάδες και επινοήστε μια δραματοποιημένη ιστορία, στην οποία οι ήρωες επιλέγουν την υπερβολή και την έλλειψη. Παρουσιάστε στην τάξη και ζητήστε από τους συμμαθητές σας να γράψουν το τέλος της ιστορίας.

(Παραλλαγή) Μοιραζόμαστε με την τάξη μια προσωπική μας ιστορία στην οποία έχουμε επιλέξει τη μεσότητα, την έλλειψη ή την υπερβολή. Ποιες ήταν οι συνέπειες της επιλογής μας;

Στα ΜΜΕ συνήθως επιλέγονται για προβολή οι ιστορίες ανθρώπων που έχουν επιλέξει την έλλειψη ή την υπερβολή. Επισκεπτόμαστε μια ειδησεογραφική ιστοσελίδα και αναζητούμε ιστορίες στις οποίες οι πρωταγωνιστές τους δεν επέλεξαν τη μέση οδό. Συζητούμε γι' αυτές και για τα πιθανά κίνητρα των ηρώων.

(Παραλλαγή) Κάντε την ίδια δράση, αυτή τη φορά όμως με δελτία ειδήσεων. Σε κάθε δελτίο προβάλλονται ιστορίες ανθρώπων που επιλέγουν ακραίες συμπεριφορές. Υπάρχουν στα δελτία ειδήσεων περιπτώσεις ανθρώπων που επιλέγουν τη μέση οδό; Γιατί; Μπορείτε να δημιουργήσετε ένα δελτίο ειδήσεων με ιστορίες ανθρώπων που επιλέγουν τη μεσότητα; Χωριστείτε σε ομάδες, επιλέξτε παρουσιαστές, γράψτε τα κείμενα, καθορίστε σκηνοθετικές επιλογές (ήχος, στάση σώματος, εκφράσεις προσώπου, χρώματα, οπτική γωνία κλπ) και παρουσιάστε το δελτίο σας.

Β) Ας αναζητήσουμε στην «Πύλη της ελληνικής γλώσσας» (Νέα Ελληνική, Εργαλεία, Ηλεκτρονικά λεξικά, Λεξικό Τριανταφυλλίδη) την ετυμολογική προέλευση βασικών όρων της αριστοτέλειας φιλοσοφίας που σχετίζονται με τη μεσότητα: ευδαιμονία, έξις, αρετή, αγαθόν, μεσότης, προαίρεσις, υπερβολή, έλλειψη.

Γ) Παίξτε με τους συμμαθητές σας το παιχνίδι «αναζητώντας τον κατακτητή της μεσότητας». Επιλέξτε για κάθε μεσότητα που σας δίνεται παραπάνω εκείνο τον συμμαθητή/τρια που θεωρείται ότι την έχει κατακτήσει και σημειώστε σε ένα χαρτάκι το όνομά του. Ο μαθητής/τρια που θα συγκεντρώσει τις περισσότερες ψήφους θα στεφθεί ο βασιλιάς κάθε μεσότητας. Συζητήστε στην τάξη ποιοι είναι οι λόγοι για τους οποίους επιλέχθηκαν τα συγκεκριμένα άτομα ως φορείς της εκάστοτε μεσότητας.

Δ) Δείτε αποσπάσματα των ακόλουθων ελληνικών ταινιών:

- Της κακομοίρας (Ο μπακαλόγατος)
- Ο αχόρταγος
- Τρίτη και 13, κ.ά.

Συζητήστε για τη συμπεριφορά των πρωταγωνιστών. Χαρακτηρίστε την ως προς τη θεωρία της «μεσότητας». Γιατί οι ήρωες επιλέγουν ακραίες συμπεριφορές; Θα ήταν αστείες οι ταινίες αν αυτό δε συνέβαινε; Δραματοποιήστε κάποιες σκηνές, όπου οι ήρωες επιλέγουν την «έλλειψη» ή την «υπερβολή». Μεταμορφώστε τις σκηνές, ώστε να ικανοποιούν τα βασικά στοιχεία της «μεσότητας».

Ε) Γνωμικά για τη μεσότητα

Βρείτε σε μηχανές ηλεκτρονικής αναζήτησης το νόημα των παρακάτω γνωμικών. Έπειτα, χωριστείτε σε ομάδες, διαλέξτε ένα από τα παρακάτω γνωμικά και επινοήστε έναν διάλογο από τη σχολική καθημερινότητα μέσα στον οποίο θα το εντάξετε. Επιλέξτε περιστάσεις, όπου μπορείτε να τον αξιοποιήσετε: στην ουρά του κυλικείου, την ώρα της φυσικής αγωγής, την ώρα των εξετάσεων, στη σχολική εκδρομή, την ώρα του μαθήματος, στον σχολικό χορό κ.ά.

- «μηδέν άγαν» (μην κάνεις τίποτε το υπερβολικό)
- Μέτρον άριστον
- Ει τις υπερβάλλοι το μέτριον, τα επιτεπέστατα ατεπέστατα αν γίνοντο (αν κάποιος ξεπερνάει το μέτρο, τότε ακόμη και τα πιο ευχάριστα πράγματα μπορούν να γίνουν πάρα πολύ δυσάρεστα) το πολύ τη φύσει πολέμιον (οτιδήποτε υπερβολικό είναι αντίθετο στη φύση)
- Μέτρω χρω (να κάνει κάθε τι με μέτρο)
- Η μεσότης εν πάσιν ασφαλέστερον
- Χαρτοίοισιν χαίρε και κακοίοισιν ασχάλα μη λήην (να χαίρεσαι λίγο στις χαρές και στις λύπες να λυπάσαι πάλι λίγο)
- Ευτυχών μεν μέτριος ίσθι, ατυχών δε φρόνιμος (Όταν ευτυχείς να είσαι με-

- τριόφρων και όταν δυστυχείς φρόνιμος)
- Est modus in rebus (υπάρχουν ορισμένα όρια στα πράγματα (υποθέσεις), ένα μέτρο)
 - Δεν είναι για χόρταση
 - Τα πολλά και τα περίσσια μάς χαλάσανε τα ίσια
 - Όσο είναι δυνατόν / γίνεται
 - Αίσθηση του μέτρου
 - Βρίσκω μέση λύση
 - Ως ένα βαθμό

16 Η «ΜΕΣΟΤΗΤΑ» ΩΣ ΣΤΑΣΗ ΖΩΗΣ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 3-4 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι:

- Να γνωρίσουν το αξίωμα της μεσότητας, όπως παρουσιάζεται από τον Αριστοτέλη, ως στάση ζωής, η οποία οδηγεί σταδιακά τον άνθρωπο στην ευδαιμονία.
- Να αντιληφθούν ότι η ηθική αρετή (μεσότητα) δεν είναι ίδια για όλους τους ανθρώπους κι ότι είναι αποτέλεσμα ελεύθερης επιλογής (προαίρεσης).
- Να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους με επίθετα που χαρακτηρίζουν και περιγράφουν την προσωπικότητα και τον χαρακτήρα των ανθρώπων.
- Να εξασκηθούν στην εύρεση αντωνύμων (γραμματική).
- Να χρησιμοποιήσουν ελκυστικά εκπαιδευτικά εργαλεία, όπως η δημιουργική γραφή, το παιχνίδι ρόλων ως μέσα έκφρασης και εμπέδωσης της έννοιας της μεσότητας.

Χρήσιμες πληροφορίες

Α. Θεωρία της «μεσότητας»:

Η θεωρία (αξίωμα) της μεσότητας αποτελεί κεντρικό άξονα της ηθικής φιλοσοφίας του Αριστοτέλη και αναπτύσσεται αναλυτικά στο βιβλίο του Ηθικά Νικομάχεια (Β, 1106b 27-1107a 8)¹. Ο Αριστοτέλης υποστήριξε ότι μεταξύ της ευδαιμονίας (ευτυχίας) και της αρετής υπάρχει ουσιαστική σχέση. Δεν θα μπορεί να είναι κανείς ευτυχισμένος, χωρίς να είναι ενάρετος².

Για τον Αριστοτέλη, η ευδαιμονία είναι "ενέργεια της ψυχής σύμφωνα με την αρετή". Η αρετή, καθώς και η ευδαιμονία, συνίσταται στη "μεσότητα με-

¹<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C119/464/3085,12346/>

²<http://www.katsiras.mysch.gr>

³http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C128/680/4512,20343/extras/texts/indexE_09/indexE_09_mesotita.html

⁴W.D. Ross, Αριστοτέλης, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής τραπεζής, Αθήνα, 1993

⁵Η υπερβολή και η έλλειψη είναι κακίες που νοούνται στο ηθικό πεδίο ως ηθικές μειονεξίες. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C119/464/3085,12346/> Αριστοτέλης, Περί μέθης - Περί αρετών και κακιών - Περί κόσμου, εκδ. Ζήτρος, Αθήνα, 2006

⁶Αριστοτέλης, Άπαντα, Ηθικά Νικομάχεια, τ.7, εκδ. Κάκτος, Αθήνα, 1992 (Αρχαία ελληνική γραμματεία, «Οι Έλληνες»

⁷Μητρόπουλος Νικόλαος, Οι κύριες αρετές και η αριστοτελική ηθική, Έρκυνα, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών-Επιστημονικών Θεμάτων, Τεύχος 2ο, 76-86, 2014

⁸Αριστοτέλης, Άπαντα, Ηθικά Ευδήμεια, τ.6, εκδ. Κάκτος, Αθήνα, 1992 (Αρχαία ελληνική γραμματεία, «Οι Έλληνες»

⁹Μητρόπουλος Νικόλαος, Οι κύριες αρετές και η αριστοτελική ηθική, Έρκυνα, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών-Επιστημονικών Θεμάτων, Τεύχος 2ο, 76-86, 2014

¹⁰https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%97%CE%B8%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%9D%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BC%CE%AC%CF%87%CE%B5%CE%B9%CE%B1

¹¹Η ικανότητα να κάνουμε κάτι μετά από συνεχείς επαναλήψεις.

¹²Η Πύλη για την ελληνική γλώσσα http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/filosofia/page_053.html?prev=true

¹³Αριστοτέλης, Άπαντα, Ηθικά Νικομάχεια, τ.7, εκδ. Κάκτος, Αθήνα, 1992 (Αρχαία ελληνική γραμματεία, «Οι Έλληνες»

¹⁴Ανθολόγιο Φιλοσοφικών Κειμένων, Γ' Γυμνασίου <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C119/464/3085,12346/>

ταξύ δύο ακροτήτων", μεταξύ μιας υπερβολής και μιας έλλειψης. Το θάρρος λ.χ. είναι η μεσότητα μεταξύ του θράσους και της δειλίας. Κάθε φορά που αντιμετωπίζουμε ένα ηθικό αίτημα οφείλουμε - αν θέλουμε οι πράξεις μας να έχουν ηθική αξία και, κατ' επέκταση, να μας κάνουν να νιώθουμε ευτυχείς— να επιλέγουμε πάντοτε τη μεταξύ δύο ακροτήτων μέση οδό³. Η θεωρία αυτή έχει αξία, επειδή αναγνωρίζει την ανάγκη να επιβληθεί κάποια συμμετρία στις πολύμορφες τάσεις που υπάρχουν μέσα μας⁴. Την υπερβολή και την έλλειψη ο Αριστοτέλης τις ονομάζει κακίες (επαγωγικά)⁵, ενώ τη μεσότητα την ορίζει ως αρετή⁶.

ΥΠΕΡΒΟΛΗ (κακία)	ΕΛΛΕΙΨΗ (κακία)	ΜΕΣΟΤΗΤΑ (αρετή)
θράσος	δειλία	θάρρος/γενναιότητα

Πίνακας 1

Οι αρετές διαχωρίζονται με βάση την προέλευσή τους, τον τρόπο με τον οποίο αποκτώνται και εμπεδώνονται σε: **διανοητικές και ηθικές**⁷.

Οι διανοητικές αρετές αντιστοιχούν στις διανοητικές ενέργειες του ανθρώπου, είναι οι εκδηλώσεις της λογικής. Εκδηλώνονται είτε ως ποιήσεις (υλική δημιουργία) είτε ως πράξεις είτε ως θεωρία (αναζήτηση της αλήθειας).

Στην κορυφή της ιεραρχίας των αρετών βρίσκεται η σοφία. Η φρόνηση μας κάνει ικανούς να φτάσουμε στη σοφία⁸.

Η «φρόνηση» συνίσταται στην ικανότητα του ατόμου να διαχωρίζει με ορθή κρίση τη σωστή από τη λανθασμένη πράξη, το καλό από το κακό.

Η σοφία αποκτάται μέσω της διδασκαλίας. Η φρόνηση σχετίζεται με το πρακτέον, ενώ η σοφία με τον θεωρητικό βίο. Ωστόσο, συμπληρώνουν η μία την άλλη⁹.

Οι διανοητικές αρετές δημιουργούνται από τη διδασκαλία, ενώ οι ηθικές από τον συνεχή εθισμό, εξ έθους, γι' αυτό ονομάζονται και ηθικές¹⁰.

Για την ηθική αρετή ο Αριστοτέλης δίνει τον εξής ορισμό: «η (ηθική) αρετή είναι έξις (συνήθεια)¹¹ που οφείλεται σε ελεύθερη επιλογή (προαίρεση) και διατηρείται σε σχετική μ' εμάς μεσότητα, η οποία καθορίζεται από τη λογική και όπως θα την καθόριζε ο φρόνιμος άνθρωπος.

Οι ηθικές αρετές ορίζονται πάντα ως «μεσότητες» ανάμεσα σε δύο άκρα: την έλλειψη και την υπερβολή. Ο ενάρετος πολίτης αποκτά, με την προσωπική του άσκηση στον αυτοέλεγχο και με την καθοριστική συμβολή της παιδείας, μια στάση («έξη») που του επιτρέπει να υποτάσσει τις ακραίες επιθυμίες και τα πάθη του¹². Η μεσότητα, επομένως, είναι σχετική για κάθε άνθρωπο, δηλαδή το σωστό μέτρο διαφέρει ανάλογα με τις περιστάσεις και τα άτομα, αλλά προσδιορίζεται μόνο με βάση τον φρόνιμο άνθρωπο¹³.

Στο βιβλίο του «Ηθικά Ευδήμεια» Α' (1221a 1-10) παραθέτει ένα διάγραμμα αρετών¹⁴:

Εικόνα 1: αρετές

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΑΡΕΤΩΝ (υπογραφή)		
Υπερβολή	Έλλειψη	Μεσότητα
οργιλότης θρασύτης αναισχυντία ακολασία φθόνος κέρδος ασωτία αλαζονεία κολακεία αρέσκεια τρυφερότης χαυνότης δαπανηρία πανουργία	αναλγησία δειλία κατάπληξις αναισθησία ανώνυμον ζημία ανελευθερία ειρωνία απέχθεια αυθάδεια κακοπάθεια μικροψυχία μικροπρέπεια ευήθεια	πραότης ανδρεία αιδώς σωφροσύνη νέμεσις δίκαιον ελευθεριότης αλήθεια φιλία σεμνότης καρτερία μεγαλοψυχία μεγαλοπρέπεια φρόνησις

¹⁵Αριστοτέλης, Άπαντα, Ηθικά Ευδήμεια, τ.6, εκδ. Κάκτος, Αθήνα, 1992 (Αρχαία ελληνική γραμματεία, «Οι Έλληνες» http://www.greek-language.gr/Resources/ancient_greek/tools/liddel-scott/)

Αποδίδοντας το παραπάνω διάγραμμα στη νεοελληνική¹⁵ έχουμε:

ΥΠΕΡΒΟΛΗ (κακία)	ΕΛΛΕΙΨΗ (κακία)	ΜΕΣΟΤΗΤΑ (αρετή)
1. ευερεθιστότητα/οργιλότητα	2. αναισθησία/απάθεια	3. πραότητα/ηπιότητα
4. θρασύτητα/αποκοιτία	5. δειλία	6. ανδρεία/γενναϊότητα
7. αδιαντροπία	8. σεμνοτυφία	9. συστολή/ντροπή
10. έλλειψη εγκράτειας/ακολασία	11. αναισθησία	12. φρονιμάδα/σωφροσύνη
13. φθόνος/ζήλια	14. χαιρεκακία	15. δίκαιη αγανάκτηση/νέμεση
16. κερδοσκοπία/πλεονεξία	17. ζημία	18. δίκαιη απόδοση
19. ασωτία/σπατάλη,	20. τσιγκουνιά, φιλαργυρία	21. γενναιοδωρία
22. αλαζονεία	23. υποκρισία, ειρωνεία, μισοκακομοιριά	24. ειλικρίνεια/φιλαλήθεια
25. κολακεία/δουλοπρέπεια	26. εχθρικότητα	27. συμπάθεια, φιλία
28. δουλικότητα	29. εγωπάθεια	30. σεμνότητα/αξιοπρέπεια
31. μαλθακότητα	32. κακοπάθεια	33. καρτερία/υπομονετική αντοχή
34. κενότητα/ματαιοδοξία	35. μεμψιμοιρία/μικροψυχία	36. μεγαλοψυχία
37. χυδαιότητα/ακαλαισθησία	38. μικροπρέπεια	39. μεγαλοπρέπεια
40. πανουργία	41. απλοϊκότητα	42. φρονιμάδα, σύνεση

Πίνακας 2: διάγραμμα αρετών

¹⁶Αριστοτέλης, Άπαντα, Ηθικά Νικομάχεια, τ.7, εκδ. Κάκτος, Αθήνα, 1992 (Αρχαία ελληνική γραμματεία, «Οι Έλληνες».

Αριστοτέλης, Άπαντα, Ηθικά Νικομάχεια, τ.8, εκδ. Κάκτος, Αθήνα, 1992 (Αρχαία ελληνική γραμματεία, «Οι Έλληνες».

Αριστοτέλης, Άπαντα, Ηθικά Ευδήμεια, τ.6, εκδ. Κάκτος, Αθήνα, 1992 (Αρχαία ελληνική γραμματεία, «Οι Έλληνες».

Σχετικά με το περιεχόμενο των πιο πάνω αρετών και κακιών ο Αριστοτέλης αναφέρει¹⁶:

ΟΡΙΣΜΟΙ ΑΡΕΤΩΝ ΚΑΚΙΩΝ		ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ
1.Y	(ὀργιλότης – εὐερεθιστότητα) ΕΥΕΞΑΠΤΟΣ	Ο ευέξαπτος οργίζεται γρήγορα, εναντίον εκείνων που δεν πρέπει, για ζητήματα που δεν πρέπει και σε βαθμό μεγαλύτερο απ' όσο πρέπει, γρήγορα όμως η οργή τους κατευνάζεται.
2.E	(ἀναλγησία – ἀπάθεια) ΑΠΑΘΗΣ	Ο απαθής είναι αυτός που χαρακτηρίζεται από παντελή έλλειψη οργής.
3.M	(πραότης – πραότητα) ΠΡΑΟΣ	Πράος είναι αυτός που οργίζεται για ζητήματα που πρέπει, εναντίον των προσώπων που πρέπει, όπως πρέπει, όταν πρέπει κι όσο πρέπει.
4.Y	(θρασύτης – θρασύτητα) ΘΡΑΣΥΣ/ΡΙΨΟΚΙΝΔΥΝΟΣ	Θρασύς είναι εκείνος που δε φοβάται εκείνα που πρέπει να φοβάται, όταν και όπως πρέπει.
5.E	(δειλία) ΔΕΙΛΟΣ	Δειλός είναι αυτός που φοβάται όσα και όταν και όπως δεν πρέπει να φοβάται.
6.M	(ἀνδρεία – γενναϊότητα) ΓΕΝΝΑΙΟΣ	Γενναίος είναι εκείνος που αναγνωρίζει τον κίνδυνο εκεί που πραγματικά υπάρχει, περιφρονεί τα πράγματα που προκαλούν φόβο και τα αντιμετωπίζει.
7.Y	(ἀναισχυντία – αδιαντροπιά) ΑΔΙΑΝΤΡΟΠΟΣ	Αδιάντροπος είναι αυτός που δεν ντρέπεται απολύτως τίποτα.
8.E	(κατάπληξις – σεμνοτυφία) ΣΕΜΝΟΥΦΟΣ	Σεμνότυφος είναι αυτός που τα ντρέπεται όλα.
9.M	(αἰδώς – ντροπή) ΝΤΡΟΠΑΛΟΣ	Ντροπαλός είναι εκείνος που ντρέπεται όταν κάνει μια άσχημη πράξη.
10.Y	(ἀκολασία – ἑλλειψη εγκράτειας) ΑΚΟΛΑΣΤΟΣ	Ακόλαστος είναι εκείνος που επιθυμεί όλα όσα προσφέρουν ηδονή ή τα πιο ηδονικά απ' όλα κι οδηγείται από την επιθυμία στο να τα προτιμά απ' όλα τα άλλα πράγματα.
11.E	(ἀναισθησία) ΑΝΑΙΣΘΗΤΟΣ	Ο αναισθητός άνθρωπος δεν ευχαρισιέται τίποτα κι ούτε βρίσκει διαφορά από το ένα στο άλλο.
12.M	(σωφροσύνη – φρονιμάδα) ΦΡΟΝΙΜΟΣ	Ο φρόνιμος άνθρωπος ούτε ευχαρισιέται για όσα απολαμβάνει ο ακόλαστος, ούτε λυπάται ή το επιθυμεί όταν του λείπει κάτι απ' αυτά παρά μόνο με μέτρο κι ούτε περισσότερο απ' όσο πρέπει, ούτε όταν δεν πρέπει.
13.Y	(φθόνος – ζήλια) ΦΘΟΝΕΡΟΣ/ΖΗΛΟΦΘΟΝΟΣ	Ο φθονερός άνθρωπος είναι εκείνος που στεναχωριέται όταν βλέπει τον διπλανό του να προκόβει, πολλές φορές μάλιστα τον κατηγορεί γι' αυτήν του την προκοπή, διαδίδει ψεύτικες κι ασύστατες κατηγορίες.

13.Y	(φθόνος – ζήλια) ΦΘΟΝΕΡΟΣ/ΖΗΛΟΦΘΟΝΟΣ	Ο φθονερός άνθρωπος είναι εκείνος που στεναχωριέται όταν βλέπει τον διπλανό του να προκόβει, πολλές φορές μάλιστα τον κατηγορεί γι' αυτήν του την προκοπή, διαδίδει ψεύτικες κι ασύστατες κατηγορίες.
14.E	(άνωνυμον ¹⁷ - χαιρεκακία) ΧΑΙΡΕΚΑΚΟΣ	Ο χαιρέκακος τόσο πολύ υπολείπεται σε λύπη που αισθάνεται χαρά για τις δυστυχίες των άλλων και δε στεναχωριέται ακόμα κι όταν ευτυχούν άνθρωποι που δεν το αξίζουν.
15.M	(νέμεσις – δίκαιη αγανάκτηση)	Αυτός που αισθάνεται αγανάκτηση , αισθάνεται λύπη για όσους ευτυχούν παρά την αξία τους.
16.Y	(κέρδος – κερδοσκοπία) ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΟΣ	Ο κερδοσκόπος/πλεονέκτης είναι εκείνος που επιδιώκει να κερδίζει από παντού.
17.E	(ζημία) ΖΗΜΙΟΓΟΝΟΣ	Ζημιογόνος είναι εκείνος που βγάζει κέρδος το πολύ από μερικά, αν όχι από πουθενά.
18.M	(δίκαιον – δίκαιη απόδοση) ΔΙΚΑΙΟΣ	Δίκαιος είναι εκείνος που επιδιώκει τη νομιμότητα και την ισότητα, δεν κερδίζει εις βάρος κάποιων άλλων ούτε ζημιώνεται ο ίδιος.
19.Y	(άσωτία – σπατάλη) ΣΠΑΤΑΛΟΣ	Σπάταλος είναι εκείνος που ξοδεύει σε υπερβολικό βαθμό και καταστρέφει την περιουσία του από δική του υπαιτιότητα.
20.E	(άνελευθερία – τσιγκουνιά/φιλαργυρία) ΤΣΙΓΚΟΥΝΗΣ/ΦΙΛΑΡΓΥΡΟΣ	Φιλάργυρος είναι εκείνος που ενδιαφέρεται για τον πλούτο περισσότερο απ' όσο πρέπει και δεν ωφελεί κανέναν, ούτε και τον ίδιο τον εαυτό του.
21.M	(έλευθεριότητα – γενναιοδωρία) ΓΕΝΝΑΙΟΔΩΡΟΣ	Γενναιοδωρος είναι αυτός που δίνει σε όσους πρέπει.
22.Y	(άλαζονεία) ΑΛΑΖΟΝΑΣ	Ο αλαζόνας προσποιείται ότι διαθέτει τιμητικές ιδιότητες που στερείται ή είναι μεγαλύτερες από τις πραγματικές.
23.E	(είρωνεια - υποκρισία, μισοκακομοιριά) ΕΙΡΩΝΑΣ/ΜΙΣΟΚΑΚΟΜΟΙΡΟΣ	Ο είρωνας/μισοκακόμοιρος/υποκριτής αρνείται τις τιμητικές ιδιότητες που έχει ή τις εμφανίζει κατώτερες, προσποιείται ότι έχει λιγότερα.
24.M	(ἀλήθεια- φιλαλήθεια, ειλικρίνεια) ΦΙΛΑΛΗΘΗΣ/ΕΙΛΙΚΡΙΝΗΣ	Ο φιλαλήθης/ειλικρινής λέει την αλήθεια ακόμη και σε περιπτώσεις που δεν έχει σημασία, θα το κάνει ακόμη περισσότερο και σε περιπτώσεις που έχει μεγάλη σημασία, διότι θα αποφύγει ως κακό το ψέμα, τον διακρίνει η φιλαλήθεια και στα λόγια και στις πράξεις.

¹⁷Στα Ηθικά Ευδήμεια ο αντίθετος χαρακτήρας του «φθονερού» κατονομάζεται ως «έπιχαιρέκακος».

¹⁸Η έννοια της φιλίας κατά τον Αριστοτέλη αναλύεται διεξοδικά στο κεφ. Θ' των Ηθικών Νικομαχείων. Εδώ περιοριζόμαστε σε έναν γενικότερο ορισμό.

25.Y	(κολακεία) ΚΟΛΑΚΑΣ	Κόλακας είναι εκείνος που επαινεί κάποιον άλλον ακόμη και αν δεν το αξίζει.
26.E	(απέχθεια – εχθρικότητα) ΕΧΘΡΙΚΟΣ	Εχθρικός είναι εκείνος που τσιγκουνεύεται τους επαίνους περισσότερο απ' όσο πρέπει.
27.M	(φιλία) ΦΙΛΙΚΟΣ/ΦΙΛΟΣ	Ο αληθινός φίλος είναι εκείνος που διακρίνεται από αρετή, η σχέση του με τον φίλο του στηρίζεται στην ισότητα και όχι στο συμφέρον ή την ηδονή, δεν περιορίζεται μόνο στην έλλειψη συμπάθειας για τη λύπη του φίλου του, αλλά προσπαθεί να συμμεριστεί τη λύπη του, χαίρεται με τη χαρά του. ¹⁸ Τέλεια φιλία είναι η μεταξύ καλών και όμοιων ως προς την αρετή ανθρώπων.
28.Y	(αρέσκεια – δουλικότητα) ΔΟΥΛΙΚΟΣ	Δουλικός είναι εκείνος που κάνει τα πάντα να ευχαριστήσει τον άλλον, επαινεί τα πάντα και δεν αντιλέγει σε τίποτα.
29.E	(αυθάδεια – εγωπάθεια) ΕΓΩΠΑΘΗΣ	Εγωπαθής είναι αυτός που ενδιαφέρεται αποκλειστικά για το άτομό του αδιαφορώντας για τη λύπη που προκαλεί στους γύρω του, αντιλέγει στα πάντα.
30.M	(σεμνότης – σεμνότητα/αξιοπρέπεια) ΑΞΙΟΠΡΕΠΗΣ/ΣΕΜΝΟΣ	Αξιοπρεπής/σεμνός είναι εκείνος που αποδέχεται και αποδοκιμάζει όσα πρέπει κι όπως πρέπει.
31.Y	(τρυφερότης – μαλθακότητα) ΜΑΛΘΑΚΟΣ	Μαλθακός είναι εκείνος που δε μπορεί να υποφέρει κανέναν πόνο ούτε και στην περίπτωση που θα ήταν σε όφελός του.
32.E	(κακοπάθεια) ΤΑΛΑΙΠΩΡΟΣ	Αυτός που χαρακτηρίζεται από κακοπάθεια είναι εκείνος που μπορεί αν υποφέρει κάθε πόνο, μεταφορικά θα αποκαλούνταν σκληρός, ταλαιπώρος, γεννημένος να υποφέρει.
33.M	(καρτερία – υπομονετική αντοχή) ΚΑΡΤΕΡΙΚΟΣ/ΥΠΟΜΟΝΕΤΙΚΟΣ	Καρτερικός/υπομονετικός συνεκδοχικά είναι αυτός που αντέχει υπομονετικά κάθε πόνο.
34.Y	(χαυνότης – ματαιοδοξία) ΜΑΤΑΙΟΔΟΞΟΣ	Ματαιόδοξος είναι εκείνος που πιστεύει πως αξίζει περισσότερο, διεκδικεί μεγάλα πράγματα για τον εαυτό του ενώ είναι ανάξιος.
35.E	(μικροψυχία) ΜΙΚΡΟΨΥΧΟΣ	Μικρόψυχος είναι εκείνος που θεωρεί τον εαυτό του άξιο μικρότερων πραγμάτων απ' όσα αξίζει πραγματικά.

36. M	(μεγαλοψυχία) ΜΕΓΑΛΟΨΥΧΟΣ	Ο μεγαλόψυχος θα διατηρήσει το σωστό μέτρο και ως προς τον πλούτο, την εξουσία, την ευτυχία και την ατυχία, καταφρονεί δίκαια (επειδή κρίνει σωστά), δεν εκτίθεται σε κινδύνους για μικρά πράγματα, του αρέσει να ευεργετεί, δυσανασχετεί όταν του υπενθυμίζουν τις ευεργεσίες του, ανταποδίδει τις ευεργεσίες που δέχεται στο πολλαπλάσιο, δεν επιδιώκει τις κοινές τιμές ή τα αξιώματα στα οποία πρωτεύουν οι άλλοι, δεν έχει την ανάγκη κανενός ή ελάχιστα, εξυπηρετεί τους άλλους πρόθυμα.
37.Y	(δαπανηρία ¹⁹ – χυδαιότητα) ΧΥΔΑΙΟΣ	Χυδαίος είναι αυτός που ξοδεύει μεγάλα ποσά σε μικροπράγματα και επιδεικνύεται κακόγουστα.
38.E	(μικροπρέπεια) ΜΙΚΡΟΠΡΕΠΗΣ	Μικροπρεπής είναι εκείνος που ακόμα κι αν δαπανήσει μεγάλα ποσά. Θα καταστρέψει το καλό στο οποίο αποβλέπουν οι δαπάνες για κάτι μικρό, οτιδήποτε κάνει το κάνει διστακτικά, σκέφτεται πώς θα μπορέσει να ξοδέψει λιγότερα και κλαίγεται συνέχεια πιστεύοντας πως κάνει μεγαλύτερα πράγματα απ' ό τι πρέπει.
39. M	(μεγαλοπρέπεια) ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΗΣ	Ο μεγαλοπρεπής κρίνει πού και πώς πρέπει να δαπανήσει μεγάλα ποσά ανά περίπτωση και έργο.
40.Y	(πανουργία) ΠΑΝΟΥΡΓΟΣ	Πανούργος είναι εκείνος που προσπαθεί να πετύχει τον σκοπό του με οποιοδήποτε μέσο, θεμιτό και αθέμιτο.
41.E	(εὐήθεια- απλοϊκότητα) ΑΠΛΟΪΚΟΣ	Απλοϊκός είναι αυτός που δεν μπορεί να πετύχει τίποτε ακόμη και με θεμιτούς τρόπους λόγω προσωπικής ανικανότητας.
42. M	(φρόνησις – σύνεση) ΣΥΝΕΤΟΣ	Συνετός είναι εκείνος που αποφασίζει με τη λογική τι πρέπει να πράξει ανάλογα με την περίπτωση, να διακρίνει το σωστό από το λάθος, το καλό από το κακό.

Πίνακας 3

B. Εμπέδωση της έννοιας της μεσότητας.

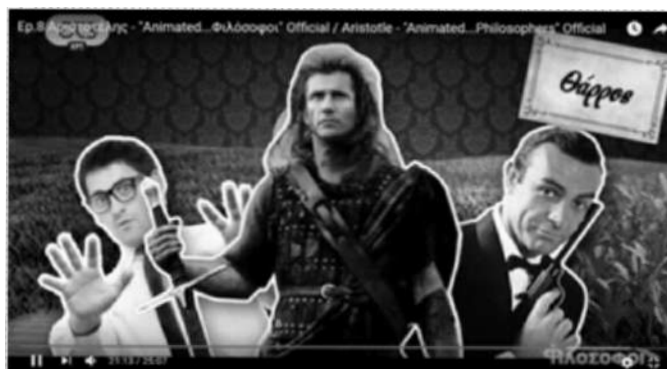
α. Προβολή οπτικοακουστικού μέσου (βίντεο)

Για την εμπέδωση της έννοιας της μεσότητας μπορούμε να προβάλλουμε το αντίστοιχο απόσπασμα (20:56 - 21:21) από το βίντεο με τίτλο: «Animated Φιλόσοφοι», παραγωγής ET3 (2013)²⁰.

¹⁹Η δαπανηρία, η μικροπρέπεια και η μεγαλοπρέπεια σχετίζονται με μεγάλα χρηματικά ποσά.

²⁰<https://www.youtube.com/watch?v=l8jv51NBcns>

«Αν πάρουμε για παράδειγμα το θάρρος, ο άνθρωπος δε χρειάζεται να είναι ούτε δειλός, ούτε ριψοκίνδυνος. Χρειάζεται να είναι γενναίος».

«Ως προς την οικονομία, να μην είναι ούτε τσιγκούνης, ούτε σπάταλος. Να είναι γενναιοδωρός».

Καταγράφουμε το παράδειγμα με τη μορφή πίνακα, το αναρτούμε σε κοινή θέα.

Ούτε (υπερβολή)	Ούτε (έλλειψη)	Ούτε (μεσότητα)
ριψοκίνδυνος	δειλός	γενναίος
σπάταλος	τσιγκούνης	γενναιοδωρός

Πίνακας 4

Β. Παραδείγματα -εξάσκηση στα αντίθετα

Τρόπος εργασίας: σε 5 ομάδες ή εταιρικά.

Μοιράζουμε σε κάθε ομάδα κάρτες στις οποίες αναγράφονται υπερβολές (κακίες) και ο χαρακτήρας του ανθρώπου, τον οποίο διαμορφώνουν αντίστοιχα. Πίσω από κάθε κάρτα δίδεται ο ορισμός της κακίας/υπερβολής (Πίνακας 3).

Σημ.: Οι υπερβολές που θα επιλεγούν θα πρέπει να συνάδουν με την ηλικία των μαθητών και το μαθησιακό/γνωστικό τους επίπεδο.

- Οι μαθητές καλούνται να μελετήσουν τον ορισμό της κακίας και να κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά που την προσδιορίζουν.
- Έπειτα μοιράζονται οι κάρτες με τις ελλείψεις. Αφού τις μελετήσουν μία προς μία κατά τον ίδιο τρόπο, ζητείται να αντιστοιχίσουν τις υπερβολές με τις ελλείψεις, δηλαδή να φτιάξουν τα ζευγάρια των αντίθετων μεταξύ τους κακιών, π.χ. ευέξαπτος - απαθής, κόλακας - εκθρικός, σπάταλος - φιλάργυρος κλπ.
- Τέλος, δίνουμε τις κάρτες με τις μεσότητες και συμπληρώνουν τις τριάδες (Υ-Ε-Μ).

- Παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της εργασίας των ομάδων στην ολομέλεια της τάξης, δίνονται συμπληρώσεις ή διευκρινίσεις εφόσον χρειαστεί.
- Αναρτούμε σε εμφανές σημείο της τάξης τον πίνακα με τα σωστά ζευγάρια (Πίνακας 2).

²¹Αλ. Παπαδιαμάντη, Πασχαλινά διηγήματα,

²²Καλουμάρω: κατεβάζω κάποιον με σκοινί λασκάροντάς το σιγά σιγά.

Γ. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ

Σύντομη περιγραφή δραστηριότητας: Μοιράζουμε στις ομάδες 5 κείμενα σχετικά με μία υπερβολή ή έλλειψη. Διαβάζονται, γίνεται συζήτηση, εντοπίζονται τα γνωρίσματα που στοιχειοθετούν την αντίστοιχη υπερβολή ή την έλλειψη. Οι μαθητές μετασχηματίζουν τα κείμενα δημιουργώντας τον αντίθετο χαρακτήρα απ' αυτόν που παρουσιάζεται δίνοντας έμφαση στα θετικά αποτελέσματα της μεσότητας και στις αρνητικές συνέπειες της υπερβολής και της έλλειψης.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΟΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ - ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ:

- Για μαθητές 10-12 ετών

1. Απόσπασμα από τη «Γλυκοφιλούσα» του Α. Παπαδιαμάντη (Υπερβολή: αποκοτιά)²¹

Οι κατσίκες του Στάθη Μπόζα ... βγήκαν κι αυτές να βοσκήσουν, άμα σπαμάττησε η καταιγίδα. Και δύο απ' αυτές είχαν βγει στον κάμπο, και είχαν απομακρυνθεί και κατέβηκαν από έναν ψηλό κυρτό βράχο, και έφτασαν στη μικρή κόγχη, κάτω από το ιερό βήμα της Παναγίας της Γλυκοφιλούσας, απ' όπου αρχίζει ο φοβερός γκρεμός στη θάλασσα, διακόσιες οργιές ύψος, κι εκεί, αφού βόσκησαν όλα τα κρίταμα - όσα βρήκαν-, βραχώθηκαν κι έμειναν, μην μπορώντας πια ν' ανέβουν...

Κι ο Στάθης έσκυβε κι έσκυβε προς την άβυσσο, για να τις δει καλύτερα, χωρίς να λογαριάζει την ίδια του τη ζωή, περιφρονώντας τον ίλιγγο, που προκαλούσε σκοτοδίνη...

Ο μπαρμπα-Αναγνώστης ο Παρθένης ... είχε τη γνώμη ότι έπρεπε να πάρουν λεπτό, αλλά γερό σκοινί, να κάνουν θηλιά, τεχνικά, στην άκρη κάτω, για να τραβήξουν τις δυο κατσίκες...

Η θεία Αρετώ η Χρονιάρη είπε να κατεβάσουν με σκοινί μια μεγάλη κοφίνα, και έτσι να τις τραβήξουν, τη μία μετά την άλλη...

Ο Κωνσταντής ο Περηφανάκιος ... είχε τη γνώμη ότι έπρεπε να πάρουν μεγάλο, χοντρό άγκιστρο, σαν αρπάγη, να το δέσουν στην άκρη του σκοινιού, και στο αγκίστρι πάνω να περάσουν κλαδιά και χόρτα και βλαστάρια, και με το δόλωμα αυτό να προσελκύσουν τις δύο γίδες, ώστε ενώ αυτές θα μασούσαν την ορεκτική, τρυφερή βοσκή, το μυτερό ακονισμένο άγκιστρο θα ήταν πιθανό να κωθεί μέσα στο κατωσάγονό της μιας και της άλλης γίδας, και τότε, ματωμένες βέβαια, αλλά σωσμένες, θα τις τραβούσαν πάνω.

- Δεν είναι προκοπή, είπε αποφασιστικά ο Στάθης ο Μπόζας, έλα να με καλουμάρετε²² κάτω να ιδώ τι θα κάμω...

Η θεία Αρετώ άρχισε να κάνει πολλούς σταυρούς, μένοντας κατάπληκτη από τα τολμηρά λόγια του βοσκού...

Ο Κωνσταντής ο Περηφανάκιος άρχισε εύγλωττα να εμποδίζει τον Στάθη τον Μπόζα... Τη στιγμή εκείνη έφτασε ο μπαρμπα-Μπεφάνης...

- Αποκοτιά, είπε, μεγάλη αποκοτιά.

- Αποκοτιά, μαθές, επανέλαβε κι η θεία το Αρετώ...

- Θα κατεβώ εγώ, απάντησε πειστωμένος ο Στάθης...

Έφεραν μακρύ σκοινί, δέκα οργιές. Έδεσαν τη μια άκρη σε μεγάλο κορμό πελώριου σκίνου... Ο Στάθης πήρε την άλλη άκρη, έκανε θηλιά, δέθηκε μοναχός του κάτω από τις μασχάλες.

... Ο Στάθης είχε χλομιάσει στην αρχή. Έκανε τρεις σταυρούς και ήρθε στα σύγκαλά του. Κατέβαινε κάτω ταλαντευόμενος, προσπαθώντας ν' αγγίξει με τα πόδια τον βράχο.

Μια φορά χτύπησε στον βράχο το δεξιό πλευρό, όχι πολύ δυνατά... Ο Στά-

²³<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A107/391/2584,21833/>

²⁴http://users.uoa.gr/~nektar/arts/prose/charles_dickens_christmas_tales.htm

θης κατέβαινε στο κενό, σφίγγοντας τα δόντια, ανοιγοκλείνοντας τα μάτια, κρατημένος σφιχτά από το σκοινί. Δε φαινόταν να δέιλιασε

Ταλαντευόταν δυνατά. Ο άνεμος είχε δυναμώσει. Χτύπησε δυο τρεις φορές στον βράχο το κεφάλι, τους ώμους, τα πόδια.

Όταν έφτασε στο ύψος του βράχου είχε πια αφήσει από τα χέρια του το σκοινί. Ήταν λιπόθυμος, ακίνητο το σώμα, χλωμό και μόλις που ανέπνεε...

Ευτυχώς δεν άργησε να συνέλθει...

Η θεία Αρετώ θαύμαζε και έλεγε ακόμα:

-Τι αποκοτιά! Τι αποκοτιά!

Άσκηση δημιουργικής γραφής: Από την υπερβολή στην έλλειψη.

Ξαναγράψτε το ίδιο περιστατικό βάζοντας στη θέση του Στάθη Μπόζα, του ιδιοκτήτη των ζώων, έναν αντίθετο χαρακτήρα, έναν δειλό.

- Ποιες δικαιολογίες προφασίζεται για να μην κατέβει τον γκρεμό;
- Πώς αντιδρούν οι παρευρισκόμενοι στα λόγια του;
- Πώς θα εξελικτεί η ιστορία σ' αυτήν την περίπτωση;

2. Καρόλου Ντίκενς, Χριστουγεννιάτικη ιστορία²³

(Ελλειψη: φιλαργυρία, τσιγκουνιά)

Η πόρτα στο λογιστήριο του Σκρουτζ έμενε ανοιχτή για να 'χει το νου του στον υπάλληλο που, καθισμένος σ' ένα θλιβερό καμαράκι σαν κουτί, αντέγραφε κάτι γράμματα. Ο Σκρουτζ είχε αναμμένη μια πολύ μικρή φωτίτσα, μα η φωτιά του υπάλληλου ήταν τόσο μικροσκοπική, που 'λεγες πως ήταν ένα μόνο κάρβουνο. Όμως δεν μπορούσε να τη δυναμώσει κι άλλο, γιατί ο Σκρουτζ κρατούσε το κασόνι με τα κάρβουνα στη δική του κάμαρη. Κι όταν ο υπάλληλος μπήκε κρατώντας το φαράσι, το αφεντικό του θεώρησε πως είχε φτάσει πια η ώρα για να φύγουν. Φόρεσε, λοιπόν, κι εκείνος το άσπρο του κασκόλ και δοκίμασε να ζεσταθεί στη φλόγα του κεριού. Όντας όμως άνθρωπος με λίγη φαντασία, δεν τα κατάφερε.

— Καλά Χριστούγεννα, θείε! Να 'σαι καλά!, ακούστηκε μια χαρούμενη φωνή. Ήταν ο ανιψιός του Σκρουτζ, που βρέθηκε τόσο άξαφνα και γρήγορα μπροστά του, ώστε η μορφή του πρόλαβε το άκουσμα της φωνής του.

— Μπα!, έκανε ο Σκρουτζ. Σαχλαμάρες!...

— Σαχλαμάρες τα Χριστούγεννα, θείε; είπε ο ανιψιός του Σκρουτζ. Δε θα το λες βέβαια στα σοβαρά, ελπίζω.

— Και βέβαια το λέω στα σοβαρά, είπε ο Σκρουτζ. Άκου κει «Καλά Χριστούγεννα!». Και τι λόγο έχεις να 'σαι χαρούμενος; Ποιο δικαίωμα να 'σαι ευτυχισμένος; Είσαι δα αρκετά φτωχός!

— Έλα τώρα, αποκρίθηκε εύθυμα ο ανιψιός. Εσύ με ποιο δικαίωμα είσαι σκυθρωπός; Τι λόγο έχεις να 'σαι στις κακές σου; Είσαι δα αρκετά πλούσιος! Ο Σκρουτζ, μην έχοντας καμιά καλύτερη απάντηση πρόχειρη, έκανε ξερά «Μπα!» και το συνόδεψε μ' ένα «Σαχλαμάρες!».

— Μη θυμώνεις, θείε, είπε ο ανιψιός.

— Και τι άλλο μπορώ να κάνω, αποκρίθηκε εκείνος, όταν ζω σ' έναν κόσμο με τόσους χαζούς; Καλά Χριστούγεννα! Ξορκισμένα να 'ναι τα Χριστούγεννα! Και σάμπως δεν είναι για σένα τα Χριστούγεννα μια εποχή που πρέπει να πληρώνεις λογαριασμούς δίκως να 'χεις λεφτά; Μια εποχή που σε βρίσκει ένα χρόνο μεγαλύτερο κι ούτε μια στάλα πλουσιότερο; Μια εποχή που κάνεις τους ισολογισμούς σου και βρίσκεις ότι ζημιώνεις; ...

— Θείε!, παρακάλεσε ο ανιψιός.

— Ανιψιέ, αποκρίθηκε ο θείος αυστηρά, γιόρταζε τα Χριστούγεννα με το δικό σου τρόπο κι άσε με εμένα να τα γιορτάζω με το δικό μου.

— Γιόρταζέ τα, λοιπόν!, είπε εκείνος. Όμως, δεν το κάνεις.

— Άφησέ με τότε να τα περάσω μονάχος μου. Μωρέ, πολύ καλό θα σου κάνουν! Πολύ καλό σου έκαναν ως τα τώρα!

Στη συνέχεια της ιστορίας ο Σκρουτζ²⁴ ονειρεύεται ότι τον επισκέπτονται τρία πνεύματα, του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος. Με τη

Βοήθειά τους βλέπει τον εαυτό του μέσα από τα μάτια των άλλων. Στο τέλος του ονείρου, μην αντέχοντας άλλο την ίδια του την εικόνα λέει στο πνεύμα: «Πνεύμα, βοήθεια, βοήθεια!» φώναξε. «Δε θέλω να τελειώσει έτσι η ζωή μου. Μπορώ... θέλω να την αλλάξω. Τα μαθήματα των τριών πνευμάτων δεν θα πάνε χαμένα. Μπορείς να αλλάξεις το μέλλον μου;».

Στο τέλος του παραμυθιού ο Σκρουτζ φαίνεται ν' αλλάζει χαρακτήρα και να γίνεται γενναιοδωρος κι αποφασίζει να γιορτάζει τα Χριστούγεννα από τότε και στο εξής με κάθε μεγαλοπρέπεια.

Άσκηση δημιουργικής γραφής: Από την έλλειψη στην υπερβολή

Υπόθεση: «Μετά την επίσκεψη του χριστουγεννιάτικου πνεύματος, ο Σκρουτζ αποφασίζει να αποτινάξει οριστικά την ιδιότητα του φιλάργυρου. Το παρακάνει όμως σε τέτοιο σημείο, ώστε τελικά να φτάσει στο αντίθετο άκρο, να γίνει σπάταλος. Γράψτε ένα κείμενο περιγράφοντας αυτή του τη νέα συμπεριφορά:

- Πού και πώς αποφασίζει να ξοδέψει τα χρήματά του;
- Πώς αντιδρά ο ανιψιός του τώρα στην καινούρια του συμπεριφορά;
- Πώς νιώθει; Είναι ακόμα σκυθρωπός, μίζερος και γκρινιάρης;
- Τι θα του έλεγε το πνεύμα αυτή τη φορά αν τον συναντούσε ένα χρόνο μετά, τα επόμενα Χριστούγεννα;

- Σε τι κατάσταση θα έβρισκε τον Σκρουτζ;

	ΔΕΔΟΜΕΝΟ	ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ
1.	Υ	Ε
2.	Υ	Ε

Πίνακας 5

Για μαθητές 12 ετών και άνω

3.Ο ΦΙΛΑΡΓΥΡΟΣ του Μολιέρου (Υπερβολή: κολακεία)

ΒΑΛΕΡΙΟΣ: Το βλέπεις πόσο προσπαθώ και τι έξυπνα κολακευτικά μέσα μεταχειρίστηκα για να τον κάνω να με πάρει υπηρέτη του. Βλέπεις ακόμα τα αισθήματα που υποκρίνομαι για να του αρέσω, και τι ρόλο παίζω κάθε μέρα για να 'χω τη συμπάθειά του. Έγινα ξεφτέρι στις κολακείες. Γιατί κατάλαβα τώρα πως για να κερδίσει κανείς τους ανθρώπους, δεν υπάρχει καλύτερος τρόπος από του να φαίνεται πως έχεις τα ίδια γούστα και την ίδια γνώμη μ' αυτούς, να βρίσκεις όμορφα τα ελαττώματά τους και να εκθειάζεις τις πράξεις τους. Μόνο δεν πρέπει να το παρακάνεις στα κομπλιμέντα. Και να προσπαθείς να μην υποψιαστούν το παιχνίδι που τους παίζεις. Ακόμα κι οι πιο έξυπνοι πέφτουν μια χαρά στην παγίδα της κολακείας. Και, μα την αλήθεια, δεν είναι καθόλου αδιαντροπιά και γελοιοποίηση που τους στρώνεις ένα τέτοιο τραπέζι, μια και τα παινέματα είναι το μόνο ορεχτικό τους. Βέβαια, έτσι που φέρομαι, προσβάλλεται κάπως η ειλικρίνεια. Μα όταν κανένας έχει ανάγκη από τους ανθρώπους, πρέπει να συμμορφώνεται με τις επιθυμίες τους. Και μια που δεν μπορεί να τους κερδίσει διαφορετικά, το σφάλμα δεν πέφτει σ' αυτούς που κολακεύουν, αλλά σ' αυτούς που τους αρέσουν οι κολακείες.

Ασκήσεις δημιουργικής γραφής: Ζητούμενο η **Μεσότητα**

- Στον μονόλογο του «κόλακα» δημιουργήστε έναν αντίλογο στον οποίο θα εκθειάζετε τα πλεονεκτήματα της αληθινής φιλίας (βλ. Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια, Η αξία της φιλίας)²⁵.
- Δημιουργήστε έναν διάλογο μεταξύ του παραπάνω «κόλακα» και ενός άλλου χαρακτήρα, ενός αληθινού φίλου, ο οποίος θα αναιρέσει τα επιχειρήματα του πρώτου ένα προς ένα (επιχειρηματολογικός λόγος).
- Μετατρέψτε τον διάλογο σε λεζάντες για κόμικς²⁶ και σχεδιάστε το, αν θέλετε.

²⁵Αριστοτέλης, Άπαντα, Ηθικά Νικομάχεια, τ.3, εκδ. Κάκτος, Αθήνα, 1992 (Αρχαία ελληνική γραμματεία, «Οι Έλληνες».

²⁶ Μ. Σουλιώτη, Μου αφήνεις πενήντα δραχμές για τσιγάρα;, εκδ. Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, 2009.

²⁷Ο Χατζηαβάτης είναι τίμιος εργατικός, στοργικός πατέρας, δεν βρίζει, αλλά σκύβει το κεφάλι.

Υποκλίνεται στην εξουσία (δουλοπρεπής). Έχει συμβιβαστεί ολοκληρωτικά. Είναι ένας χαρακτηριστικός «μικροαστός», που ενώ η θέση του είναι πιο κοντά στην εργατική τάξη συμμαχεί συχνά, με την εξουσιαστική τάξη & τους εκπροσώπους της, τον πλούσιο Πασά ή Βεζίρη και τον Βεληγκέκα, οι οποίοι επιβάλλουν την τάξη και τιμωρούν τους παραβάτες.
<http://archive.cretalive.gr/a/view/ta-mhnumata-pou-stelnei-o-karagkiozhis/opinions/122480>

²⁸http://www.karagkiozis.com/45_MARTIOS_2011.pdf

²⁹Για να πλάσουμε έναν αληθοφανή χαρακτήρα πρέπει να προσέξουμε τα εξής πράγματα: τον χαρακτήρα τον βοηθούμε να φανερωθεί από μόνος του, δηλ. με τις πράξεις που θα τον βάλουμε να κάμει ή με τα λόγια που θα πει (ή που θα πουν για εκείνον οι άλλοι) ή με τις ενδόμυχες σκέψεις του που εμείς αναλαμβάνουμε να τις εξωτερικεύσουμε.
http://www.schools.ac.cy/klimakio/Themata/logotechnia/analytika_programmata/dimiourgiki_afi_ekpaideftikos.pdf

³⁰Ο Καραγκιόζης είναι ολότελα **αντίθετος (μεσότητα)**: αντιστέκεται, δεν αποδέχεται την κοινωνία έτσι που είναι. Σε πρώτη ευκαιρία περιγελάει και εξαπατά τους νοικοκυραίους, τους πλούσιους, τους ισχυρούς, με άλλα λόγια γελοιοποιεί και τα ιδανικά και τους θεσμούς αυτής της κοινωνίας, μαζί με τους εκπροσώπους της. Η αντίσταση του αυτή δεν είναι ηρωική, είναι όμως το μόνο μέσο που έχουν οι αδύνατοι. Ποτέ δεν υποκλίθηκε χωρίς να κοροϊδεύει, ποτέ δεν δέχθηκε καμιά δουλειά, με πρόθεση να την κάνει ευσυνείδητα και ξέρει πως στο τέλος θα φάει ξύλο, αλλά αυτό ποτέ δεν τον κάνει να αλλάξει τη στάση του.
<http://archive.cretalive.gr/a/view/ta-mhnumata-pou-stelnei-o-karagkiozhis/opinions/122480>

³¹Βλ. επίσης: Νεοελληνική Γλώσσα Γ' Γυμνασίου - Βιβλίο Μαθητή
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C107/358/2417,9265/>

³²Ιστοσελίδα με πλούσιο υλικό για το ελληνικό θέατρο Σκιών, φιγούρες, χρήσιμο διδακτικό υλικό: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C107/358/2417,9265/>

4. ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ (Υπερβολή: δουλικότητα)²⁷

Απόσπασμα από το θεατρικό έργο «Ο ΔΗΜΟΣΟΦΟΣ»²⁸

Η σκηνή παρουσιάζει δεξιά το Σεράι, αριστερά την καλύβα του Καραγκιόζη.
ΣΚΗΝΗ 1

Πρόσωπα: ΠΑΣΑΣ - ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ

Ο πασάς χαστουκίζει τον Χατζηαβάτη καθώς βγαίνουν από το Σεράι.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Γιατί με βαράς άρχοντά μου;

ΠΑΣΑΣ: Ρωτάς ακόμα παλιάνθρωπε γιατί σε βαράω; Μας έκανες ρεζίλι, εμένα και τους αξιωματικούς μου. Ποιος σε προσκάλεσε στη συζήτηση; Με ποιο θάρρος ήρθες να μας πεις τις βλακείες σου;

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Συμπάθησε με άρχοντα μου, δεν ήθελα να σας προσβάλω.

ΠΑΣΑΣ: Παλιάνθρωπε, αυτή σου την αυθάδεια θα την πληρώσεις με τη ζωή σου.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: *Λυπήσου με άρχοντα μου, τα παιδάκια μου, τη γυναικούλα μου...*

ΠΑΣΑΣ: Μας είπες ότι εσείς οι Έλληνες είσατε οι εξυπνότεροι άνθρωποι στον κόσμο.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Μα άρχοντα μου!

ΠΑΣΑΣ: Το είπες, ναι ή όχι;

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: *Το είπα, μα όχι για να σας προσβάλω.*

ΠΑΣΑΣ: Λοιπόν, αυτό θα μου το αποδείξεις. Αν δεν μπορέσεις, θα σε κρεμάσω για παραδειγματισμό. Σε μισή ώρα θέλω να μου εξηγήσεις: Πρώτον, τι στοιχίζω, δεύτερον, τι σκέπτομαι και τρίτον, αν σ' αυτό που σκέπτομαι κάνω λάθος ή όχι.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: *Άρχοντα μου, λυπήσου με. Είμαι ένας αγράμματος, δεν μπορώ να σας απαντήσω, συγχωρέστε με...*

ΠΑΣΑΣ: Σε μισή ώρα θα είμαι εδώ και αλοίμονο σου, αν δεν μπορέσεις να μου τα εξηγήσεις. Ο πασάς εισέρχεται στο Σεράι, ενώ ο Χατζηαβάτης μένει μόνος του στη σκηνή.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: (γονατίζει) Θεούλη μου λυπήσου με. Θα με κρεμάσει ο Βάρβαρος αν δεν του εξηγήσω αυτά που με ρώτησε. Θ' αφήσω τα παιδάκια μου στους πέντε δρόμους.

Σημ.: Στη δεύτερη σκηνή του έργου *συναντιέται ο Χατζηαβάτης με τον Καραγκιόζη και του ζητά να μεσολαβήσει στον Πασά για να γλιτώσει το κεφάλι του. Αυτός μεταμφιέζεται σε Χατζηαβάτη, μιμείται τη φωνή του και συναντά τον Πασά...*

Άσκηση δημιουργικής γραφής: Ζητούμενο η Μεσότητα

- Στην τρίτη σκηνή ο Καραγκιόζης επινοεί ένα τέχνασμα: μεταμφιέζεται σε Χατζηαβάτη κι αποφασίζει να αντιμετωπίσει τον Πασά και να απαντήσει στις ερωτήσεις του μιμούμενος τη φωνή του Χατζηαβάτη, προκειμένου, να αποφύγει την κρεμάλα. Συμπληρώστε τα λόγια του Καραγκιόζη στον μεταξύ τους διάλογο²⁹. Θυμηθείτε ότι απαντάει ως Καραγκιόζης³⁰, αν και έχει μεταμφιεστεί σε Χατζηαβάτη. Κύριο χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι η **αξιοπρέπεια** (παράδοξα αξιοπρεπής)³¹.
- Μπορείτε να παίξετε³² το θεατρικό.

ΣΚΗΝΗ 3

Πρόσωπα: ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ • ΠΑΣΑΣ

ΠΑΣΑΣ: Πώς είσαι έτσι Χατζηαβάτη; Γιατί κουκουλώθηκες;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: (Πάντα με τη φωνή του Χατζηαβάτη)

ΠΑΣΑΣ: Λοιπόν, είμαι έτοιμος να ακούσω τις απαντήσεις που περιμένω.
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Άρχοντα μου, αν έχεις την καλοσύνη να μου τα ξαναπείς, γιατί τα ξέχασα.

ΠΑΣΑΣ: Τα ξέχασες; Τώρα δε γλιτώνεις την κρεμάλα, η ώρα πέρασε κι εσύ δεν βρήκες τίποτα να μου πεις; Θέλω λοιπόν να μου εξηγήσεις πόσο στοιχίζω.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Πασά μου εσύ.....

ΠΑΣΑΣ: (Ταράζεται από την αναπάντεχη απάντηση). Και πώς βγάζεις το συμπέρασμα ότι.....

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ:.....

ΠΑΣΑΣ: Δεύτερον, τι σκέπτομαι;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ:.....

ΠΑΣΑΣ: (Και πάλι ταράζεται). Και τρίτον: Αν σ' αυτό που σκέπτομαι κάνω λάθος ναι ή όχι; **ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ:** Και βέβαια κάνεις λάθος πασά μου, γιατί.....

ΠΑΣΑΣ: (Εκνευρισμένος από την ψυχρολουσία που δέχθηκε από τον Καραγκιόζη, προσπαθεί να μη δείξει τον εκνευρισμό του) Καραγκιόζη, εσύ ήσουν που μου έλεγες αυτά τα ωραία πράγματα; Εύγε! Τώρα παραδέχομαι ότι είστε έξυπνοι άνθρωποι οι Έλληνες. Έλα στο Σεράι να φάμε ένα καλβαδάκι, να πιούμε κι ένα ρακί. Κάνει ότι φιλάει τον Καραγκιόζη και τον βάζει μέσα στο Σεράι.

ΠΑΣΑΣ: (Μέσα από το Σεράι). Ντερβέναγα, δώσε ένα καλό ξύλο σ' αυτόν τον καμπούρη και πέτα τον από το μπαλκόνι. Ακούγονται οι ξυλιές που τρώει ο Καραγκιόζης. Ύστερα τον εκσφενδονίζουν από το παράθυρο.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Αχ!.....

	ΔΕΔΟΜΕΝΟ	ΔΕΔΟΜΕΝΟ	ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ
1.	Υ	-	Μ
2.	Υ	-	Μ

Πίνακας 5

Δ. Η Μεσότητα ως στάση ζωής - Εφαρμογή της Θεωρίας της Μεσότητας στο σήμερα - η έννοια του «μέτρου»

1. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη το μέσον (η μεσότητα) βρίσκεται είτε σε σχέση με το ίδιο το πράγμα είτε σε σχέση μ' εμάς. Αυτό το μέσον σε σχέση μ' εμάς δεν είναι ούτε ένα ούτε το ίδιο σε όλους τους ανθρώπους. Αναφέρει χαρακτηριστικά το παράδειγμα: "Αν είναι πολύ το να φάει κανείς δέκα μνες, ο προπονητής των αθλητών δε θα ορίσει να τρώνε έξι μνες, διότι ίσως αυτή η ποσότητα τροφίμων είναι μεγάλη ή μικρή σε σχέση μ' εκείνον που θα την λάβει³³".

Επειδή όμως είναι δύσκολο να βρούμε το μέσον σε κάθε πράγμα, καλό είναι ν' αποφεύγουμε το περισσότερο αντίθετο ως προς το μέσον.

Προκαλούμε λοιπόν μια συζήτηση γύρω από τους τομείς στους οποίους μπορεί να εφαρμοστεί σήμερα η θεωρία της Μεσότητας δίνοντας έμφαση στις συνέπειες της υπερβολής και της έλλειψης και στα θετικά αποτελέσματα της μεσότητας.

- Ζητούμε από τους μαθητές να καθορίσουν σε κάθε τομέα τις ακραίες συμπεριφορές και την έννοια του μέτρου.

Τομείς εφαρμογής της μεσότητας (σύνδεση με γνωστά αρχαία γνωμικά σε σχέση με την έννοια του μέτρου)

- Στη διατροφή (ανορεξικός - εγκρατής - γαστριμαργικός/ κοιλιόδουλος / Βουλιμικός)

Μπορούμε με τα μεγαλύτερα παιδιά να θίξουμε το θέμα των διατροφικών διαταραχών, ενώ με τα μικρότερα ν' ασχοληθούμε κυρίως με την ισορροπημένη διατροφή (διατροφική πυραμίδα)

- «Μηδέν άγαν» (τίποτα καθ' υπερβολή)

Το γνωμικό αποδίδεται στον Χ(ε)ίλωνα τον Λακεδαιμόνιο. Αποδίδει την κυ-

³³Αριστοτέλης, Άπαντα, Ηθικά Νικομάχεια Α' - Δ', τ.7, εκδ. Κάκτος, Αθήνα, 1992 (Αρχαία ελληνική γραμματεία, «Οι Έλληνες».

³⁴<https://olympia.gr/2012/07/26/%CE%BC%CE%B7%CE%B4%CE%AD%CE%BD-%CE%AC%CE%B3%CE%B1%CE%B/>

³⁵<http://www.gnomikologikon.gr/authquotes.php?auth=828>

³⁶<http://blogs.sch.gr/ndimitriou/2013/10/06>

³⁷<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CF%83%CF%8D%CE%BD%CE%B7>

ριαρχούσα φιλοσοφία του Σπαρτιατικού πολιτισμού. Ο Σπαρτιατικός πολιτισμός περιόριζε ή σε ορισμένες περιπτώσεις απαγόρευε επί παραδείγματι την υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ, την πολυφαγία κ.λ.π.

Ο Ξενοφών ισχυρίζεται ότι οι λιτές μερίδες της «αγωγής» βοηθούσαν τους νέους να αναπτυχθούν και να αποκτήσουν ύψος, ενώ η συντηρητική διατροφή των «συσσιτίων» διατηρούσε τον σωματότυπό τους, προλαμβάνοντας την παχυσαρκία.

- «Παν μέτρον άριστον» («Μέτρον άριστον»)

Το ρητό ανήκει στον Κλεόβουλο (6ος αι. π. Χ.). Οτιδήποτε ταυτίζεται με το υπερβολικό, το διογκωμένο, το πληθωρικά ακραίο που δεν αυτοπεριορίζεται και δεν περιστέλλεται, όχι μόνο δεν περιέχει την έννοια του μέτρου αλλά την καταργεί ολοσχερώς.

- Στον αθλητισμό/σωματική άσκηση

- «Νους υγιής εν σώματι υγιεί»: ανήκει στον σατιρικό ποιητή Ιούνιο Ιουβενάλη (60 - 127 μΧ). Στο έργο του Σάτιρες μνημονεύεται η φράση «orandum est ut sit mens sana in corpore sano» δηλαδή «νους υγιής εν σώματι υγιεί». Ο Ιούνιος Ιουβενάλης, όπως λέει ο φιλόλογος Φαίδωνας Μαλιγκούδης, «στηλιτεύει την αδυναμία του ανθρώπου να ξεχωρίσει το σωστό και πολλές φορές προσεύχεται στους θεούς, ζητώντας υλικά αγαθά, δόξα, και πολιτική ισχύ, που δεν τον οδηγούν τελικά στην ευτυχία. Οι άνθρωποι δεν θα πρέπει να ζητούν με προσευχές από τους θεούς παρά να τους χαρίζουν ένα υγιές μυαλό και ένα υγιές σώμα».

- Στις συναλλακτικές σχέσεις/εμπόριο (ζημία - δίκαιον - κέρδος)

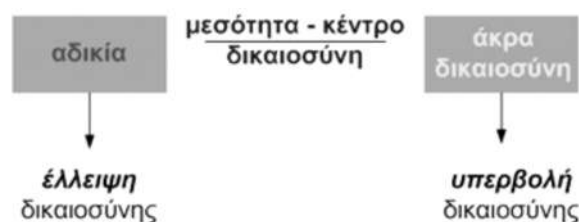
Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, αυτό που ενδιαφέρει αποκλειστικά τον νόμο είναι η διαφορά της ζημίας. Του δικαστή επομένως το έργο είναι το άδικο (άνισον) να το κάνει ίσο. Σ' αυτήν την περίπτωση, το μέσον μεταξύ ζημίας και κέρδους θα είναι το διορθωτικό δίκαιο.

- «Τα μεγάλα κέρδη μεγάλης ζημίας προξενούσιν»³⁵.

(Αίσωπος, 620-560 π.Χ. Αρχαίος μυθοποιός, δούλος εκ Φρυγίας)

- Στη δικαιοσύνη

Η δικαιοσύνη ορίζεται ως αγαθό που δεν στοχεύει στην ευδαιμονία όποιου την ασκεί, αλλά στον άλλον άνθρωπο. Κατά συνέπεια είναι η κρατίστη των αρετών, γιατί δεν ασκείται για ίδιο όφελος, αλλά προς χάριν τρίτου.

Εικόνα 2³⁶

Ο Αριστοτέλης διακρίνει τρία είδη δικαιοσύνης³⁷:

- α) Τη διανεμητική, που απονέμεται με βάση την αξία του ανθρώπου.
 - β) Τη διορθωτική, που απονέμεται με βάση την αρχή ότι όλα τα άτομα είναι ίσα μεταξύ τους.
 - γ) Της αμοιβαιότητας, που οφείλεται στην ελεύθερη βούληση των μελών της κοινωνίας και είναι ιδιαίτερα σημαντική, γιατί συντελεί στην ενότητά της.
- «Να μην ζηλεύεις κανέναν από εκείνους που κερδίζουν με αδικίες, αλλά περισσότερο να τιμάς εκείνους που με δικαιοσύνη ζημιώθηκαν».
 - (Ισοκράτης)
 - Στον τρόπο επικοινωνίας με τους άλλους ανθρώπους (λόγος).

- «Τό λακωνίζειν ἔστιν φιλοσοφεῖν»

Κι αυτό το ρητό αποδίδεται στον Χ(ε)ίλωνα τον Λακεδαιμόνιο.

Οι Αρχαίοι με το «Τό λακωνίζειν ἔστιν φιλοσοφεῖν» δήλωναν πως το να μιλά κάποιος σύντομα και περιεκτικά είναι φιλοσοφική στάση και άποψη ζωής. Το μέτρο, όμως, ήταν χαρακτηριστικό γνώρισμα όλων των Αρχαίων Ελλήνων, και στη ζωή και στην έκφραση.

Τα οφέλη της διδασκαλίας στα παιδιά περί της «αξίας της σιωπής» εγκωμιάστηκαν ιδιαίτερα από τον Πλάτωνα και άλλους φιλοσόφους και ανέδειξαν την «λακωνική ομιλία»³⁸.

(ολιγόλογος/λακωνικός- φλύαρος)

- Στις συναισθηματικές μας αντιδράσεις (διαχείριση συναισθημάτων)
Αναλύεται στο κεφάλαιο «Συναισθήματα» του παρόντος βιβλίου).

- Στη διαχείριση του χρόνου

- «Χρόνου Φείδου» (Κάνε οικονομία στον χρόνο σου, ξόδεύ τον με σύνεση). Αποδίδεται επίσης στον Χ(ε)ίλωνα τον Λακεδαιμόνιο.

- Στη διαχείριση του χρήματος (τσιγκούνης - γενναιόδωρος - σπάταλος)
(ατομικός/οικογενειακός/κρατικός προϋπολογισμός)

- «Χαλεπώτερον το φυλάττειν του κτήσασθαι»: πιο δύσκολο να κρατάς παρά να αποκτάς. (Δημοσθένης, 384-322 π.Χ., Αθηναίος ρήτορας)

- Στην εργασία (άεργος/τεμπέλης - εργατικός - εργασιομανής)

- «Αργία μήτηρ πάσης κακίας»: δηλώνει ότι από την απραξία και την τεμπελιά προέρχονται πολλά δεινά. Όταν η εργασία ξεπερνά το μέτρο, τότε ζημιώνει τον άνθρωπο το ίδιο, όπως και η οκνηρία.

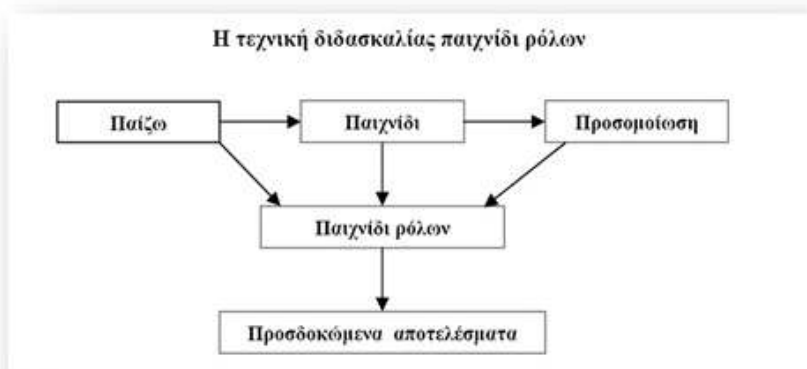
Κάθε έναν από τους παραπάνω τομείς μπορούμε να τους μελετήσουμε διεξοδικά, με αναλυτικά παραδείγματα, παιχνίδι ρόλων κλπ. Μπορούν οι μαθητές να προσθέσουν κι άλλους.

ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΡΟΛΩΝ ΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ

- Οι εκπαιδευόμενοι υποδύονται ρόλους που συνδέονται με μια εξεταζόμενη κατάσταση, με στόχο μέσα από το βίωμα να κατανοήσουν καλύτερα την κατάσταση.
- Εφαρμόζεται κυρίως όταν επιδιώκεται η ανάλυση προβληματικών ή συγκρουσιακών καταστάσεων, που αφορούν τις ικανότητες, στάσεις, επικοινωνία, συμπεριφορά, κλπ.³⁹
- Πλεονεκτήματα:

- Προκαλεί την πλήρη ενεργοποίηση των συμμετεχόντων
- Αναπτύσσεται η ικανότητα διαπραγμάτευσης και επικοινωνίας
- Προκαλεί την πλήρη ενεργοποίηση των συμμετεχόντων
- Ευνοείται η αλλαγή των στάσεων των εκπαιδευομένων

Περιγραφή δραστηριότητας: παρουσιάζουμε στους μαθητές διάφορες προ-

Διάγραμμα 2⁴⁰

³⁸<https://olympia.gr/2012/07/26/%CE%BC%CE%B7%CE%B4%CE%AD%CE%BD-%CE%AC%CE%B3%CE%B1%CE%BD/>

³⁹http://www.pi.ac.cy/pi/files/epimorfosi/synedria/ekpedeftes_epimorfotikon/Alexandros_Tampakis_28_3_15_d.pdf

⁴⁰http://didaskaliaepp.wikia.com/wiki/%CE%A0%CE%B1%CE%B9%CF%87%CE%BD%CE%AF%CE%B4%CE%B9_%CF%81%CF%8C%CE%

⁴¹[BB%CF%89%CE%BD](#)
(Κ.Φ. Βώρος, 1999:55):

Σκοπός της εκπαίδευσης, για τον Αριστοτέλη, μέσα από την επιτήδευση και καθημερινή εμπειρία των διανοητικών και ηθικών αρετών, είναι η ανθρώπινη ευδαιμονία. Η μέθοδος που χρησιμοποιεί παρέχει στον αναγνώστη ή στον νέο μαθητή τη δυνατότητα να γνωρίζει τις αρετές και τις κακίες, τι είναι καλό και τι κακό, ποιες είναι οι καλές πράξεις και τα αποτελέσματά τους και ποιες είναι οι κακές πράξεις και οι αρνητικές συνέπειές τους. Μέσα από την αντιπαράθεση και την αντιπαράβολή ο νέος μαθαίνει, ασκείται και επιλέγει (προαίρεσις) συμβάλλοντας έτσι στη διαδικασία ωρίμανσης του λογικού. Παράλληλα προστατεύει την ελευθερία του, που οδηγεί στην ευδαιμονία, γεγονός που την καθιστά ως τον τελικό σκοπό της εκπαιδευτικής πράξης.

⁴²Πηγή: "I Am Not Scared" Project. Case Studies. Ο ζωηρός και ο ήρεμος.
http://iamnotscared.pixelonline.org/case_studies_scheda.php?id_doc=964&doc_lang=&par_t_id=&qst03=&qst04=http://kmaked.pde.sch.gr/site/attachments/article/1065/ke-falaio9.pdf

⁴³dide-anatol.att.sch.gr/perival/FAKELOS_THEATRO/Go_vas_10PaixnidiaRolon.doc

Βληματικές/συγκρουσιακές καταστάσεις. Οι συμμετέχοντες παίζουν τον εαυτό τους ή υποδύονται άλλους χαρακτήρες σε ένα περιβάλλον όπου «προσομοιώνεται» μια πραγματική κατάσταση ζωής.

Στόχος της δραστηριότητας είναι να προβληματιστούν οι μαθητές *περί του πρακτέου*, μέσα από την αντιπαράβολή και αντιπαράθεση των *αποτελεσμάτων των καλών πράξεων* (με κριτήριο τη μεσότητα) και των *αρνητικών συνεπειών των κακών πράξεων* (με κριτήριο την υπερβολή ή την έλλειψη)⁴¹. Δίνεται βαρύτητα στην ελεύθερη επιλογή των συμμετεχόντων, στην προαίρεση.

Οι αντιδράσεις των μαθητών θα κινηθούν σε τρεις άξονες:

- της Υπερβολής (ακραία αντίδραση)
- της Έλλειψης (έλλειψη αντίδρασης)
- της Μεσότητας (λογική αντίδραση/ορθή αντίδραση σύμφωνα με τη φρόνηση)

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ 1: Σχολικός εκφοβισμός

Μελέτη περίπτωσης «Ο ζωηρός και ο ήρεμος»⁴²

Το γεγονός διαδραματίζεται μεταξύ δύο μαθητών τόσο στον χώρο του σχολείου όσο και στο λεωφορείο, κατά την διαδρομή επιστροφής από το σχολείο προς τα σπίτια τους. Από την αρχή της σχολικής χρονιάς παρουσιάζονται τέτοιες συμπεριφορές από τη μεριά του θύτη προς το θύμα. Ο θύτης είναι ένα παιδί ζωηρό, το οποίο θέλει να γίνεται πάντα το δικό του, σε αντίθεση με το θύμα, το οποίο είναι ένα παιδί πολύ μοναχικό, ήρεμο και ήπιων τόνων. Σε αρκετά διαλείμματα, ο θύτης πείραζε το θύμα με διάφορους τρόπους, σπρωξίματα, πειράγματα κλπ. **Το θύμα δεν αντιδρά σε κανένα από τα πειράγματα.** Σε κάποιες περιπτώσεις, μάλιστα, ο θύτης απαιτούσε από το θύμα να είναι δίπλα του στα διαλείμματα, καθώς έπαιζε ένα επιτραπέζιο παιχνίδι με έναν άλλον συμμαθητή του, γιατί θεωρούσε ότι το θύμα του φέρνει τύχη. Έτσι το θύμα, ενώ επιθυμούσε να βγαίνει έξω στα διαλείμματα, αναγκαζόταν να μένει μέσα, καθώς του το επέβαλε ο θύτης. Το φαινόμενο κορυφώθηκε ένα μεσημέρι στο λεωφορείο, κατά την επιστροφή τους στα σπίτια τους, όπου ο θύτης χτύπησε το θύμα, με τη δικαιολογία ότι είχε νεύρα, επειδή έχασε η ομάδα του την προηγούμενη ημέρα...

- Μοιράζουμε ρόλους στους μαθητές:
 - θύτης
 - θύμα

Οι υπόλοιποι είναι παρατηρητές.

I. Οι συμμετέχοντες (θύτης -θύμα) καλούνται να αναπαραστήσουν ένα από τα περιστατικά εκφοβισμού όπως περιγράφονται στη μελέτη περίπτωσης (π.χ. το περιστατικό στο λεωφορείο).

- Προκαλούμε μια συζήτηση στους θεατές/παρατηρητές για την αντίδραση του θύματος και ζητάμε να την κατατάξουν σε μια από τις τρεις κατηγορίες: **Υπερβολή** (ακραία αντίδραση) - **Έλλειψη** (έλλειψη αντίδρασης) - **Μεσότητα** (λογική αντίδραση, ορθή αντίδραση σύμφωνα με τη φρόνηση).

Διερευνούμε τις *αρνητικές συνέπειες* αυτής του της στάσης (*Έλλειψη*).

Παραλλαγή: «Η άδεια καρέκλα»⁴³:

Ο εμπυχωτής βάζει μια άδεια καρέκλα στη μέση του δωματίου και μετά κάνει μια δήλωση π.χ. το θύμα έκανε καλά που δεν αντέδρασε στην παρενόχληση του θύτη. Τα μέλη της ομάδας τοποθετούνται κοντά ή μακριά από την καρέκλα ανάλογα με το πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με αυτή τη δήλωση.

II. Playback:

- Ζητάμε από τους μαθητές να ξαναπαίξουν την ίδια σκηνή, στην οποία ο θύτης να αντιδρά **ακραία** στην παρενόχληση του θύτη (*Υπερβολή*).
- Κατόπιν μπορεί να ακολουθήσει μια τρίτη σκηνή, όπου ο «θύτης» εξωτερικεύει το πρόβλημα και τα αισθήματά του π.χ. σε μια ομάδα φίλων ή στη

μητέρα κλπ. Εδώ οι άλλοι που ακούν το πρόβλημα υιοθετούν διάφορους ρόλους και συμβουλεύουν το «θύμα» πώς να αντιδράσει ή τι θα έπρεπε να είχε κάνει (**Μεσότητα**).

III. Θέατρο Εικόνων (Image Theatre)⁴⁴

Ο εμπυκωτής μπορεί να ζητήσει από 3 άτομα να εκφράσουν (σωματικά) τη θέση τους στο θέμα. Οι τρεις στέκονται όρθιοι στη σειρά και με την πλάτη γυρισμένη προς τη υπόλοιπη ομάδα - το «κοινό». Πρώτα στρέφεται ο Α προς το κοινό και παίρνει τη στάση με την οποία εκφράζει τη θέση του για το θέμα (Υπερβολή/Μεσότητα/Έλλειψη)⁴⁵. Οι άλλοι δύο δεν τον βλέπουν. Μόλις τελειώσει γυρίζει πίσω, στέκεται με την πλάτη πάντα γυρισμένη και είναι η σειρά του Β να παρουσιάσει τη γνώμη του για το θέμα. Μόλις αυτό γίνει, επιστρέφει για να παρουσιάσει και ο Γ. Με αυτό τον τρόπο έχουμε μια «ατομική» παρουσίαση τριών ανεξαρτήτων γνώμων για το θέμα. Κατόπιν η διαδικασία επαναλαμβάνεται με τη διαφορά ότι τώρα οι τρεις είναι γυρισμένοι μπροστά, ώστε να βλέπουν τους συμπαίχτες τους. Επίσης τώρα ο Α παραμένει ακίνητος μέχρι να προσθέσει ο Β και μετά ο Γ τις δικές τους στάσεις. Κατ' αυτόν τον τρόπο το κοινό έχει μια «ομαδική» άποψη για το θέμα. Τέλος, η διαδικασία επαναλαμβάνεται με τη διαφορά ότι ο Β θα διαφοροποιήσει λίγο τη στάση του λαμβάνοντας υπόψη τον Α και ομοίως ο Γ θα τοποθετηθεί λαμβάνοντας υπόψη τους Α και Β που έχουν προηγηθεί. Στην επόμενη φάση, ο εμπυκωτής μπορεί να ζητήσει από τους θεατές να επέλθουν και να τροποποιήσουν τη «συλλογική εικόνα», να πάρουν μέρος ή να αντικαταστήσουν κάποιον.

Κατά τον ίδιο τρόπο μπορούμε να αναπαραστήσουμε παρόμοιες προβληματικές καταστάσεις, στις οποίες οι μαθητές θα κληθούν να πάρουν θέση, να διαφωνήσουν, να κρίνουν αν ο πρωταγωνιστής έπραξε καλά ή όχι, να αντιμετωπίσουν ηθικά διλήμματα και να προτείνουν τις δικές τους λύσεις με άξονα την ορθή κρίση, τη φρόνηση.

⁴⁴Το «θέατρο εικόνων» είναι μια προσεκτική και ιδιαίτερη χρήση των δυναμικών εικόνων και χρησιμοποιήθηκε από τον Αουγκούστο Μποάλ σαν τεχνική για έρευνα, κατάθεση απόψεων και προτάσεις για ξεπέρασμα εμποδίων. Ο ίδιος ο Μποάλ προέκτεινε το «θέατρο εικόνων» στο «θέατρο φόρουμ» (forum theatre) κατά το οποίο δίνεται η δυνατότητα στο θεατή/κοινό να παρεμβαίνει στα δρώμενα ή στη σκηνή (συντά και σε κανονική παράσταση), να παίρνει τη θέση κάποιου χαρακτήρα (συνήθως του «πρωταγωνιστή») και να προτείνει λύσεις σε κάποιο κοινωνικό πρόβλημα.

Αυτή η άσκηση μπορεί να γίνει και στην αρχή για ανίχνευση των στάσεων των μαθητών, **προωθώντας** την ελεύθερη επιλογή, την προαίρεση.

17 ΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΥΦΟΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 3 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι:

- Να κατανοήσουν ότι οι «αρετές» και οι κακίες διαμορφώνουν τον χαρακτήρα των ανθρώπων.
- Να είναι σε θέση να διακρίνουν τους διαφορετικούς χαρακτήρες ανθρώπων μέσα από **περιγραφικά κείμενα**.
- Να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους με επίθετα που χαρακτηρίζουν και περιγράφουν την προσωπικότητα και τον χαρακτήρα των ανθρώπων.
- Να αντιληφθούν πως τα λόγια του ανθρώπου, το ύφος που χρησιμοποιεί, οι εκφράσεις του προσώπου του και οι χειρονομίες που χρησιμοποιεί υποδηλώνουν στοιχεία του χαρακτήρα του.
- Να ασκηθούν στην αποκωδικοποίηση μηνυμάτων μη λεκτικής επικοινωνίας.
- Να χρησιμοποιήσουν ελκυστικά εκπαιδευτικά εργαλεία, όπως η παντομίμα για να αποδώσουν χαρακτηριστικά των ανθρώπων.

Χρήσιμες πληροφορίες

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη ο άνθρωπος έχει «δυνάμει», από τη φύση του, την προδιάθεση να δεχτεί την αρετή και να την ολοκληρώσει, δηλαδή να την καλλιεργήσει, μέσω του εθισμού. Κατά τον φιλόσοφο, η άσκηση της

¹[http://www.ekebi.gr/fakeloi/lexika/yfos.htm#\[10\]](http://www.ekebi.gr/fakeloi/lexika/yfos.htm#[10])

²<https://dimartblog.com/2015/02/21/raymond-queneau1/>

αρετής είναι δυνατότητα και όχι χαρακτηριστικό, δοσμένη στον άνθρωπο από τη φύση. Επομένως, ο ίδιος είναι ο **μόνος υπεύθυνος** για το αν θα φτάσει στην αρετή βελτιώνοντας αδιάλειπτα τη συμπεριφορά του, διαμορφώνοντας τον **χαρακτήρα** του, το ήθος του. Ο Αριστοτέλης συμφωνεί με τον Πλάτωνα (στους «Νόμους») και διατυπώνει κι ο ίδιος τη θέση ότι στη διαμόρφωση των **μόνιμων στοιχείων του χαρακτήρα** μας σημαντικό ρόλο παίζει η ορθή αγωγή και ιδιαίτερα από πολύ μικρή ηλικία. Το ανθρώπινο περιβάλλον του παιδιού (γονείς και δάσκαλοι), πρέπει από νωρίς να επεμβαίνει, να καθοδηγεί, να του υποδεικνύει τις πράξεις για τις οποίες πρέπει να νιώθει ευχάριστα συναισθήματα και να το βοηθάει να ασκηθεί σ' αυτές. Με την **επιβράβευση** των ηθικών πράξεων και την **αποδοκιμασία** των μη ηθικών πράξεων θα το βοηθήσει να επιδιώκει μόνο τις πρώτες, αφού μόνο αυτές θα του προσφέρουν τη χαρά της επιβράβευσης, συναισθήματα που προτιμά να αισθάνεται κάθε άνθρωπος. Έτσι, θα επέλθει ο εθισμός σε ενάρετες - ηθικές πράξεις, ο οποίος θα συνεχιστεί και σε μεγαλύτερες ηλικίες, μέχρι να διαμορφωθούν τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα.

Σύμφωνα με τον **Μπαμπινιώτη**, ομότιμο καθηγητή του Ε.Κ.ΠΑ., ο καθένας μας έχει το δικό του γλωσσικό ύφος. Το γλωσσικό μας ύφος είναι η ατομική γλωσσική μας ταυτότητα. Κανείς δε συμπίπτει με κανέναν άλλον. Το περίεργο μάλιστα είναι ότι και εμείς οι ίδιοι δε συμπίπτουμε στα κείμενά μας ούτε καν με τον εαυτό μας κατά τρόπο απόλυτο. Στο ίδιο το κείμενό μας, στο κείμενο του καθενός, σπάνια θα βρεις ακόμη και δύο πλήρεις προτάσεις να είναι απολύτως όμοιες. Αφού «το ύφος είναι άνθρωπος», ο καθένας μας διαφέρει γλωσσικά από όλους τους άλλους, όπως διαφέρει από τους άλλους ανθρώπους στον χαρακτήρα ή στη μορφή. Στην καθημερινή μας ζωή χρησιμοποιούμε λόγο προφορικό και γραπτό επενδύοντάς τον κάθε φορά με διαφορετικό ύφος, ανάλογα με τους παράγοντες που συμμετέχουν στην εκάστοτε συνθήκη επικοινωνίας (συμμετέχοντες, σκοπός, θέμα, αποτέλεσμα κτλ.). Επαγωγικά συμπεραίνουμε ότι το ύφος που χρησιμοποιεί κάθε άνθρωπος στην προσπάθειά του να επικοινωνήσει με τους άλλους (προφορικά ή γραπτά) υποδηλώνει στοιχεία του χαρακτήρα του.

Δραστηριότητα

Ύφος δεν έχουν μόνο τα κείμενα¹. Ύφος έχουν και οι άνθρωποι. Ύφος μόνιμο, αλλά και ύφος ανάλογα με την κατάσταση. Άλλοι είναι συνέχεια χαμογελαστοί και άλλοι συνέχεια μελαγχολικοί. Οι ίδιοι όμως άνθρωποι γίνονται, ανάλογα με την κατάσταση, άλλοτε σοβαροί, άλλοτε απότομοι, άλλοτε ευγενικοί κτλ.

Βλέπουμε για παράδειγμα τα διαφορετικά πρόσωπα του Raymond Queneau². Προσπαθούμε να βάλουμε έναν τίτλο, μια ετικέτα δίπλα σε κάθε φωτογραφία. Βλέποντας τις εκφράσεις του προσώπου και άλλα στοιχεία της φωτογραφίας, πώς θα τον χαρακτηρίζαμε σε κάθε στάση; Πώς θα χαρακτηρίζαμε το ύφος του; Υπάρχουν στάσεις που εντάσσονται στη λογική της μεστότητας ή όλες αφορούν στην έλλειψη ή υπερβολή του Αριστοτέλη;

Φτιάχνουμε το δικό μας φωτογραφικό αποτύπωμα. Πόσες διαφορετικές πόξες μπορούμε να πάρουμε; Πόσες φορές μπορούμε να αλλάξουμε το ύφος μας; Σκεφτόμαστε για κάθε αλλαγή και μια διαφορετική περίπτωση της ζωής μας.

Συνεχίζουμε με μια παντομίμα στην οποία οι μαθητές παρουσιάζουν συγκεκριμένους χαρακτήρες. Χρησιμοποιούμε τις ενδεικτικές λίστες που ακολουθούν. Κόβουμε τις καρτελίτσες, τις ανακατεύουμε και τις μοιράζουμε. Κάθε μαθητής επιλέγει τυχαία και παρουσιάζει τυχαία με παντομίμα τον χαρακτήρα. Προσπαθούμε να συνδέσουμε τον συγκεκριμένο χαρακτήρα με όσα μάθαμε για τη μεσότητα.

ΥΠΕΡΒΟΛΗ(κακία)	ΕΛΛΕΙΨΗ(κακία)	ΜΕΣΟΤΗΤΑ (αρετή)
ευέξαπτος	αναίσθητος	πράος/ήρεμος
ριψοκίνδυνος	δειλός	γενναίος
σπάταλος	τοιγκούνης	γενναϊόδωρος
κόλακας	εχθρικός	φιλικός
αδιάντροπος	σεμνότυφος	ντροπαλός
δουλικός	εγωπαθής	αξιοπρεπής

Οι παιγνιώδεις Ασκήσεις Ύφους (*Exercises in Style*, 1947) του Raymond Queneau (Ρεϊμόν Κενώ) αναπαράγουν σε ποικίλες εκδοχές μια στοιχειώδη και ασήμαντη ιστορία. Κάθε εκδοχή διαφέρει από τις άλλες, ανάλογα με την οπτική γωνία και τη γλωσσική ιδιαιτερότητα του αφηγητή ή και το λογοτεχνικό πρότυπο βάσει του οποίου αναπτύσσεται. Το χιουμοριστικό αποτέλεσμα που παράγεται από την εναλλαγή τρόπων και προοπτικών υπονομεύει τη λογοτεχνική σοβαροφάνεια διά της παρωδίας. Συγχρόνως όμως το έργο επιβεβαιώνει την ικανότητα της λογοτεχνικής γραφής να ελκύει την προσοχή του αναγνώστη (και να δημιουργεί ενδιαφέρον αισθητικό αποτέλεσμα) ανεξάρτητα από το θέμα το οποίο πραγματεύεται³. Διαβάζουμε τις ασκήσεις ύφους του Κενώ και δραματοποιούμε τις σκηνές και τις περιστάσεις που περιγράφει. Στην ίδια λογική και στην ίδια φιλοσοφία προσπαθούμε σε ομάδες να γράψουμε άλλη μια δική μας άσκηση ύφους. Επιλέγουμε περιστάσεις από τη σχολική ζωή.

Ακούμε το τραγούδι του Μ. Χατζιδάκη «Ηθοποιός σημαίνει φως». Διαβάζουμε τους στίχους του τραγουδιού⁴ και το ακούμε⁵. Την ώρα της ακρόασης οι μαθητές σκορπίζονται στην αίθουσα. Προσπαθούν με βάση τον στίχο που ακούνε να αναπαραστήσουν συναισθήματα και συμπεριφορές.

Ύφος έχει και ο χρόνος που αλλάζει συχνά ύφος. Άλλοτε είναι αισιόδοξος (λαμπερός ήλιος), άλλοτε σοβαρός (συννεφιά), άλλοτε θλιμμένος (βροχή), άλλοτε παιχνιδιάρης (εναλλαγή ήλιου και συννεφιάς), άλλοτε σκληρός (πολύ κρύο) και άλλοτε χαμογελαστός (ηλιόλουστο πρωινό). Γινόμαστε χρόνος και αναπαριστάσουμε το ύφος του.

Εναλλακτικά μπορούμε να συμβουλευτούμε τον πίνακα με τους ορισμούς των ανθρώπινων χαρακτήρων σύμφωνα με τον Αριστοτέλη (Δείτε το Σχέδιο μαθήματος: Η μεσότητα ως στάση ζωής). Επιλέγουμε χωρισμένοι σε ομάδες κάποιους από αυτούς τους χαρακτήρες. Κάθε ομάδα αποτελείται από 4 ή 5 παιδιά. Κάθε παιδί επιλέγει έναν χαρακτήρα. Στη συνέχεια γράφουν ένα υποθετικό σενάριο. Οι διαφορετικοί αυτοί χαρακτήρες συναντιούνται κάπου και... Δραματοποιούμε τη σκηνή. Την ώρα της δραματοποίησης ένας άλλος

³http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B125/668/4444,19917/index_b_20.html

⁴http://www.stixoi.info/stixoi.php?info=Lyrics&act=details&song_id=7192

⁵<https://www.youtube.com/watch?v=Mc09h0FRMGc>

μαθητής της τάξης χτυπάει τυχαία στην πλάτη έναν από τους «ηθοποιούς». Αυτόματα περνούν από την έλλειψη στην υπερβολή, ή στη μεσότητα και το αντίστροφο (αν για παράδειγμα κάποιος επιλέξει τον χαρακτήρα «γενναίος», θα περάσει με το χτύπημα της πλάτης στον χαρακτήρα «δειλός» ή «θρασύς»).

Άλλη εναλλακτική λύση σε σχέση με τους χαρακτήρες και το ύφος, είναι να οργανώσουμε μια δραστηριότητα σχετική με το ύφος των δελτίων ειδήσεων. Δείχνουμε στην τάξη αποσπάσματα από δελτία ειδήσεων. Στην πρώτη φάση της παρατήρησης καλούνται οι μαθητές να επικεντρωθούν στα λεκτικά μηνύματα των εκφωνητών-παραρρημάτων δημοσιογράφων. Ποια στοιχεία εντοπίζουμε;

- ως προς την ένταση της φωνής;
- την ταχύτητα εκφώνησης;
- τη μορφή του λόγου (αναλυτικός ή τηλεγραφικός)
- τη χρήση κάποιων μερών του λόγου (π.χ. κυριαρχούν τα επίθετα, τα ουσιαστικά, τα επιρρήματα κλπ)
- κάποιες φράσεις κλισέ που συνηθίζουν οι δημοσιογράφοι να επαναλαμβάνουν πιο συχνά κλπ

Ποια μη λεκτικά μηνύματα εκπέμπει ο εκφωνητής; Ποιο είναι το ύφος του, η στάση του σώματός του, η ενδυμασία του και οι εκφράσεις του προσώπου του; Υπάρχουν άλλα βοηθητικά στοιχεία που συμβάλλουν στην ολοκλήρωση του τελικού αποτελέσματος, εκτός από τον ίδιο τον παρουσιαστή; Τι ρόλο παίζει η σκηνοθεσία, η μουσική, ο φωτισμός και η σκηνογραφία;

Οι μαθητές εκφωνούν (ατομικά ή σε ομάδες) το ίδιο ή ένα άλλο δικό τους κείμενο. Προσπαθούν να μιμηθούν όσο μπορούν τα μη λεκτικά μηνύματα του παρουσιαστή που παρακολούθησαν. Στη συνέχεια επιλέγουν μια πιο φυσική ανάγνωση. Τι άλλαξε σε σχέση με τον παρουσιαστή που είδαν; Τι εντύπωση δίνει τώρα το ίδιο κείμενο;

Ζητούμε από τους μαθητές να υποδείξουν και άλλες αναγνώσεις του ίδιου κειμένου. Για παράδειγμα:

- να διαβαστεί το κείμενο με πολύ γρήγορο ρυθμό
- να διαβαστεί το κείμενο με πολύ αργό ρυθμό
- να διαβαστεί μονότονα χωρίς να τονίζεται το τέλος των φράσεων
- να τονίζεται το τέλος των φράσεων με προοδευτικό χαμήλωμα της φωνής
- να διαβάζονται οι λέξεις σαν μια σειρά από κραυγές
- να κομματιάζονται οι λέξεις και να διαβάζονται σχεδόν συλλαβιστά κλπ.

Σημείωση: Σκοπός μας είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές μας ότι η τηλεοπτική εικόνα δέχεται πολλές «επιρροές», πριν φτάσει στο σπίτι μας και συχνά το πραγματικό μήνυμά της δεν είναι φανερό δια γυμνού οφθαλμού.

18 Η ΑΡΕΤΗ ΕΙΝΑΙ ΜΕΣΟΤΗΤΑ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή	
Διάρκεια: 3 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 11-15

Στόχοι:

Οι μαθητές

- Να γνωρίσουν μια βασική έννοια στη φιλοσοφική σκέψη του Αριστοτέλη.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι οι ιδέες του Αριστοτέλη αφορούν και στην εποχή μας και μάλιστα έχουν εφαρμογή και στη δικιά τους καθημερινότητα.
- Να αποκτήσουν δεξιότητες χρήσης των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας.
- Να ασκηθούν στη συνεργασία και στην ενεργητική μάθηση.
- Να εξοικειωθούν με διάφορα κειμενικά είδη.

Δραστηριότητα

Ο εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί ως αφορμή τα παρακάτω αποσπάσματα από τα «Ηθικά Νικομάχεια» του Αριστοτέλη, για να ξεκινήσει η συζήτηση για τις έννοιες της μεσότητας και της αρετής με τη μέθοδο του καταιγισμού ιδεών.

¹<https://goo.gl/w2ZiNt>

²<https://goo.gl/UaHGuP>

³<https://goo.gl/LubneC>

Το λάθος γίνεται με πολλούς τρόπους¹, το σωστό όμως γίνεται με έναν μόνο τρόπο (γι' αυτό και το πρώτο είναι εύκολο, ενώ το άλλο είναι δύσκολο: είναι εύκολο, πράγματι να αποτύχεις στον στόχο σου και είναι δύσκολο να τον πετύχεις) • να γιατί η υπερβολή και η έλλειψη είναι χαρακτηριστικά της κακίας και η μεσότητα της αρετής.

Η αρετή λοιπόν είναι μεσότητα μεταξύ δύο κακιών, που η μία βρίσκεται από την πλευρά της υπερβολής και η άλλη από την πλευρά της έλλειψης.

Μετά τη συζήτηση στην ολομέλεια, οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και δουλεύουν τα φύλλα εργασίας που είναι κοινά. Στο τέλος κάθε φύλλου εργασίας η κάθε ομάδα παρουσιάζει τα συμπεράσματά της στην ολομέλεια και γίνεται συζήτηση.

1ο Φύλλο Εργασίας

Με βάση τα αποσπάσματα και τη συζήτηση που προηγήθηκε διαπιστώσαμε ότι για τον Αριστοτέλη η αρετή είναι μεσότητα.

1. Τι ακριβώς σημαίνουν αυτές οι λέξεις; Αναζητήστε στο λεξικό² της Νεοελληνικής Γλώσσας τη σημασία των λέξεων **αρετή** και **μεσότητα**.

Μήπως και πάλι δυσκολεύεστε να καταλάβετε τι σημαίνουν; Ας τις προσεγγίσουμε αλλιώς!

2. Ας διαβάσουμε όλοι μαζί τον μύθο του Αισώπου για τον λαγό και τη χελώνα³.

Ο λαγός είχε τρεις τρόπους να αντιδράσει, όταν η χελώνα τον προκάλεσε σε αγώνα:

α) Να δείξει **δειλία** και να κρυφτεί

β) Να δείξει **θράσος** πιστεύοντας ότι εύκολα μπορεί να νικήσει

γ) Να δείξει **θάρρος** και να βάλει όλες τις δυνάμεις του στον αγώνα

- Τι διάλεξε να κάνει ο λαγός; Κυκλώστε τη σωστή απάντηση.
- Ποιο αποτέλεσμα είχε η επιλογή του; Συζητήστε όλοι μαζί.

Αντίστοιχες ήταν και οι επιλογές της χελώνας:

1. Να δείξει **δειλία** και να κρυφτεί

2. Να δείξει **θράσος** πιστεύοντας ότι εύκολα μπορεί να νικήσει

3. Να δείξει **θάρρος** και να βάλει όλες τις δυνάμεις της στον αγώνα

- Τι διάλεξε να κάνει η χελώνα; Κυκλώστε τη σωστή απάντηση.
- Ποιο αποτέλεσμα είχε η επιλογή της; Συζητήστε όλοι μαζί.

3. Αν οι τρεις επιλογές αντιπροσωπεύονται στο παρακάτω σχήμα, α) τι επέλεξε το κάθε ζώο και ποια επιλογή έφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα; β) τι ένιωσε το κάθε ζώο;

ΕΛΛΕΙΨΗ
ΔΕΙΛΙΑ

ΜΕΣΟ
ΘΑΡΡΟΣ

ΥΠΕΡΒΟΛΗ
ΘΡΑΣΟΣ

4. Ας συζητήσουμε τώρα: τελικά τι είναι μεσότητα και σε ποια αποτελέσματα οδηγεί; Καταγράψτε τα συμπεράσματά σας για να τα παρουσιάσετε στους συμμαθητές σας.

2ο Φύλλο Εργασίας

⁴<https://goo.gl/1kqLEs>

Ας σκεφτούμε τις πράξεις μας.

Πολλές φορές πρέπει να πάρουμε αποφάσεις και δυσκολευόμαστε. Μήπως θα μπορούσε να μας βοηθήσει ο Αριστοτέλης που προτείνει τη μεσότητα;

Ας παίξουμε!

Πρώτο Βήμα

Στις παρακάτω ερωτήσεις να επιλέξετε τη σωστή, κατά τη γνώμη σας, απάντηση. Για τις άγνωστες λέξεις συμβουλευτείτε το λεξικό⁴ της Νεοελληνικής Γλώσσας.

1. Όταν μαλώνεις με τον/ην φίλο/η σου ποια στάση θεωρείς σωστή;
πραότητα αδιαφορία οργή
2. Ποια συμπεριφορά από τις παρακάτω θα ήθελες να σε χαρακτηρίζει;
τσιγγουνιά σπατάλη γενναιοδωρία
3. Απέναντι σε έναν καινούριο συμμαθητή ποια είναι η σωστή συμπεριφορά;
εχθρική φιλική κολακευτική
4. Με ποιον τρόπο θέλεις να συμπεριφέρεται ο/η δάσκαλός/α σας;
αντικειμενικά αυστηρά χαλαρά
5. Ποια στάση θεωρείς σωστή μετά από μια επιτυχία σου;
ντροπή ταπεινοφροσύνη αλαζονεία

Δεύτερο Βήμα

Δουλέψτε ανά τριάδες λέξεων. Κατατάξτε τις λέξεις κάθε τριάδας στον παρακάτω πίνακα:

ΕΛΛΕΙΨΗ	ΜΕΣΟ	ΥΠΕΡΒΟΛΗ

Τρίτο Βήμα

Ας σκεφτούμε τώρα

- Ποιες επιλογές θα μας έκαναν να νιώσουμε καλά, δηλαδή να νιώσουμε ευτυχισμένοι;
- Ποιο είναι το νόημα της φράσης: «η αρετή είναι μεσότητα»;
- Είχε δίκαιο λοιπόν, ο Αριστοτέλης, όταν λέει ότι η ευτυχία συνδέεται με την αρετή που είναι μεσότητα;

3ο Φύλλο Εργασίας

Κάθε ομάδα μπορεί να διαλέξει μία από τις παρακάτω δραστηριότητες:

α) Αφού επιλέξετε μια από τις τριάδες λέξεων που δημιουργήσατε στο προηγούμενο φύλλο εργασίας, γράψτε μια δικιά σας ιστορία, όπως αυτή με τον λαγό και τη χελώνα.

⁵<https://crosswordlabs.com/>

⁶<https://bubbl.us/>

β) Με βάση τον πίνακα από το προηγούμενο φύλλο εργασίας δημιουργήστε ένα σταυρόλεξο⁵ και δώστε το στις άλλες ομάδες.

γ) Δημιουργήστε έναν εννοιολογικό χάρτη⁶ με κέντρο τη λέξη ΑΡΕΤΗ.

δ) Με τη βοήθεια του δασκάλου των καλλιτεχνικών, δημιουργήστε μια αφίσα για την τάξη σας με τις λέξεις που αποτελούν μεσότητα και άρα σωστούς - ενάρετους τρόπους συμπεριφοράς.

19 Ο ΕΠΑΓΩΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 3 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι:

- Να κατανοήσουν οι μαθητές τα είδη των συλλογισμών και ιδιαίτερα την επαγωγική λογική και τη σημασία της για τον ορθό λόγο και την επιστημονική σκέψη.
- Να εξοικειωθούν με τη χρήση του επαγωγικού λόγου στη ζωή τους.
- Να αναγνωρίσουν μία ακόμη προσφορά του Αριστοτέλη στην επιστημονική σκέψη.

Χρήσιμες πληροφορίες¹:

Η διαδικασία με την οποία ο νους διαμορφώνει ένα επιχείρημα λέγεται **συλλογισμός**². Οι συλλογισμοί διακρίνονται σε **παραγωγικούς, επαγωγικούς, αναλογικούς**.

Στον παραγωγικό συλλογισμό ξεκινούμε από κάτι γενικό και αφηρημένο (μία αρχή, έναν ορισμό, έναν κανόνα κτλ.), που θεωρείται ότι έχει αποδειγμένη ισχύ ή ότι αποτελεί εύλογη υπόθεση, και καταλήγουμε σε κάτι ειδικό - στον καθορισμό ή τη διευκρίνιση μιας συγκεκριμένης πρότασης. Παράδειγμα:

Προκείμενες: Τα φυτά είναι οργανισμοί.

Η μηλιά είναι φυτό.

¹Οι ορισμοί και τα παραδείγματα από http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C130/652/4171,19457/index_a_04.html

Συμπέρασμα: Άρα η μηλιά είναι οργανισμός.

Στον **επαγωγικό** συλλογισμό ακολουθούμε πορεία αντίστροφη προς τον παραγωγικό: ξεκινούμε από το ειδικό και το συγκεκριμένο και καταλήγουμε στο γενικό και το αφηρημένο• από τις επιμέρους περιπτώσεις στον κανόνα, στο νόμο που τις διέπει. Στον επαγωγικό συλλογισμό οδηγούμαστε στο συμπέρασμα συνήθως πιθανολογικά, με την πεποίθηση ή την προσδοκία ότι, αυτό που ισχύει για κάποιο μέρος / τμήμα που μελετήσαμε, θα ισχύει και για τα υπόλοιπα τμήματα του συνόλου. Παράδειγμα:

Η μηλιά, η αχλαδιά... είναι οργανισμοί.

Η μηλιά, η αχλαδιά... είναι φυτά.

Άρα: Τα φυτά είναι οργανισμοί.

Στον **αναλογικό** συλλογισμό από τα επιμέρους συμπεραίνουμε πάλι για τα επιμέρους. Ο αναλογικός συλλογισμός στην περίπτωση αυτή είναι συχνά πολύ ασθενής ως προς το βαθμό πιθανότητας• για το λόγο αυτό στην αναλογία πρέπει να καταλήγουμε με προσοχή σε ένα συμπέρασμα. Παράδειγμα: Κάποια καλή μαθήτρια βραβεύτηκε.

Η Ελπίδα είναι καλή μαθήτρια.

Άρα: Η Ελπίδα είναι πιθανόν να βραβευτεί.

Περιγραφή:

Α' μέρος

Γράφουμε στον πίνακα το ακόλουθο κείμενο:

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη

«μανθάνομεν ή επαγωγή ή αποδείξει. Έστι δ' η μὲν απόδειξις ἐκ τῶν καθόλου, ἡ δ' επαγωγή ἐκ τῶν κατὰ μέρος».

Εξηγούμε τι σημαίνει η φράση και συζητούμε για την επαγωγική λογική και τα άλλα είδη λογικής. Χρησιμοποιούμε διάφορα παραδείγματα:

-Οι εποχές έχουν τέσσερις μήνες.

Η άνοιξη είναι εποχή.

Άρα, η άνοιξη έχει τέσσερις μήνες. [συμπέρασμα]

Παραγωγικός

-Η άνοιξη, το καλοκαίρι, ... έχουν τέσσερις μήνες.

-Η άνοιξη, το καλοκαίρι, ...είναι εποχές.

Άρα, οι εποχές έχουν τέσσερις μήνες.

Επαγωγικός

-Η άνοιξη, που είναι εποχή, έχει τέσσερις μήνες.

Το καλοκαίρι, που είναι εποχή, έχει τέσσερις μήνες.

Άρα, και το φθινόπωρο, που είναι εποχή, έχει τέσσερις μήνες.

Αναλογικός

Χωρίζουμε την τάξη σε ομάδες. Ζητούμε από κάθε ομάδα να φτιάξει δικά της παραδείγματα από την καθημερινή μας ζωή που στηρίζονται στις αρχές της επαγωγικής λογικής. Κάθε ομάδα μπορεί να αναλάβει έναν διαφορετικό τομέα. Για παράδειγμα: σχολική ζωή, δελτία ειδήσεων, οικογενειακό περιβάλλον κλπ. Τα παραδείγματα που θα παρουσιάσουν οι ομάδες μπορεί να έχουν τη μορφή ενός διαλόγου ή ενός υποθετικού σεναρίου.

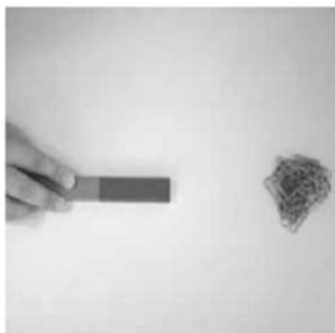
Οι ομάδες επιλέγουν ένα κεφάλαιο της Φυσικής. Βρίσκουν ένα πείραμα και προσπαθούν να το περιγράψουν και να διατυπώσουν τα συμπεράσματά τους βασισμένοι στις αρχές της επαγωγικής λογικής. Βλέπουμε ένα παράδειγμα επαγωγικής λογικής στο παρακάτω πείραμα (Φυσικά Στ δημοτικού, Μαγνήτης):

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 **Πείραμα**

Όργανα - Υλικά
συνδετήρες
μαγνήτης

- ♦ Τοποθέτησε τους συνδετήρες σε απόσταση περίπου 20 εκατοστά από το μαγνήτη. Πλησίασε σιγά σιγά το μαγνήτη προς τους συνδετήρες. Τι παρατηρείς;
- ♦ Ακούμπησε στη συνέχεια το μαγνήτη στους συνδετήρες. Τι παρατηρείς;

Παρατήρηση

Κάνοντας το πείραμα, οι μαθητές καταλήγουν στα ακόλουθες παρατηρήσεις:

- Ο μαγνήτης έλκει τους συνδετήρες από απόσταση.
- Ο μαγνήτης έλκει τους συνδετήρες με επαφή.

Επαναλαμβάνουν το πείραμα με άλλα υλικά:

Πείραμα 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

Όργανα - Υλικά
μαγνήτης
αντικείμενα από διάφορα υλικά

Πλησίασε ένα μαγνήτη στα αντικείμενα που είναι σημειωμένα στον παρακάτω πίνακα. Ποια υλικά έλκονται από το μαγνήτη;

Και κάνουν και ένα πείραμα ακόμη προσπαθώντας να βρουν τα πιο «δυνατά» σημεία του μαγνήτη τους.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

Πείραμα

Όργανο - Υλικά
συνδετήρες
μαγνήτης

Πλησίασε τους συνδετήρες σε διάφορα σημεία του μαγνήτη. Σχεδίασε στην εικόνα πόσοι συνδετήρες έλκονται στα διάφορα σημεία του μαγνήτη.

Χρησιμοποιώντας τις παρατηρήσεις τους και την επαγωγική λογική, καταλήγουν στο γενικό συμπέρασμα:

Η έλξη του μαγνήτη είναι ισχυρότερη στα άκρα του, τα οποία ονομάζονται πόλοι του μαγνήτη. Ο μαγνήτης έλκει μόνο το ατσάλι και το σίδηρο. Τα υλικά αυτά ονομάζονται σιδηρομαγνητικά.

Για να είναι όλο αυτό ενδιαφέρον, ζητούμε από τις ομάδες να κάνουν επίδειξη των πειραμάτων και να εξηγήσουν πώς σκέφτηκαν επαγωγικά. Ακόμη ζητούμε από τις ομάδες να επιλέξουν διαφορετικά κεφάλαια της ύλης (μαγνητισμός, ηλεκτρισμός, θερμότητα κλπ).

Β' μέρος

Στη συνέχεια οι ομάδες καλούνται να δώσουν συνέχεια σε ένα υποθετικό σενάριο:

«Το τηλέφωνο χτύπησε δαιμονισμένα στις έξι το πρωί στο σπίτι του αστυνομικού Σαΐνη. Τον καλούσαν από τα κεντρικά και του ζητούσαν να πάει σε μια μονοκατοικία των Σερρών. Στο σπίτι της οδού Βενιζέλου, ο αστυνομικός Σαΐνης έφτασε μαζί με τη βοηθό του με σκοπό να εξιχνιάσουν ένα έγκλημα. Κάποιος είχε ανοίξει το κλουβί της δηλητηριώδους ταραντούλας που διατηρούσε ο ιδιοκτήτης του σπιτιού, ο διάσημος εντομολόγος κ. Ακρίδας. Όταν έφτασε στη μονοκατοικία, ο αστυνομικός αντίκρισε τον εντομολόγο σε έξαλλη κατάσταση, τα αντικείμενα του σπιτιού ανακατωμένα, την όμορφη σύζυγό του περίεργα ήρεμη και το υπηρετικό του προσωπικό έντρομο.....»

Δίνουμε συνέχεια στην ιστορία. Προσπαθούμε να δημιουργήσουμε διαλόγους στους οποίους ο αστυνομικός κάνει επίδειξη της επαγωγικής ή παραγωγικής λογικής του.

Θυμόμαστε διάσημες ιστορίες του Σέρλοκ Χολμς και της Μις Μαρπλ ή του Ηρακλή Πουαρώ. Αναζητούμε και δείχνουμε στην τάξη ένα επεισόδιο από τις τηλεοπτικές μεταφορές των διάσημων ντετέκτιβ. Εντοπίζουμε την επαγωγική λογική τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο παρακάτω διάλογος του Σέρλοκ Χολμς και του βοηθού του Δρ. Γουώτσον... (Το σημάδι των Τεσσάρων², Arthur Conal Doyle):

«Μπα, ελάχιστα», απάντησε, γέρνοντας νωχελικά πίσω στην πολυθρόνα του και στέλνοντας παχιά γαλάζια δαχτυλίδια από την πίπα του. «Παραδείγματος χάριν, η παρατήρηση μου υποδηλώνει πως ήσουν στο ταχυδρομείο της οδού Γουίγκμορ σήμερα το πρωί, αλλά η επαγωγή μου δίνει να καταλάβω πως ενόσω βρισκόσουν εκεί έστειλες ένα τηλεγράφημα.»

«Σωστά!» είπα. «Σωστά και στα δυο! Μα ομολογώ πως δεν κατανοώ το πώς κατέληξες εκεί. Επρόκειτο περί μιας ξαφνικής παρόρμησης εκ μέρους μου και δεν το ανέφερα σε κανέναν.»

«Αποτελεί το άκρον άωτον της απλότητας», σχολίασε, γελώντας στην έκπληξή μου- «τόσο αφάνταστα απλό, ώστε μια εξήγηση περιττεύει. Παραταύτα ίσως να εξυπηρετήσει στη διευθέτηση των ορίων μεταξύ παρατήρησης και επαγωγής. Η παρατήρηση μου δηλώνει πως έχεις ένα μικρό κοκκινωπό σβώλο στο εσωτερικό του παπουτσιού σου. Ακριβώς απέναντι από το ταχυδρομείο της οδού Γουίγκμορ έχουν ξηλώσει το οδόστρωμα κι έχουν ρίξει χώμα, το οποίο βρίσκεται σε σημείο που είναι δύσκολο να μην διασχίσεις μπαίνοντας. Το χώμα είναι αυτής της ξεχωριστής κοκκινωπής απόχρωσης η οποία δεν βρίσκεται, από όσο γνωρίζω, πουθενά αλλού στη γειτονιά. Αυτά με την παρατήρηση. Τα υπόλοιπα είναι επαγωγή.»

«Πώς, τότε, συμπέρανες το τηλεγράφημα;»

«Μα, φυσικά γνώριζα πως δεν είχες γράψει κάποιο γράμμα, αφού καθόμουν απέναντι σου όλο το πρωί. Βλέπω επίσης στο ανοιχτό γραφείο σου πως έχεις ένα φύλλο γραμματοσήμων κι έναν παχύ σωρό ταχυδρομικών καρτών. Γιατί λοιπόν τότε θα πήγαινες στο ταχυδρομείο, αν όχι για να στείλεις κάποιο τηλεγράφημα; Απέκλεισε όλους τους άλλους παράγοντες, και ο μόνος που απομένει οφείλει απλά να αποτελεί την αλήθεια.»

Ως επέκταση της παραπάνω δραστηριότητας, μπορούμε να κάνουμε ένα μικρό πρόγραμμα φιλιανγνωσίας. Να βρούμε (π.χ. από τη Δημόσια Βιβλιοθήκη της περιοχής μας) βιβλία με πρωταγωνιστές τους ήρωες του Arthur Conal Doyle ή της Αγκάθα Κρίστι και να τα διαβάσουμε. Να κάνουμε στη συνέχεια βιβλιοπαρουσίαση³, να απομονώσουμε και να παρουσιάσουμε διαλόγους όπου οι πρωταγωνιστές κάνουν επίδειξη της επαγωγικής λογικής τους ή να δραματοποιήσουμε τους διαλόγους αυτούς. Ακολουθεί ενδεικτική λίστα τίτλων βιβλίων:

²<http://goo.gl/bnSYFJ>

³Εντυπο βιβλιοπαρουσίασης: <https://drive.google.com/file/d/0BzRQ7Mq7GoJNaGV0SU1UQW1Pcjg/view?pli=1>

...με πρωταγωνιστή τον Σέρλοκ Χολμς

Σπουδή στο Κόκκινο (A Study in Scarlet, 1887) — ελλην. μετάφρ. Γ.-Ι. Μπαμπασάκης, εκδ. «ΕΡΑΤΩ», Αθήνα 2011, ISBN 978-960-229-016-3

Το Σήμα των Τεσσάρων (The Sign of Four, 1890)

Οι Περιπέτειες του Σέρλοκ Χολμς (The Adventures of Sherlock Holmes, 1892) — ελλην. μετάφρ. Β. Καλλιπολίτης, εκδ. «ΕΞΑΝΤΑΣ»

Οι Αναμνήσεις του Σέρλοκ Χολμς (The Memoirs of Sherlock Holmes, 1894)

Το Σκυλί των Μπάσκερβιλ (The Hound of the Baskervilles, 1902)

Η Επιστροφή του Σέρλοκ Χολμς (The Return of Sherlock Holmes, 1904)

Η Κοιλάδα του Φόβου (The Valley of Fear, 1915)

Η Τελευταία Υπόκλιση (His Last Bow, 1917)

Το Σημειωματάριο του Σέρλοκ Χολμς (The Case-Book of Sherlock Holmes, 1927)

...με πρωταγωνιστή τον Ηρακλή Πουαρώ

1920 Κουκουβάγια σε Καπνοδόχο

1923 Έγκλημα στο Γκολφ

1924 Ξενοδοχείο Μετροπόλιταν

1927 Οι Μεγάλοι Τέσσερις

1928 Το Μυστήριο του Γαλάζιου Τρένου

...με πρωταγωνίστρια της Μις Μαρπλ

1930 Ο Παραβάτης της 7ης Εντολής

1932 Κάθε Τρίτη κι Ένα Έγκλημα

1942 Ένα Πτώμα στη Βιβλιοθήκη

1942 Δηλητήριο σε Μικρές Δόσεις

1957 Ο Φόνος δεν Είναι Παιχνίδι

Συζητούμε για όσα μάθαμε για την επαγωγική λογική. Γιατί είναι τόσο σημαντική για τη θεμελίωση της επιστημονικής σκέψης; Ποια είναι η συνεισφορά του Αριστοτέλη;

20 ΕΠΑΓΩΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

(Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ
ΤΗΣ ΑΓΚΑΘΑ ΚΡΙΣΤΙ)

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	Φιλαναγνωσία
Διάρκεια: 6 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι:

- Να κατανοήσουν οι μαθητές τα είδη των συλλογισμών και ιδιαίτερα την επαγωγική λογική και τη σημασία της για τον ορθό λόγο και την επιστημονική σκέψη.
- Να εξοικειωθούν με τη χρήση του επαγωγικού λόγου στη ζωή τους.
- Να γνωρίσουν μέσα από τη λογοτεχνία την αξία της παρατήρησης και του ορθού συλλογισμού.

Χρήσιμες πληροφορίες:

Η φιλοσοφία του Αριστοτέλη επέδρασε δραστικά στη γένεση της Λογικής. Ασχολείται με την καθημερινή σκέψη των ανθρώπων και τα προβλήματα της καθημερινής ζωής. Ο Αριστοτέλης θεωρείται “πατέρας” της λογικής. Ασχολείται με τον τρόπο που ο άνθρωπος διευθετεί τις σκέψεις του προκειμένου να οδηγηθεί σε σωστά συμπεράσματα. Ακριβώς τα ίδια στοιχεία συναντάμε και στο ρεύμα της αστυνομικής λογοτεχνίας των αρχών του 20ου αιώνα κυ-

ρίως από τους Αγγλοσάξονες. Ο Arthur Conal Doyle και ο διάσημος ήρωάς του, Σέρλοκ Χολμς αλλά και η Αγκάθα Κρίστι με τον αντίστοιχο δικό της ήρωα Ηρακλή Πουαρό, εγκαινιάζουν ένα νέο λογοτεχνικό ρεύμα, όπου οι διάσημοι ντετέκτιβ με την παρατηρητικότητα τους, την επαγωγή, τον ορθό συλλογισμό και την απόδειξη, καταφέρνουν να εξιχνιάσουν εγκλήματα εκεί που οι αστυνομικοί συνάδερφοί τους αδυνατούσαν.

Δραστηριότητα

Επιλέγουμε ένα βιβλίο κατάλληλο για τους μαθητές του δημοτικού, με μικρές αστυνομικές ιστορίες και συγκεκριμένα «Το λιοντάρι της Νεμέας» της Αγκάθα Κρίστι, από τις εκδόσεις Ερμείας.

Η σύνδεση που κάνει η συγγραφέας με το όνομα του Ηρακλή Πουαρό και τις 6 αστυνομικές ιστορίες που παρουσιάζονται σαν τους γνωστούς άθλους του μυθολογικού Ηρακλή, είναι ιδιαίτερα ελκυστική στα παιδιά.

Οι μαθητές χωρίζονται σε 6 ομάδες και η καθεμιά αναλαμβάνει την ανάγνωση, παρουσίαση αλλά και τον εντοπισμό των στοιχείων της Επαγωγικής Λογικής του Αριστοτέλη, στα κεφάλαια (άθλους) που περιέχει το βιβλίο.

Τα κεφάλαια αυτά είναι

- α. Το λιοντάρι της Νεμέας
- β. Η Λερναία Ύδρα
- γ. Το ελάφι της Αρκαδίας
- δ. Το αγριογούρουνο του Ευρύμανθου
- ε. Οι Στυμφαλίδες όρνιθες
- στ. Η ζώνη της Ιππολύτης

Ζητούμε από τους μαθητές να αναφερθούν ξεχωριστά στους παραπάνω μύθους και να γίνει όσο είναι εφικτό η σύνδεση των στοιχείων της ιστορίας με τα στοιχεία του μύθου.

Τέλος, μπορεί η καθεμιά ιστορία να αποδοθεί με θεατρικό διάλογο ή ακόμα και με θεατρικό δρώμενο.

Απομονώνουμε διαλόγους του βιβλίου ή τμήματα του κειμένου με στοιχεία επαγωγικής λογικής. Τα γράφουμε στον πίνακα και κατανοούμε τα δομικά στοιχεία της λογικής αυτής, δηλαδή τις αρχικές δηλώσεις (ειδικό μέρος) και τα τελικά συμπεράσματα (γενικό μέρος). Διακρίνουμε την επαγωγική από την απαγωγική λογική χρησιμοποιώντας φράσεις από τον κόσμο του εγκλήματος που πρωταγωνιστεί σε αυτό το βιβλίο.

Παράδειγμα απαγωγικής λογικής:

- όλα τα σπαθιά στη συλλογή του «Χ» είναι σκουριασμένα
- το σπαθί που βρέθηκε στον τόπο της δολοφονίας είναι σκουριασμένο
- Άρα: το σπαθί ανήκει στον «Χ»

Παράδειγμα επαγωγικής λογικής:

- το σπαθί Α είναι σκουριασμένο και ανήκει στον «Χ»
- το σπαθί Β είναι σκουριασμένο και ανήκει στον «Χ»
- το σπαθί Γ είναι σκουριασμένο και ανήκει στον «Χ»

Άρα: όλα τα σπαθιά του «Χ» είναι σκουριασμένα

Παράδειγμα συνεπαγωγής:

- όλα τα σπαθιά του «Χ» είναι σκουριασμένα
- Άρα: το σπαθί αυτό που ανήκει στον «Χ» είναι σκουριασμένο

Σε ποιες από τις παραπάνω περιπτώσεις έχουμε βρει την αδιαμφισβήτητη αλήθεια; Μόνο στην τρίτη. Γιατί παρόλα αυτά η συνεπαγωγή δεν προσφέρεται για την εύρεση του δολοφόνου σε ένα έγκλημα; Γιατί η συνεπαγωγή θέτει πολύ στενούς περιορισμούς. Έτσι αν είμαστε ντετέκτιβ και έχουμε στον τόπο του εγκλήματος ένα πτώμα με ένα σκουριασμένο σπαθί στην πλάτη, η συνεπαγωγή δε μας βοηθάει. Αν πάλι γνωρίζουμε ότι ο «Χ» κάνει συλλογή σπαθιών, τότε η απαγωγή μας δίνει έναν τουλάχιστον ύποπτο. Αυτό αρκεί για να λύσουμε τον γρίφο του εγκλήματος; Φυσικά όχι. Αν όμως ξέρουμε ότι ο «Χ» σε μια διαφωνία που είχε με έναν γείτονά του ενήργησε βίαια και το ίδιο πρόσωπο σε μια άλλη διαφωνία με έναν συνάδελφό του ενήργησε

βίαια, τότε η επαγωγή μας υποδεικνύει ότι έχουμε να κάνουμε με έναν άνθρωπο που έχει ροπή προς τη βία και αν διαφώνησε με το θύμα, πιθανόν να λειτούργησε και σε αυτή την περίπτωση βίαια.

Συγκρίνουμε την Μις Μαρπλ της Αγκάθα Κρίστι με άλλους διάσημους λογοτεχνικούς ντετέκτιβ: τον Ηρακλή Πουαρώ της Αγκάθα Κρίστι, τον επιθεωρητή Μαιγκρέ του Georges Simenon, τον Φίλιπ Μάρλοου του Raymond Chandler κλπ. Σε τι διαφέρουν ως προς τη μέθοδο και την ψυχοσύνθεσή τους; Ποια είναι η θέση της επαγωγικής λογικής στους συλλογισμούς τους;

Συγκρίνουμε επίσης την Μις Μαρπλ και τον Σέρλοκ Χολμς με σύγχρονους τηλεοπτικούς ντετέκτιβ όπως τον Γκιλ Γκρίσομ (CSI), τον Τζέθρο Γκιμπς (NCIS) ή τον ντετέκτιβ Μονκ. Βρίσκουμε ομοιότητες και διαφορές καθώς και τον ρόλο της επαγωγικής λογικής στον τρόπο που προσεγγίζουν ένα έγκλημα.

Γράψτε τη δική σας αστυνομική ιστορία. Πρωταγωνιστής μπορεί να είναι ένας διάσημος λογοτεχνικός ή τηλεοπτικός ντετέκτιβ. Τοποθετήστε την «ιστορία» σας στο σχολικό περιβάλλον και προσπαθήστε να αξιοποιήσετε όσα μάθατε για την επαγωγική λογική και τα άλλα είδη λογικής.

21 Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	Φιλαναγνωσία
Διάρκεια: 6 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 11-15

Στόχοι:

- Να «γνωρίσουν» μέσα από ένα λογοτεχνικό έργο την προσωπικότητα του Αριστοτέλη, τον καιρό που έζησε στην Αθήνα.
- Να κατανοήσουν οι μαθητές την τέχνη του λόγου, τη ρητορική και συγκεκριμένα τη δομή της, τη σύνθεσή της και το ύφος της.
- Να κατανοήσουν τα συναισθήματα που προκαλούνται με το λόγο (φόβος, ντροπή, αγανάκτηση, οργή, αλλά και ευεξία, θαυμασμό κτλ).
- Να γνωρίσουν τα είδη της ρητορικής σύμφωνα με τον Αριστοτέλη.

Χρήσιμες πληροφορίες

Τα είδη της ρητορικής σύμφωνα με το έργο «Ρητορική» είναι:

-η **εύρεσις**, που είναι η έκθεση του ζητήματος, η θέση του ομιλητή πάνω στο ζήτημα,

-η **τάξις**, η οργάνωση του λόγου, (η οποία κυρίως στους δικανικούς λόγους είναι η εξής: το **προοίμιο**, η εισαγωγή του ρήτορα στο θέμα αλλά και η προσπάθεια του ρήτορα να εγείρει το ενδιαφέρον των ακρατών, η **διήγηση**, όπου εκτίθεται το ζητούμενο με επιχειρήματα σύντομα και πειστικά,

η πίστις, όπου δομείται η λογική με επιχειρήματα και αποδείξεις και ο επίλογος, όπου γίνεται η ανακεφαλαίωση και τα συμπεράσματα)

-η λέξις, που αφορά το ύφος, τον τρόπο που χρησιμοποιεί ο ρήτορας με λόγια αλλά και με τη γλώσσα του σώματος.

Δραστηριότητα

Θα ήταν χρήσιμο να ζητήσουμε από τους μαθητές να βρουν από το διαδίκτυο κάποιες πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του Αριστοτέλη. Οι πληροφορίες αυτές θα βοηθήσουν τους μαθητές να γνωρίσουν το χωροχρονικό πλαίσιο στο οποίο λαμβάνει χώρα το μυθιστόρημα με το οποίο θα ασχοληθούν στη συνέχεια. Στο βιβλίο «Φιλοσοφικά κείμενα¹» της Γ' Λυκείου υπάρχει ένα πλήρες βιογραφικό του φιλοσόφου.

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε το λογοτεχνικό βιβλίο «Ο Αριστοτέλης ντετέκτιβ» της Margaret Doody εκδ. Αιώρα, 2004.

Από το οπισθόφυλλο του βιβλίου διαβάζουμε:

«332 π.Χ. η Αθήνα κλονισμένη από τους συνεχείς πολέμους, έχει αναγκαστεί να συμμαχήσει με τον Μέγα Αλέξανδρο, ο οποίος συνεχίζει την εκστρατεία του για την κατάκτηση της Ανατολής.

Την ταραγμένη εκείνη περίοδο, η αινιγματική δολοφονία ενός επιφανούς Αθηναίου συγκλονίζει την πόλη. Όταν οι υποψίες στρέφονται κατά του εξόριστου Φιλήμονα, ο νεαρός Στέφανος, κοντινότερος άρρεν συγγενής του, καλείται να αναλάβει την υπεράσπιση του ξαδέρφου του στην πολύκροτη δίκη που θα ακολουθήσει.

Σ' αυτή τη δύσκολη περίπτωση, ο Στέφανος αποφασίζει να ζητήσει τη βοήθεια του δασκάλου του, του Αριστοτέλη. Ο φιλόσοφος, οξυδερκής, σχολαστικός και με αλάνθαστη κρίση, θα οδηγήσει τον άπειρο αλλά προικισμένο νέο μέσα από το λαβύρινθο των ενδείξεων στην αποκάλυψη του υπεράνω πάσης υποψίας δολοφόνου».

Μέσα από τη μυθοπλασία και με τον Αριστοτέλη ήρωα της ιστορίας, είναι εύκολο οι μαθητές να αναγνωρίσουν τόσο τη Λογική όσο και τη Ρητορική τέχνη του φιλοσόφου. Μεταφέρονται στην αρχαία Ελλάδα και με μια αστυνομική πλοκή, μπορούν να αναγνωρίσουν τα μέρη ενός δικανικού λόγου όπως αυτά προαναφέρθηκαν.

- Αρχικά διαβάζουμε το βιβλίο στην τάξη ομαδικά αλλά όχι ολόκληρο. Επιλέγουμε κάποια ενδιαφέροντα κεφάλαια και ζητάμε από ομάδες μαθητών να τα παρουσιάσουν τόσο με ανάγνωση αλλά και με άλλους τρόπους (π.χ θεατρικό διάλογο).

Τα κεφάλαια που ενδεικτικά δίνουμε στα παιδιά είναι: «Σπαθιά και πέτρες», «Μυστήρια γραφής», «Στα σταυροδρόμια της Εκάτης», «Ο Αριστοτέλης διδάσκει ρητορική», «Η δίκη» «Ο Άρειος Πάγος σε αναστάτωση».

- Σε κάθε κεφάλαιο γίνεται επεξεργασία των πληροφοριών που δίνονται αλλά ανατίθενται και εργασίες ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των μαθητών έτσι όπως προκύπτουν. (π.χ. «κεφ. Καπηλειά και σπασμένα αγγεία» ... να βρείτε πληροφορίες για την αγγειοπλαστική τέχνη της εποχής).
- Τέλος μετά την επεξεργασία του βιβλίου, μπορούμε να ζητήσουμε από τους μαθητές να συνεργαστούν σε ομάδες και να παρουσιάσουν το δικανικό λόγο του πρωταγωνιστή.
- Και ακόμη να παρουσιάσουν θεατρικά όλη τη σκηνή της δίκης στον Άρειο Πάγο.
- Επίσης μπορούν να ασχοληθούν και με την εικαστική δημιουργία (ζωγραφική, κατασκευή) αγγείων, αρχαίων όπλων: τόξων, σπαθιών κτλ., αλλά και να κατασκευάσουν μακέτες σκηνικών ή ακόμη και απλά σκηνικά.

22 Η ΛΟΓΙΚΗ

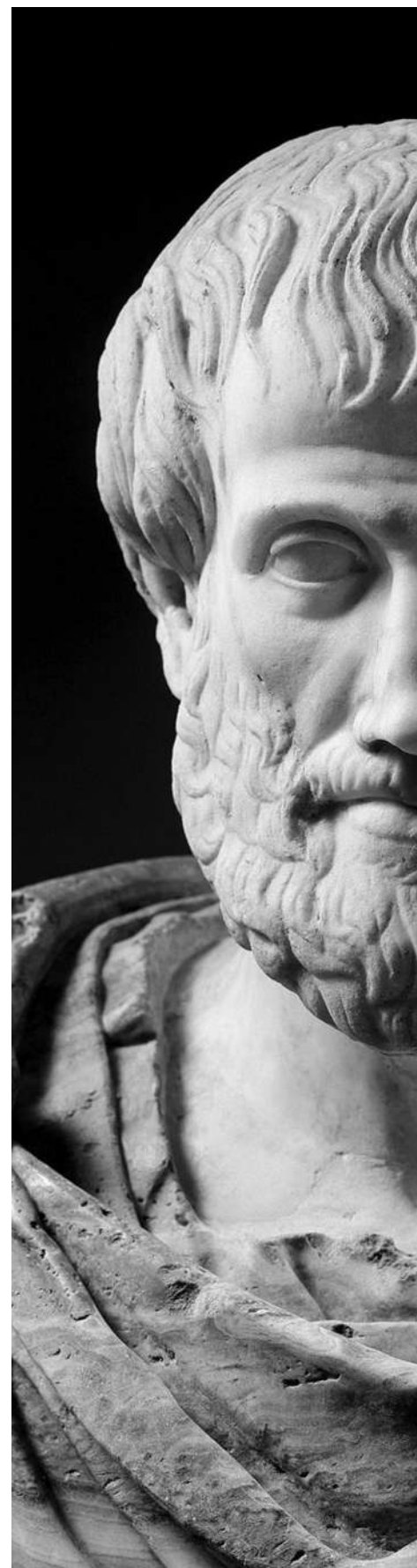
Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι

- Να γνωρίσουν οι μαθητές τη μεγαλύτερη Επιστήμη που έχει εισαγάγει ο Αριστοτέλης, τη Λογική.
- Να ανακαλύψουν τις μαθηματικές δομές της σκέψης.
- Να αντιληφθούν την έννοια του παραλογισμού και να αναπτύξουν κριτική σκέψη απέναντί του.
- Να αντιληφθούν ότι οι παραλογισμοί δε γίνονται πάντοτε ακούσια, αλλά υπάρχει πρόθεση για αυτούς, ειδικά σε συγκεκριμένα επικοινωνιακά περιβάλλοντα.
- Να εκτιμήσουν την αξία της Λογικής με την ταυτόχρονη αναγνώριση της αξίας του συναισθήματος στη ζωή του ανθρώπου.

Χρήσιμες πληροφορίες

Η Λογική, κατά τον Β. Κάλφα, αποτελεί προσωπική ανακάλυψη του Αριστοτέλη. Μπορεί να μην είναι επιστήμη, αφού δεν έχει κάποιο συγκεκριμένο αντικείμενο μελέτης, αλλά καθορίζει ένα σύνολο κανόνων καθολικής ισχύος, με το οποίο σκεφτόμαστε, συνεννοούμε, επιχειρηματολογούμε, όταν εξετάζουμε οποιοδήποτε επιστημονικό πεδίο. Η Λογική τιμά την ανθρώπινη ύπαρξη και τη διαφοροποιεί από όλα τα έμβια όντα. Τα λογικά έργα του Αριστοτέλη είναι έξι, στα οποία δόθηκε συλλογικά το όνομα "Όργανον". Η λογική του Αριστοτέλη παρέμεινε σχεδόν αναλλοίωτη (με μερικές μόνο

βελτιώσεις, κυρίως από τους δυτικούς σχολαστικούς του ύστερου Μεσαίωνα) μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα. Ο Σταγειρίτης, λοιπόν, δίδαξε πώς να καταλήγουμε σε λογικά συμπεράσματα ακολουθώντας βήματα της Λογικής, συλλογισμούς. Για τον Αριστοτέλη “Συλλογισμός είναι ένα είδος λόγου, όπου, όταν τεθούν ορισμένα πράγματα, κάτι άλλο από αυτά που έχουν τεθεί ακολουθεί κατ’ ανάγκην, εξ αιτίας αυτών ακριβώς που έχουν τεθεί” (Τοπικά, Ι, 100α, 25-27). Οι συλλογιστικές πορείες που ακολουθούμε στη σκέψη μας είναι δυο λογίων: Με τον **παραγωγικό** συλλογισμό μεταβαίνουμε από το γενικό στο ειδικό, ενώ με τον **επαγωγικό** από το ειδικό στο γενικό. Ο ίδιος υπήρξε θιασώτης της Επαγωγής, με την οποία μπορεί κανείς να φτάσει στη γνώση των πρώτων αρχών. Με την επαγωγή ο επιστήμονας ξεκινά από τα περίπλοκα και ανομοιογενή δεδομένα της εμπειρίας του και καταφέρνει να τα τιθασει, ανακαλύπτοντας πίσω από αυτά γενικούς νόμους και αρχές.

Οι συλλογισμοί συχνά οδηγούν σε ορθά συμπεράσματα και ονομάζονται αποδείξεις. Ονομάζω απόδειξη τον επιστημονικό συλλογισμό• και επιστημονικό συλλογισμό αυτόν τον συλλογισμό διαμέσου του οποίου αποκτούμε έγκυρη γνώση (Αναλυτικά ύστερα 71b 18-19)

Παράδειγμα παραγωγικού συλλογισμού:

Όλοι οι μαθητές πηγαίνουν σχολείο (γενικό)

Ο Γιάννης είναι μαθητής

Άρα, ο Γιάννης πηγαίνει σχολείο (ειδικό)

Παράδειγμα επαγωγικού συλλογισμού:

Το τετράγωνο, το ορθογώνιο παραλληλόγραμμο, ο ρόμβος έχουν τέσσερις πλευρές (ειδικό)

Το τετράγωνο, το ορθογώνιο παραλληλόγραμμο, ο ρόμβος είναι τετράπλευρα

Άρα, τα τετράπλευρα έχουν τέσσερις πλευρές (γενικό)

Πολύ συχνά, όμως, οι άνθρωποι πέφτουν είτε ακούσια είτε εσκεμμένα (με στόχο την παραπλάνηση του άλλου) σε λογικά σφάλματα. Δείτε ένα παράδειγμα κα εξηγήστε τι δεν πάει καλά:

Οι άνθρωποι είναι ή ψηλοί ή κοντοί

Η Πηνελόπη δεν είναι κοντή

Άρα, η Πηνελόπη είναι ψηλή

Δραστηριότητες

Βάζουμε τους μαθητές μας σε διαδικασία συμπλήρωσης προκείμενων και συμπερασμάτων. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και τη μαθηματική λογική $a=b$, $\gamma=a$, άρα $\gamma=b$ και έτσι τα παιδιά να διευκολυνθούν στη συμπλήρωση των συμπερασμάτων.

Α) Αποδείξεις

Να συμπληρώσετε το συμπέρασμα που απορρέει από τις παρακάτω προκείμενες

Όλοι οι φυσιολογικοί άνθρωποι μπορούν να γελάσουν

Η Άννα είναι φυσιολογικός άνθρωπος

Άρα,

Όλες οι περιοχές που περιβάλλονται από θάλασσα είναι νησιά

Η Κρήτη περιβάλλεται από θάλασσα

Άρα,

Όποιο ζώο έχει τέσσερα πόδια είναι τετράποδο
Ο ελέφαντας έχεις τέσσερα πόδια
Άρα,

Οτιδήποτε έχει φτερά, πετάει
Η μύγα έχει φτερά
Άρα,

Όποιος γράφει βιβλία, είναι συγγραφέας
Ο Αντώνης γράφει βιβλία
Άρα,

Όποιος μαθητής κάνει θόρυβο ενοχλεί τους άλλους μαθητές
Η Μαργαρίτα κάνει θόρυβο
Άρα,

Β) Παραλογισμοί

Να συμπληρώσετε το συμπέρασμα που απορρέει από τις παρακάτω προκείμενες. Κατόπιν, να ελέγξετε μήπως κάποια από τις προκείμενες δεν ισχύει και να εξηγήσετε γιατί.

Όποιος μαθητής δεν αποδίδει, δεν διαβάζει αρκετά
Η Μαρίνα δεν αποδίδει
Άρα,

Οι άνθρωποι είναι ή ψηλοί ή κοντοί
Ο Σωκράτης δεν είναι κοντός
Άρα,.....

Όποιος δεν τρώει παγωτά, είναι αδύνατος
Ο Βασίλης δεν τρώει παγωτά
Άρα,

Τα τρίγωνα είναι ή ισόπλευρα ή ισοσκελή
Το τρίγωνο που είναι γραμμένο στον πίνακα δεν είναι ισόπλευρο
Άρα,

Γ) Για να γελάσουμε λίγο...

Να συμπληρώσετε το συμπέρασμα που απορρέει από τις παρακάτω προκείμενες και να σχολιάσετε το αποτέλεσμα.

Το σαξόφωνο είναι όργανο
Ο αστυφύλακας είναι όργανο
Άρα,

Ο σεβασμός στους άλλους είναι νόμος
Ο λόγος του είναι νόμος
Άρα,

Ο σκύλος είναι φύλακας
Ο κ. Θανάσης είναι φύλακας
Άρα,

Η μαϊμού είναι μιμητικό ον
Ο άνθρωπος είναι μιμητικό ον
Άρα,

Η Ψιψίνα είναι γάτα
Αυτή η μαθήτρια είναι γάτα
Άρα,

Το σανδάλι είναι παπούτσι
Το στόμα του είναι παπούτσι
Άρα,

Ο κόμπος είναι χαλαρός
Ο δάσκαλός μας είναι χαλαρός
Άρα,

Δραστηριότητα

Σε ποιους από τους παρακάτω τομείς χρησιμοποιούνται κατά κόρον οι παραλογισμοί: Μαθηματικά, Πολιτική, Διαφήμιση, Ιατρική, Δικηγορία, Πειθώ. Να εξετάσετε τους λόγους για τους οποίους επιλέξατε τους συγκεκριμένους τομείς, καθώς και τις συνέπειες από τη χρήση παραλογισμών στους τομείς που εντοπίσατε ότι χρησιμοποιούνται.

Παράδειγμα παραλογισμού από τον **χώρο της δικαιοσύνης**: Π.χ. Ο κατηγορούμενος για κλοπή είναι άξιος σεβασμού και όχι καταδίκης, διότι είναι καλός οικογενειάρχης και υπηρέτησε την πατρίδα του ως στρατιώτης.

...από τον **χώρο της επιστήμης**: Κανείς δεν έχει κατορθώσει να αποδείξει ότι δεν υπάρχει μετά θάνατον ζωή. Γι' αυτό το λόγο, έχω καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η μετά θάνατον ζωή, όχι μόνο υπάρχει, αλλά και συμβάλλει στον τρόπο με τον οποίο πρέπει να αντιμετωπίζουμε τη ζωή μας και τις ζωές των άλλων.

...από τον **χώρο της διαφήμισης**: Ένα απλό παράδειγμα είναι οι προσπάθειες των διαφημιστών να πείσουν τους καταναλωτές να αγοράσουν ένα προϊόν, επειδή ένας τηλεοπτικός αστέρας ή ένας αθλητής το χρησιμοποιεί.

Αν θέλεις να βγαίνεις στην παραλία και όλοι να σε προσέχουν, αν θέλεις κάτι να αλλάξει στην προσωπική σου ζωή, τώρα είναι η στιγμή: τα προϊόντα αδυνατίσματος «μπιμπ» θα σε κάνουν άλλο άνθρωπο...

Το πλυντήριο «μπιμπ» πλένει τόσο απαλά που μπορείτε να πλύνετε άφοβα το πιο ευαίσθητο λουλούδι χωρίς να πάθει το παραμικρό.

Φτιάξτε τη δική σας διαφήμιση. Χωριστείτε σε ομάδες. Κάθε ομάδα θα έχει μια διαφορετική ομάδα-στόχο: έφηβοι, ηλικιωμένοι, εργαζόμενοι, μητέρες κλπ. Οι ομάδες θα αναλάβουν να ετοιμάσουν μια διαφήμιση ενός προϊόντος (ίδιο για όλες τις ομάδες, π.χ. γάλα) λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες της ομάδας στόχου. Οι ομάδες θα εργαστούν, θα ετοιμάσουν το κείμενο της διαφήμισης και θα την παρουσιάσουν ως δραματοποίηση. Ζητούμενο είναι να χρησιμοποιηθούν προτάσεις που παραπέμπουν σε όσα μάθαμε για τον παραγωγικό, τον επαγωγικό λόγο και τους παραλογισμούς.

Οργανώστε ένα **παιχνίδι ρόλων** στην τάξη. Χωριστείτε σε ομάδες. Θα προετοιμάσετε μια προσομοίωση δίκης. Μία ομάδα θα αποτελεί τους δικαστές, μία τους κατηγορούμενους, μία τους δικηγόρους υπεράσπισης και μία τους δικηγόρους κατηγορίας. Αφού γράψετε το βασικό σενάριο της δίκης (ποιος/οι κατηγορείται/νται και για ποιο λόγο), κάθε ομάδα θα αναλάβει να διατυπώσει επιχειρήματα (αναλόγως, υπέρ ή κατά των κατηγορούμενων) χρησιμοποιώντας επαγωγικό, παραγωγικό λόγο ή παραλογισμούς. Στο τέλος οι μαθητές «δικαστές» θα διατυπώσουν τα δικά τους συμπεράσματα χρησιμοποιώντας επαγωγικό λόγο.

Δραστηριότητα

Να γράψει ο καθένας από έναν στίχο για ένα κοινό τραγούδι, το θέμα του οποίου θα επιλέξει το σύνολο των μαθητών. π.χ. το καλοκαίρι. Επιχειρήστε να συνθέσετε το τραγούδι βάζοντας τους στίχους με όσο το δυνατόν πιο λογική σειρά. Παρατηρήστε πόσο δύσκολη είναι η δημιουργία νοήματος, όταν δεν υπάρχει λογική ακολουθία στη σκέψη και στη διατύπωση. Αν καταφέρετε να δημιουργήσετε ένα τραγούδι που να «βγάζει κάποιο νόημα» αναθέστε στους μουσικούς της τάξης τη μουσική του επένδυση.

Παράδειγμα επαγωγικού λόγου είναι το ακόλουθο ποίημα του Τζιάνι Ροντάρι (από το σχολικό Ανθολόγιο της Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού).

Ο μαύρος ήλιος

Η κόρη μου ζωγράφισε
ολόμαυρο έναν ήλιο.
Είχε βάλει γύρω γύρω
που και που καμιά ακτίνα
με μπογιά πορτοκαλί.
Έκοψα λοιπόν το φύλλο
το 'δειξα σ' ένα γιατρό
που αμέσως πήρε ύφος
λυπημένο σοβαρό
και μου είπε ορθά κοφτά
«θα 'χει ψυχολογικά».
«Μέσα στο μυαλό της κρύβει κάτι
κι είναι λυπημένη
και τα βλέπει όλα μαύρα η καημένη,
μα αν το πρόβλημά της είναι
οφθαλμολογικό,
πήγαινε στον ειδικό
να της βάλει γιατρικό».
Ακούγοντας αυτά για το παιδί μου
από το φόβο παρά λίγο να κοπεί η αναπνοή μου.
Μα κοιτώντας πάλι, βρήκα σε μια γωνιά του φύλλου
μια φρασούλα που έλεγε: «είναι η έκλειψη του ήλιου»

Δραστηριότητα

Να σχολιάστε στην τάξη το περιεχόμενο των παρακάτω γνωμικών που σχετίζονται με τη λογική.

Η καρδιά έχει τους λόγους της που η λογική δεν ξέρει (Blaise Pascal, 1623-1662, Γάλλος στοχαστής)

Κανένας δεν κάνει τόσο πολλά λάθη, όσο εκείνος που ενεργεί με βάση μόνο τη λογική (Vauvenargues, 1715-1747, Γάλλος γνωμικογράφος)

Οι γυναίκες ποτέ δεν χρησιμοποιούν τη λογική, γι' αυτό σπάνια έχουν άδικο (William Hazlitt, 1778-1830, Άγγλος δοκιμιογράφος & κριτικός)

23 ΟΙ ΙΠΤΑΜΕΝΟΙ ΕΛΕΦΑΝΤΕΣ ΤΟΥ ΠΑΠΠΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Φιλοσοφία	
Διάρκεια: 4-5 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι:

- Να έχουν μία πρώτη επαφή οι μαθητές με τη λογική του Αριστοτέλη.
- Να κατανοήσουν τις έννοιες «λογική / παράλογη σκέψη» και να γνωρίσουν βασικά στοιχεία των όρων «Έννοια», «Κρίση», «Παραγωγικός συλλογισμός» και «Επαγωγικός συλλογισμός» της αριστοτέλειας λογικής.
- Να χρησιμοποιήσουν ελκυστικά εκπαιδευτικά εργαλεία όπως τις νέες τεχνολογίες και τη δημιουργική γραφή.

Δραστηριότητα

1ο Δίωρο: Ξεκινά η εξέταση της λογικής με αφόρμηση κάποια σχετική ερώτηση από τον εκπαιδευτικό (π.χ. «Πότε λέμε ότι κάποιος μιλάει λογικά και πότε παράλογα;») ή με χρήση κάποιου παραλογισμού και συζήτηση σχετικά με αυτόν (π.χ. «Αφού το πρόγραμμα λέει ότι την 3η ώρα θα κάνουμε γλώσσα και αυτή είναι η 3η ώρα, τότε έχει πολύ καλό καιρό σήμερα!»)

Αφού τα παιδιά διερευνήσουν για 10-15 λεπτά τις έννοιες «λογικό - παράλογο», χωρίζονται σε ομάδες (3-4 ατόμων) και ανά ομάδα βλέπουν την Πα-

¹Μπορείτε να κατεβάσετε τη σχετική παρουσίαση από τη διεύθυνση:
<https://dl.dropboxusercontent.com/u/18573143/iptamenielefant.es.ppsx>

²Μπορείτε να κατεβάσετε τη σχετική παρουσίαση από τη διεύθυνση:
<https://dl.dropboxusercontent.com/u/18573143/Eglimastivila.ppsx>

ρουσίαση Νο1 («ΙΠΤΑΜΕΝΟΙ ΕΛΕΦΑΝΤΕΣ»)¹, που εξετάζει τη διάκριση μεταξύ λογικής σκέψης και παραλογισμού, και κάνουν το ενσωματωμένο σε αυτή τεστ. Ο εκπαιδευτικός καθοδηγεί τα παιδιά σε όλη τη διαδικασία, απαντώντας στις απορίες τους.

2ο Δίωρο: Κατά την 1η ώρα, γίνεται μία σύντομη αποτίμηση του 1ου δώρου και στη συνέχεια οι ομάδες παρακολουθούν τη 2η παρουσίαση («ΕΓΚΛΗΜΑ ΣΤΗ ΒΙΛΑ»)², που εξετάζει τα είδη των συλλογισμών (παραγωγικός-επαγωγικός). Κατά τη 2η ώρα, κατά ομάδες, στην τάξη (σε χαρτί) ή στο Εργαστήρι Πληροφορικής (σε επεξεργαστή κειμένου) συνθέτουν μία αστυνομική ιστορία, που θα περιλαμβάνει έναν συλλογισμό του τύπου:

- Όταν χτύπησε ο συναγερμός και κλείδωσαν αυτόματα οι πόρτες, όσοι ήταν μέσα στο κτίριο εγκλωβίστηκαν σε αυτό.
- Ο δράστης ήταν στο κτίριο, όταν χτύπησε ο συναγερμός.
- Άρα, ο δράστης βρίσκεται κάπου μέσα στο κτίριο!

Οι ομάδες διαβάζουν στην τάξη τις ιστορίες τους και ακολουθεί συζήτηση σχετικά με τη χρήση λογικών συλλογισμών σε αυτές (Πιθανόν να απαιτηθεί και 5η ώρα)

Παρατηρήσεις:

- Θα ήταν χρήσιμο να φροντίσει ο εκπαιδευτικός, ώστε οι ομάδες να προχωρούν παράλληλα στις παρουσιάσεις, δίνοντας πιθανόν ο ίδιος οδηγία για τη μετάβαση από τη μία διαφάνεια στην άλλη.
- Εκτός από τις περιπτώσεις, στις οποίες ζητείται από τα ίδια τα παιδιά να πατήσουν κάποιο κουμπί (π.χ. κατά την εκτέλεση του τεστ), η μετάβαση από τη μία διαφάνεια στην άλλη μπορεί να πραγματοποιηθεί όταν εμφανιστεί το κουμπί «ΣΥΝΕΧΙΣΤΕ» στο κάτω δεξί μέρος της διαφάνειας.
- Εάν απαιτηθεί να επιστρέψει μία ομάδα σε προηγούμενη διαφάνεια, μπορεί να χρησιμοποιηθεί το αριστερό βέλος του πληκτρολογίου (πιθανόν να απαιτηθούν επαναλαμβανόμενα πατήματα).

24 ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή	
Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι

- Να γνωρίσουν οι μαθητές μια νέα κατάταξη των πολιτευμάτων, διαφορετική από αυτή που έχουν διαμορφώσει από τα σχολικά εγχειρίδια.
- Να επαναφέρουν στη μνήμη τους σημαντικές στιγμές της ελληνικής ιστορίας.
- Να προβληματιστούν σχετικά με την ποιότητα των σύγχρονων δημοκρατιών.
- Να γνωρίσουν τη διαίρεση ως τρόπο ανάπτυξης μιας σκέψης, μιας παραγράφου, ενός κειμένου.
- Να μπουν σε διαδικασία σύνθεσης στοιχείων σε μορφή κειμένου.

Χρήσιμες πληροφορίες

Ο Αριστοτέλης όρισε και διερεύννησε τις έννοιες πολίτης και πολιτεία. Σύμφωνα με τον φιλόσοφο, όσα πολιτεύματα αποσκοπούν στο κοινό συμφέρον είναι ορθά, ενώ όσα εξυπηρετούν αποκλειστικά το συμφέρον των αρχόντων ανήκουν στις παρεκκλίσεις των ορθών πολιτευμάτων. Στη συνέχεια αρχίζει να εξετάζει τα είδη των πολιτευμάτων¹.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Πολιτικά 1279a27-1279b10

¹http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?t=43&m=2

²<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagmatiki-Istoria/>

³Μπορείτε να το κατεβάσετε εδώ:
http://www.et.gr/images/stories/eidika_themata/a_120_2008.pdf

⁴Δείτε εννοιολογικούς χάρτες με θέμα τα πολιτεύματα:
<http://4843.blogspot.gr/2012/12/6.html>,
<http://4647ed.blogspot.gr/>,
<http://4841gi.blogspot.gr/>

Όταν το ένα αυτό άτομο ή οι λίγοι ή οι πολλοί κυβερνούν σύμφωνα με το κοινό συμφέρον, αναγκαστικά τα πολιτεύματα αυτά είναι ορθά. Όταν όμως έχουν σκοπό να εξυπηρετήσουν το προσωπικό συμφέρον του ενός ή των λίγων ή του πλήθους είναι παραβιάσεις. Γιατί ή πρέπει να αρνηθούμε τον τίτλο του πολίτη σ' αυτούς, που μετέχουν στη διακυβέρνηση ή πρέπει να μετέχουν σ' αυτήν αφού είναι πολίτες. Συνηθίζουμε από τα μοναρχικά πολιτεύματα να ονομάζουμε **Βασιλεία** εκείνο που αποβλέπει στο κοινό συμφέρον, και **αριστοκρατία**, τη διακυβέρνηση από λίγους κι όχι από ένα μονάχα πρόσωπο, είτε επειδή κυβερνούν οι άριστοι, είτε επειδή η εξουσία τους έχει σκοπό να κάμει άριστη την πόλη και τους πολίτες. Όταν κυβερνά την πόλη ο λαός για το κοινό καλό, σ' αυτό το πολίτευμα δίνουμε το όνομα «**πολιτεία**» που είναι κοινό για όλα τα πολιτεύματα. Και πολύ σωστά. Γιατί αν είναι δυνατό να εξακριβώσουμε την αρετή ενός ανθρώπου ή μιας μικρής ομάδας ανθρώπων, είναι πολύ δύσκολο να διακρίνουμε κάθε είδος αρετής μέσα στο πλήθος, και μάλιστα την πολεμική, επειδή αυτή υπάρχει μέσα στη μάζα. Γι' αυτό το λόγο σ' αυτή την πολιτεία η υπέρτατη εξουσία ανήκει στην τάξη των πολεμιστών και μετέχουν στην κυβέρνηση αυτοί που κατέχουν όπλα.

Παραεκτροπές των πολιτευμάτων που αναφέραμε είναι η **τυραννία** της βασιλείας, η **ολιγαρχία** της αριστοκρατίας, και της «**πολιτείας**» η **δημοκρατία**. Η τυραννία είναι μια μοναρχία που εξυπηρετεί το συμφέρον μονάχα του μονάρχη. Η ολιγαρχία ωφελεί μονάχα τους πλούσιους. Η δημοκρατία εξυπηρετεί το συμφέρον των πολλών. Όμως κανένα από τα πολιτεύματα αυτά δεν εξυπηρετεί το συμφέρον του συνόλου των πολιτών.

Δραστηριότητα

Να σχηματίσετε με τη βοήθεια ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή έναν πίνακα, στον οποίο θα καταγράφονται αντιθετικά τα πολιτεύματα σύμφωνα με την κατάταξη του Αριστοτέλη. Δίπλα στα πολιτεύματα της βασιλείας, της τυραννίας και της δημοκρατίας να γράψετε ονόματα εκπροσώπων τους από την αρχαία και τη νεότερη ιστορία. Χρησιμοποιήστε πληροφορίες που θα βρείτε στα σχολικά εγχειρίδια της Ιστορίας (Δ, Ε, Στ Δημοτικού).

Ασχοληθείτε με τη νεότερη ελληνική ιστορία. Καταγράψτε τα πολιτεύματα που είχαμε στην Ελλάδα από το πρώτο ελληνικό σύνταγμα του 1822 («Πρωσωρινόν Πολίτευμα της Ελλάδος», Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου) ως την τελευταία συνταγματική αναθεώρηση του 2008. Μπορείτε να βρείτε όλα τα ελληνικά συντάγματα στην ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων². Γράψτε στον πίνακα την εξέλιξη των τίτλων τους και συζητήστε για τις ιστορικές συνθήκες που επικρατούσαν την εποχή που ψηφίστηκαν. Μελετήστε πιο διεξοδικά το τελευταίο σύνταγμα³. Πώς ονομάζεται το πολίτευμα της χώρας σύμφωνα με το πρώτο άρθρο; Ποια άλλα άρθρα του δικαιολογούν την ένταξή του στην κατηγορία «πολιτεία»;

Χωριστείτε σε ομάδες και μοιραστείτε τα βασικά πολιτεύματα κατά τον Αριστοτέλη: Βασιλεία, αριστοκρατία, πολιτεία. Φτιάξτε τον εννοιολογικό χάρτη κάθε πολιτεύματος⁴.

Ποιο είναι το κυρίαρχο πολίτευμα σήμερα στον πλανήτη; Δείτε έναν παγκόσμιο χάρτη και αναζητήστε χώρες όπου υπάρχει δημοκρατία, ολιγαρχία (με τη μορφή κυρίως στρατιωτικής δικτατορίας) ή βασιλεία. Τι παρατηρείται; (Εναλλακτικά χρησιμοποιήστε τον παγκόσμιο χάρτη του Google Earth. Χρησιμοποιήστε διαφορετικού χρώματος «πινέζες» για τις τρεις κατηγορίες του Αριστοτέλη. Ποιο χρώμα κυριαρχεί;

Δραστηριότητα

Στο κείμενο του Αριστοτέλη για τα πολιτεύματα, ο αρχαίος φιλόσοφος χρησιμοποιεί μια διαίρεση (είδη πολιτευμάτων). Συχνά στον λόγο μας, προφορικό και γραπτό, αναπτύσσουμε τη σκέψη μας κάνοντας τέτοιες διαιρέσεις. Έτσι, για παράδειγμα αναφέρουμε ότι η «εκπαίδευση» διαιρείται σε «πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια». Σε κάθε περίπτωση διαίρεσης διακρίνουμε: τη **διαιρετέα έννοια** (εκπαίδευση), τη **διαιρετική βάση**

(το κριτήριο βάσει του οποίου γίνεται η διαίρεση, δηλαδή ο διαιρέτης, που στο παράδειγμά μας είναι η ηλικιακή και γνωσιολογική βαθμίδα της παρεχόμενης εκπαίδευσης) και το **πηλίκο ή τα μέλη της διαίρεσης** (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια).

Στην περίπτωση της διαίρεσης που επιχειρεί ο Αριστοτέλης να εντοπίσετε τη διαιρετέα έννοια, τη διαιρετική βάση και τα μέλη της διαίρεσης.

Να διατυπώσετε μια ολοκληρωμένη διαίρεση για καθέναν από τους όρους που σας δίνονται: μαθηματικές πράξεις, πρόταση, γωνίες (γεωμετρία).

Δραστηριότητα

Το πολίτευμα της δημοκρατίας κατατάσσεται από τον Αριστοτέλη στις “παρεκκλίσεις” των πολιτευμάτων. Αφού μελετήσετε το εισαγωγικό σημείωμα της ενότητας να απαντήσετε στο ερώτημα “ποιοι είναι οι κίνδυνοι που σήμερα απειλούν το δημοκρατικό πολίτευμα και υποβαθμίζουν την ουσία του”. Να συντάξετε ένα άρθρο που θα δημοσιευθεί στην ηλεκτρονική σχολική εφημερίδα, στο οποίο θα καταγράφονται οι κίνδυνοι αυτοί και οι συνέπειές τους στην κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας.

25 ΠΟΛΙΤΗΣ, ΠΟΛΙΣ, ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ... ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ!

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 8 - 10 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 9 - 12

Στόχοι:

- Να αντιληφθούμε ότι η οικογένεια είναι η πρωταρχική κοινωνική ομάδα και να εκτιμήσουμε τη σημασία της για το άτομο και την κοινωνία από τον Αριστοτέλη ως σήμερα.
- Να μελετήσουμε και να συνειδητοποιήσουμε τη διαχρονικότητα της έννοιας του «πολίτη» ... από τον Αριστοτέλη ως σήμερα.
- Να «ταξιδέψουμε» με τον Αριστοτέλη και να συγκρίνουμε μορφές πολιτευμάτων της εποχής του και της τωρινής.
- Να έρθουμε σε επαφή με τη διαδικασία των εκλογών, να αντιληφθούμε την αξία του δημοκρατικού τρόπου διοίκησης και τη σημασία του ρόλου του πολίτη.
- Να υιοθετήσουμε συμπεριφορές «ενεργού πολίτη».
- Να συγκρίνουμε την διάκριση εξουσιών τότε και τώρα.
- Να γνωρίσουμε μέσα από το έργο του «Πολιτικά»- «Αθηναίων Πολιτείες» τον φιλόσοφο Αριστοτέλη.
- Να αποκτήσουμε δεξιότητες χρήσης των ΤΠΕ.

Δραστηριότητα

Ο Αριστοτέλης στο βιβλίο του «Πολιτικά» υποστηρίζει την άποψη ότι «Ο άνθρωπος είναι ζώον πολιτικόν!». Τι κατανοείτε από τη φράση αυτή; Βοηθούμε τους μαθητές μας να εστιάσουν στο «πολιτικόν». Ποιες λέξεις της ίδιας οικογένειας γνωρίζετε;

Αφού καταγράψουμε όσα ειπωθούν, μπορεί να γίνει αναζήτηση από τους μαθητές/τριες στο ηλεκτρονικό λεξικό της «Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα»¹ (θα κάνουμε μερικές αναζητήσεις μαζί δείχνοντας τη χρήση των συμβόλων που βάζουμε για αντικατάσταση του συνθετικού που ζητούμε). [πολιτικός, πολίτης, πόλη, κωμόπολη, πολιτεία, συμπολίτης, πολίτευμα, πολιτισμός, απολίτιστος, διαπολιτισμικός, πολιούχος κ.α.]

Με τη μέθοδο της ιδεοθύελλας καταγράφουμε τις ιδέες των μαθητών/τριών και τις συζητούμε. Θυμόμαστε από την Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή του Δημοτικού βασικές γνώσεις που αποκτήσαμε για τη δημιουργία ομάδας-οικογένειας-κοινότητας-πόλης-πολιτείας και δημιουργούμε στην ολομέλεια της τάξης ένα εννοιόγραμμα.

Στη συνέχεια «ταξιδεύουμε» με τους μαθητές μας στα κλασσικά χρόνια. Προβάλλουμε τον Αριστοτέλη στην αρχαία Αθήνα, που τους «μιλά»: «Καλώς ήρθατε στο 330 π.Χ. Ας περπατήσουμε στη σχολή μου φιλοσοφώντας. Σας στέλνω αποσπάσματα από τα συγγράμματα μου για να συζητήσουμε τις απόψεις μας!» Θα μπορούσαν να είναι ως εξής:

 Η πρώτη σταθερή κοινωνία είναι η οικογένεια !	 Η ένωση περισσότερων οικογενειών, όχι προσωρινή αλλά μόνιμη για εξυπηρέτηση των καθημερινών αναγκών, είναι το χωριό.
 Τα ορθά πολιτεύματα είναι: α) η βασιλεία, η εξουσία του ενός β) η αριστοκρατία, κυβερνούν οι άριστοι με βάση την παιδεία και αποβλέπουν σε ό,τι είναι άριστο για την πόλη γ) η «πολιτεία», όπου κυβερνούν πολίτες της μέσης κοινωνικά και οικονομικά τάξης. Και τα τρία στοχεύουν στο συμφέρον του συνόλου των πολιτών.	 Εκείνος δε που δε μπορεί να ζει μέσα στην κοινωνία με τους άλλους ή αυτός που δεν έχει ανάγκη από τίποτε, αυτός δεν έχει καμιά θέση στην πόλη, γιατί είναι ή θηρίο ή θεός. Αριστοτέλης
Η δικαιοσύνη είναι πολιτική αξία και αποτελεί κανόνα της κοινωνίας. Και η ορθή εφαρμογή της καθορίζει τι είναι δίκαιο. 	 Πολίτης είναι το άτομο που έχει το δικαίωμα να μετέχει στην πολιτική και δικαστική εξουσία. Και πόλη είναι το πλήθος των πολιτών που είναι οικονομικά αυτόνομος.
 Η κοινωνία που προέρχεται από περισσότερα χωριά σχηματίζει την τέλεια πόλη, που φθάνει στο σημείο να έχει πλήρη αυτόνομη, και ενώ σχηματίστηκε για να εξασφαλίσει ευκολότερα τα απαραίτητα για την ζωή, διατηρείται επειδή επιτρέπει την καλοζωία των κατοίκων της.	 Πόλη είναι μια κοινότητα που εξασφαλίζει την καλή ζωή (το ευ ζην) και στις οικογένειες και στις ομάδες των οικογενειών για να δημιουργήσει μια τέλεια κι αυτόνομη ζωή.
 Παρεκκλίσεις των ορθών πολιτευμάτων είναι: α) η τυραννία, που υπηρετεί το συμφέρον του ενός, του μονάρχη. β) η ολιγαρχία, που υπηρετεί το συμφέρον των ολίγων, των πλουσίων και γ) η «δημοκρατία», που υπηρετεί το συμφέρον των πολλών, μόνο των απόρων.	 Μόνος απ' όλα τα ζώα ο άνθρωπος έχει έναρθρο λόγο, που δημιουργήθηκε για να εκφράζεται το συμφέρον και το βλαβερό, και φυσικά και το δίκαιο και το άδικο. Έτσι ο άνθρωπος ξεχωρίζει απ' όλα τα άλλα ζώα: μονάχα αυτός δηλ. αντιλαμβάνεται το καλό και το κακό, το δίκαιο και το άδικο και τις άλλες παρόμοιες αξίες. Η κοινή γνώση αυτών των αξιών συντείνει στη δημιουργία της οικογένειας και της πόλης.

Άλλα αποσπάσματα² που θα μπορούσαμε να δώσουμε είναι:

- Μια πόλη είναι μια κοινότητα από οικογένειες και χωριά όπου όλοι ζουν μια ζωή τέλεια και αυτάρκη. Κι αυτό, κατά τη γνώμη μας, σημαίνει να ζει κανείς ευτυχισμένα και ηθικά.
- Πολίτης, είναι εκείνος που κυβερνά και κυβερνιέται με τη σειρά του, αλλά η θέση του ποικίλλει ανάλογα με κάθε πολιτικό σύστημα, αλλά στο καλύτερο από όλα είναι εκείνος που μπορεί να εκλέγει ελεύθερα να κυβερνιέται και να κυβερνά ζώντας μια ζωή σύμφωνη με την αρετή.
- Αγαθό στην πολιτική είναι η δικαιοσύνη, δηλ. το κοινό συμφέρον. Και όλοι οι άνθρωποι βλέπουν μέσα στην έννοια της δικαιοσύνης κάποια ισότητα.
- Η αρετή του πολίτη επηρεάζεται κατ' αρχήν από τη βούλησή του να συμμετέχει στα κοινά. Δεν υπάρχει δικαίωση του ανθρώπου έξω από την κοινωνική και πολιτική ζωή.

Όσοι μαθητές έχουν το ίδιο απόσπασμα και το ίδιο χρώμα αποτελούν ομάδα. Αφού μελετήσουν τα αποσπάσματα (2 ανά ομάδα), διαβάζονται στην ολομέλεια της τάξης και η κάθε ομάδα αναλαμβάνει να αναλύσει τα αποσπάσματα της, να συγκρίνει με το σήμερα και να συζητήσει τη συζήτηση που θα ακολουθήσει στην ολομέλεια.

Συντονιστικός και ο ρόλος του εκπαιδευτικού και αν δεν τεθεί από τους μαθητές, θέτει ως θέματα:

- Άμεση δημοκρατία (τότε) - έμμεση δημοκρατία (τώρα - εκλογές)
- Πολιτεύματα της Ελλάδας από τη σύσταση του ελληνικού κράτους
- Δικαιώματα και υποχρεώσεις του ενεργού πολίτη, του πολίτη που μετέχει στα κοινά.
- Διάκριση εξουσιών: νομοθετική - δικαστική - εκτελεστική
- Έννοιες: ισονομία - ισοπολιτεία - αξιοκρατία - πλουραλισμός

Σημειώνονται στον πίνακα λέξεις κλειδιά και γίνεται σύγκριση απόψεων του Αριστοτέλη με τα όσα ισχύουν στην εποχή μας.

Οργανώνουμε εκλογές στην τάξη-προσομοίωση βουλευτικών εκλογών: τυπώνουμε ψηφοδέλτια με ονόματα όλων των υποψηφίων, μπορούμε να ορίσουμε μαζί με τους μαθητές μας ως σλόγκαν-όνομα κόμματος π.χ. σκοπός μας «ΕΥ ΖΗΝ» κ.α.-τοποθετούμε κάλπη-με ταυτότητα (φωτογραφία και όνομα μαθητή). Περνούν και υπογράφουν. Στη συνέχεια γίνεται αποδελτίωση. Ανάλογα με τον αριθμό ψήφων κατανέμονται τα αξιώματα και τυπώνεται για τον κάθε μαθητή το συγκεντρωτικό (παράρτημα: ψηφοδέλτιο και συγκεντρωτικό).

Στην ώρα των Μαθηματικών επεξεργαζόμαστε τα αποτελέσματα των εκλογών. Χρησιμοποιούμε τις γνώσεις μας για τη στατιστική και τα ποσοστά και κάνουμε με τη βοήθεια του Excel τα σχετικά γραφήματα.

Οι μαθητές δημιουργούν κόμικς (online λογισμικό³) με πρωταγωνιστές έναν πολιτικό της εποχής μας (φανταστικό πρόσωπο) και τον Αριστοτέλη που συζητούν για τα «πολιτικά». Στη συνέχεια δραματοποιούν κάποια από αυτά.

Για να διευρύνουμε τις γνώσεις μας για τον Αριστοτέλη παρακολουθούμε στην τάξη το βίντεο:

- Animated φιλόσοφοι⁴ επ. 8, (διάρκεια 14 λεπτά) ή
- Εκπαιδευτική τηλεόραση⁵: (διάρκεια, 20 λεπτά)

Στη συνέχεια παίζουμε όλοι μαζί τον «Αριστοτέλη-Αστραπή» με ερωτήσεις γενικές για τον Αριστοτέλη, αλλά και ειδικές για τα «πολιτικά».

Αν υπάρχει η δυνατότητα οι μαθητές/τριες μπορούν να επισκεφθούν τη Βουλή των Ελλήνων για να συμπληρώσουν και να ανατροφοδοτήσουν τις γνώσεις τους.

Μια άλλη ιδέα είναι οι μαθητές/τριες στο τέλος να δημιουργήσουν καρτ-ποστάλ με εικόνα του Αριστοτέλη και όποιες προτάσεις-ρητά του Αριστοτέλη τους εντυπωσίασαν, χρησιμοποιώντας το pizar.com, τον κειμενογράφο και το goo.gl, ώστε να κουν το σύντομο url για την πίσω όψη της κάρτας των εικόνων που χρησιμοποίησαν από το διαδίκτυο. Θα μπορούσαν κάποιες κάρ-

²<https://goo.gl/lzEZrx>

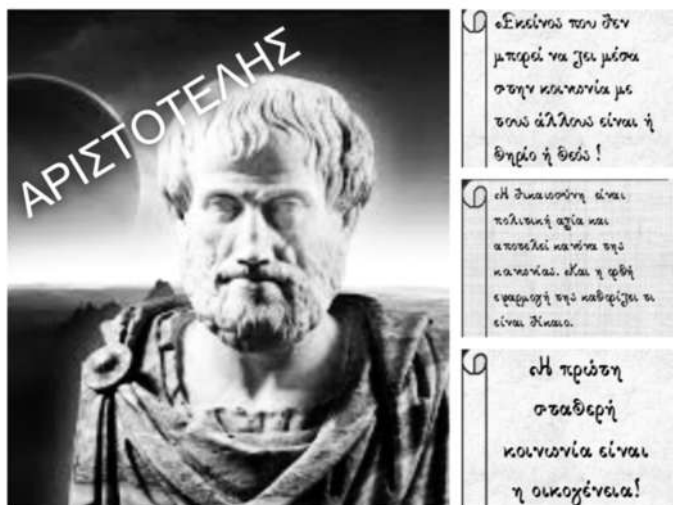
³<http://www.toondoo.com>

⁴<https://www.youtube.com/watch?v=XLG6wIhPPFg>

⁵https://www.youtube.com/watch?v=j-Kpl9_8RAA

⁶Η φωτο του παραδείγματος
από <https://goo.gl/3OAGze>
<https://goo.gl/k9mD9G>

τες να τυπωθούν και να χαριστούν π.χ. σε άλλες τάξεις, όπου οι μαθητές
θα πουν λίγα λόγια για τον Αριστοτέλη. Θα μπορούσε να είναι ως εξής:
Πηγές⁶ και εικόνες από όπου αντλήθηκαν πληροφορίες, ιδέες και υλικό.

ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Στις/...../..... διεξήχθησαν εκλογές στην τάξη μας -
..... τάξη Δ.Σχ.....

Τα αποτελέσματα των εκλογών είχαν ως εξής:

[illegible]

Σύμφωνα με το δημοκρατικό νόμο της πλειοψηφίας αναδείχθηκαν ο πρόεδρος και αντιπρόεδρος, γραμματέας, αλλά και οι υπόλοιποι Υπουργοί και οι αναπληρωτές τους.

Τα νέα στελέχη ανέλαβαν τα καθήκοντά τους από την επόμενη κιόλας μέρα, σύμφωνα με το καταστατικό των αρμοδιοτήτων τους που ακολουθεί (με τη δυνατότητα αναπροσαρμογής στη διάρκεια της χρονιάς):

πηγές εικόνων του
παρارتήματος:
<https://goo.gl/HJoxkU>
<https://goo.gl/VCE8Lg>
<https://goo.gl/RPqN18>
<https://goo.gl/CF1vbx>
<https://goo.gl/HwLR72>
<https://goo.gl/p5beKj>
<https://goo.gl/gTVHvf>

		Αρμοδιότητες:	
Πρόεδρος:	Αντιπρόεδρος:	Ενδιαφέρον για το καλό όλης της τάξης, αναζήτηση λύσεων σε προβλήματα και αιτήματα τάξης, «θέματα» προς συζήτηση, συνεργασία με όλους τους «φορείς»	
Γραμματέας:	Αν. Γραμματέας:	Γραφική εργασία, τήρηση σημειώσεων όπου και όταν χρειάζεται, συνεργασία με όλους τους «φορείς»	
Υπουργεία:		Σύμβολο	Αρμοδιότητες
Οικονομικών	Ταμίας:		Είσπραξη μηνιαίου αντίτιμου, υπολογισμός εσόδων - εξόδων, τήρηση κατάστασης, φύλαξη και διαχείριση ταμείου, συνεργασία με όλους τους «φορείς»
	Αναπλ:		
Περιβάλλοντος			Πρώθηση ανακύκλωσης, προτάσεις και έλεγχος για προστασία περιβάλλοντος, προτάσεις και συγκέντρωση σχετικού υλικού για εφημερίδα, συνεργασία με όλους τους «φορείς»
	Αναπλ:		
Υγείας			Καθημερινή λήψη απουσιών, έλεγχο για αερισμό αίθουσας, «καμπάνιες» υγιεινής διατροφής και καλής υγείας, συνεργασία με όλους τους «φορείς»
	Αναπλ:		
Παιδείας			Κατάσταση βιβλιοθήκης/δανεισμού βιβλίων, παροχή βοήθειας στη δημιουργία εκπαιδ/κού υλικού, συγκέντρωση σχετικών άρθρων για σχολική εφημερίδα, συνεργασία με όλους τους «φορείς»
	Αναπλ:		
Πολιτισμού			Εύρεση πληροφοριών και ενημέρωση τάξης για πολιτιστικές επισκέψεις, οργάνωση εκδηλώσεων - εκθέσεων, συνεργασία με όλους τους «φορείς»
	Αναπλ:		
Εξωτερικών			Υπεύθυνοι αλληλογραφίας με Ελλάδα και εξωτερικό, επικοινωνίας με παράγοντες εκτός τάξης, συνεργασία με όλους τους «φορείς»
	Αναπλ:		

Δεσμευόμαστε να κάνουμε σωστά και δίκαια το έργο μας και να μην ξεχνάμε ότι σκοπός μας είναι το ΕΥ ΖΗΝ και ότι μόνο ενωμένοι θα προοδεύσουμε.
ΥΠΟΓΡΑΦΕΣ:

26 ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΜΕ ΣΤΗ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Κοινωνική και πολιτική αγωγή ¹	
Διάρκεια: 4 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι

Οι μαθητές/τριες να:

- Αποκτήσουν τις κατάλληλες γνώσεις, αλλά και να καλλιεργήσουν στάσεις και αξίες, ικανότητες και δεξιότητες που χαρακτηρίζουν τον σύγχρονο δημοκρατικό πολίτη που καλείται να ζήσει και να συνυπάρξει με τους άλλους στα πλαίσια της Ελλάδας, της Ευρώπης και της Διεθνούς κοινότητας σε έναν συνεχώς και ραγδαία μεταβαλλόμενο κόσμο.

Οι ειδικότεροι στόχοι του μαθήματος είναι:

- Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών, έτσι ώστε να προσεγγίζουν με «ανοιχτό νου» θέματα που αφορούν την ελευθερία, την ισότητα, τη δικαιοσύνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα.
- Η διαμόρφωση και υιοθέτηση αξιών, στάσεων και συμπεριφορών που θα επιτρέψουν στους μαθητές να κατανοήσουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των πολιτών στη σύγχρονη κοινωνία.
- Η απόκτηση ικανοτήτων και δεξιοτήτων που θα κάνουν τους μαθητές ικανούς να συμβάλλουν ελεύθερα, υπεύθυνα και ενεργά στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ανάπτυξη του σύγχρονου κόσμου.
- Η αποδοχή της διαφορετικότητας και του πλουραλισμού.
- Η καλλιέργεια της ατομικής ευθύνης σε συνάρτηση με τις αξίες της κοινωνικής αλληλεγγύης και της κοινωνικής συνοχής.

ΉΚΟΙΝΩΝΙΚΗ - ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ
Ε: ΕΝΟΤΗΤΑ Δ΄
(Βιβλίο δασκάλου:
<https://goo.gl/AkKshp>)
Κεφ.2 Οι αποφάσεις στον
Δήμο, Κεφ.3 Ο ενεργός πολίτης
αποφασίζει, συμμετέχει και
δρα

- Η ανάπτυξη της φαντασίας και της δημιουργικότητας.
- Η άντληση εμπειριών μέσα από τον διάλογο.
- Η εξοικείωση με τη μεθοδολογία της έρευνας μέσα από συγκεκριμένες ιστοσελίδες.

Χρήσιμες πληροφορίες

Η διδακτική εφαρμογή είναι εμπνευσμένη μέσα από το εμπειρικό παράδειγμα από τις εικαστικές τέχνες, που χρησιμοποιεί ο Αριστοτέλης με σκοπό να δημιουργήσει μία αναλογία μεταξύ αισθητικής και πολιτικής θεωρίας, ώστε να παρουσιάσει με μεγαλύτερη ευκολία και σαφήνεια τα δύσκολα πολιτικά θέματα που πραγματεύεται. Πρόθεση του Αριστοτέλη στο σημείο αυτό δεν είναι να παρουσιάσει κάποιες αισθητικές του αντιλήψεις, αλλά χρησιμοποιώντας την επαγωγική μέθοδο να υποδείξει την υπεροχή του πλήθους των πολιτών.

Έτσι: όπως στη ζωγραφική μια ωραία προσωπογραφία είναι αποτέλεσμα της συνένωσης πολλών επιμέρους ωραίων στοιχείων που υπάρχουν στον κόσμο της πραγματικότητας διάσπαρτα σε πολλά επιμέρους άτομα, έτσι και στην πόλη μπορεί το κάθε επιμέρους άτομο να μην είναι από μόνο του τίποτε το αξιόλογο, ενώμένοι όμως όλοι μαζί αυτοί οι πολίτες μπορούν να είναι καλύτεροι και αποτελεσματικότεροι από τους λίγους και αρίστους. Οι τελευταίοι μπορεί ως άτομα να είναι αξιόλογοι, αυτό όμως που μετράει είναι η συνένωση των θετικών στοιχείων που μπορούν να συνεισφέρουν οι πολλοί. Στην αυτοδιοίκηση πρέπει να συμβάλλουν όλοι όσοι με την ικανότητά τους μπορούν να βοηθήσουν στην καλύτερη λειτουργία του Δήμου.

Παρακάτω παραθέτουμε ένα μέρος της εισαγωγής καθώς και το κείμενο, αλλά και τα σχόλια από το βιβλίο της Γ' Λυκείου για διευκόλυνση των εκπαιδευτικών ώστε να κατανοήσουν πάνω σε ποια βάση αρχικά στηρίχτηκε η σχεδίαση της συγκεκριμένης δραστηριότητας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

Τα “Ηθικά Νικομάχεια” είναι το έργο που ο Αριστοτέλης αφιέρωσε στη μελέτη των επιμέρους αρετών του ανθρώπου, είτε αυτών που σχετίζονται με τη γενικότερη συμπεριφορά του ατόμου και με τον χαρακτήρα του είτε αυτών που σχετίζονται με το μυαλό του, με τη διάνοιά του. Προς τι όμως όλη αυτή η μελέτη; Για ποιον, στην πραγματικότητα, λόγο χρειάζεται να ψάξουμε να βρούμε τι θα πει ανδρεία ή σωφροσύνη, δικαιοσύνη ή φρόνηση; Η απάντηση του Αριστοτέλη στα ερωτήματα αυτά είναι ίδια με την απάντηση που θα έδινε κάθε αρχαίος Έλληνας: «Μα, φυσικά, για να γίνουμε καλοί πολίτες, για να λειτουργήσουμε σωστά μέσα στην πόλη, ζώντας δίπλα σε όλους τους άλλους συν- πολίτες μας». Μια τέτοια απάντηση αφήνει να φανεί πως τις αρετές ο αρχαίος Έλληνας (ίδια, επομένως, ήταν και του Αριστοτέλη η αντίληψη) δεν τις επιδίωκε για χάρη του εαυτού του. Η απόκτηση ή η μη απόκτησή τους από το άτομο δεν ήταν μια αποκλειστικά δική του υπόθεση, κάτι δηλαδή που αφορούσε μόνο τον ίδιο. Εκείνο που είχε σημασία για τον αρχαίο Έλληνα ήταν ότι με την απόκτηση των αρετών (ή με τη μη απόκτησή τους) θα λειτουργούσε τελικά με έναν συγκεκριμένο τρόπο μέσα στην πόλη του: σωστό ή λανθασμένο. Καταλαβαίνουμε έτσι ότι η ηθική φιλοσοφία είναι στην πραγματικότητα μέρος της πολιτικής φιλοσοφίας. Ο Αριστοτέλης το δηλώνει ολοκάθαρα με τον τρόπο που τελειώνει τα “Ηθικά του Νικομάχεια”: «Τώρα που μιλήσαμε για όλα αυτά, είναι η ώρα να μιλήσουμε και για νόμους και πολιτεύματα. Τότε θα έχουμε ολοκληρώσει την περί τὰ ἀνθρώπινα φιλοσοφία μας. Ας αρχίσουμε λοιπόν τον λόγο μας». Η παράξενη αυτή για τέλος βιβλίου φράση εξηγείται μόνο αν θεωρηθεί πέρασμα σε ένα καινούριο βιβλίο. Το βιβλίο αυτό είναι τα “Πολιτικά”. Σ’ αυτό, πράγματι, το βιβλίο του Αριστοτέλη ο λόγος είναι για τα θέματα που αυτός εξήγγειλε στο τέλος των “Ηθικών Νικομαχείων” του.

Πρέπει το πλήθος των πολιτών να ασκεί την πολιτική εξουσία;

Η άποψη ότι την εξουσία στην πόλη πρέπει μάλλον να την ασκεί το πλήθος παρά οι άριστοι, που είναι λίγοι, νομίζω ότι μπορεί να συζητηθεί — με το νόημα ότι είναι μια άποψη που παρουσιάζει, βέβαια, κάποιες δυσκολίες, που περιέχει όμως ίσως και κάποια αλήθεια. Για το πλήθος μπορεί κανείς να πει τούτο: το κάθε επιμέρους άτομο μπορεί να μην είναι τίποτε το αξιόλογο, ενωμένοι όμως όλοι μαζί είναι ενδεχόμενο να είναι, όχι σαν άτομα αλλά σαν σύνολο, καλύτεροι από εκείνους — όπως ακριβώς τα δείπνα που γίνονται με τη συνεισφορά πολλών είναι καλύτερα από εκείνα που γίνονται με έξοδα ενός μόνο ανθρώπου. Πολλοί καθώς είναι, ο καθένας διαθέτει ένα μόριο αρετής και φρόνησης, και έτσι, ενωμένοι οι πολλοί γίνονται, κατά κάποιον τρόπο, ένας άνθρωπος με πολλά πόδια, με πολλά χέρια και με πολλές αισθήσεις — και με ανάλογη, βέβαια, αρετή και εξυπνάδα. Γι' αυτό και οι πολλοί είναι σε θέση να κρίνουν καλύτερα τα έργα της μουσικής και των ποιητών: ο ένας κρίνει ένα μέρος, ο άλλος ένα άλλο, και όλοι μαζί το σύνολο. Από την άλλη όμως μεριά, οι αξιόλογοι άνθρωποι είναι ανώτεροι από το κάθε επιμέρους άτομο ενός πλήθους, ακριβώς γιατί στο πρόσωπό τους συνενώνονται στοιχεία που εκεί είναι διάσπαρτα και χωριστά — έτσι δεν λέμε ότι συμβαίνει και στην περίπτωση των ωραίων και μη ωραίων ανθρώπων, των ζωγραφισμένων και αληθινών μορφών. Αν τα στοιχεία αυτά τα πάρουμε χωριστά, μπορούμε, βέβαια, τότε να πούμε ότι το τάδε συγκεκριμένο άτομο έχει πιο όμορφο μάτι από το μάτι του ανθρώπου της ζωγραφιάς, ή ότι ένα άλλο άτομο έχει πιο όμορφο κάποιο άλλο μέλος του σώματός του.

ΣΧΟΛΙΑ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ:

3. «Τι εννοούμε όταν λέμε ότι αυτός ο άνθρωπος είναι ωραίος κι αυτός ο άλλος δεν είναι ωραίος;», αναρωτιέται ο Αριστοτέλης, και η απάντησή που δίνει είναι ότι στον "ωραίο" άνθρωπο είναι συνδυασμένα σε μια ενότητα στοιχεία που τα βρίσκουμε χωριστά και διάσπαρτα στους άλλους ανθρώπους (ένα ένα τα στοιχεία αυτά, όμορφα καθαυτά, δεν κάνουν, βέβαια, όμορφο έναν άνθρωπο). «Πώς δουλεύει ένας ζωγράφος;» είναι το επόμενο αισθητικού, επίσης, περιεχομένου ερώτημα που θέτει στον εαυτό του ο Αριστοτέλης, και η απάντησή του είναι ότι ο ζωγράφος παίρνει από πολλά επιμέρους άτομα όσα όμορφα στοιχεία έχουν και, συνενώνοντάς τα στον πίνακά του, κάνει τη μορφή της ζωγραφιάς του πιο όμορφη από την πραγματική μορφή (βλ. και όσα λέγονται για την Ελένη του ζωγράφου Ζεύξη στο τελευταίο ερμηνευτικό σχόλιο). «Αποκλείεται», αναρωτιέται τέλος ο Αριστοτέλης, «το μάτι του τάδε συγκεκριμένου προσώπου να είναι πιο όμορφο από το μάτι του ανθρώπου της ζωγραφιάς;». «Καθόλου», είναι η απάντησή του Αριστοτέλη, «αυτό όμως δεν σημαίνει ότι ο άνθρωπος της ζωγραφιάς δεν είναι πιο όμορφος από τον (συγκεκριμένο πραγματικό) άνθρωπο με το ωραιότερο μάτι. Αυτό που τελικά μετράει είναι η συνένωση πολλών επιμέρους όμορφων στοιχείων στη μορφή της ζωγραφιάς».

Δεν ήταν, βέβαια, πρόθεση του Αριστοτέλη να παρουσιάσει στο σημείο αυτό κάποιες αισθητικές του αντιλήψεις. Τα θέματα που συζητά εδώ είναι θέματα καθαρά πολιτικά, η επαγωγική όμως μέθοδος που χρησιμοποιεί στη διδασκαλία του προϋποθέτει παραδείγματα με πιο εύληπτο περιεχόμενο, που θα τον βοηθήσουν να παρουσιάσει με μεγαλύτερη ευκολία τα δύσκολα πολιτικά θέματα που πραγματεύεται. Μπορεί, πράγματι, τώρα να πει (ο ίδιος ή οποιοσδήποτε άλλος) ότι, όπως στη ζωγραφική μια ωραία προσωπογραφία είναι αποτέλεσμα της σύνδεσης πολλών επιμέρους ωραίων στοιχείων που υπάρχουν στον κόσμο της πραγματικότητας διάσπαρτα σε πολλά επιμέρους άτομα, έτσι και στην πόλη μπορεί το κάθε επιμέρους άτομο να μην είναι τίποτε το αξιόλογο (σπουδαίος άνηρ είναι η έκφραση του Αριστοτέλη), ενωμένοι όμως όλοι μαζί αυτοί οι πολίτες μπορούν να είναι καλύτεροι και αποτελεσματικότεροι από τους λίγους-αρίστους. Μπορεί οι λίγοι-άριστοι να είναι, ένας ένας, πολύ αξιόλογοι άνθρωποι (σπουδαίοι άνδρες), όμως αυτό που μετράει είναι η σύνδεση των θετικών στοιχείων που μπορούν να συνεισφέρουν οι πολλοί.*

Δραστηριότητα

• Φάση 1η:1η διδακτική ώρα: Αφόρμηση

Το μάθημα πραγματοποιείται στο εργαστήριο πληροφορικής του σχολείου. Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες 2-3 ατόμων και ανατίθεται η ίδια εργασία σε όλες τις ομάδες. Οι μαθητές έχοντας τη δυνατότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο, καλούνται να επισκεφθούν δικτυακούς τόπους, που έχουμε προεπιλέξει και εξερευνήσει, βάζοντας έτοιμους δεσμούς προς αυτούς στον φάκελο του μαθήματος στην επιφάνεια εργασίας.

Στα πλαίσια της αφόρμησης οι μαθητές/τριες παρατηρούν αρχαία ελληνικά αγάλματα αλλά και νεώτερους πίνακες ζωγραφικής με προσωπογραφίες. Επιλέξαμε τους παρακάτω δικτυακούς τόπους, αλλά η επιλογή μπορεί να είναι διαφορετική κι απόλυτα ελεύθερη πάντα σε σχέση με την πληροφόρηση και αισθητική αντίληψη του κάθε εκπαιδευτικού.

«Η τέχνη της πρώιμης κλασικής εποχής³»

και «Η ζωγραφική της Αναγέννησης⁴».

Έτσι διερευνούμε τις πρότερες εμπειρίες τους και τους προϊδεάζουμε για το περιεχόμενο του νέου γνωστικού αντικείμενου (Σας αρέσουν τα αγάλματα και οι ζωγραφίες που βλέπετε; Γιατί τα θεωρείτε όμορφα;) Μέσα από διάλογο προβληματίζονται πάνω στους τρόπους, τις δομές και τις τεχνικές έκφρασης των καλλιτεχνών όλων των εποχών και συνοψίζουν στο βασικό ερώτημα «πώς δουλεύει ένας ζωγράφος για να αποδώσει την έννοια “ωραίος” στον πίνακά του; Από πού φαντάζεστε ότι παίρνει ένα-ένα τα στοιχεία που συνθέτουν τη μορφή της ζωγραφιάς του ώστε να γίνει πιο όμορφη και από την πραγματική;»

Προσπαθώντας να πετύχουμε τον παραλληλισμό του Αριστοτέλη, της ωραίας προσωπογραφίας ενός ζωγράφου ως αποτέλεσμα πολλών επιμέρους ωραίων στοιχείων που υπάρχουν διάσπαρτα στον κόσμο σε πολλά επιμέρους άτομα, με τα θετικά στοιχεία που υπάρχουν διάσπαρτα σε καθέναν από εμάς τους ενεργούς πολίτες, παραπέμπουμε τους μαθητές/τριες στον προοργανωτή του Βιβλίου τους (σελ. 85 Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή).

Τώρα που τελειώνουμε αυτή τη χρονιά, ξέρεις καλά ότι σε όλο αυτό το βιβλίο προσπαθήσαμε να ερευνήσουμε, να μάθουμε, να προβληματιστούμε για την κοινωνία που ζούμε.

Αυτή η έρευνα με βοήθησε να αποφασίσω ότι πρέπει να συμμετέχουμε και να ενδιαφερόμαστε για όσα συμβαίνουν στη γειτονιά μας, στον Δήμο μας, στη χώρα μας, στον κόσμο. Να έχουμε άποψη για τη ζωή μας, έτσι ώστε να φτιάχνουμε μια κοινωνία καλύτερη.

Δεν θα περιμένουμε να μεγαλώσουμε για να συμμετέχουμε με την ψήφο μας μόνοι! Μπορούμε να αναλάβουμε και τώρα κάποιες δράσεις.

Μπορούμε να συμμετέχουμε σε διάφορες ομάδες, συλλόγους, οργανώσεις, για να βελτιώσουμε ορισμένα θέματα που μας απασχολούν.

Και βέβαια μπορούμε να δράσουμε όλοι μαζί και ο καθένας μόνος του για την προστασία του περιβάλλοντος, της υγείας μας, των δικαιωμάτων των ανθρώπων, για να μην υπάρχει φτώχεια, βία και διακρίσεις.

Ας μην τα περιμένουμε όλα από τους άλλους. Ας αποφασίσουμε όλοι να συμμετέχουμε ενεργά, να προτείνουμε, να διεκδικούμε και να δρούμε.

Οι μαθητές μετά από συζήτηση καταλήγουν στο συμπέρασμα πως για την πρόοδο και την ανάπτυξη της πόλης πρέπει να συμμετέχουν όλοι οι κάτοικοί της και δρώντας συλλογικά με τις προτάσεις και τις δράσεις τους κι ο καθένας με ό,τι καλύτερο διαθέτει φτιάχνουμε μια κοινωνία καλύτερη, όπως οι ζωγραφιές των καλλιτεχνών.

Φάση 2η: 2η διδακτική ώρα

Μοιράζουμε στις ομάδες μια κόλλα χαρτιού Α4 και τους ζητούμε να αποτυπώσουν μια προσωπογραφία με τα πιο όμορφα χαρακτηριστικά που φαντάζονται, όπως οι ζωγράφοι που μελετήσαμε παραπάνω.

Τους ανακοινώνουμε πως οι ζωγραφιές της κάθε ομάδας θα αποτελέσουν πολίτες- μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου της πόλης μας, που θα αναζητήσουν λύση σε συγκεκριμένο πρόβλημα.

Φάση 3η: 3η διδακτική ώρα

Διαβάζουμε το πρόβλημα που θέτει το βιβλίο στη σελ. 83

1. Το Δημοτικό Συμβούλιο της πόλης μας συνεδριάζει...

Βρισκόμαστε στο Δημαρχείο της πόλης μας όπου σήμερα συνεδριάζει το Δημοτικό Συμβούλιο. Το κύριο θέμα που θα συζητηθεί είναι αυτό που απασχολεί τους κατοίκους τον τελευταίο καιρό.

Μια μεγάλη έκταση 20 στρεμμάτων ήταν μέχρι τώρα ένας σκουπίδοτοπος. Πρόσφατα όμως ο Δήμος καθάρισε τον χώρο από τα σκουπίδια και όλοι τώρα ασχολούνται με το πώς θα τον αξιοποιήσουν με τον καλύτερο τρόπο.

Και τους μοιράζουμε το **Φύλλο εργασίας** όπου:

- Ονομάζουμε τον καινούριο χώρο (πρώην σκουπιδότοπο) **Αριστοτέλειο**.
- Τους ζητούμε να ερευνήσουν στον δικτυακό τόπο **Πύλη για την ελληνική γλώσσα**, πατώντας στην έτοιμη συντόμευση που υπάρχει στο φάκελο του μαθήματος, το λήμμα «**Άριστος**» στο πλαίσιο αναζήτησης του λεξικού. Συμπληρώνουν το κενό στο Φύλλο εργασίας.
- Αμέσως μετά τους καλούμε να αποδώσουν στα πορτρέτα τους ένα όνομα με πρώτο συνθετικό τη λέξη **άριστος**. (π.χ. **Αριστοτέλης, Αριστομένης, Αρισταγόρας ...**)
- ...και δίπλα ένα επίθετο ή μια έκφραση που θα σημαίνει το καλό στοιχείο του χαρακτήρα του (π.χ. **Αριστοτέλεια η δίκαιη, Αρισταγόρας ο πράσινος οικολόγος ...**)
- Όλοι αυτοί οι «**αριστο...**» πολίτες των πορτρέτων μας θα αποτελέσουν το υποτιθέμενο Δημοτικό μας Συμβούλιο που θα αποφασίσει για να δώσει λύση στο θέμα του πρώην σκουπιδότοπου.
- Οι μαθητές καλούνται να συνεργαστούν στην ομάδα τους και να γράψουν τα επιχειρήματά τους - προτεινόμενες λύσεις - σε σχέση με την απόφαση που πρέπει να πάρει το Συμβούλιο για τη διαχείριση της περιοχής. Οι προτάσεις μπορεί να είναι σύμφωνες με του βιβλίου (π.χ. **πάрко, εργατικές κατοικίες, εμπορικό κέντρο**) ή και άλλες της προτίμησης των μαθητών
- Τους θυμίζουμε ότι η κάθε ομάδα θα υποστηρίξει τις προτάσεις της σαν «**κύριος ή κυρία Αριστο...**», που σημαίνει πως τα επιχειρήματά τους θα περιέχουν τα πιο θετικά στοιχεία του χαρακτήρα τους, που ενδιαφέρονται για το κοινό καλό, όπως και τα τέλεια πορτρέτα τους.
- Αφού διαβάσουν τις σελ. 79,80 του βιβλίου τους, ακολουθούν τα βήματα της επίλυσης του προβλήματος, αξιολογώντας τις εναλλακτικές προτάσεις.
- Καταλήγουν στην εφαρμογή μιας από τις προτάσεις σύμφωνα με τα κριτήρια που έθεσαν, επιλέγοντας την καταλληλότερη λύση στο συγκεκριμένο ζήτημα στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ⁵

Σήμερα στην ολομέλεια συνεδριάζουμε με κύριο θέμα «**το Αριστοτέλειο**», τον καινούριο χώρο 20 στρεμμάτων της πόλης μας, που θέλουμε να αξιοποιηθεί με τον καλύτερο τρόπο.

- Πατώντας στην έτοιμη συντόμευση «**Πύλη για την ελληνική γλώσσα**», που υπάρχει στον φάκελο του μαθήματος, αναζητήστε το λήμμα «**Άριστος**» στο πλαίσιο αναζήτησης του λεξικού και συμπληρώστε:

Άριστος:

- Συστηθείτε μεταξύ σας. Δώστε όνομα στο πορτρέτο σας, με το οποίο θα συμμετέχετε στη συζήτηση.

Προσοχή! Το πρώτο συνθετικό του ονόματός σας θα περιέχει τη λέξη «**Άριστος**».

Λέγομαι:

Γράψτε ένα επίθετο ή μια έκφραση που να φανερώνει ένα καλό στοιχείο του χαρακτήρα σας

Και είμαι:

- Συζητήστε στην ομάδα σας, προτείνετε λύσεις κι αποφασίστε για το θέμα ακολουθώντας τα βήματα του βιβλίου σας στις σελ. 79-81

Μην ξεχνάτε: θα υποστηρίξετε τα επιχειρήματά σας με τα πιο τέλεια στοιχεία του χαρακτήρα σας μιας και είστε ο κύριος ή η κυρία «**Αριστο**» - με τα τέλεια πορτρέτα- που ενδιαφέρεστε για το κοινό καλό.

Προτάσεις	Κριτήρια αξιολόγησης προτάσεων	Απόφαση

Αντί Επιλόγου⁶

Οι κοινωνίες των ημερών μας περισσότερο από το να παρέχουν τη γνώση ενδιαφέρονται να τη διαχειριστούν. Αυτό έχει τεράστιες συνέπειες στο πεδίο της εξουσίας, δηλαδή της πολιτικής όπου μοιάζει να έχει χαθεί η αριστοτελική αρχή της αρετής, με άλλα λόγια η σχέση της ηθικής με την πολιτική.

Η μόρφωση και η καλλιέργεια τον καιρό του Αριστοτέλη ήταν έννοιες ταυτόσημες - όχι πλέον σήμερα, και τούτο συνιστά ένα από τα σοβαρά προβλήματα του σύγχρονου κόσμου. Μπορεί κάποιος να γνωρίζει ένα γνωστικό αντικείμενο σε πλάτος και σε βάθος, αλλά να μην είναι μορφωμένος άνθρωπος, δηλαδή ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Δεν υπάρχει όραμα ενότητας που να μην προϋποθέτει τον Αριστοτέλη. Παιδεία και αρετή - αυτό είναι το κληροδότημα που αφήνει ο Σταγειρίτης, στις επερχόμενες γενιές ως μόνο εκέγγυο της προόδου.

27 Η ΔΙΑΜΕΣΟ- ΛΑΒΗΣΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΗΘΙΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 6 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 9-11

Στόχοι

Οι μαθητές

- Να διαμορφώσουν οι μαθητές υγιείς στάσεις ζωής, αναπτύσσοντας θετική εικόνα για τον εαυτό τους.
- Να αποκτήσουν τα κατάλληλα εφόδια αποτελεσματικής αντιμετώπισης των προσωπικών, οικογενειακών ή και κοινωνικών προβλημάτων της ζωής.
- Να αναπτύξουν τις απαραίτητες δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν τη λήψη ορθολογιστικών αποφάσεων, είτε αυτές αφορούν συλλογικά είτε προσωπικά θέματα.
- Να αναπτύξουν ενεργητικό ρόλο στην πρόσληψη του παραμυθιού - και της λογοτεχνίας εν γένει- μέσα από συγγραφικές πρακτικές δημιουργικής γραφής.
- Να εισέλθουν στα άδυτα της αριστοτελικής σκέψης (Ηθικά - Πολιτικά), αναλαμβάνοντας παιγνιωδώς να συγγράψουν παραμύθι αναδομώντας και νοηματοδοτώντας εκ νέου, όσα έχουν εισπράξει από τα αυθεντικά του κείμενα.

- Να αναπτύξουν τη φαντασία & τη δημιουργικότητά τους.
- Να αντλούν εμπειρίες μέσα από το διάλογο.
- Να εξοικειωθούν με τη μεθοδολογία της έρευνας.
- Να εντοπίζουν, να μαθαίνουν να επιλέγουν αλλά και να χρησιμοποιούν το ευρύ φάσμα πηγών πληροφόρησης (ψηφιακές πηγές).
- Να ανάγουν τη γνώση του παρελθόντος στο επίπεδο της σύγχρονης πραγματικότητας, και αυτό να συμβάλλει, ώστε να προβαίνουν σε αξιολόγηση των ποικίλων εκδηλώσεων της κοινωνικής ζωής.
- Να αποκτήσουν ερευνητική διάθεση εξερευνώντας συγκεκριμένες ιστοσελίδες.
- Να ενσωματώνουν τη νέα γνώση με τη χρήση του ανοικτού τύπου λογισμικού εννοιολογικής χαρτογράφησης.

Δραστηριότητα

Φάση 1η: 1η διδακτική ώρα

Η διδακτική εφαρμογή ξεκινά με ένα προπαρασκευαστικό μάθημα, κατά το οποίο πρώτα γίνεται διερεύνηση της εμπειρίας των μαθητών/τριών (Όταν ήταν μικροί άκουγαν ή διάβαζαν παραμύθια; Τα θυμούνται ακόμη; Εξακολουθούν να διαβάζουν, να ακούν ή να αφηγούνται παραμύθια;). Στη συνέχεια ακολουθούν αναγνώσεις και πραγματολογική εξέταση ενός σύντομου παραμυθιού. Μέσα από διάλογο οι μαθητές συνοψίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά του ελληνικού λαϊκού παραμυθιού και προβληματίζονται πάνω στους αφηγηματικούς τρόπους, τις δομές και τις τεχνικές του. Προϊδεάζουμε τους μαθητές για τον κύριο πυρήνα των παραμυθιών, την ενιαία δομή τους, με το ερώτημα «μοιάζουν και σε τι τα παραμύθια μεταξύ τους;»

Κοντολογίς, το προπαρασκευαστικό μάθημα πλαισιώνει τη λογοτεχνική ανάγνωση -αλλιώς: δημιουργικό διάβασμα - του παραμυθιού και προλειαίνει το έδαφος για τις δραστηριότητες δημιουργικής γραφής¹.

Ανακοινώνουμε στους μαθητές/τριες ότι θα γράψουν και αυτοί ένα παραμύθι με ιστορία σύγκρουσης που θα το χρησιμοποιήσουν σαν μέσο για να μάθουν τρόπους καλύτερης διαχείρισης συγκρούσεων οι ίδιοι αλλά και να στηρίξουν συναισθηματικά τους συνομηλίκους τους, για να απομακρύνουν ακόμα και τις πιο σοβαρές συνέπειες άγχους, επιθετικότητας και σχολικού εκφοβισμού. Επίσης τους ενημερώνουμε πως στην ιστορία τους τον πρωταγωνιστικό ρόλο θα πρέπει να έχει ο «σοφός Αριστοτέλης», τον οποίο θα έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν παρακάτω.

Μοιράζεται σε όλους τους μαθητές/τριες η τράπουλα του παραμυθιού-θα μπορούσε να είναι ουσιαστικά το αντίστοιχο φύλλο εργασίας, το οποίο και παραθέτω για κάποιους συναδέλφους που το προτιμούν από την τράπουλα-που έχουμε ετοιμάσει και η οποία αποτελείται από δέκα ομάδες δελτίων, που θα βοηθήσουν να δοθεί λύση σε κάθε φάση της ιστορίας τους. (Βλ. παρακάτω «Συζήτηση και προσχέδιο του κειμένου πριν τη συγγραφή»).

Συζήτηση και προσχέδιο του κειμένου² πριν τη συγγραφή

Η τράπουλα του παραμυθιού φτιάχνεται με άσπρα χαρτάκια σε μέγεθος τραπουλόχαρτου, λευκά από τη μια τους πλευρά για να σημειώνουν οι μαθητές τα συμπεράσματά τους και από την άλλη είναι γραμμένοι οι τίτλοι της ομάδας στην οποία αναφέρονται. Χωρίζουμε την τράπουλα του παραμυθιού μας σε δέκα ομάδες δελτίων, δηλ.

1 για το σκηνικό (ΑΣ ΔΙΑΛΕΞΟΥΜΕ ΤΟΝ ΤΟΠΟ-ΧΡΟΝΟ)

4 για τον πρωταγωνιστή (ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΗΣ: ΠΩΣ ΤΟΝ ΛΕΝΕ; ΠΟΥ ΜΕΝΕΙ;)

(ΤΙ ΤΟΥ ΑΡΕΣΕΙ ΝΑ ΚΑΝΕΙ; ΠΟΥ ΤΟΝ ΒΡΙΣΚΕΙ ΚΑΝΕΙΣ;)

(ΔΩΣΤΕΤΟΥ ΜΕΡΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ)

(ΒΡΕΙΤΕ ΩΡΑΙΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ)

1 για τα δευτερεύοντα πρόσωπα (ΟΝΟΜΑΤΑ - ΜΕΡΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥΣ)

1 για το πρόβλημα (ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΑΡΧΙΖΕΙ ΟΤΑΝ...)

1 για τον τρόπο επίλυσης (ΑΣ ΔΙΑΛΕΞΟΥΜΕ ΤΡΟΠΟ ΕΠΙΛΥΣΗΣ)

1 για τον τρόπο αναμέτρησης (ΑΣ ΔΙΑΛΕΞΟΥΜΕ ΤΡΟΠΟ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗΣ)
1 για τον τρόπο ανταμοιβής (ΑΣ ΔΙΑΛΕΞΟΥΜΕ ΤΡΟΠΟ ΑΝΤΑΜΟΙΒΗΣ)
και τη μοιράζουμε στους μαθητές. Έτσι αποτυπώνοντας οι μαθητές τις επι-
λογές τους στο παιχνίδι με την τράπουλα προκύπτει ένας σκελετός, το αφη-
γηματικό πλαίσιο του παραμυθιού, πάνω στον οποίο θα «οικοδομήσουν»
την ιστορία τους.
Ένα τελευταίο τραπουλόχαρτο με διαφορετικό χρώμα θα μοιραστεί στο
τέλος, ώστε οι μαθητές να αποδώσουν τον τίτλο του παραμυθιού τους.
(ΔΩΣΤΕ ΤΙΤΛΟ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΑΣ)

Φάση 2η: 2η διδακτική ώρα

Για να εξασφαλίσουμε το πρώτο από τα συστατικά της αφήγησης του πα-
ραμυθιού, που είναι το **σκηνικό**, οι μαθητές/τριες ακολουθούν ορισμένη
διαδικασία κατόπιν παρότρυνσης.

Σε μια πρώτη φάση με τη μέθοδο του **brainstorming** (Ιδεοθύελλα), οι μα-
θητές προσπαθούν να συμπληρώσουν έναν εννοιολογικό χάρτη της λέξης
«πόλη». Με λέξεις ή φράσεις που τους έρχονται στο μυαλό για τη λέξη
«πόλη» δομούν τον χάρτη, για να ελέγξουν κατόπιν την πρώτη αντίληψή
τους με αυτήν που θα προκύψει, ύστερα από την έρευνα τους στον δικτυακό
τόπο «**Πύλη για την ελληνική γλώσσα**». Πατώντας στην έτοιμη συντό-
μευση που υπάρχει στο φάκελο του μαθήματος, δίνουμε το λήμμα «πόλη»
στο πλαίσιο αναζήτησης του λεξικού.

Οι μαθητές διορθωτικά, συμπληρώνουν την έννοια της λέξης, όπως αυτή
χρησιμοποιείται σήμερα. Παράλληλα όμως συζητούμε και την πρότερη
γνώση τους σε σχέση με την πόλη-κράτος, που οι μαθητές γνωρίζουν τη
δομή και την οργάνωσή της από την ενότητα της Ιστορίας της Δ' τάξης «Νέες
αποικίες των Ελλήνων» στα Αρχαϊκά χρόνια. Μπορούμε και να τους την
υπενθυμίσουμε ανοίγοντας τη συντόμευση στον υπολογιστή, που περιέχει
τη δεύτερη παράγραφο αυτής της ενότητας.

2η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΑΡΧΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Νέες αποικίες των ελλήνων

Οι μετακινήσεις στον ελληνικό χώρο έφεραν πολλές αλλαγές στη ζωή
των Ελλήνων. Πολλοί εγκατέλειψαν τα χωριά τους και άρχισαν να
συγκεντρώνονται σε περιοχές όπου μπορούσαν να ζήσουν καλύτερα και
με περισσότερη ασφάλεια. Έτσι δημιουργήθηκαν οι πόλεις-κράτη.

Κέντρο της νέας πόλης ήταν η *ακρόπολη*, στο πιο ψηλό σημείο της
περιοχής. Εκεί βρίσκονταν οι ναοί των θεών και τα *δημόσια κτίρια*. Γύρω
από αυτή χτίστηκαν οι κατοικίες των ανθρώπων. Όλος αυτός ο χώρος
προστατευόταν από ψηλά τείχη. Η ζωή στην πόλη έγινε καλύτερη και όλοι
ένιωσαν περισσότερο ασφαλείς. Κάποιοι έμεναν στα χωριά
καλλιεργώντας τη γη. Σιγά σιγά όμως ο πληθυσμός αυξήθηκε και η γη δεν

Έτσι γίνεται μια πρώτη προσέγγιση για να αναζητήσουν οι μαθητές στοι-
χεία που θα τους ανοίξουν τον δρόμο να συνθέσουν τις εμπειρίες ζωής τους
με τις γνώσεις που αποκτούν στην εκπαίδευση. Θα συνδυάσουν την ατομική
εμπειρία της πόλης τους με αυτήν της πόλης-κράτους της ιστορίας των αρ-
χαϊκών χρόνων, σε ένα φανταστικό επίπεδο με τη διαδικασία της δημιουρ-
γικής γραφής.

Θα κρατήσουμε σαν λέξεις- κλειδιά αυτές που θα προκύψουν από τους
εννοιολογικούς χάρτες για την περιγραφή του τόπου -και του χρόνου - που
θα διαδραματιστεί το παραμύθι, μιας και αυτά αποτελούν και τον συνήθη
τρόπο που ξεκινάει μια αφήγηση και οι μαθητές θα συμπληρώσουν τα αντί-
στοιχα δελτία της τράπουλας.

ΦΑΣΗ 3η: 3η - 4η διδακτική ώρα

Οι χαρακτήρες είναι το δεύτερο συστατικό της αφήγησης.

Πρωταγωνιστής, ο σοφός δάσκαλος Αριστοτέλης, δευτερεύοντες οι εμπλεκόμενοι στη διαμάχη πολίτες και αδρανείς, οι υπόλοιποι πολίτες.

Πώς θα πλάσουμε όμως τους χαρακτήρες αυτούς;

Οι μαθητές θα μπορέσουν να στήσουν τον χαρακτήρα του ήρωά τους μέσα από κάποιο χαρακτηριστικό του γνώρισμα ή συνήθεια, αλλά ο αληθινός χαρακτήρας του σοφού δασκάλου Αριστοτέλη θα γίνει φανερός, επεμβαίνοντας στην κρίσιμη στιγμή της ιστορίας, μέσα από τις πράξεις και τα λόγια του, στους διαλόγους του με τα δευτερεύοντα πρόσωπα, με χαρακτηριστικές του δηλώσεις, σκέψεις, π.χ. «ο άνθρωπος είναι πολιτικό ον», «εκείνος που δεν μπορεί να είναι μέλος μιας κοινωνίας είναι κατά συνέπεια είτε θηρίο είτε θεός» κ.ά.

Αυτό θα επιτευχθεί, αφού βοηθήσουμε τους μαθητές να γνωρίσουν τον ίδιο μέσα από μια σύντομη βιογραφία του και κάποια κείμενά του³, που θα έχουμε ετοιμάσει σε συντόμηση στον φάκελο του μαθήματος. Τους ζητούμε να σημειώσουν ό,τι τους είναι απαραίτητο με την πένα επισήμανσης του υπολογιστή.

ΚΕΙΜΕΝΟ

Η πόλη είναι μια φυσική πραγματικότητα¹

Απ' αυτό συνάγεται ότι η πόλη αποτελεί μια φυσική πραγματικότητα² και ότι ο άνθρωπος είναι από τη φύση του ζώο πολιτικό³, και ότι αυτός που εξαιτίας της φύσης του και όχι εξαιτίας των περιστάσεων ζει εκτός πόλεως είναι είτε φαύλος είτε κάτι καλύτερο από άνθρωπο⁴, όπως ακριβώς είναι και εκείνος που αποδοκιμάστηκε από τον Όμηρο: ο άνθρωπος χωρίς συγγενικούς δεσμούς, χωρίς νομικές δεσμεύσεις και χωρίς σπίτι⁵ [...] Ότι λοιπόν η πόλη είναι μια φυσική πραγματικότητα και πιο σημαντική από το κάθε άτομο είναι φανερό⁶. Διότι, εάν το άτομο δεν είναι αυτόταρκες, όταν αποκοπεί από την πόλη, θα βρεθεί στην ίδια μοίρα που βρίσκονται τα άλλα μέρη εν σχέσει προς το όλον⁷, και εκείνος που δεν μπορεί να είναι μέλος μιας κοινωνίας λόγω της αυτόταρκειάς του δεν την χρειάζεται την κοινωνία, αυτός δεν είναι μέρος της πόλεως και είναι κατά συνέπεια είτε θηρίο είτε θεός⁸. Όλων λοιπόν των ανθρώπων η ορμή προς μία τέτοια κοινωνία ανάγεται στην ίδια τους τη φύση⁹, και εκείνος που πρώτος συγκρότησε μια τέτοια κοινωνία είναι πρωτογενής μέγιστων αγαθών¹⁰.

(Αριστοτέλης, *Πολιτικά*, Α, 1253a 1-5 και Α, 1252b - 1253a 33)

2 Η πόλη υπάρχει όταν υπάρχει επικοινωνία

Γίνεται σαφές, λοιπόν, ότι η πόλη δεν προϋποθέτει απλώς συγκατοίκηση στον ίδιο τόπο και δεν έγινε με σκοπό μόνο να μην αδικούνται οι άνθρωποι μεταξύ τους και να εξυπηρετούνται με αμοιβαίες παροχές. Όλα αυτά είναι απαραίτητα για τη σύσταση της πόλης, αλλά και πάλι η ύπαρξη όλων αυτών δε συνεπάγεται ακόμη την ύπαρξη πόλης. Αντίθετα πόλη είναι οι σχέσεις συνύπαρξης των οικογενειών και των γενών με σκοπό το ευ ζην, προκειμένου να επιτευχθεί τέλεια και αυτόταρκτη ζωή. Αυτό όμως δεν είναι εφικτό, αν οι πολίτες δεν κατοικούν στον ίδιο τόπο και δε συνάπτουν γάμους μεταξύ τους. Έτσι καθιερώθηκαν συγγένειες εξ αγχιστείας στις πόλεις, ενώσεις γενών σε φατρίες, κοινές γιορτές με θυσίες και κοινές διασκεδάσεις. Κάτι τέτοιο όμως είναι έργο φιλίας, γιατί φιλία είναι η συμβίωση ως ελεύθερη επιλογή.

(Αριστοτέλης, *Πολιτικά*, Γ, 1280b 29-34)

3 Είναι η φιλία που ενώνει τις πόλεις

Φαίνεται επίσης ότι η φιλία συνέχει και τις πόλεις, και οι νομοθέτες νοιάζονται πιο πολύ γι' αυτήν παρά για τη δικαιοσύνη (πολύ φυσικό, αφού η ομόνοια φαίνεται πως είναι κάτι παρόμοιο με τη φιλία): αυτήν επιθυμούν κατά κύριο λόγο, και κοιτάζουν κατά κύριο λόγο να διώξουν από την πόλη τη διχόνοια, που τι άλλο είναι παρά μίσος και έχθρα; Αν οι άνθρωποι είναι φίλοι μεταξύ τους, δεν την έχουν ανάγκη τη δικαιοσύνη, ενώ αν είναι δίκαιοι, χρειάζονται επιπλέον και τη φιλία, και η πιο γνήσια μορφή δικαιοσύνης θεωρείται πως έχει όλα τα χαρακτηριστικά της φιλίας.

(Αριστοτέλης, *Ηθικά Νικομάχεια*, Θ, 1155a 22-31)

Όσον αφορά στους δευτερεύοντες χαρακτήρες, οι μαθητές της Δ' και Ε' τάξης εύκολα από την εμπειρία της καθημερινότητας της σχολικής ζωής, θα «περιγράψουν» το περιβάλλον τους δηλ. απλούς καθημερινούς συμμαθητές τους. Αυτοί θα αναδημιουργηθούν, αφού οι μαθητές επεμβαίνοντας δυναμικά με υλικό τις εμπειρίες, τις γνώσεις και τη φαντασία που διαθέτουν θα φτιάξουν τη δική τους προσωπική εκδοχή των διαπληκτιζόμενων κατοίκων της παραμυθικής τους πολιτείας. Έτσι θα συμπληρώσουν και τα επόμενα δελτία της τράπουλάς τους.

ΦΑΣΗ 4η: 5η διδακτική ώρα και 6η

Σε σχέση με την υπόθεση, που αποτελεί και το τρίτο συστατικό της αφήγησης, σε μια ιστορία διαμεσολάβησης ομιλικών δεν μπορεί να είναι άλλη από μια ιστορία σύγκρουσης που αποζητά την ειρηνική επίλυσή της. Οι λεπτομέρειές της θα αποτελέσουν και τη διαδρομή της ιστορίας από την αρχή προς το τέλος της.

Μετά από συζήτηση συμπληρώνουμε και τις επόμενες ομάδες δελτίων της τράπουλας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: Αφηγηματικό πλαίσιο

ΦΑΣΗ 1η:

- Λογοτεχνικό είδος που θα ασχοληθούμε:.....
- Τίτλος.....

ΦΑΣΗ 2η:

- Σκηνικό: Πού διαδραματίζεται η ιστορία; Ας διαλέξουμε την αρχική κατάσταση τόπος- χρόνος

.....
.....
.....

ΦΑΣΗ 3η:

- Χαρακτήρες: Ποιοι συμμετέχουν; Ας διαλέξουμε τα πρόσωπα του παραμυθιού.

Πρωταγωνιστής

Πώς τον λένε:

.....

Δώστε του μερικά χαρακτηριστικά επίθετα:

.....

Πού μένει:

.....

Τι του αρέσει συνήθως να κάνει ή πού τον βρίσκει κανείς συνήθως;

.....

Σημειώστε κάποιες φράσεις που βρήκατε στα κείμενά του και που θα τις χρησιμοποιήσετε στους διαλόγους σας

.....
.....
δευτερεύοντα πρόσωπα
.....
.....
.....
.....
.....

ΦΑΣΗ 4η:

- Υπόθεση

Σε αυτήν την ιστορία το πρόβλημα αρχίζει όταν.....
.....
.....

Ας διαλέξουμε τρόπο εξασφάλισης- επίλυσης του προβλήματος (με συμβουλή, με δοκιμασία)

Μετά από αυτό.....

Έπειτα

- Τέλος της ιστορίας:

Ας διαλέξουμε τρόπο αναμέτρησης (εξήγηση, αίνιγμα, άθλος ...)

Το πρόβλημα λύθηκε όταν.....
.....

Ας διαλέξουμε την ανταμοιβή των προσώπων (ομαλή επιστροφή στη φυσιο-λογική ζωή, γάμος, χρήματα, αξιώματα, θρόνος ...)

Η ιστορία τελειώνει, όταν.....

Αντί Επιλόγου

Η συμβουλευτική ομηλίκων⁴ βοηθάει τόσο αυτούς που δέχονται τις υπηρεσίες των ομότιμων συμβούλων όσο και τους ίδιους τους συμβούλους στην ανάπτυξη προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων.

Τα οφέλη που αποκομίζουν οι ίδιοι οι σύμβουλοι ομηλίκων από τη συμμετοχή τους, περιλαμβάνουν: μεγαλύτερη αυτόπεποίθηση και αυτό-εκτίμηση (Switzer & Simmons, Dew, Regalski & Wang, 1995), μεγαλύτερη αίσθηση ευθύνης, μεγαλύτερη εκτίμηση για τους συνανθρώπους τους, μεγαλύτερη ικανοποίηση γιατί συμβάλλουν στην καλύτερη ποιότητα ζωής του περιβάλλοντός τους, αλλά και μεγάλη ικανοποίηση, γιατί μαθαίνουν τρόπους καλύτερης διαχείρισης συγκρούσεων (Cowie & Jennifer, 2008. Stanley & McGrath, 2006), διαμεσολάβησης στις διενέξεις, αυθόρμητης αναζήτησης βοήθειας χωρίς ενδοιασμούς, όταν χρειάζεται (Bandura, Millard, Peluso & Ortman, 2000).

Όσον αφορά τους δέκτες της στήριξης αυτής, η ύπαρξη στενών σχέσεων με άτομα της ομάδας των συνομηλίκων αποτελεί μια σημαντική πηγή συναισθηματικής στήριξης που μπορεί να απομακρύνει και τις πιο σοβαρές συνέπειες του άγχους (Denis, 2003). Για παράδειγμα, η στήριξη από συνομήλικους δρα προληπτικά στην επιθετικότητα (Cowie, 1999, Cowie & Jennifer, 2008), στον σχολικό εκφοβισμό, στις εξαρτήσεις (Shiner, 1999), σε απόπειρες αυτοκτονίας, (Morrison, 1987)κ.α.

Οι διαμεσολαβητές αποκτώντας ενεργητικό ρόλο στην πρόσληψη του παραμυθιού μέσα από συγγραφικές πρακτικές δημιουργικής γραφής, εισέρχονται παιγνιωδώς στα άδυτα της συγγραφής του, αναδομώντας το και νοηματοδοτώντας το εκ νέου σαν ένα ισχυρότατο μέσο διαμεσολάβησης.

Το δικό τους παραμύθι είναι αυτό που θα το υποστηρίξουν θερμά, αφού έχει πραγματωθεί από τους ίδιους και έχει γι' αυτούς νόημα.

28 Ο ΦΟΒΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΚΑΙ Ο ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 3 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι

- Να αντιληφθούν οι μαθητές με ποιον τρόπο ο Αριστοτέλης προσέγγισε τον συναισθηματικό κόσμο της εποχής του.
- Να κατανοήσουν ότι και στον αρχαίο κόσμο η πρόκληση φόβου μέσα από την επιθετική συμπεριφορά διαμόρφωνε και καθόριζε τις σχέσεις των ανθρώπων.
- Να συσχετίσουν τις σκέψεις του Αριστοτέλη με τα σημερινά δεδομένα της επιστήμης της ψυχολογίας που αφορούν τον σχολικό εκφοβισμό.
- Να διαπιστώσουν πόσο επίκαιρες είναι οι επισημάνσεις του Αριστοτέλη γύρω από τον φόβο.

Δραστηριότητα

Ο Αριστοτέλης στο βιβλίο “Ρητορική (Λόγος περί παθών)” ασχολείται με τα συναισθήματα του φόβου και του θάρρους.

Διδάσκει τους ρήτορες της εποχής πώς να αναγνωρίζουν αυτά τα συναισθήματα, τις αιτίες που τα προκαλούν και τους συμβουλεύει πώς να υποστηρίζουν τους ανθρώπους που χρειάζονται συναισθηματική υποστήριξη.

Οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τις σκέψεις του φιλοσόφου μέσα από το επισυναπτόμενο comic (ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ).

Έχουμε ετοιμάσει σε καρτέλες, έξι ερωτήσεις κατανόησης. Στη συνέχεια οι μαθητές, αφού έχουν χωρισθεί σε ομάδες, απαντούν με κλήρωση στις παρακάτω ερωτήσεις

1. Τι είναι φόβος σύμφωνα με τον Αριστοτέλη;
2. Τι προκαλεί τον φόβο;
3. Ποιοι άνθρωποι με τη συμπεριφορά τους προκαλούν φόβο;
4. Ποιοι είναι αυτοί που είναι επιρρεπείς στο να φοβούνται;
5. Πώς αντιμετωπίζεται ο φόβος;
6. Ποιοι άνθρωποι είναι θαρραλέοι;

Ζητάμε από τις ομάδες να αποφασίσουν και να απαντήσουν εάν συμφωνούν, αν θέλουν να προσθέσουν κάτι ή αν διαφωνούν με τις απόψεις του φιλοσόφου.

Στη συνέχεια γίνεται μια μικρή αναφορά στα συναισθήματα και τη συμβολή τους στη διατήρηση ή διατάραξη της ψυχικής ζωής των ανθρώπων. Το συναίσθημα του φόβου το νιώθουν όλοι οι άνθρωποι μικροί και μεγάλοι. Μερικοί φόβοι είναι πολύ χρήσιμοι, γιατί μας προφυλάσσουν από δυσάρεστες εμπειρίες (π.χ. όταν πλησιάζουμε στην άκρη ενός γκρεμού νιώθουμε “ευτυχώς” φόβο, ο οποίος μας αποτρέπει να πλησιάσουμε περισσότερο). Πολλοί φόβοι δημιουργούνται από ανθρώπους σε συνανθρώπους τους ασκώντας κάποιας μορφής βίας στην προσπάθειά τους να αποκομίσουν κάποια κέρδη. (επίδειξη δύναμης, εντυπωσιασμός, οικονομικά και κοινωνικά οφέλη κ.τ.λ). Ο σχολικός εκφοβισμός (bullying) είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο που τελευταία απασχολεί ολοένα και περισσότερο τις σχολικές κοινότητες αλλά και όλη την κοινωνία. Το κύριο χαρακτηριστικό του είναι η εκδήλωση επιθετικών συμπεριφορών που προκαλούν πολλά αρνητικά συναισθήματα μεταξύ των οποίων και φόβο.

Δίνουμε στους μαθητές να διαβάσουν ένα κείμενο που περιγράφει τον σχολικό εκφοβισμό (bullying).

Σχολικός εκφοβισμός (bullying¹)

Σχολικός εκφοβισμός (bullying) παρατηρείται, όταν ένα παιδί ή μια ομάδα παιδιών ασκεί επιθετική συμπεριφορά ή προκαλεί σκόπιμα κακό σε ένα άλλο παιδί-θύμα. Ανάμεσα στον θύτη-θύμα υπάρχει διαφορά δύναμης και εξουσίας, η επιθετικότητα αυτή επαναλαμβάνεται και έχει χρονική διάρκεια.

Η επιθετικότητα μπορεί να είναι:

Σωματική (π.χ το παιδί χτυπά, κλωτσά, σπρώχνει)

Λεκτική (το παιδί βρίζει, χλευάζει, ταπεινώνει κ.α)

Εκφοβισμός που αφορά τις σχέσεις. (Έτσι το θύμα αποκλείεται από την ομάδα ή διαδίδονται σε βάρος του φήμες).

Η επιθετικότητα εκδηλώνεται από ένα σωματικά δυνατό, ισχυρότερο παιδί προς ένα θεωρούμενο ως ασθενέστερο και έχει στόχο να προκαλέσει φόβο, ανησυχία ή πόνο, ενώ το ισχυρότερο παιδί αντλεί από αυτήν ευχαρίστηση.

Το παιδί-θύμα δεν μπορεί εύκολα να υπερασπιστεί τον εαυτό του, γιατί είναι

μόνο του απέναντι σε περισσότερα παιδιά, είναι μικρότερο, πιο αδύναμο σωματικά, ή λιγότερο ανθεκτικό ψυχικά από το παιδί-θύτη.

Τις περισσότερες φορές η ομάδα των συνομηλίκων που παρευρίσκεται είτε δεν αντιδρά είτε συμμετέχει σε μικρότερο βαθμό στην άσκηση της βίας. Οι επιπτώσεις του σχολικού εκφοβισμού για το θύμα είναι:

Απομόνωση, κακή επίδοση, ψυχολογικά προβλήματα (π.χ. αίσθημα ντροπής), μείωση της αυτοεκτίμησης, φοβία για το σχολείο, εγκατάλειψη του σχολείου, παραμέληση της εξωτερικής εμφάνισης, χρήση ουσιών, αυτοκτονία.

Το παιδί θύμα, επειδή μόνο του είναι πολύ δύσκολο να ανατρέψει την κατάσταση, είναι καλό να μιλήσει και να ζητήσει βοήθεια από φίλους, γονείς, συγγενείς, εκπαιδευτικούς.

Ερώτημα

Διαβάζοντας το κείμενο σε ποια σημεία νομίζετε ότι συναντάμε το συναίσθημα του φόβου;

Στη συνέχεια οι μαθητές παρακολουθούν μια ταινία μικρού μήκους για τον σχολικό εκφοβισμό.

Σχολικός Εκφοβισμός-"Οι τελευταίες 5 μέρες"- Ταινία μικρού μήκους.

12ο Δημοτικό Σχολείο Νεάπολης

Ο Γιάννης μαθητής της ΣΤ΄ τάξης εδώ και πολλές μέρες είναι το μαύρο πρόβατο στην τάξη. Βιώνει βασανιστικά τις μέρες στο σχολείο, ήδη βρίσκεται στην 57η και κάθε στιγμή στο σχολείο είναι γι' αυτόν ένας εφιάλτης. Οι συμμαθητές του τον έχουν στοχοποιήσει, επειδή είναι καλός μαθητής και τον τρομοκρατούν, τον ενοχοποιούν, ασκούν σωματική και λεκτική βία επάνω του. Ο Γιάννης είναι ανήμπορος να αντιμετωπίσει την σε βάρος του κατάσταση, απομονώνεται και φαίνεται να μην υπάρχει ελπίδα σωτηρίας. Η λύση έρχεται όταν μια συμμαθήτριά του βρίσκει το θάρρος τον υπερασπίζεται και με διάλογο και ενσυναίσθηση βοηθάει τους συμμαθητές της να καταλάβουν το άδικο των πράξεών τους. Έτσι, ο Γιάννης επιστρέφει στην ομάδα της τάξης και οι σχέσεις τους αποκαθίστανται.

Παραπέμπουμε και πάλι τους μαθητές στις προηγούμενες ερωτήσεις αλλά τους ζητάμε να δώσουν τις απαντήσεις που θα έδινε ο Αριστοτέλης για να εξηγήσει τις συμπεριφορές και τα συναισθήματα που συναντάμε στην ιστορία του μικρού Γιάννη.

1. Πού συναντάμε στην ιστορία μας τον φόβο έτσι, όπως τον ορίζει ο Αριστοτέλης;
2. Τι προκαλεί τον φόβο στον Γιάννη σύμφωνα με τον Αριστοτέλη;
3. Ποιοι άνθρωποι με τη συμπεριφορά τους προκαλούν φόβο στην ιστορία μας-συμφωνείτε με τις απόψεις του Αριστοτέλη;
4. Ποιοι είναι αυτοί που είναι επιρρεπείς στον φόβο;
5. Πώς αντιμετωπίζεται ο φόβος κατά τον Αριστοτέλη-σας ικανοποιεί η απάντησή του;
6. Ποιοι άνθρωποι είναι θαρραλέοι-τι θα προσθέτατε στις απόψεις του Αριστοτέλη;

-Στη συνέχεια ζητάμε από τους μαθητές να κάνουν ένα άλμα στον χρόνο και να φαντασθούν τον Γιάννη στην περιπατητική σχολή του Αριστοτέλη να ζητάει συμβουλές από τον Αριστοτέλη για να αντιμετωπίσει τον φόβο που εισπράττει από τον σχολικό εκφοβισμό που υφίσταται στο σχολείο του.

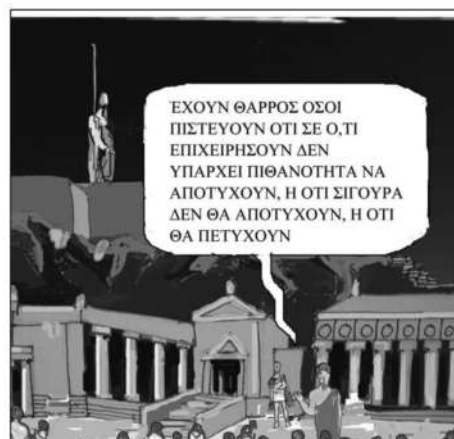
Αφού έχουν μελετήσει τα κείμενα του Αριστοτέλη και την ιστορία του Γιάννη, μπορούν να υποδυθούν και τους ρόλους τους.

Τελειώνοντας συμπληρώνουν τους διαλόγους και ζωγραφίζουν τον Γιάννη δίνοντας έμφαση στην απεικόνιση της συναισθηματικής του κατάστασης, στο επισυναπτόμενο comic. (ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ)

²<https://www.youtube.com/watch?v=9TLoQnctMdQ>

Συμπληρώστε τους διαλόγους και ζωγραφίστε τον Γιάννη φροντίζοντας να αποδώσετε τα συναισθήματά του.

29 «ΦΙΛΟΙ;»

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 3-5 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 8- 15

Στόχοι:

- Να γνωρίσουν τα είδη της φιλίας κατά τον Αριστοτέλη.
- Να έλθουν σε επαφή με γνωμικά του Αριστοτέλη για τη φιλία.
- Να αναζητήσουν παροιμίες, μύθους.
- Να γνωρίσουν ζευγάρια ιστορικών φίλων στο πέρασμα του χρόνου.
- Να μάθουν να αναζητούν πληροφορίες στο διαδίκτυο.
- Να εξοικειωθούν με διάφορα είδη του γραπτού λόγου (πεζογραφία, ποίηση).
- Να εκφραστούν δημιουργικά μέσω της δημιουργίας κόμικς, σχηματοποιημάτων.
- Να γνωρίσουν τους κινδύνους που ελλοχεύουν στις διαδικτυακές «φιλίες», να γνωρίσουν τρόπους προστασίας των προσωπικών τους δεδομένων και θωράκισής τους σε πιθανό κυβερνοεκφοβισμό (cyberbullying).

Χρήσιμες πληροφορίες:

Ο Αριστοτέλης μιλώντας για τη φιλία¹ υποστηρίζει ότι είναι ένας είδος αρετής ή συνυφασμένη με την αρετή κι ότι δεν είναι μόνο αναγκαία για τη ζωή, αλλά είναι και αυτή καθαυτή καλό πράγμα. Δεν αγαπάμε οτιδήποτε, αλλά μόνο εκείνο που αξίζει την αγάπη μας. Αυτό είναι το καλό ή το ευχάριστο ή το χρήσιμο. Σύμφωνα μ' αυτή τη θέση διακρίνει τρία είδη φιλίας:

1. Τη φιλία για την **ωφέλεια** (διά το χρήσιμον)
2. Τη φιλία για την **ευχαρίστηση** (διά την ηδονήν)
3. Τη **τέλεια** φιλία (τελεία φιλία)

Εκείνοι που αγαπιούνται αμοιβαία, επειδή αποβλέπουν σε ωφέλειες, δεν

¹Αριστοτέλης, Άπαντα, Ηθικά Νικομάχεια 3, τ. 9, εκδ. Κάκτος, Αθήνα, 1992 (Αρχαία ελληνική γραμματεία, «Οι Έλληνες»

αγαπιούνται πραγματικά οι ίδιοι, αλλά στον βαθμό που προκύπτει από τη φιλία τους κάποιο αμοιβαίο καλό. Ενδιαφέρονται μόνο για το δικό τους καλό. Έτσι αγαπιούνται κι εκείνοι που αποβλέπουν στην ηδονή, διότι δεν αγαπούν τους εύθυμους ανθρώπους για κάποια τους ιδιότητα, αλλά επειδή τους ευχαριστούν. Ενδιαφέρονται μόνο για την ηδονή και όχι για το ποιόν αυτού που αγαπούν.

Επομένως, οι φιλίες που έχουν αυτόν τον χαρακτήρα διαλύονται εύκολα, καθώς οι άνθρωποι στους οποίους στηρίζονται δεν παραμένουν αμετάβλητοι, διότι αν αυτοί δεν είναι πια ευχάριστοι ή χρήσιμοι, παύουν ν' αγαπούν ο ένας τον άλλον.

Τέλεια φιλία, αντίθετα είναι η φιλία μεταξύ καλών και όμοιων ως προς την αρετή ανθρώπων, διότι επιθυμούν το καλό ο ένας του άλλου ως καλοί άνθρωποι. Η φιλία αυτών των ανθρώπων παραμένει όσο αυτοί παραμένουν ενάρετοι, η **αρετή**, όμως, είναι κάτι μόνιμο. Οι καλοί άνθρωποι είναι και απόλυτα καλοί και ωφέλιμοι και ευχάριστοι. Η φιλία, λοιπόν, αυτού του είδους είναι φυσικά **σταθερή**, διότι απαντώνται σ' αυτήν όλα τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν και πρέπει να υπάρχουν στους φίλους. Μια τέλεια φιλία, ωστόσο, απαιτεί χρόνο και εξοικείωση.

Στην τέλεια φιλία ο καθένας από τους δύο φίλους προσφέρει στον άλλον τις ίδιες ή παρόμοιες ευεργεσίες. Μεταξύ αυτών των φίλων υπάρχει αμοιβαία εμπιστοσύνη και δεν είναι δυνατόν ποτέ να αδικήσει ο ένας τον άλλον. Συμπερασματικά, καταλήγει ότι μόνο οι καλοί άνθρωποι είναι πραγματικά φίλοι λόγω του ίδιου τους του εαυτού, διότι οι κακοί δεν αισθάνονται αμοιβαία χαρά αν δεν υπάρχει αμοιβαία ωφέλεια. Οι καλοί επομένως άνθρωποι είναι με απόλυτο τρόπο φίλοι, ενώ οι άλλοι είναι κατά τύχη και λόγω κάποιας ομοιότητας με τους πρώτους.

Δραστηριότητα 1: γνωμικά/παροιμίες για τη φιλία

- Να αναζητήσουν **γνωμικά /παροιμίες** σχετικά με τη φιλία.

Π.χ. Γνωμικά Αριστοτέλη σχετικά με τη φιλία:

- “Φιλία εστί μία ψυχή εν δυσί σώμασιν ενοικουμένη”.
(Η φιλία είναι μια ψυχή που κατοικεί σε δύο σώματα).
- “Ουδείς φίλος ώ πολλοί φίλοι”.
(Όπου υπάρχουν πολλοί φίλοι, δεν υπάρχει κανένας φίλος).
- “Φίλος είναι αυτός που χαίρεται με τα καλά και λυπάται με τα δυσάρεστα που συμβαίνουν στον φίλο του - κι αυτό όχι για κανένα άλλον λόγο παρά μόνο για χάρη εκείνου”.

Π.χ. **Παροιμίες** σχετικές με τη φιλία

(άμεση ή έμμεση αναφορά, αληθινή ή ψεύτικη φιλία):

- Δείξε μου τον φίλο σου να σου πω ποιος είσαι.
- Ο καλός ο φίλος στην ανάγκη φαίνεται.
- Αγάπα τον φίλο σου με τα ελαττώματά του.
- Άμα έχεις τέτοιους φίλους, τι τους θέλεις τους εχθρούς.
- Βρήκε ο Φίλιππος τον Ναθαναήλ κ.ά.
- Σε φίλο μην εμπιστευτείς ποτέ το μυστικό σου, φίλος στον φίλο θα το πει κι είναι κακό δικό σου.
- Αγάπα τον φίλο σου με τα ελαττώματά του.
- Αδειανό βαρέλι, φίλο δεν πιάνει.
- Αν δεν έχεις φίλο, είσαι μ' ένα χέρι.
- Αυτός που έπαψε να είναι φίλος, ποτέ του δεν υπήρξε τέτοιος.
- Έξω από μένα κι ας είναι και στον φίλο μου.
- Οι καλοί λογαριασμοί κάνουν τους καλούς φίλους.
- Οι καβγάδες των φίλων, είναι η χαρά των εχθρών.
- Όποιος έχει φίλο εκλεκτό, έχει μεγάλο θησαυρό κ.ά.

• Ασκήσεις δημιουργικής γραφής

Αφού συζητήσουμε για την ερμηνεία των παραπάνω παροιμιών/γλωσσικών δίνουμε τις εξής ασκήσεις:

- 1) Να γράψετε μια μικρή ιστορία που να αρχίζει με τη φράση «Αγάπα τον φίλο σου με τα ελαττώματά του».
- 2) Να γράψετε μια μικρή ιστορία που να περιλαμβάνει τη φράση «Βρήκε ο Φίλιππος τον Ναθαναήλ».
- 3) Να γράψετε μια μικρή ιστορία που να τελειώνει με τη φράση «Άμα έχεις τέτοιους φίλους, τι τους θέλεις τους εχθρούς».
- 4) Να γράψετε έναν διάλογο με τίτλο «Δείξε μου τον φίλο σου να σου πω ποιος είσαι».
- 5) Να γράψετε έναν διάλογο όπου δύο άτομα θα επιχειρηματολογούν γύρω από το αν υπάρχει ή όχι αληθινή φιλία σήμερα. Ο διάλογός τους μπορεί να περιλαμβάνει κάποιες από τις παραπάνω παροιμίες για να στηρίζουν τα επιχειρήματά τους, π.χ. «Ο καλός ο φίλος στην ανάγκη φαίνεται» κ.ά.
- 6) Να συνθέσουν έναν μύθο με αφορμή μια από τις σχετικές με τη φιλία παροιμίες.

Δραστηριότητα 2: η φιλία στους μύθους

Ο μύθος είναι «λόγος ψευδής, εικονίζων αλήθειαν». Πρόκειται για μια σύντομη αλληγορική διήγηση που αφορά ένα περιστατικό, το οποίο καταλήγει σ' ένα σαφές ηθικό δίδαγμα².

- Να αναζητήσουν μύθους³ (Αίσωπος⁴, Λα Φονταίν⁵) σχετικούς με τη φιλία (αληθινή ή ψεύτικη). Η έρευνα θα γίνει από μικρές ομάδες παιδιών.

Αφού βρουν κάποιους μύθους γίνεται συζήτηση /διαπραγμάτευση του περιεχομένου του μύθου.

Τον κατατάσσουν σε ένα από τα τρία είδη φιλίας που αναφέρει ο Αριστοτέλης αν είναι δυνατόν.

Γράφουν το ηθικό δίδαγμα του μύθου (επιμύθιο).

• Ασκήσεις δημιουργικής γραφής

Προτείνουμε:

- 1) Να δώσουν άλλον τίτλο στον μύθο.
- 2) Να αλλάξουν τους χαρακτήρες της ιστορίας (αντιστροφή ρόλων) ή να αλλάξουν τους χαρακτήρες⁶ βρίσκοντας αντίστοιχα ζώα με ίδια χαρακτηριστικά).
- 3) Να τροποποιήσουν την πλοκή: κρατώντας τους χαρακτήρες, τροποποιούμε την πλοκή φτάνοντας όμως στο ίδιο ηθικό δίδαγμα.
- 4) Να αλλάξουν το τέλος του μύθου και το επιμύθιο.
- 5) Να μετατρέψουν το κείμενο σε λεζάντες για κόμικς⁷.
- 6) Να μετατρέψουν το κείμενο σε διάλογο.
- 7) Να μετατρέψουν τον μύθο σε θεατρικό κείμενο και να τον παίξουν.
- 8) Να παρουσιάσουν τον μύθο σε διαφορετική μορφή: ποίημα⁸, τηλεγράφημα⁹ κλπ.
- 9) Παίρνοντας ως βασικό στοιχείο του μύθου το επιμύθιό του, να οδηγηθούν σε παροιμίες.
- 10) Τη σύμψηρση μύθων: Χρησιμοποιώντας δύο μύθους με κοινό τόπο (π.χ. οδοιπόροι), κάνουμε τον ένα προέκταση του άλλου ή τους συμφύρουμε χωρίς να παραβλέπουμε το επιμύθιο.
- 11) Αλλάζουμε το ύφος¹⁰ ενός μύθου. (Βλ. Ρεϊμόν Κενώ, Ασκήσεις ύφους, π.χ. Μάγκικο, Ανακριτικό, Θεατρικό, Κρυπτογραφικό, Φτωχό κ.ά.)

Δραστηριότητα 4: ζευγάρια ιστορικών φίλων

- Να αναζητήσουν ζευγάρια διάσημων φίλων (τέλεια φιλία)¹¹ από την ιστορία, τη μυθολογία, τα ομηρικά έπη, τη θρησκεία κλπ.

Π.χ. Αχιλλέας - Πάτροκλος¹², Αλέξανδρος - Ηφαιστίωνας¹³, Θησέας και Πει-

²Μίμη Σουλιώτη, Δημιουργική Γραφή, Οδηγίες πλεύσεως, Υπουργείο Παιδείας και πολιτισμού Κύπρου, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2012, <https://goo.gl/MzCQo0>

³Μύθοι διδακτικοί: Είναι εκείνοι που χρησιμοποιούν τα ζώα σε χαρακτηριστικές εκδηλώσεις τους, για να στηλιτεύσουν ή να σατιρίσουν ανθρώπινες κακίες κι αδυναμίες με σκοπό την διδασχά. <http://83.212.168.214/jspui/bitstream/123456789/564/1/EA259.PDF>

⁴Λιοντάρι και δελφίνι (Λέων και δελφίς), Πεζοπόροι και αρκούδα ή Οι δύο φίλοι κι η αρκούδα (Οδοιπόροι και άρκτος), Οδοιπόροι (και τσεκούρι), Ο λαγός με τους πολλούς φίλους, Ο γιδοβοσκός και τα γίδια, Η αλεπού και η κότα.

⁵Οι λύκοι και τα πρόβατα, Ο πίθηκος και το δελφίνι, Jean de la Fontaine, Μύθοι, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998

⁶Μίμη Σουλιώτη, Δημιουργική Γραφή, Οδηγίες πλεύσεως, Υπουργείο Παιδείας και πολιτισμού Κύπρου, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2012, <https://goo.gl/MzCQo0>

⁷Μ.Σουλιώτη, Μου αφήνεις πενήντα δραχμές για τσιγάρα;, εκδ. Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, 2009

⁸(λαγός - χελώνα) Μια φορά κι έναν καιρό ήτανε ένας λαγός γρήγορος σαν κεραυνός, μες το δάσος ζωηρός. Μια ημέρα λαμπερή μια χελώνα συναντάει, σε αγώνα την καλεί και σε χάνα ξεσπάει.

⁹Αγών ταχύτητας λαγού χελώνας. Λαγός αλαζών, χελώνα σεμνή. Λαγός στον ύπνο, χελώνα προχωρεί. Σκορ 0-1.

¹⁰Βλ. Ρεϊμόν Κενώ, Ασκήσεις ύφους (Raymond Queneau, Exercises in Style, 1947), μτφ. Αχιλλέα Κυριακίδη, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα, 1984, <https://goo.gl/2dPBkY> Μίμη Σουλιώτη, Δημιουργική Γραφή, Οδηγίες πλεύσεως, Υπουργείο Παιδείας και πολιτισμού Κύπρου, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2012, <https://goo.gl/MzCQo0>, (σελ.150)

¹¹Δ. Ντούσας, Απλά μαθήματα φιλοσοφίας για παιδιά, εκδ. Μένανδρος, Αθήνα, 2016.

¹²<https://goo.gl/iBB44T>

¹³ <https://goo.gl/iBB44T>

¹⁴<https://goo.gl/ntnyjH>

¹⁵<https://goo.gl/EdWFyi>

¹⁶<https://goo.gl/5LpLsv>
Βλ. επίσης
<https://goo.gl/180NwF>

¹⁷<https://goo.gl/Qm2KvR>

¹⁸<https://goo.gl/Qm2KvR>

¹⁹<https://goo.gl/iBB44T>

²⁰http://amfipolinews.blogspot.gr/2015/10/blog-post_367.html

²¹<https://goo.gl/180NwF>

²²<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-B110/244/1806,5795/>

²³Μάνος Κοντολέων - Πόλυ Μηλιώρη, *Η Β' Γυμνασίου πάει διακοπές*, εκδ. Πατάκη, 1999

²⁴<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A107/391/2590,21871/>

²⁵Βλ. Νεοελληνική Γλώσσα Β' Γυμνασίου, Ενότητα 3: Η φιλία
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-B110/244/1806,5795/>

ρίθους¹⁴, Ηρακλής - Ιόλαος¹⁵, Δάμων - Φιντίας¹⁶, Ορέστης - Πυλάδης¹⁷, Επαμεινώνδας - Πελοπίδας¹⁸, Φίλιππος - Ναθαναήλ, Μέγας Βασίλειος- Γρηγόριος Θεολόγος, Δαβίδ - Ιωνάθαν, κ.ά.

- Να βρουν περιστατικά της ζωής τους (από αγγεία, πηγές, τοιχογραφίες κλπ.) που αναδεικνύουν την αληθινή φιλία τους.

Ασκήσεις δημιουργικής γραφής:

- Να γράψουν έναν *διάλογο* μεταξύ των δύο φίλων με αφορμή ένα περιστατικό της ζωής τους.

Με αφορμή μία εικόνα¹⁹ από παράσταση αγγείου μπορούν να συνθέσουν έναν διάλογο για το περιστατικό που απεικονίζεται. Π.χ.

	
Ο Αχιλλέας φροντίζει το πληγωμένο χέρι του Πάτροκλου.	Ο Ηρακλής και το ελάφι της Άρτεμις
	
Ηφαιστίωνας - Αλέξανδρος σε κυνήγι ²⁰	Ο Πειρίθους και ο Θησέας αντιμετωπίζουν τον Κένταυρο που προσπαθεί να αρπάξει την Ιπποδάμεια ²¹

2) «**Η σαλάτα της φιλίας**»: να γράψουν μια μικρή ιστορία στην οποία να εμπλέκονται δύο ζευγάρια φίλων, π.χ. Αχιλλέας - Πάτροκλος, Αλέξανδρος - Ηφαιστίωνας

- Τι θα έλεγε ο ένας στον άλλο αν συνυπήρχαν χρονικά, π.χ. τι θα έλεγε ο Αλέξανδρος στον Αχιλλέα αν τον συναντούσε; (από την *Ιστορία της Δ' δημοτικού* οι μαθητές γνωρίζουν ότι ο Αλέξανδρος θαύμαζε τον Αχιλλέα, τον είχε ως πρότυπο κι ήθελε να του μοιάσει, επισκέφτηκε τον τάφο του στην Τροία για να τον προσκυνήσει προτού ξεκινήσει την εκστρατεία του για την κατάκτηση της Ασίας).
- Να φτιάξουν ένα **κόμικ** για ένα από τα διάσημα ζευγάρια φίλων (με αφορμή έναν πίνακα, μια τοιχογραφία, μια παράσταση σ' ένα αγγείο) Βλ. «Είμαστε εξόριστοι παρέα²²» (R.Goscinnny -A.Uderzo, Ο Αστερίξ και η χύτρα, μτφρ. Ι. Μαραντέι, εκδ. ΜΑΜΟΥΘΚΟΜΙΞ,1995)

3) Να ετοιμάσουν μια **εκδήλωση-αφιέρωμα** στη φιλία μέσα από τα παραδείγματα επιστήθιων φίλων από τη μυθολογία (π.χ. Δάμων και Φιντίας), από τα ομηρικά έπη (π.χ. Αχιλλέας και Πάτροκλος) και από τη νεοελληνική λογοτεχνία. Μπορούν να πλαισιώσουν την εκδήλωση με τραγούδια και ειδικαστικό υλικό που να αναφέρονται σε φιλίες και νεανικές συντροφιές²⁴.

Δραστηριότητα 5: Η φιλία στη Λογοτεχνία²⁵

- Να αναζητήσουν τίτλους λογοτεχνικών βιβλίων με θέμα τη φιλία
- *Φιλία σε τέσσερις ρόδες*, Αγγελική Βαρελά
- *Φιλενάδα φουντουκιά μου*, Αγγελική Βαρελά
- *Η Β' Γυμνασίου πάει διακοπές*, Μάνος Κοντολέων - Πόλυ Μηλιώρη

- Ο Μικρός Πρίγκιπας, Αντουάν Ντε Σαιντ Εξυπερύ (διάλογος με την αλεπού²⁶)
- Ο Μεγάλος Φιλικός Γίγαντας (ΜΦΓ), Ρόαλντ Νταλ
- Ο πιστός φίλος, Όσκαρ Ουάιλντ²⁷ κ.ά.

²⁶<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-B110/244/1806,5795/>

²⁷<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A107/391/2590,21871/>

²⁸<https://goo.gl/G8T0io>

²⁹Βλ. Μίμη Σουλιώτη, Δημιουργική Γραφή, Οδηγίες πλεύσεως, Υπουργείο Παιδείας και πολιτισμού Κύπρου, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2012 <https://goo.gl/MzCQo0>

³⁰Βλ. Μίμη Σουλιώτη, Δημιουργική Γραφή, Οδηγίες πλεύσεως, Υπουργείο Παιδείας και πολιτισμού Κύπρου, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2012

Δραστηριότητα 6: Η φιλία στην Ποίηση

- Να αναζητήσουν ποιήματα που αναφέρονται στη φιλία
Π.χ. Χόρχε Λουίς Μπόρχες, «Ποίημα στους φίλους»²⁸

Μπορούν:

- Να γράψουν την «απάντηση» στο ποίημα του Μπόρχες υποδυόμενοι τον φίλο στον οποίο απευθύνεται ο Μπόρχες. Του στέλνει γράμμα μετά από πολλά χρόνια και γράφει: αν τον βοήθησαν τα λόγια του ποιητή στη ζωή του, αν εφάρμοσε τις συμβουλές και τις προτροπές του, αν διαψεύστηκε ο ποιητής, τι πήγε στραβά κλπ.
- Να προσθέσουν σε κάθε στροφή μια καινούρια ως «αντίλογο» στα λόγια του ποιητή. Συμφωνούν μαζί του; Έχουν αντιρρήσεις; Είναι εφαρμόσιμες οι συμβουλές του ποιητή; Πώς νιώθουν γι' αυτά που ακούν;
- Να χρησιμοποιήσουν κάθε στροφή ως βάση (τίτλος, αρχή, μέση ή τέλος) για να συνθέσουν μια ιστορία. Μπορεί να έχει ή όχι σχέση με το αρχικό περιεχόμενο του ποιήματος.

Π.χ. Δεν ήσουν πρώτος ούτε τελευταίος στη λίστα.

Δεν ήσουν το νούμερο ένα ούτε το τελευταίο. (9η στροφή)

- Να συνθέσουν δικά τους ποιήματα²⁹ για τη φιλία, όπως:

1) Χαϊκού π.χ.

Χαρές και λύπες
Μαζί σου μοιράζεται
Τέλειος φίλος

2) Καλλιγραφήματα / Σχηματοποιημένα (Concrete Poems)

Από το βιβλίο
«Γλώσσα και Τέχνη»,
Σ. Γρόσδος, Ε. Ντάγιου

Υποδειγματικά καλλιγραφήματα έχουν κάμει ο Guillaume Apollinaire και ο Γιώργος Σεφέρης³⁰.

- Δίνουμε στους μαθητές ένα σχήμα και ζητούμε να γράψουν το ποίημά τους πάνω στο περίγραμμα, είτε να γεμίσουν το σχήμα με τις λέξεις του ποιήματος.

³¹Βλ. Λίμερικ του Σεφέρη (Ποιήματα με ζωγραφιές σε μικρά παιδιά)

- Μπορούν να ζωγραφίσουν αδέσμευτα και να συνδυάσουν το σχήμα με τον λόγο όπως επιθυμούν.
 - Μπορούν ακόμη να μεταφέρουν ήδη υπάρχοντα κείμενά τους σε καινούριο χαρτί, προσδίδοντάς τους έτσι και την εικαστική διάσταση.
 - Με τη βοήθεια του Η/Υ οι μαθητές φτιάχνουν τα δικά τους σχηματοποιήματα στο πρόγραμμα <http://www.tagxedo.com/>
- Εισάγουν τις λέξεις του ποιήματός τους και διαλέγουν το σχήμα που θέλουν να γεμίσουν. Εκτυπώνουν το σχέδιό τους.

Αρχική σελίδα:

3) Λίμερικ³¹

Ο πρώτος στίχος παρουσιάζει τον ήρωα και πιθανόν κάποιο τοπωνύμιο, ο δεύτερος μια ιδιότητα του ήρωα, κάποιο χαρακτηριστικό, κάποιο ιδιαίτερο αντικείμενο που κατέχει, ο τρίτος εμφανίζει μια δραστηριότητα και μια αίσθηση πλοκής. Ο τέταρτος συχνά παρουσιάζει τις αντιδράσεις των άλλων ή κάποια ενέργεια του ήρωα, και κλείνει με κάποιο εκκεντρικό επίθετο για τον ήρωα ή με μια ελαφριά παραλλαγή του πρώτου στίχου, προσδίδοντας μίαν εντύπωση ανακύκλωσης.

Βασικά χαρακτηριστικά: • πεντάστιχα ποιήματα • ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία • πέμπτος στίχος: επανάληψη του πρώτου • τοπωνύμιο • εικονοποιία • φαντασία, πρωτοτυπία • χιούμορ, σάτιρα • στοιχείο του παραλόγου Π.χ.

Ένας γέρος απ' τις Πρέσπες
είχε καβούρια μες στις τσέπες
έκανε βουνά το χρήμα,
φίλο δεν είχε ούτε για δείγμα,
αυτός ο φιλάργυρος γέρος απ' τις Πρέσπες.

4) Μαντινάδες

Το είδος αυτού του λαϊκού τραγουδιστού στικουργήματος παραπέμπει στην Κρήτη.

Πρόκειται για δείγμα νησιωτικής έκφρασης, δίστιχο, με στίχους συνήθως δεκαπεντασύλλαβους και με ομοιοκαταληξία.

Π.χ.

Ο φίλος ο αληθινός γελά με τη χαρά σου,
λυπάται με τη λύπη σου, κλαίει στη συμφορά σου.

5) Ακροστιχίδες (Βλ. Τζιάνι Ροντάρι)

Η ακροστιχίδα αποτελεί ένα εύκολο και παιγνιώδες μέσο γνωριμίας με τους μαθητές. Η ακροστιχίδα δημιουργείται, όταν το πρώτο γράμμα κάθε στίχου, αν διαβαστεί κάθετα, συνδιαμορφώνει με τα προηγούμενα και τα επόμενα μία λέξη ή μία φράση, ανάλογα με την έκταση του ποιήματος. Συνήθως αυτή η λέξη που θα προκύψει κατά την κάθετη ανάγνωση έχει κάποια συνάφεια νοηματική με τα υπόλοιπα, χωρίς όμως αυτό απαραίτητο για τις ανάγκες της σχολικής τάξης.

- Ζητούμε από τα παιδιά να γράψουν την ακροστιχίδα της **φιλίας** ή του **φίλου**.

Η ακροστιχίδα **δεν έχει τίτλο**, γιατί η λέξη που προβάλλεται κάθετα αποτελεί ουσιαστικά και τον ιδιότυπο τίτλο της.

Π.χ.	Φ.....	Φ.....
Πέντε	Ι.....	Ι.....
Ελέφαντες	Λ.....	Λ.....
Τρώνε	Ι.....	Ο.....
Ρίζες	Α.....	Σ.....
Ακακίας (Gianni Rodari)		

- Με τις λέξεις της ακροστιχίδας μπορεί να συνθέσουν μια **πρωτότυπη ιστορία** με θέμα τη φιλία ή τους ψεύτικους φίλους και να δώσουν ένα **τίτλο**.
- Μπορούν να παίξουν διάφορα **λεκτικά παιχνίδια**³² με τις πέντε λέξεις που έφτιαξαν.
- Εφόσον δυσκολεύονται, μπορούν να φτιάξουν **μία πρόταση** που να ξεκινά με κάθε ένα από τα γράμματα της λέξης «φιλία» ή «φίλος».

Δραστηριότητα 7: γλωσσικές ασκήσεις με θέμα τη φιλία

- Να σχηματίσουν όσες περισσότερες σύνθετες λέξεις μπορούν με α' συνθετικό τη λέξη «φίλος» και³³ αντίθετες.
- Μπορεί να δοθεί και ως άσκηση δημιουργικής γραφής (χρόνος 10 λεπτά)
Π.χ. φιλόξενος - αφιλόξενος, φιλότιμος - αφιλότιμος, φιλοκερδής - αφιλοκερδής, φιλοτελιστής, φιλόζωος, φιλάργυρος, φιλάρεσκος, φιλόπατρις, φιλέλληνας, φιλόδοξος, μουσικόφιλος, θεατρόφιλος, παλιόφιλος, υδρόφιλος, βιβλιόφιλος, κινηματογραφόφιλος, κλπ.
- Μπορούν να συνδυάσουν λέξεις κι απ' τις τρεις κατηγορίες και να φτιάξουν **μία ιστορία**, όπου θα παρουσιάζονται δύο διαφορετικοί χαρακτήρες, π.χ. Ο φιλάργυρος και ο αφιλοκερδής, Ο βιβλιόφιλος και ο παλιόφιλος. Μπορούν επίσης να φτιάξουν έναν **διάλογο** με πρωταγωνιστές τους δύο αυτούς χαρακτήρες. Για ενεργοποίηση της φαντασίας προτείνουμε την τεχνική «**Διάλογος της αλφαβήτας**»: Τα λόγια του πρώτου χαρακτήρα ξεκινούν με το - **Α** -, ο δεύτερος χαρακτήρας απαντάει ξεκινώντας την πρόταση με λέξη που αρχίζει από - **Β** - κ.ο.κ.

Π.χ.

- Αν ήξερες τι πάει να πει αληθινή φιλία, δε θα φερόσουν έτσι!
- Βέβαια, μιλάς κι εσύ που στα δύσκολα είσαι πάντα απών.
- Γιατί το λες αυτό; Πού ακριβώς αναφέρεσαι;
- Δε θυμάσαι τίποτα λοιπόν; Τόσο εύκολα ξεχνάς;

- Η στιχομυθία συνεχίζεται κατά τον ίδιο τρόπο. Στην παρουσίαση των διαφορετικών διαλόγων που θα προκύψουν, μπορούμε να μπερδέψουμε τους διαλόγους και να προκύψει ένα χιουμοριστικό αποτέλεσμα, π.χ. να διαβάζει ο ένας την πρόταση που ξεκινά από το Α και να συνεχίζει ένας άλλος

³²Βλ. «Πέτρα στη λίμνη» (Γραμματική της φαντασίας, Τζιάνι Ροντάρι, Αθήνα, εκδ. Μεταίχμιο, 2003)

³³Βλ. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-B110/244/1806,5798/>

³⁴<https://goo.gl/EthsiV>

³⁵<https://goo.gl/bbNUv8>

³⁶<https://www.youtube.com/watch?v=KpegZtHzvkw>

με την πρόταση που ξεκινά από Β (από διαφορετικό διάλογο) μέχρι να τελειώσουν όλα τα γράμματα.

Δραστηριότητα 8: Ο αριθμός των φίλων / Διαδικτυακοί «φίλοι»

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη «δεν είναι δυνατόν να έχουμε πολλούς φίλους με την έννοια της αληθινής φιλίας».

Με αφορμή την άποψη αυτή προκαλούμε συζήτηση σχετικά με τους διαδικτυακούς «φίλους» στις ομάδες κοινωνικής δικτύωσης (Facebook, twitter κλπ.). Ζητήματα που θα συζητηθούν είναι:

- **Με ποιο κριτήριο επιλέγω «φίλους» στις ομάδες αυτές; Ο αριθμός των φίλων.**
- **Τι πρέπει να προσέχω;**
- **Τι είναι ο ηλεκτρονικός/διαδικτυακός εκφοβισμός; (cyberbullying)**

Μία χρήσιμη ιστοσελίδα για την ενημέρωση γύρω από θέματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού είναι η σελίδα <http://www.tabby.eu/>

Περιέχει χρήσιμα βίντεο, για τη σωστή διαχείριση των αιτημάτων φιλίας και γενικά για την αντιμετώπιση διαδικτυακών κινδύνων, παιχνίδια προσομοίωσης πραγματικών καταστάσεων, π.χ.

- Βίντεο: «**Οποιοσδήποτε μπορεί να παραστήσει τον οποιονδήποτε**³⁴»

(Ο στόχος αυτού του βίντεο είναι να γίνει κατανοητό από τα παιδιά η ανάγκη προστασίας της ιδιωτικότητας και του απορρήτου στο Διαδίκτυο, ιδιαίτερα στους χώρους κοινωνικής δικτύωσης, να μην αποδέχονται αιτήσεις φιλίας από κάποιον που δεν γνωρίζουν ή από κάποιον για του οποίου την πραγματική ταυτότητα δεν είναι βέβαιοι, λόγω της ανωνυμίας που παρέχεται μέσω των νέων τεχνολογιών, η οποία επιτρέπει στον οποιονδήποτε να μπορεί να παραστήσει τον οποιονδήποτε.)

Η ιστορία: Η Μάγδα, ο κεντρικός χαρακτήρας, Βρίσκει στο Facebook ένα αίτημα φιλίας από κάποιον τον οποίο δεν γνωρίζει...

TABBY PLAYS

- Το βιντεοπαιχνίδι **Tabby Plays**³⁵ είναι ένα εικονικό περιβάλλον το οποίο προσομοιάζει τη ζωή ενός μαθητή ή μιας μαθήτριας. Στο παιχνίδι μπορεί κανείς να αλληλεπιδρά σε πραγματικό χρόνο με άλλους παίκτες, χρησιμοποιώντας ένα κοινωνικό δίκτυο από το κινητό του/της τηλέφωνο, όπως ακριβώς και στην πραγματική ζωή.

- **Πώς μπορώ να προστατευτώ;**

«**Χρήσιμα βίντεο:** «*Η Κοκκινοσκουφίτσα στο διαδίκτυο*³⁶»

Το γνωστό παραμύθι της κοκκινοσκουφίτσας διαδραματίζεται στο δάσος του διαδικτύου. Ο κακός λύκος κρύβεται πίσω από την ανωνυμία του και προσπαθεί να παγιδεύσει την αθώα κοκκινοσκουφίτσα!

- Στη δραστηριότητα αυτή μπορεί να ενταχθεί και κάποιο παιχνίδι ρόλων, το οποίο θα δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να συμμετέχουν ενεργά να δώσουν τις δικές τους λύσεις ή να προβλέψουν την εξέλιξη της ιστορίας.
- Θα ακολουθήσει συζήτηση/αναστοχασμός για την αποτελεσματικότητα κάθε λύσης.

30 Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ... ΑΡΕΤΗ ΤΗΣ ΦΙΛΙΑΣ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	Γραπτός λόγος
Διάρκεια: 3 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 8-12

Στόχοι:

- Να αποκτήσουν πρόσθετες πληροφορίες για τη ζωή του Αριστοτέλη.
- Να αποκτήσουν δεξιότητες χρήσης των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας.
- Να κάνουν συνειρμούς ανάμεσα στην εποχή του Αριστοτέλη και τη σημερινή εποχή και ανάμεσα στη ζωή του Αριστοτέλη και τη δική τους ζωή.
- Να προσεγγίσουν την έννοια της φιλίας μέσα από τον Αριστοτέλη αλλά και διαχρονικά.

Χρήσιμες πληροφορίες:

Μορφές φιλίας κατά τον Αριστοτέλη

Η φιλία, σε όλες τις μορφές της, αποτελεί ουσιαστικό μέρος της καθημερινής μας ζωής. Απολαμβάνουμε τη συντροφιά των φίλων μας και οικτίζουμε αυτούς που δεν έχουν φίλους. Στενοχωριόμαστε, όταν οι φίλοι μας μας απογοητεύουν και θυμώνουμε μαζί τους, ενώ είμαστε χαρούμενοι, όταν εκείνοι μας συμπαραστέκονται και εκπληρώνουν τις προσδοκίες που έχουμε γι' αυτούς. Κοινωνικά όντα, όπως είμαστε από τη φύση μας, έχουμε ανάγκη τους άλλους ανθρώπους, μαθαίνουμε από μικρή ηλικία να επικοινωνούμε με τους άλλους και να έχουμε σωματική και πνευματική επαφή μαζί τους. Συνηθίζουμε να περνάμε το χρόνο μας με τους φίλους μας και αποφεύγουμε τη συ-

ναναστροφή των εχθρών μας. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Αριστοτέλης στα Πολιτικά (1295b 23-25), «ή γάρ κοινωνία φιλικόν οὐδέ γάρ ὁδοῦ βούλονται κοινωνεῖν τοῖς ἐχθροῖς». Επιπλέον, όσοι είναι ἀφιλοὶ ἢ δε διαθέτουν κοινωνικές δεξιότητες θεωρούνται συνήθως ὅτι αποκλίνουν ἀπὸ τους κανόνες συμπεριφοράς.

Κατὰ τον Αριστοτέλη, ἡ φιλία εἶναι ἀρετὴ ἢ προϋποθέτει τὴν ἀρετὴ.

Τα χαρακτηριστικά τῆς φιλίας ἐπεκτείνονται καὶ πρὸς τους ἄλλους ἀνθρώπους καὶ, ὅπως ἀναφέρει, ὅλες οἱ παροιμίες συμφωνοῦν σ' αὐτό, ὅπως π.χ. «μία ψυχὴ», «ὅλα τῶν φίλων κοινά», «φιλία θὰ πει ἰσότητα», «κοντινότερο ἀπὸ τὴν κνήμη εἶναι τὸ γόνατο», «σαν πάνε δυο μαζί», «ο ὅμοιος τὸν ὅμοιο», «ο κολιός με τὸν κολιό», «ἡ καλιακούδα στὴν καλιακούδα». Στὰ Ἠθικά Νικομάχεια ὁ Αριστοτέλης ξεκινά τὴ συζήτησή του ἀναφορικά με τὴ φιλία τονίζοντας πὼς «ἡ φιλία εἶναι ἀρετὴ ἢ υπονοεῖ τὴν ἀρετὴ» καὶ πὼς «εἶναι ἐντελὼς ἀπαραίτητη γιὰ τὴ ζωὴ»:

Γιὰ τον Αριστοτέλη, ἡ φιλία σὲ γενικὲς γραμμὲς σαφῶς ἐμπεριέχει τουλάχιστον δύο σημαντικὰ συστατικὰ χαρακτηριστικά: **στοργή** καὶ ἓνα **ἀλτρουιστικό ἐνδιαφέρον** γιὰ τὸ καλὸ τοῦ φίλου.

Ελένη Γ. Λεοντσίνη δ.φ.,

διδάσκουσα Παν/μίων Αθηνῶν καὶ Πελοποννήσου

Δραστηριότητα

Προβάλλουμε τὰ ἀποφθέγματα τοῦ Αριστοτέλη γιὰ τὴ φιλία¹ στὴν οθόνη προβολῆς (ἢ τὰ γράφουμε στὸν πίνακα) καὶ δίνουμε ἔτσι τὸ ἐρέθισμα γιὰ νὰ «ανοίξει» τὸ θέμα με τὸ ὁποῖο θὰ ἀσχοληθοῦμε.

Οἱ μαθητές προσπαθοῦν νὰ ορίσουν τὴ φιλία ὅπως τὴ φαντάζονται καὶ γράφουνε στὸν πίνακα (καταιγισμὸς ἰδεῶν) τι τοὺς ἐρχεται στὸ μυαλό στὸ ἀκουσμα τῆς λέξης «φιλία». Αναζητοῦμε τὸν ὀρισμὸ τῆς φιλίας στὴν «Πύλη γιὰ τὴν ἐλληνικὴ Γλῶσσα».

[Λεξικό Τραντοφυλλίδη]
φιλία η [fília] Q25 : **α.** η στενή κοινωνική σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα άτομα και που βασίζεται στην αμοιβαία αγάπη, συμπάθεια και εκτίμηση. ΑΝΤ έχθρα, εκθρότητα: Στενή / εγκάρδια / αληθινή / αδελφική / μακροχρόνια ~. Δεσμοί / δείγμα / απόδειξη / αισθήματα φιλίας. Με τιμάει με τη ~ του. Δε θέλω φιλίες μαζί της. **Επίασε** φιλίες με τη γειτόνισσα. (λόγ. έκφρ.) χάριν φιλίας, με σκοπό τη φιλία. **β.** το συναίσθημα που διέπει τη σχέση αυτή. ΑΝΤ έχθρα: Νιώθω / αισθάνομαι ~ για κπ. || (επέκτ.): Οι δυο λαοί συνδέονται με παραδοσιακή ~, συμπάθεια και εμπιστοσύνη. Υπόγραψαν σύμφωνο φιλίας. Ανάμεσα στο παιδί και στο σκυλάκι αναπτύχθηκε μια τρυφερή ~.
 [λόγ. < αρχ. φιλία]

Με βάση αυτόν τον ορισμό, γράφουμε προτάσεις που να περιέχουν τη λέξη. Το ίδιο κάνουμε και με συνώνυμες λέξεις (συντροφιά, παρέα), όπως και με αντίθετες (έχθρα, εκθρότητα κλπ).

Στη συνέχεια ζητούμε να μας πουν ποια φαντάζονται **πως είναι τα χαρακτηριστικά μιας καλής φιλίας** για να δημιουργήσουμε το «αστέρι» της. π.χ. αλληλοβοήθεια - εμπιστοσύνη - συνεργασία - ενθάρρυνση - αλληλοκατανόηση-ειλικρίνεια - ενδιαφέρον - συνεννόηση -υποστήριξη -ευγένεια -συμπράσταση χιούμορ - αγάπη - αποδοχή - σεβασμός κλπ

Βοηθούμε τους μαθητές να φανταστούν και τα **χαρακτηριστικά μιας κακής διαπροσωπικής σχέσης** (βία, επιθετικότητα, αγένεια κλπ) με τα αποτελέσματά της, ώστε να αναδειχτεί η **σημασία της επιλογής καλών φίλων**.

Διαβάζουμε το κείμενο του Αριστοτέλη και τα δύο είδη φιλίας: φιλία για χρησιμότητα και φιλία για ευχαρίστηση (Ηθικά Νικομάχεια, Θ, 1156a 10-14 και Θ, 1156a 19-24).

Αυτοί λοιπόν που αγαπούν ο ένας τον άλλον και γίνονται φίλοι για τη χρησιμότητα, δεν αγαπούν τον άλλον καθεαυτόν, αλλά για το αγαθό που μπορεί να πάρουν από αυτόν. Το ίδιο και στην περίπτωση που οι άνθρωποι αγαπούν ο ένας τον άλλον και γίνονται φίλοι για χάρη της ευχαρίστησης· πραγματικά, οι άνθρωποι αγαπούν τους χαριτολόγους όχι για τον χαρακτήρα τους, αλλά γιατί τους είναι ευχάριστοι [...] Αυτές, λοιπόν, οι φιλίες είναι φιλίες για έναν λόγο συμπτωματικό, αφού το πρόσωπο που αγαπιέται δεν αγαπιέται επειδή είναι αυτό που είναι, αλλά επειδή εξασφαλίζει σ' αυτόν που το αγαπάει κάποιο αγαθό ή κάποια ευχαρίστηση. Ε, αυτού του είδους οι φιλίες διαλύονται εύκολα, αν τα δύο μέρη δεν παραμένουν αυτό που ήταν· πραγματικά, αν ο ένας δεν είναι πια ευχάριστος ή χρήσιμος στον άλλον, ο άλλος παύει να τον αγαπάει.

(Αριστοτέλης, 'Ηθικά Νικομάχεια, Θ, 1156a 10-14 και Θ, 1156a 19-24)

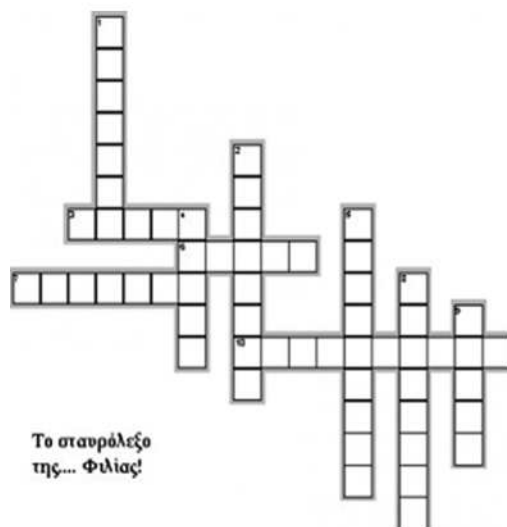
Συμφωνούμε με τον διαχωρισμό που κάνει ο Αριστοτέλης; Σκεφτόμαστε προσωπικά μας βιώματα και τα μοιραζόμαστε με την ολομέλεια.

Από την επιλογή ΕΙΣΑΓΩΓΗ, του κειμενογράφου στον Η/Υ και την επιλογή ΣΧΗΜΑΤΑ διαλέγουμε ένα αστέρι που μας ικανοποιεί και τοποθετούμε τις λέξεις στα πλαίσια. Στο αστέρι μέσα γράφουμε τη λέξη ΦΙΛΙΑ.

ή εναλλακτικά
 το ζωγραφίζουμε
 στον πίνακα

Αναρτούμε τα αστέρια μας μέσα στην τάξη. Είναι ίδια; Γιατί;
Με τις λέξεις που συναντήσαμε αλλά και άλλες που θα σκεφτούν τα παιδιά μπορούμε να δημιουργήσουμε ένα σταυρόλεξο³

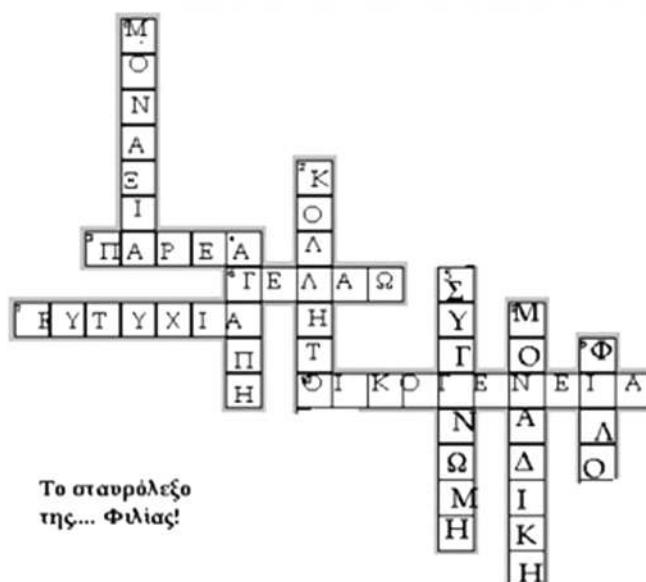
Το σταυρόλεξο της... Φιλίας!

Οριζόντια

3. Μια λέξη που ταιριάζει με τη φίλια είναι
6. Η Μαρία είναι η καλύτερή μου φίλη, γιατί με κάνει να !
7. Μια δυνατή φίλια μπορεί να μας κάνει να νιώσουμε απέραντη !
10. Οι φίλοι μας είναι σαν την μας, χωρίς όμως να έχουμε συγγένεια εξ αίματος μαζί τους.

Κάθετα

1. Όταν η φίλια "έρχεται", εκείνη "φεύγει".
2. Τον καλύτερό μας φίλο τον λέμε και
4. Φιλία σημαίνει πάνω απ' όλα
5. Η φίλια "αγαπάει" πολύ τη λέξη , γι' αυτό όταν στοργαζόμαστε τους φίλους μας είναι καλό να τους τη λέμε.
8. Η σχέση που έχουμε με τους φίλους μας είναι ανεκτίμητη, γιατί είναι..... .
9. Μια γνωστή παροιμία λέει: " Δείξε μου το σου να σου πω ποιος είσαι".

Το σταυρόλεξο της... Φιλίας!

ή μια «συνταγή φιλίας⁴»με δικά μας υλικά.

Συνταγή φιλίας

Υλικά:
100 γραμμάρια αγάπη
4 κουταλιές βοήθεια
2 ποτήρια συγχώρηση
Αφθονή ειλικρίνεια
Μπόλικη εμπιστοσύνη

Εκτέλεση:
Βάζουμε 100 γραμμάρια αγάπη σε ένα μπλ. Προσθέτουμε 4 κουταλιές βοήθεια και ανακατεύουμε. Στην συνέχεια ρίχνουμε 2 ποτήρια συγχώρησης και τα τοποθετούμε στη φωτιά. Το αφήνουμε έτσι για 20-30 λεπτά και κάθε τόσο το ανακατεύουμε. Ρίχνουμε λίγο-λίγο την ειλικρίνεια και τελευταία την εμπιστοσύνη. Βάζουμε το μείγμα στο ταψί και ψήνουμε στο φούρνο στους 180 βαθμούς για πολλά χρόνια. Το σερβίρουμε καθημερινά σε πλούσιες μερίδες!
Καλή σας όρεξη!

Αιγυστίνος Ποταμίτης

Ακόμα και να μελετήσουμε μια αστεία αφίσα⁵....

Ο τέλειος φίλος!

Θα είναι πολύ χρήσιμο και να γίνει μια αναδρομή σε γνωστά από την Ιστορία παραδείγματα φιλίας με τη βοήθεια μηχανής αναζήτησης στο διαδίκτυο ή παροιμιών αλλά και τραγουδιού.

Ιστορικά παραδείγματα φιλίας⁶

Πάτροκλος κι Αχιλλέας,
Δάμων και Φιντίας,
Μέγας Αλέξανδρος και Ηφαιστίωνας,
Φίλιππος και Ναθαναήλ

Το αφιέρωμα στη φιλία ολοκληρώνεται με τραγούδια που υπάρχουν αφιερωμένα στη φιλία.

Π.χ. Ελάτε να γίνουμε φίλοι⁷

Το τραγούδι της φιλίας⁸

Σημείωση: Η «φιλία» είναι θέμα που μπορεί κανείς να προσεγγίσει διαθεματικά καθώς σε πολλές ενότητες πολλών γνωστικών αντικειμένων (Γλώσσα, Θρησκευτικά, Ιστορία) υπάρχουν σχετικές αναφορές.

Επέκταση: Με αφορμή όσα συζητήσαμε, μπορούμε να επεκτείνουμε τη δραστηριότητα και να ασχοληθούμε με τη φιλία και την αξία της. Ιδέες:

- Να διαβάσουμε τον μύθο του Αισώπου «Η ευγνωμοσύνη του μικρού μυρμηγκιού (και να συζητήσουμε για τα μηνύματά του)
- Αντίστοιχα να δούμε την ταινία «Το χαρούμενο λιβάδι⁹» που αναφέρεται στην αξία της φιλίας
- Συζητούμε για όσα κάνουμε μαζί με τους φίλους μας... είμαστε κολλητοί, πάμε μαζί χαρούμενοι στο σχολείο, αγαπάμε ο ένας τον άλλο, φυτεύουμε λουλούδια, κάνουμε ποδήλατο, λέμε μυστικά, ζωγραφίζουμε, παίζουμε, αν και είμαστε μαζί ο καθένας κάνει ότι θέλει, είμαστε θαρραλέοι, είμαστε δυνατοί, είμαστε ενωμένοι, είμαστε μαζί κλπ. Σκεφτόμαστε κάποια στιγμή της ζωής μας που ένας φίλος μας στάθηκε δίπλα μας και μας έβγαλε από μια δύσκολη θέση. Αντίστοιχα κάποια στιγμή που κάποιος που θεωρού-

⁵<http://slideplayer.gr/slide/1986607/>

⁶<http://blogs.sch.gr/iolanos/?paged=3>
<http://filiab2.blogspot.gr/2014/12/blog-post.html> και

⁶<http://slideplayer.gr/slide/3222457/>

⁷<https://youtu.be/fw14M88MGDA>

⁸<https://youtu.be/3j6dvvwg8RU>

⁹https://www.youtube.com/watch?time_continue=177&v=tXD-pZM5zLYE

- σαμε φίλο μάς απογοήτευσε. Τι αισθήματα έρχονται στον νου μας;
- Επιλέγουμε μια ιδιότητα του καλού φίλου και την παρουσιάζουμε με παντομίμα στην τάξη. Οι άλλοι έπρεπε να μαντέψουν ποια ιδιότητα είναι: για παράδειγμα μοιράζομαι πράγματα, υποστηρίζω τον φίλο μου όταν τον αδικούν, τον βοηθάω στις σχολικές εργασίες, κρατάω τα μυστικά του, ακούω ό,τι μου λέει κ.ά.
 - Ζωγραφίζουμε έναν καλό μας φίλο και γράφουμε μια πρόταση για να τον περιγράψουμε, για παράδειγμα: *«Ο Νίκος είναι καλός και γενναιόδωρος. Η Μαρία με υποστηρίζει και είναι έμπιστη»*.
 - Φτιάχνουμε μια διαφήμιση, για να πείσουμε τους άλλους να μας ...προτιμήσουν ως φίλους. Ζωγραφίζουμε τον εαυτό μας και γράφουμε φράσεις, όπως: *"Θα είμαι δίπλα σου όταν με χρειάζεσαι. Είμαι γελαστή, γενναία, πολύ ευγενική και πάνω απ' όλα γενναιόδωρη."*
 - Δείχνουμε με παντομίμα με ποιους τρόπους θα εκφράσουμε τη φιλία μας σε ένα καινούριο παιδί που έρχεται στο σχολείο: τον ξεναγούμε στο σχολείο, παίζουμε μαζί του, δείχνουμε ενδιαφέρον για την αγωνία του κλπ.
 - Γράφουμε ιστορίες και ποιήματα για δυο φίλους που τσακώνονται αλλά και τον τρόπο που συμφιλιώνονται.

31 ΦΙΛΟΙ ΓΙΑ ΠΑΝΤΑ... ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 4 - 6 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-12

Στόχοι:

- Να προσεγγίσουμε και να κατανοήσουμε τις απόψεις του Αριστοτέλη για τη φιλία και τα είδη της.
- Να συγκρίνουμε τις απόψεις του Αριστοτέλη με τα είδη της φιλίας που αναπτύσσονται στην εποχή μας.
- Να αποκτήσουν οι μαθητές δεξιότητες χρήσης των ΤΠΕ.
- Να εξασκηθούν σε γραμματικά φαινόμενα, όπως εξαρτημένες προτάσεις, σύνθεση/οικογένεια λέξεων.
- Να κάνουν νέους φίλους από άλλες χώρες μέσω αλληλογραφίας.
- Να γράψουν ποιήματα, συνεντεύξεις, επιστολές.

Περιγραφή:

Ακούμε με τους μαθητές μας το τραγούδι «Εγώ και συ μαζί¹» - Αλκίνοος Ιωαννίδης ως έναυσμα.

Δίνουμε τυχαία στους μαθητές μας καρτελάκια με προτάσεις περί φιλίας του Αριστοτέλη και όσοι έχουν την ίδια πρόταση αποτελούν ομάδα. Τα καρτελάκια θα μπορούσαν να είναι ως εξής:

¹https://www.youtube.com/watch?v=9hPv_LgyKEE

²<https://goo.gl/tlVvHG> και <https://goo.gl/pHKtsP> όπως και <https://goo.gl/Oi8qwl>

Φίλος με την έννοια της αληθινής φιλίας δε μπορεί να είναι κανείς με πολλούς ανθρώπους!	Η φιλία είναι πράγμα πάρα πολύ αναγκαίο στη ζωή του ανθρώπου, γιατί κανείς δεν θα προτιμούσε να ζει χωρίς φίλους!	Στη φτώχεια και στις άλλες δυστυχίες οι φίλοι θεωρούνται το μοναδικό καταφύγιο!
Στους νέους η φιλία προσφέρει τη βοήθειά της για ν' αποφεύγουν τα σφάλματα!	Η θέληση για τη φιλία γεννιέται γρήγορα, αλλά όχι η φιλία!	Φιλία είναι μια ψυχή που κατοικεί σε δύο σώματα!

Άλλες προτάσεις που θα μπορούσαν να δοθούν είναι:

- Η φιλία είναι ισότητα.
- Στην πραγματική φιλία κυριαρχεί κι η πίστη κι η βεβαιότητα ότι ο φίλος δεν θ' αδικήσει τον φίλο του.
- Όταν συνδέονται με τους δεσμούς της φιλίας πρόσωπα άνισης κοινωνικής κατάστασης, μπορεί να δημιουργηθεί ανάμεσά τους ισότητα!

Κατόπιν συνεργασίας κάθε ομάδα ανακοινώνει την πρότασή της στην ολομέλεια της τάξης, ακούει τις απόψεις των υπόλοιπων μαθητών και στη συνέχεια κοινοποιεί τα δικά της επιχειρήματα που στηρίζουν ή απορρίπτουν την άποψη του Αριστοτέλη.

Ακολουθεί συζήτηση πάνω στα ερωτήματα:

- Τι είναι φιλία; Ποιον θεωρούμε φίλο; Ποια τα χαρακτηριστικά του;
- Υπάρχουν διαφορετικά είδη φιλίας;
- Υπάρχουν φιλίες μόνο μεταξύ ανθρώπων;

Ταυτόχρονα σημειώνουμε λέξεις- κλειδιά που θα ειπωθούν για να χρησιμοποιηθούν στη συνέχεια.

Διαβάζουμε² ή αναφέρουμε συνοπτικά τα είδη της φιλίας κατά τον Αριστοτέλη:

- Οι φίλοι έχουν **συμφέρον** ο ένας από τον άλλον
- Οι φίλοι διασκεδάζουν ή περνούν **ευχάριστα** μαζί
- Οι φίλοι επιδιώκουν ο ένας το **καλό** του άλλου

Συγκρίνουμε τα όσα έχουν αναφερθεί με τις απόψεις του Αριστοτέλη και κατατάσσουμε φιλίες που έχουν αναφερθεί στο αντίστοιχο είδος φιλίας του Αριστοτέλη. Φαινόμενο της εποχής μας οι «εικονικές» φιλίες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, που αν δεν έχουν αναφερθεί από τους μαθητές, τις συζητούμε και αν μπορούμε, τις κατατάσσουμε σε κάποιο από τα είδη φιλίας (ή δημιουργούμε νέο είδος «εικονικές φιλίες!»)

Δίνουμε στους μαθητές μας παραδείγματα φίλων και στη συνέχεια καλούνται ανά ομάδα να βρουν παραδείγματα φίλων που θα τα αντιστοιχίσουν οι υπόλοιπες ομάδες με τα είδη φιλίας του Αριστοτέλη. Μπορεί να γίνει και ως παιχνίδι, όπου οι ομάδες κερδίζουν πόντους από την σωστή απάντηση. Παραδείγματα θα μπορούσαν να είναι:

A - Ο Δημήτρης και ο Γιώργος βρίσκονται κάθε Σάββατο στο κολυμβητήριο και μετά πηγαίνουν μαζί βόλτα. Τις δύο τελευταίες βδομάδες που ο Γιώργος αρρώστησε και δεν πήγε στην κολύμβηση, δεν βρέθηκαν καθόλου.

B - Η Αναστασία και η Μαριτίνα εργάζονται σε διαφορετικές εταιρίες, αλλά η παρακολουθούν μαζί εδώ και μήνες ένα απαραίτητο σεμινάριο για τη δουλειά τους. Βοηθούν η μία την άλλη στις εργασίες που πρέπει να ολοκληρώσουν για την επιτυχή παρακολούθηση του σεμιναρίου κάποια απογεύματα πίνοντας παρέα καφέ.

Γ- Η Γιώτα και η Χριστίνα είναι φίλες από τα χρόνια του νηπιαγωγείου. Τώρα που η Χριστίνα έχει μαλώσει με την αδερφή της, η Γιώτα ψάχνει τρόπο να τα ξαναβρούν. Η Χριστίνα βοηθά τη Γιώτα στα Μαθηματικά που δυσκολεύεται, παρότι έτσι έχει λιγότερο ελεύθερο χρόνο η ίδια.

Κάθε ομάδα καλείται στη συνέχεια να βρει λέξεις με α' ή β' συνθετικό στη λέξη «φίλος». Εδώ μπορούν να χρησιμοποιήσουν το ηλεκτρονικό λεξικό της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα (θα κάνουμε μερικές αναζητήσεις μαζί δείχνοντας τη χρήση των συμβόλων που βάζουμε για αντικατάσταση του συνθετικού που ζητούμε). Ανακοινώνονται οι λέξεις στην ολομέλεια και γράφονται στον πίνακα, μιλάμε για τη σημασία τους. Μπορεί να συνεχιστεί ως παιχνίδι και να αθροιστούν οι βαθμοί της κάθε ομάδας στους προηγούμενους.

Κάθε μαθητής κατασκευάζει έναν κύβο-κουτί³ (θυμόμαστε ιδιότητες κύβου: έδρες - ακμές - κορυφές κλπ), τον κύβο φιλίας, και σε κάθε πλευρά του γράφει έννοιες σχετικές με την φιλία π.χ. εμπιστοσύνη, κατανόηση, συμπαράσταση, επικοινωνία κλπ και στο εσωτερικό του κύβου βάζει σ' ένα χαρτάκι το χαρακτηριστικό που θεωρεί σημαντικότερο. Καθένας ρίχνει τον κύβο του και ο επόμενος σχηματίζει με την λέξη εξαρτημένη πρόταση. Γράφεται στον πίνακα και οι μαθητές αναγνωρίζουν το είδος της εξαρτημένης πρότασης.

Αφού ολοκληρώσουμε την δραστηριότητα, κάνουμε μια μικρή στατιστική έρευνα: «Ποιο το σημαντικότερο χαρακτηριστικό της φιλίας για σας;». Ανοίγουν τον κύβο τους και γίνεται καταμέτρηση/καταγραφή και εξαγωγή ποσοστού για κάθε χαρακτηριστικό.

Με όλες τις λέξεις που έχουν σημειωθεί από τις προηγούμενες δραστηριότητες οι μαθητές δημιουργούν ατομικά-ομαδικά ή στην ολομέλεια ένα εννοιόγραμμα. Θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί online λογισμικό ή το inspiration.

Χρησιμοποιώντας λέξεις από το εννοιόγραμμα, αλλά και όσα συζητήθηκαν για τη φιλία κατά τον Αριστοτέλη, οι μαθητές γράφουν κατά ομάδα ποιήματα σχετικά με τη φιλία και τα διαβάζουν στην τάξη. Μια ιδέα θα ήταν να κάνουν μικρά βιβλιαράκια (μια σελ Α4 στα 8), να εικονογραφήσουν και να μελοποιήσουν τα ποιήματά τους.

Άλλη μια δραστηριότητα θα ήταν να επιλέξουν και να δημιουργήσουν ανά ομάδα σταυρόλεξο (και με hotpotatos) - κρυπτόλεξο ή ακροστιχίδα σχετικά με τη φιλία που στη συνέχεια θα λυθούν από την ολομέλεια της τάξης ή να σκεφτούν/ να ψάξουν στο διαδίκτυο παροιμίες σχετικές με τη φιλία, κάθε ομάδα να ανακοινώνει όσες βρήκε και οι υπόλοιπες να τις ερμηνεύουν (άθροισμα πόντων αν το κάνουμε ως παιχνίδι). Ενδεικτικά αναφέρονται: “φάγαμε μαζί ψωμί και αλάτι” - “άμα έχεις τέτοιους φίλους τι τους θέλεις τους εχθρούς” - “κύλισε ο τέντζερης και βρήκε το καπάκι του” - “ο καλός ο φίλος στην ανάγκη φαίνεται” - “αγάπα τον φίλο σου με τα ελαττώματα του” - “δείξε μου τον φίλο σου να σου πω ποιος είσαι” κ.α.

Δίνουμε στους μαθητές μας την αρχή ενός υποτιθέμενου talk show⁴ για το θέμα «Φιλία» με κεντρικά πρόσωπα τον Αριστοτέλη και τον δημιουργό του fb ως εξής:

Τηλεπαρουσιαστής: Αξιότιμοι κυρίες και κύριοι, είμαι ιδιαίτερα χαρούμενος/η που σήμερα στην εκπομπή μας φιλοξενούμε τον φιλόσοφο Αριστοτέλη, που είναι Ο ειδικός σε θέματα φιλίας και τον νεαρό Zuckerberg, δημιουργό του facebook, που έδωσε ιδιαίτερα στους νέους την ευκαιρία για άπειρες φιλίες. Καλώς ήρθατε στην εκπομπή μας!

Αριστοτέλης: Σας ευχαριστώ για την πρόσκληση και χαίρομαι πολύ που μου δώσατε την ευκαιρία να μιλήσω τους τηλεθεατές σας στην έννοια και την αξία της φιλίας.

Zuckerberg: Και γω θα ήθελα να σας ευχαριστήσω και να προσθέσω ότι ιδιαίτερα στην εποχή μας χρειαζόμαστε φίλους, γι' αυτό και θεωρώ πολύ

³Η ιδέα για την κατασκευή κύβου από: <http://goo.gl/R0xeiq>

⁴Η ιδέα για το talk show από: <https://goo.gl/SlrJeN>

⁵Προτεινόμενα τραγούδια:
<http://goo.gl/jwVB4K> -
Καζαντζίδης
«Νόμιζα πως ήταν φίλοι»
<https://www.youtube.com/watch?v=op56RORWoOE> - Φίλοι
για πάντα «Ταινία φαντασίας»
<https://www.youtube.com/watch?v=-mB7BZAVhk> - Χατζής
«Ο καλύτερός μου φίλος»

ενδιαφέρον το θέμα.

Τηλεπαρουσιαστής: Ας έρθουμε λοιπόν στο θέμα. Τι είναι για σας «Φιλία»;

Αριστοτέλης: Πραγματική φιλία κατά την άποψή μου υπάρχει μόνο μεταξύ ενάρετων ανθρώπων, αυτών που νοιάζονται για το καλό του φίλου τους ακόμη και χωρίς να κερδίζουν κάτι οι ίδιοι από αυτό. Φιλία για μένα είναι μια ψυχή που κατοικεί σε δύο σώματα! Βέβαια θεωρώ ότι υπάρχουν τρία βασικά είδη φιλίας, που θα σας αναλύσω στην συνέχεια.

Zuckerberg: Κατά την γνώμη μου φίλος είναι αυτός που, και από απόσταση ακόμη, ενδιαφέρεται για όσα κάνω, με ενθαρρύνει με τα like είτε από μακριά είτε από κοντά και νιώθω ότι είναι δίπλα μου παρότι μπορεί να είμαστε και σε διαφορετικές χώρες. Δεν έχει σημασία για μένα αν έχουμε γνωριστεί από κοντά. Η φιλία δεν γνωρίζει σύνορα.

Τηλεπαρουσιαστής: Δεν είμαι σίγουρος/η ότι οι απόψεις σας συγκλίνουν και θα ήθελα να μου εξηγήσετε περισσότερα για το θέμα. Μπορούμε να έχουμε πολλούς ή μόνο έναν φίλο; Και τι εννοείται «είδη φιλίας» κ. Αριστοτέλη; Πάνω σε όσα θα αναλύσετε θα ήθελα φυσικά και την άποψη του κ Zuckerberg.

Αριστοτέλης:.....

Οι μαθητές κατά ομάδες συνεχίζουν τον διάλογο έχοντας κατά νου τη θεωρία του Αριστοτέλη περί φιλίας και φυσικά όσα ήδη γνωρίζουν για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στη συνέχεια δραματοποιούν τις εκπομπές τους και αφού παρακολουθήσουν τις δραματοποιήσεις όλων των ομάδων, συζητούμε για τα επιχειρήματα/θέσεις που παρουσιάστηκαν κατά την άποψη των μαθητών καλύτερα και από τις δύο πλευρές για τη φιλία, με ποιες από τις απόψεις συμφωνούν ή διαφωνούν και γιατί.

Θυμόμαστε πώς γράφουμε επιστολές και στη συνέχεια αλληλογραφούμε (π.χ. μέσω etwinning) με μαθητές άλλου σχολείου. Στις μεγαλύτερες τάξεις θα μπορούσε να γίνει και σε ξένη γλώσσα με σχολεία εξωτερικού, στις μικρότερες τάξεις στα ελληνικά με σχολεία Ελλάδας ή Κύπρου. Επίσης θα μπορούσαν να ζωγραφίσουν και κάρτες για τους φίλους αλληλογραφίας ενσωματώνοντας και φράσεις του Αριστοτέλη για τη φιλία. Συχνά προκύπτουν φιλίες ζωής ξεκινώντας από αλληλογραφία!

Κλείνοντας το θέμα της φιλίας μπορούμε να ακούσουμε και να σχολιάσουμε άλλα τραγούδια⁵ με θέμα τη φιλία ή να δημιουργήσουν οι μαθητές παρουσιάσεις powerpoint σχετικά με τη φιλία που θα αναρτηθούν στην ιστοσελίδα του σχολείου.

Σημείωση: Θα μπορούσε να συνδυαστεί και με τα Θρησκευτικά (Κεφ 1.3 και 1.4 Ε Δημοτικού) - “Αγάπα το πλησίον σου” - Φίλιππος /Ναθανάηλ κλπ.

Αν έχουμε πρόγραμμα φιλιαναγνωσίας, μπορούμε να προτείνουμε και βιβλία με θέμα την φιλία.

32 Η ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 6 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι:

- Να κατανοήσουν οι μαθητές ότι ο προφορικός και ο γραπτός λόγος βασίζονται σε κάποιες τεχνικές επικοινωνίας και πειθούς, με σκοπό την αποδοχή των θέσεων του συγγραφέα ή ομιλητή από τον αναγνώστη ή ακροατή. Έτσι, τα παιδιά θα καλλιεργήσουν τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες.
- Να γίνουν τα παιδιά ικανά να παράγουν συλλογισμούς, σκέψεις και δομημένα επιχειρήματα, διαδικασία απαραίτητη για τη διανοητική τους ανάπτυξη.
- Να καλλιεργήσουν τις γλωσσικές τους δεξιότητες (γραμματική, σύνταξη, λεξιλόγιο).
- Καθώς ο λόγος δεν είναι ουδέτερος, αλλά έχει ηθικές διαστάσεις, τα παιδιά ασκούνται στο να ορίζουν το καλό από το κακό, το πρόπον από το μη πρόπον, το δίκαιο από το άδικο, το όμορφο από το άσχημο. Έτσι, η ενασχόληση με τον ρητορικό λόγο συντελεί στην διαμόρφωση ηθικών στοιχείων στην προσωπικότητά τους.

Χρήσιμες πληροφορίες

Ο Αριστοτέλης ασχολήθηκε και με τη ρητορική τέχνη¹. Ο λόγος της ενασχόλησής του αυτής έχει να κάνει με την απορριπτική του στάση απέναντι στη ρητορεία της εποχής του, που βασιζόταν στη συκοφαντία, στην πρόκληση συναισθημάτων με σκοπό την παραπλάνηση του ακροατή. Ο ίδιος, λοιπόν, συστηματοποίησε τη ρητορική τέχνη, αναδεικνύοντάς τη σε επιστήμη. Στόχος της ρητορικής θεωρούσε πως είναι η πειθώ του ακροατή με λογικά επιχειρήματα.

Τα τρία είδη του ρητορικού λόγου:

- **Συμβουλευτικός:** είναι λόγος πολιτικός που εκφωνείται στις συνελεύσεις του λαού. Ο ρήτορας δίνει συμβουλές στους πολίτες, για το μέλλον, προτρέποντας ή αποτρέποντάς τους από μια συγκεκριμένη απόφαση ή πράξη. Σκοπός του ρήτορα είναι η επίτευξη του κοινού συμφέροντος.
- **Δικανικός:** είναι λόγος που εκφωνείται στο δικαστήριο, για πράξεις που έγιναν στο παρελθόν. Σκοπός του είναι η απόδειξη της ενοχής ή της αθωότητας του κατηγορουμένου.
- **Επιδεικτικός (ή Πανηγυρικός):** είναι λόγος που εκφωνείται σε γιορτές και συγκεντρώσεις, με τον οποίο εγκωμιάζονται πρόσωπα ή πράξεις του παρόντος με αναδρομές στο παρελθόν και προβλέψεις του μέλλοντος. Ο πιο σημαντικός εκπρόσωπος του είδους αυτού είναι ο Ισοκράτης.

Σύγκριση του ρητορικού μοντέλου με το επιστημονικό πρότυπο²

<i>Η διάταξη ενός ρητορικού πρότυπου / μοντέλου σύμφωνα με τον Αριστοτέλη</i>	<i>Η διάταξη ενός επιστημονικού πρότυπου / μοντέλου σύμφωνα με τον σύγχρονο ακαδημαϊκό λόγο</i>
<i>Προοίμιο</i>	<i>Περίληψη</i>
<i>Αφήγηση</i>	<i>Εισαγωγή</i>
<i>Διαίρεση, έκθεση των σημείων ανάπτυξης</i>	<i>Ανάπτυξη κυρίως σώματος, η λογική, επιχειρήματα που συμφωνούν με τα ζητούμενα</i>
<i>Αποδείξεις, επιχειρήματα</i>	<i>Ανάπτυξη κυρίως σώματος, η λογική, επιχειρήματα που ΔΕΝ συμφωνούν με τα ζητούμενα</i>
<i>Παρέκβαση</i>	<i>Αποδείξεις, επιχειρήματα, γενικότερη διευρυμένη σύνθεση</i>
<i>Επίλογος</i>	<i>Συμπεράσματα, συζήτηση</i>

Δραστηριότητα

Παρουσιάζουμε στα παιδιά τα τρία είδη του ρητορικού λόγου, σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση του Αριστοτέλη (συμβουλευτικός, δικανικός, επιδεικτικός). Δίνουμε τρία κείμενα για να κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά κάθε είδους:

Πολιτικός λόγος: «Στη μακρά ιστορία του κόσμου, μόνο σε μερικές γενιές χαρίστηκε ο ρόλος του υπερασπιστή της ελευθερίας στην ώρα της μεγαλύτερης δοκιμασίας της. Δεν αποποιούμαι αυτής της ευθύνης. Την καλοδέχομαι. Δεν πιστεύω ότι κανείς από εμάς δεν θα άλλαζε θέση με κανέναν άλλο λαό και με καμιά άλλη γενιά. Η ενέργεια, η πίστη, η αφοσίωση που φέρνουμε σ' αυτή την προσπάθεια θα φωτίσει την πατρίδα μας και όλους όσοι την υπηρετούν, και η λάμψη από αυτή τη φωτιά μπορεί πραγματικά να φωτίσει τον κόσμο. Και έτσι, Αμερικανοί συμπολίτες μου: μην αναρωτιέστε τι μπορεί να κάνει η πατρίδα σας για εσάς, αναρωτηθείτε τι μπορείτε να κάνετε εσείς για την πατρίδα σας. Συμπολίτες μου του κόσμου: μην αναρωτιέστε τι θα κάνει

η Αμερική για εσάς, αλλά τι μπορούμε να κάνουμε μαζί για την ελευθερία του ανθρώπου» (Τζον Φιτζέραλντ Κένεντι, Πρόεδρος των ΗΠΑ, 1961).

Δικανικός λόγος: «Υπήρξαν εποχαί, κύριοι ένορκοι, κατά τας οποίας η ελευθερία της σκέψεως απηγορεύετο. Και δεν είναι μόνο οι σκοτεινοί καιροί της Ιεράς Εξετάσεως. Είναι ακόμη και η εποχή της κλασικής αρχαιότητας. Όσοι edίδασκον τότε μίαν νέαν αλήθειαν, όσοι εισήγον "καινούς θεούς", κατεδικάζοντο εις θάνατον. Αλλά ήλθεν η μεγάλη Γαλλική επανάστασις. Και μαζί με την ανατροπήν της σκοτεινής απολυταρχίας, μαζί με την συντριβήν της αυθαιρέτου ολιγαρχίας του κλήρου και των ευγενών, εθραύσθησαν τότε και τα δεσμά του πνεύματος. Μαζί με την κυριαρχίαν του λαού ανεγνωρίσθησαν επίσης τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτου: Η ελευθερία της σκέψεως, η ελευθερία της γνώμης, η ελευθερία του Τύπου. Ανεγνωρίσθησαν, πρώτον, χάριν του Ατόμου. Επειδή μόνον η ελευθερία της σκέψεως παρέχει εις το άτομον μίαν ενδόμυχον ικανοποίησιν, έναν ανώτερον λόγον υπάρξεως, μίαν σφραγίδα προσωπικότητος. Ανεγνωρίσθησαν όμως επίσης, και προ παντός, χάριν του Συνόλου. Επειδή η ελευθερία της γνώμης αποτελεί ανάγκην ζωτικήν, όργανον μοναδικόν της υπάρξεως και της προαγωγής του συνόλου. Αλλά θα ήτο δυνατόν, κύριοι ένορκοι, να τεθή το ερώτημα: Διατί η ελευθερία της σκέψεως να είναι απεριόριστος; Διατί να μη ορισθή, ότι απαγορεύεται η ελευθερία της ψευδούς και μάλιστα της επιβλαβούς γνώμης και επιτρέπεται μόνον η ελευθερία της αλήθειας; Το συμφέρον του συνόλου δεν θα εξυπηρετείτο καλλίτερον; Ασφαλώς! Με μίαν μόνον διαφοράν: Ότι έπρεπε προηγουμένως να γνωρίζωμεν την Αλήθειαν! (απόσπασμα από δικανικό λόγο του Γ. Παπανδρέου).

Επιδεικτικός λόγος: «Τόσο πολύ ξεπέρασε η πόλη μας όλους τους άλλους στην πνευματική ανάπτυξη και στην τέχνη του λόγου, ώστε οι δικοί της μαθητές έγιναν δάσκαλοι στους άλλους • το όνομα πάλι Έλληνες κατόρθωσε να μην συμβολίζει πια την καταγωγή, αλλά την καλλιέργεια του πνεύματος, και Έλληνες να ονομάζονται πιο πολύ όσοι δέχθηκαν τον τρόπο της δικιάς μας αγωγής και μόρφωσης (καί μᾶλλον Έλληνας καλεῖσθαι τούς τῆς παιδείσεως τῆς ἡμετέρας μετέχοντας) παρά αυτοί που έχουν την ίδια με μας καταγωγή». (Ισοκράτης)

Το βήμα των αγορητών στο λόφο της Πνύκας³

Εξηγούμε στα παιδιά ότι ο Αριστοτέλης έκανε αυτή την τριπλή διάκριση βασισμένος στα τρία συστατικά του λόγου, που είναι: ο ομιλητής, το θέμα και ο ακροατής. Επιστούμε την προσοχή των παιδιών στο γεγονός ότι ο ρητορικός λόγος λειτουργεί με τρεις τρόπους: α) προβολή του ηθικού χαρακτήρα του ρήτορα, β) πρόκληση συναισθημάτων στην ψυχή του ακροατή και γ) χρήση αποδεικτικών επιχειρημάτων για να πείσει τον ακροατή για την αξιοπιστία του λόγου του. Εξάλλου, η δομή ενός ρητορικού λόγου, ως ένα βασικό λογικό σχήμα οργάνωσης της σκέψης, παραμένει αναλλοίωτη εδώ και χιλιάδες χρόνια και χρησιμοποιείται και στον σύγχρονο επιστημονικό λόγο.

³<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B124/636/4090,18654/>

⁴<https://goo.gl/SbORJI>

Συγκεντρώνουν τα παιδιά πληροφορίες από το Διαδίκτυο για τις αγορεύσεις που γίνονταν ενώπιον της Εκκλησίας του Δήμου στην Αθήνα. Εντοπίζουν φωτογραφικό υλικό από αρχαία ευρήματα (λόφος της Πνύκας, βήμα του ομιλητή, κλεψύδρα-κατασκευή κλεψύδρας). Κάνουμε ειδική αναφορά στον Δημοσθένη, τον σημαντικότερο ρήτορα συμβουλευτικών λόγων.

Αναθέτουμε σε ομάδες να γράψουν έναν πολιτικό (συμβουλευτικό) λόγο με αφορμή τις εκλογές του προεδρείου της τάξης τους. Οι «υποψήφιοι» εκφωνούν τους λόγους τους και το κοινό σχολιάζει και αξιολογεί τις ρητορικές τους ικανότητες. Ποια στοιχεία κάθε «ρήτορα» τους κέρδισαν; (περιεχόμενο λόγου, επιχειρήματα, ύφος, εμφάνιση, ένταση φωνής κλπ). Μπορούμε συμπληρωματικά να προβάλουμε στην τάξη απόσπασμα από την ελληνική ταινία «Υπάρχει και φιλότιμο⁴», όπου παρουσιάζεται με σατιρική διάθεση ο πολιτικός λόγος ενός υπουργού.

Τα παιδιά βρίσκουν πληροφορίες και φωτογραφικό υλικό για τα δικαστήρια στην αρχαιότητα (Άρειος Πάγος, Βουλή, Ηλιαία, Εκκλησία του Δήμου). Επιφανέστερος ρήτορας αυτού του είδους θεωρείται ο Λυσίας.

Εντοπίζουμε τα βασικά χαρακτηριστικά του δικανικού λόγου και αναθέτουμε σε ομάδες να γράψουν έναν υπερασπιστικό λόγο σε περίπτωση μιας διαφωνίας της καθημερινότητάς τους στο σχολικό χώρο. Η τάξη οργανώνει μια εικονική δίκη. Σε αυτή υπάρχουν όλα τα χαρακτηριστικά μιας κανονικής δίκης, δηλαδή κατηγορούμενος/οι, δικαστές, ένορκοι, δικηγόροι υπεράσπισης και κατήγοροι κλπ. Οργανώνουμε τα κείμενά μας και αναπαριστούμε μια κανονική δίκη.

Χωρίζουμε τα παιδιά σε τρεις ομάδες και ζητάμε να γράψουν έναν επιδεικτικό λόγο που θα εκφωνηθεί στο σχολείο με αφορμή τον εορτασμό μιας Εθνικής επετείου (25η Μαρτίου, 28η Οκτωβρίου) ή τον εορτασμό του Πολυτεχνείου .

33

Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Διάρκεια: 4 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι

- Να γνωρίσουν οι μαθητές μια άλλη διάσταση του ελεύθερου χρόνου, πολύ διαφορετική από αυτή που βιώνουν κατά την εποχή των ραγδαίων εξελίξεων και της τεχνολογικής επανάστασης
- Να διερωτηθούν σχετικά με την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής τους κατά τον ελεύθερο χρόνο τους
- Να επικοινωνήσουν τις επιλογές τους σχετικά με τον ελεύθερο χρόνο τους
- Να κατανοήσουν τη διαφορά ανάμεσα στις έννοιες «ψυχαγωγία» και «διασκέδαση»
- Να παρακολουθήσουν την αλλαγή της σημασίας των λέξεων κατά το ταξίδι τους στον χρόνο
- Να γνωρίσουν την ετυμολογία των λέξεων και τη συμβολή της στη διαμόρφωση των νοημάτων
- Να συνειδητοποιήσουν τη βαθιά επίδραση της ελληνικής γλώσσας στη διαμόρφωση βασικών ευρωπαϊκών γλωσσών
- Να μπουν σε μια διαδικασία ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας με την παράλληλη χρήση των ΤΠΕ

¹«Το παράπονο», μελοποίηση ποιήματος του Οδ. Ελύτη από τον μουσικοσυνθέτη Δημ. Παπαδημητρίου (δείτε τους στίχους: http://www.stixoi.info/stixoi.php?info=Lyrics&act=details&song_id=1072 και ακούστε και το

τραγούδι: <https://www.youtube.com/watch?v=wHL21oviTCE> «Έλα μου», στίχοι, μουσική, Ν. Καρβέλας (δείτε τους στίχους): <http://www.greek-lyrics.gr/lyrics/view/2105/ela-mou> και

ακούστε το τραγούδι: <https://www.youtube.com/watch?v=EjWgq9o7eDI>

Χρήσιμες πληροφορίες

Στον εκπαιδευτικό κόσμο του Αριστοτέλη η διαχείριση του ελεύθερου χρόνου αποτελεί μορφωτικό αγαθό, στο πλαίσιο που θα πρέπει μέσα στο σχολείο να αποκτήσει κανείς τα εκέγγυα να τον διαχειρίζεται έτσι, ώστε να ολοκληρωθεί ηθικά και πνευματικά. Καταρχάς, η λέξη «σχολείο» (μία λέξη που έχει εισαχθεί με παραλλαγές και σε άλλες γλώσσες), παράγωγο της αρχαίας ελληνικής λέξης «σχόλη» συσχετιζόταν με την ανάπαυση, την ησυχία, τον ελεύθερο χρόνο. Αυτό δηλώνει άλλωστε και η φράση «Κυριακή γιορτή και σχόλη». Ως εκ τούτου, η αρχική ιδέα του θεσμού του σχολείου εδραζόταν σε μια θεωρία του αναστοχασμού και της εποικοδομητικής ανάπαυσης, που θα αναδείκνυε τις κλίσεις και τη δημιουργικότητα των παιδιών, θα παραχωρούσε πρότυπα μίμησης, θα διασφάλιζε την αξιοποίηση των πνευματικών ικανοτήτων των μελλοντικών πολιτών και θα δρομολογούσε την ευδαιμονία της πόλεως μέσα από τη δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου (σχολάζειν δύνασθαι καλός, Πολιτικά, 1337 b 32).

Ο Αριστοτέλης πίστευε πως ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι το τέλος της δουλειάς, αλλά ότι η δουλειά αποτελεί το τέλος του ελεύθερου χρόνου, ακριβώς επειδή κατ' αυτόν η ευτυχία του ανθρώπου βρίσκεται στην ιδιοποίηση του χρόνου του. Μέσα στην έννοια του ελεύθερου χρόνου ο φιλόσοφος διακρίνει την «παιδιάν», τον χρόνο που παρέχεται για ξεκούραση από την εργασία (ό γάρ πονῶν δέϊται τῆς ἀναπαύσεως, ἢ δὲ παιδιὰ χάριν ἀναπαύσεώς ἐστιν) από την «σχολήν», κατά την οποία ο άνθρωπος έχει συλλέξει όλες του τις δυνάμεις με σκοπό την κατάκτηση ενός «τελειωμένου» στόχου, αυτού της ευδαιμονίας (τὸ δὲ σχολάζειν ἔχειν αὐτὸ δοκεῖ τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὸ ζῆν μακαρίως, Πολιτικά, 1338 a 1-3). Οι δύο όροι είναι σχετικοί με τους σύγχρονους νεοελληνικούς όρους «διασκέδαση» και «ψυχαγωγία». Στην πρώτη περίπτωση, ο χρόνος καταναλώνεται με σκοπό την ανάπαυση, την επαναφορά των δυνάμεων (ψυχικών και σωματικών), προκειμένου το άτομο να συνεχίσει την εργασία του. Στη δεύτερη περίπτωση, ο άνθρωπος καταθέτει όλες τις δυνάμεις του, για να κερδίσει την ευδαιμονία, να ολοκληρώσει την ύπαρξή του. Στην πρώτη περίπτωση ο σκοπός είναι απροσδιόριστος και επιδιώκεται συχνά για χάρη των άλλων, στη δεύτερη περίπτωση ο σκοπός είναι αποκρυσταλλωμένος και επιδιώκεται για χάρη του εαυτού μας. Για αυτό επιμένει ο φιλόσοφος ότι και στην ώρα του ελεύθερου χρόνου, τηςσχόλης μας, πρέπει να διδασκόμαστε ορισμένα πράγματα και τις γνώσεις αυτές και τη μάθηση να τα αποκτήσουμε για χάρη δική μας, ενώ στην εργασία να μαθαίνουμε όσα χρειάζονται και για χάρη των άλλων (Ὡστε φανερόν ὅτι δεῖ καὶ πρὸς τὴν ἐν τῇ διαγωγῇ σχολὴν μανθάνειν ἅττα καὶ παιδεύεσθαι, καὶ ταῦτα μὲν τὰ παιδεύματα καὶ ταύτας τὰς μαθήσεις ἑαυτῶν εἶναι χάριν, τὰς δὲ πρὸς τὴν ἀσχολίαν ὡς ἀναγκαίαις καὶ χάριν ἄλλων (Πολιτικά 1338 a 10-13).

Δραστηριότητα

Ανατρέξτε σε ένα ετυμολογικό λεξικό ή στην Πύλη της Ελληνικής Γλώσσας και ερευνήστε την ετυμολογία των λέξεων «ψυχαγωγία» και «διασκέδαση». Συζητήστε στην τάξη για τη διαφορά στη σημασία τους με βάση την ετυμολογία τους. Φτιάξτε φράσεις με τις δύο λέξεις. Αναζητήστε στο διαδίκτυο φωτογραφίες που αποτυπώνουν τη σημασία τους και φτιάξτε μ' αυτές ένα κολλάζ.

Μπείτε στο διαδίκτυο και βρείτε το πρόγραμμα κάποιων τηλεοπτικών σταθμών. Με βάση αυτά που γνωρίζετε για τις τηλεοπτικές εκπομπές που αναφέρονται αλλά και όσα αναγράφουν οι ίδιοι οι τηλεοπτικοί σταθμοί, χαρακτηρίστε τις εκπομπές ως «ψυχαγωγικές» ή «διασκεδαστικές». Αποφασίστε ένα χρώμα για κάθε μια κατηγορία και φτιάξτε έναν ημερήσιο πίνακα χρωμάτων. Ποιο χρώμα κυριαρχεί; Τι σημαίνει αυτό για το περιεχόμενο των περισσότερων τηλεοπτικών προγραμμάτων; Παρατηρείτε κάποια διαφοροποίηση ως προς το πρόγραμμα της Δημόσιας Τηλεόρασης;

Κάντε το ίδιο με τη μουσική. Υπάρχουν τραγούδια ψυχαγωγικά και τρα-

γούδια διασκεδαστικά; Τι διαφορά έχουν; Ποια στοιχεία κάνουν ένα τραγούδι «ψυχαγωγικό»; Βρείτε παραδείγματα τέτοιων τραγουδιών¹. Συμφωνούν όλοι με τον χαρακτηρισμό; Γιατί υπάρχουν διαφωνίες; (Σημειώνουμε ότι σκοπός του προβληματισμού δεν είναι η κατανόηση διαχωρισμών του τύπου «εμπορικό» και «ποιοτικό» τραγούδι ούτε η διατύπωση αρνητικών χαρακτηρισμών για τραγούδια και δημιουργούς. Σκοπός της συζήτησης είναι να κατανοήσουν οι μαθητές ποια χαρακτηριστικά των στίχων ή της μουσικής ενός τραγουδιού παραπέμπουν στην έννοια της «ψυχαγωγίας». Επίσης είναι σημαντικό να αναδειχθούν οι υποκειμενικές κρίσεις καθώς το τραγούδι ως «αγωγή ψυχής» δεν επιδρά με τον ίδιο τρόπο σε κάθε ακροατή...).

Χρήσιμη πληροφορία

Όπως φαίνεται η αρχική σημασία της λέξης «σχολή» ήταν η αργία, ενώ στη συνέχεια ταυτίστηκε με τον χρόνο που αφιερώνεται στην ενασχόληση με την εκπαίδευση. Έτσι και η λέξη «σχολείο» (και αγγλικά «school»), είχε ως αρχική σημασία τον χώρο ανάπαυσης, ησυχίας, αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου. Σήμερα, ο όρος έχει συνδεθεί με το εκπαιδευτικό ίδρυμα που έχει ως σκοπό τη μόρφωση και την αγωγή των παιδιών και των εφήβων και που λειτουργεί με βάση ένα επίσημα αναγνωρισμένο πρόγραμμα (Πύλη της ελληνικής γλώσσας). Ταυτόχρονα, η λέξη ασχολία είναι σύνθετη από το «α» (στερητικό) και τη λέξη «σχολή» και άρα σύμφωνα με τα λεγόμενα του Αριστοτέλη σημαίνει την έλλειψη χρόνου ουσιαστικής ξεκούρασης, την απουσία αργίας σε αντίθεση με τη σημερινή της ερμηνεία που αφορά περισσότερο σε όσα πράττει κανείς κυρίως κατά τον ελεύθερο χρόνο του.

Δραστηριότητα

Από το παραπάνω παράδειγμα γίνεται σαφές ότι η σημασία κάποιων λέξεων αλλάζει με το πέρασμα του χρόνου. Ανατρέξτε στην Πύλη της Ελληνικής Γλώσσας και σε άλλα λεξικά της αρχαίας και νέας ελληνικής και παρατηρήστε πώς άλλαξε η σημασία των παρακάτω λέξεων κατά τα ξίδια τους στον χρόνο: άγγελος, δορυφόρος, εκκλησία, δαίμων, αγαθός, υπουργός, κτήμα, λειτουργία

Β) Χωριστείτε σε ομάδες και μοιράστε το σύνολο των λέξεων που ακολουθεί. Επιχειρήστε να βρείτε από ποιες ελληνικές λέξεις προέρχονται οι παρακάτω αγγλικές: *Academy, aerodrome, aeroplane, alphabet, ambrosia, amethyst, amnesia, architect, arctic, aristocratic, arithmetic, aroma, arsenic, asbestos, ascetic, asphyxia, asthma, astrology, astronaut, astronomy, asylum, atheism, athlete, atmosphere, atom, atrophy, aura, autobiography, automatic, autograph, autonomous, autopsy, axiom, bacterium, baptism, barbarian, Bible, bibliography, bigamy, biochemistry, biography, biology, botany. Comedy, comic, comma, cosmos, cosmetic, cosmonaut, cost, crisis, criterion, criticism, crypt, crystal, cybernetics, cycle, cyclone, cyclopaedia, cyclotron, cylinder, cymbal, cynic, dichotomy, dictator, didactic, diet, dilemma, dinosaur, dioxide, diorama, diphtheria, diphthong, diploma, enigma, enthrone, enthusiasm, entomology, enzyme, ephemeral, epidemic, epigram, epilepsy, epilogue, epiphany, episode, fanatic, fantasy, geometry, geocentric, geophysics, geopolitics, geology, geometry, gerontology, gigantic, horizon, hormone, hour, hydrostatics, hydrophobia, hypertrophy, hypochondria, hypodermic, hypothesis, ironic, isobar, isosceles, isotope, isthmus, kaleidoscope, kilo, kilocycle, kilogram, kilometre, kilolitre, lexical, lithography, logarithm, logic, logistics, metaphor, metaphysics, meteor, meteorite, meteorology, monopoly, monosyllable, monotheism, nectar, nemesis, Neolithic, neologism, neon, organism, organize, orgasm, orphan, orthodox, orthographic, orthopaedic, osteopath, ouzo, oxide, oxygen, paragraph, parallel, paralysis, paranoia, paraphrase, paraplegia, parasite, radio, Reyna, rhyme, sandal, sarcasm, sarcophagus, sardonic, satyr, scene, skeptic, schematic, teleology, telepathy, telephone, telephoto, telescope, theatre, theism, theme, xenophobe, xylophone, Zeus.*

Δραστηριότητα

Σύμφωνα με τις σκέψεις του Αριστοτέλη για την «παιδιάν» και τη «σχολήν», επιχειρήστε να εντάξετε τις επιλογές που έχουν οι σύγχρονοι νέοι κατά τον ελεύθερο χρόνο τους σε μια από τις δυο κατηγορίες: ηλεκτρονικά παιχνίδια, λογοτεχνία, νυχτερινή διασκέδαση, εκδρομή στη φύση, μουσική, αθλητισμός, παρακολούθηση τηλεοπτικών εκπομπών. Επιλέξτε τυχαία μια συνηθισμένη μέρα σας και φτιάξτε με βάση τις δραστηριότητές σας έναν πίνακα της ημέρας. Τι τμήμα του πίνακα είναι αφιερωμένο στην «παιδιάν» και τι τμήμα στη «σχολήν»; Είναι καλό ή κακό αυτό; Τι συμπεράσματα μπορείτε να βγάλετε; Επεκτείνετε αυτή την «έρευνα» και στους πιο ηλικιωμένους συγγενείς τους. Κάντε τον ίδιο πίνακα και προχωρήστε σε συγκρίσεις με τον δικό σας. Τι διαπιστώνετε;

Δραστηριότητα

Χωριστείτε σε ομάδες και πάρτε συνέντευξη από μαθητές του σχολείου σας σχετικά με το πώς περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους. Με τη βοήθεια ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή να αποδώσετε με ραβδογράμματα τις επιλογές των συμμαθητών σας και το ποσοστό που συγκεντρώνουν κατά φύλο.

34 Η ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Περιβαλλοντική Αγωγή	
Διάρκεια: 3 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 11-15

Στόχοι:

- Να γνωρίσουν οι μαθητές μας την αριστοτελική θεώρηση της μεσότητας στην χρήση των υλικών αγαθών.
- Να μετατοπιστεί το κέντρο βάρους από τα υλικά αγαθά και τον πλουτισμό, στις διαχρονικές κοινωνικοπολιτικές αξίες.
- Να συσχετίσουν τη φιλοσοφία με τη διαχείριση επίκαιρων προβλημάτων και στην περίπτωση μας του ενεργειακού.
- Να διαμορφώσουν νέα οικολογική συνείδηση, στο πλαίσιο της πολιτικής οικονομίας.
- Να κατανοήσουν ότι η οικονομία πρέπει να υπηρετεί τον άνθρωπο και το περιβάλλον του.
- Να πειραματιστούν με την ανάγνωση και κατανόηση φιλοσοφικών κειμένων - δοκιμίων και μέσω αυτών να ενισχύσουν την κριτική τους σκέψη.

¹<https://goo.gl/loPyMh>

²Λιανός, Θεόδωρος Π., 2012,
Η πολιτική οικονομία του
Αριστοτέλη, ΜΙΕΤ

³<http://www.tovima.gr/>

⁴<http://www.kathimerini.gr/>

Χρήσιμες πληροφορίες:

Το σύνολο των πληροφοριών αντλήθηκε από το βιβλίο του Θεόδωρου Π. Λιανού, *Η πολιτική οικονομία του Αριστοτέλη*, ΜΙΕΤ 2012, στο οποίο γίνεται αναφορά στα τρία βιβλία όπου ο Αριστοτέλης ενσωμάτωσε την οικονομική θεωρία, τόσο σε επίπεδο οικιακής διαχείρισης όσο και στην μακροοικονομία: *Πολιτικά*, *Ηθικά Νικομάχεια* και *Ρητορική τέχνη*. Οι βασικές πληροφορίες που χρειάζεται να ξέρει ο εκπαιδευτικός βρίσκονται ενσωματωμένες στη θεωρητική υποδομή των εργασιών. Καλό είναι επίσης να κατέχει το περιεχόμενο των εννοιών ευδαιμονία, αυτάρκεια, μεσότητα, αγαθό.

Στην ερευνητική αυτή εργασία οι μαθητές θα μπορούσαν να χωριστούν σε ομάδες των 3-4 ατόμων και να επεξεργαστούν το σύνολο των εννοιών όμως, γιατί αυτές αποτελούν αδιάσπαστη ενότητα με λογική ροή.

Περιγραφή:

Με όλα τα γνωστικά αντικείμενα ασχολήθηκε ο Αριστοτέλης και για όλα έγραψε. Δίκαια θεωρήθηκε ο άνθρωπος που ήξερε τα περισσότερα! Μόνο για έναν επιστημονικό τομέα δεν έγραψε, όπως τον κατηγορούν κάποιοι σύγχρονοι, για την οικονομία! Και όμως κατά άλλους ο Αριστοτέλης θεωρείται ο πρώτος οικονομολόγος! Πού βρίσκεται η αλήθεια τελικά; Ας το ψάξουμε!

Ρίξε μια ματιά στους τίτλους των έργων του φιλόσοφου και της Σχολής του¹ (σ.34): υπάρχει κάτι σχετικό με την οικονομία;

Ωστόσο οι υπερασπιστές μελετητές του φιλόσοφου βρίσκουν στοιχεία οικονομίας στα έργα στα εξής έργα του: *Πολιτικά*, *Ηθικά Νικομάχεια* και *Ρητορική τέχνη*.²

Από τους παραπάνω και μόνο τίτλους μπορείς να υποθέσεις με ποιους τομείς σχετίζεται η οικονομία κατά τον Αριστοτέλη;

Να, λοιπόν, που έδωσες μόνος σου μια εξήγηση γιατί ο Αριστοτέλης δεν έγραψε κάτι αποκλειστικά για την οικονομία! Τι όμως περιέλαβε στην οικονομική πολιτική θεωρία του;

Τα αγαθά

Τι συνηθίζουμε σήμερα να αποκαλούμε αγαθά; Απάντησε δίνοντας παραδείγματα 5 αγαθών, έτσι όπως ο σύγχρονος άνθρωπος τα θεωρεί. Μπορείς να βοηθηθείς από την επισκόπηση στην ειδησεογραφία έγκριτων εφημερίδων, όπως η το Βήμα³ και η Καθημερινή⁴.

Αν, λοιπόν, η ευδαιμονία είναι κάτι τέτοιο, δεν μπορεί παρά μέρη της να είναι η ευγένεια της καταγωγής, ο μεγάλος αριθμός φίλων, οι καλοί φίλοι, ο πλούτος, τα καλά παιδιά, τα πολλά παιδιά, τα καλά γηρατειά• επίσης τα σωματικά χαρίσματα (π.χ. υγεία, ομορφιά, δύναμη, παράστημα, αθλητικές επιδόσεις), το καλό όνομα, οι τιμές, η καλή τύχη, η αρετή [ή και τα μέρη της: φρόνηση, ανδρεία, δικαιοσύνη, εγκράτεια]. Πραγματικά, τότε μόνο θα μπορούσε κανείς να είναι απολύτως αυτάρκης, αν διέθετε και τα εσωτερικά

και τα εξωτερικά αγαθά – άλλα, βέβαια, πέρα από αυτά δεν υπάρχουν. «Εσωτερικά» αγαθά είναι όσα σχετίζονται με την ψυχή και το σώμα, ενώ «εξωτερικά» είναι η ευγένεια της καταγωγής, οι φίλοι, ο πλούτος, οι τιμές⁵.

Ο λόγος μας είναι σύμφωνος με αυτούς που ταυτίζουν την ευδαιμονία με την αρετή ή με κάποια αρετή. Γιατί γνώρισμα αυτής είναι η σύμφωνη προς την αρετή ενέργεια. Έχει, όμως, μεγάλη διαφορά το αν θα εκλάβουμε ως καλύτερο την κατοχή ή τη χρήση, την κατάσταση ή την ενέργεια. Γιατί η κατάσταση μπορεί να υπάρχει, χωρίς να προκύπτει κανένα καλό απ' αυτή, όπως σε αυτόν που κοιμάται ή με κάποιο άλλο τρόπο παραμένει αδρανής, ενώ αυτό δεν μπορεί να συμβεί με την ενέργεια· γιατί εάν κάποιος δράσει κατ' ανάγκη θα πράξει κάτι καλό⁶.

Αγαθό είναι εκείνο το οποίο προτιμούμε εξ αιτίας αυτού του ίδιου, και εκείνο χάριν του οποίου προτιμούμε κάτι άλλο⁷.

Ας φανταστούμε τώρα ότι βαδίζεις με τον Αριστοτέλη (έναν σύγχρονο πια φιλόσοφο, έναν γεμάτο αγάπη για γνώση μεσήλικα) στην κεντρική αγορά της πόλης σου. Κατευθύνεστε προς το πλησιέστερο κατάστημα ηλεκτρονικών ειδών για να προμηθευτείς επιτέλους το πολυπόθητο hi-phone 5S. Σκέψου έναν φανταστικό διάλογο με τον φιλόσοφο 10 στίχων και κατάγραφέ τον. (Μην ξεχνάς τις παύλες στην εναλλαγή των συνομιλητών!)

Ο πλούτος

Πάντως ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι τα σημαντικότερα αγαθά είναι η υγεία και ο πλούτος. Και εμείς μάλλον δε θα διαφωνούσαμε, νομίζοντας ότι καταλαβαίνουμε τι εννοεί. Αλλά δεν είναι τόσο απλά τα πράγματα!

Ο πλούτος για τον φιλόσοφο...

1. δεν είναι η απόκτηση αλλά η χρήση των αγαθών,
2. άρα δεν είναι η συσσώρευση νομισμάτων,
3. είναι η προϋπόθεση της ευδαιμονίας του οίκου και της πόλης,
4. δεν είναι στόχος, με την μεγιστοποίησή του, γιατί ο μεγάλος πλούτος οδηγεί στην μείωση της ευδαιμονίας,
5. μοιάζει με έργα καταναγκαστικά, όταν η ζωή ξοδεύεται για την απόκτησή του!

Με βάση τις παραπάνω απόψεις για τον πλούτο του Αριστοτέλη, ποιες χρήσεις του χρήματος - νομίσματος πιστεύεις ότι θεωρούσε σωστές (κατά φύσιν):

1. το νόμισμα ως μέσο συναλλαγών;
2. το νόμισμα ως μέσο πλουτισμού με τη συγκέντρωσή του;
3. το νόμισμα ως μέτρο αξίας των υλικών αγαθών;

Σύγχρονη οικολογική συνείδηση με αρχαία εργαλεία

Έκπληκτοι βλέπουμε εδώ τον Αριστοτέλη να δίνει λύση στο ενεργειακό πρόβλημα που σήμερα μας προβληματίζει έντονα: οι ανάγκες των ανθρώπων είναι απεριόριστες ενώ οι φυσικοί πόροι περιορισμένοι!

Διάβασε το παρακάτω κείμενο και παρουσίασε με απλά, δικά σου λόγια στην τάξη την ουσία του οικολογικού προβλήματος:

Από την άλλη πλευρά, η ... οικολογία ζητά επιπλέον μια νέα φιλοσοφία ... στις σχέσεις ανθρώπου- φύσης και μια ... ριζική αλλαγή του κοινωνικο-οικονομικού μας συστήματος. Η λογική της είναι η εξής: η οικονομία μας είναι

⁵Αριστοτέλους Ρητορική 1360b20-25

⁶Αριστοτέλους Ηθικά Νικομάχεια 9.1098 b30-1099 a7

⁷Αριστοτέλους Ρητορική 1362 a 21

⁸Αρχές Φιλοσοφίας Β' Γενικού
Λυκείου, 2012, Διόφαντος

⁹Λιτή αφθονία, ο νέος τρόπος
ζωής,
<http://www.kathimerini.gr/427170/article/politismos/arxeio-politismoy/lith-af8onia-o-neos-tropos-zwhs>, 31-8-2016

μια οικονομία διαρκούς ανάπτυξης. Είναι όμως αδύνατον να έχουμε απεριόριστη οικονομική ανάπτυξη, όταν ζούμε σε έναν περιορισμένο πλανήτη, με περιορισμένους φυσικούς πόρους. Επιπλέον, η οικονομική και η τεχνολογική μας ανάπτυξη γίνεται με έναν γραμμικό τρόπο, που έρχεται σε αντίθεση με την κυκλική λειτουργία της φύσης. Δεν είναι λοιπόν δυνατόν μια οικονομία “δυτικού” τύπου να αντιμετωπίσει δραστικά το πρόβλημα του περιβάλλοντος⁸.

Αν λοιπόν η μεγιστοποίηση του πλούτου δε φέρνει ευτυχία,... (συνέ-
χισε τον συλλογισμό)

Μόνο έτσι θα καταφέρουμε να ζούμε αρμονικά με τη φύση!

Η θεώρηση του τόσο επίκαιρου προβλήματος, όπως την προβάλλει ο φιλόσοφος, είναι εκπληκτικά ... μεταμοντέρνα! Διάβασε το παρακάτω κείμενο όπου παρουσιάζεται ο νέος τρόπος ζωής, της λιτής αφθονίας, και αναζήτησε ομοιότητες με την αριστοτελική οικονομική ηθική:

Η σύγχρονη τραγωδία, όπως έχει ειπωθεί, συνίσταται στο ότι, ενώ βρισκόμαστε σε μια κοινωνία υπερ-καταναλωτική, δεν μπορούμε να καταναλώσουμε... στη σημερινή κοινωνία που στηρίζεται στην αγορά η στέρηση είναι πάντα μεγαλύτερη από την ικανοποίηση, γιατί μόνο έτσι δημιουργείται η ανάγκη της κατανάλωσης. Η διαφήμιση αναπαράγει τη στέρηση και δημιουργεί νέες ανάγκες, πλαστές... Για τον διανοητή οι σύγχρονες κοινωνίες είναι θεμελιωμένες πάνω στην απόλυτη έλλειψη μέτρου και γι' αυτό «διαπράττεται ύβρις», με την αρχαιοελληνική έννοια του όρου. Για πολλές δεκαετίες, η κυρίαρχη αρετή στον οικονομικό κλάδο είναι η απληστία.

«Το ζητούμενο σήμερα δεν είναι να κατέχουμε περισσότερα, αλλά να κατακτήσουμε το ευ ζην, όχι μέσω της κατανάλωσης, αλλά μέσω κοινωνικών δικτύων υποστήριξης και κάλυψης των κοινωνικών αναγκών».

(Σ. Λατούς)

«Το δικό μας Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν περιλαμβάνει επίσης την ατμοσφαιρική ρύπανση, τις διαφημίσεις για τα τσιγάρα και τις διαδρομές των ασθενοφόρων που μαζεύουν τους τραυματίες από τους δρόμους. Περιλαμβάνει την καταστροφή των δασών μας και την καταστροφή της φύσης. Περιλαμβάνει τις ναπάλμ και το κόστος της αποθήκευσης των ραδιενεργών απορριμμάτων. Από την άλλη, το ΑΕΠ δεν λαμβάνει υπόψη την υγεία των παιδιών μας, την ποιότητα της μόρφωσης, τη χαρά των παιχνιδιών τους, την ομορφιά της ποίησής μας ή τη σταθερότητα των γάμων μας. Δεν εκτιμά το κουράγιο μας, την ακεραιότητά μας, την αντίληψή μας, τη σοφία μας. Τα μετράει όλα, εκτός απ' αυτά που δίνουν αξία στη ζωή»⁹.

(απόσπασμα από λόγο του πρώην Προέδρου των ΗΠΑ, Τ. Κέννεντυ)

Η μεσότητα

Όταν ο Λατούς αναφέρει την απόλυτη έλλειψη μέτρου και την ύβρη, η σκέψη μας πηγαίνει στην αρχαιοελληνική ρήση «μηδέν άγαν» (τίποτα να μην κάνεις με υπερβολή) και κατά συνέπεια πάλι στον Αριστοτέλη, που πρώτος έθεσε λογικά θεμέλια και έκανε όρο φιλοσοφίας την έννοια του μέτρου:

«Αν έχει ορισθεί ορθά ότι ο ευδαίμων βίος είναι εκείνος τον οποίο διάγει ο άνθρωπος χωρίς εμπόδια σύμφωνα με την αρετή και ότι η αρετή είναι μεσότητα, τότε ο καλύτερος βίος είναι κατ' ανάγκην ο μέσος, δηλαδή το να επιτευχθεί σε κάθε περίπτωση η μεσότητα η οποία είναι δυνατόν να επιτευχθεί.»

«Διότι η με μέτρο απόκτηση των αγαθών υπακούει ευκολότατα στη λογική, ενώ ο υπερβολικά πλούσιος ή αντίθετα ο υπερβολικά φτωχός είναι δύσκολο να υπακούει στη λογική, ... και τα αδικήματα διαπράττονται άλλα από αλαζονεία, άλλα από μοχθηρία.»

«Καθίσταται λοιπόν φανερό ότι άριστη είναι εκείνη η πολιτική κοινωνία η οποία στηρίζεται στους πολίτες της μεσαίας τάξης.¹⁰»

Αν εφαρμόσουμε την αριστοτελική αρχή της μεσότητας, ανάμεσα σε ποια άκρα κυμαίνονται οι αρετές:

- α) της αυτοπεποίθησης,
- β) του θάρρους,
- γ) της γενναιοδωρίας και
- δ) της φιλικότητας;

Με τη βοήθεια των ιστοσελίδων της greenpeace¹¹ και της wwf¹², εκτύπωσε φωτογραφικό υλικό (ή ζωγράφισε κάτι ανάλογο με τους συμμαθητές σου) και παρουσίασε - με τη βοήθεια των εικόνων - τη νέα φιλοσοφία τρόπου ζωής στην τάξη σου.

¹⁰Πολιτικά 1295a 36-39, 1295b 1-11, 1295b 34-35

¹¹<http://www.greenpeace.org/greece/el/>

¹²<http://www.wwf.gr/lifestyle>

35 Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 3 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι:

- Να γνωρίσει ο μαθητής μας την κατηγοριοποίηση και την πορεία διάσωσης του αριστοτελικού έργου.
- Να αντλήσει πληροφορίες για τη δημιουργία και τη διαχείριση των χειρογράφων.
- Να αναγνωρίσει την επίδραση της πολιτικής ιστορίας στην ιστορία των ιδεών και αντίστροφα.
- Να αναρωτηθεί για τη σχέση Φιλοσοφίας - Θεολογίας.
- Να συνδυάσει τη γνώση με τη χαρά του παιχνιδιού.
- Να εξασκηθεί στην ανάγνωση και κατανόηση πιο απαιτητικών ιστορικών κειμένων.
- Να τολμήσει να εξαγάγει τα δικά του συμπεράσματα από τη μελέτη πηγών και παραθεμάτων.

Χρήσιμες πληροφορίες:

Οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες εργασίας: η ομάδα «Σέρλοκ Χόλμς»¹ αναλαμβάνει τις έρευνες 1,2,3 και η ομάδα «αδελφός Γουλιέλμος»² τις έρευνες 4 και 5. Οι ομάδες παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των ερευνών τους

¹Ο Σέρλοκ Χολμς είναι πασίγνωστος φανταστικός ντετέκτιβ-σύμβουλος. Δημιουργήθηκε από τον Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόυλ.

²Κεντρικό πρόσωπο στο έργο *Το Όνομα του Ρόδου* του Ουμπέρτο Έκο είναι ο αδελφός Γουλιέλμος της Μπάσκερβιλ. Το μυθιστόρημα μεταφέρει τον αναγνώστη σε ένα ιταλικό μοναστήρι των Βενεδικτίνων και, γύρω από την αναζήτηση ενός χειρογράφου του Αριστοτέλη, αναπτύσσεται η πλοκή του, με φόνους, άνομες σχέσεις και κυνήγι των αιρετικών εν έτει 1327.

³<https://repository.kallipos.gr/handle/11419/683>

⁴<https://goo.gl/vzb5Kj>

⁵<https://goo.gl/dO2F0M>

⁶Κάλφας, Βασίλης, 2015, Η φιλοσοφία του Αριστοτέλη, www.kallipos.gr

στην ολομέλεια της τάξης. Καλό θα ήταν τα φύλλα εργασίας να έχουν τον τύπο οθόνης με τα βοηθητικά κείμενα σε παραπομπές σχολίων.

Το βοηθητικό υλικό ο διδάσκων μπορεί να το αντλήσει από τη θεωρητική υποστήριξη της ερευνητικής εργασίας αλλά και από γνωστά εγχειρίδια, σχολικά και μη:

1. Δεσποτόπουλος Κων. “Φιλοσοφικά μελετήματα” (1963-1965)
2. Κάλφας, Βασίλης, 2015, Η φιλοσοφία του Αριστοτέλη³
3. Ανθολόγιο φιλοσοφικών κειμένων Γ΄ Γυμνασίου⁴
4. Φιλοσοφικός λόγος Γ΄ Λυκείου⁵

Δραστηριότητα

Με λένε

Μου αρέσει να διαβάζω λογοτεχνία και κυρίως αστυνομική. Η δημόσια βιβλιοθήκη της πόλης μου, όπου αναζητώ τα έργα που με ενδιαφέρουν, μου προωθεί ηλεκτρονικό υλικό για να με διευκολύνει. Λίγες εβδομάδες πριν, λοιπόν, δέχτηκα την πρόσκληση να διαβάσω ένα ιδιαίτερο e-book με τίτλο *Φάκελος «χειρόγραφα Αριστοτέλη»*, ιστορικό μυθιστόρημα μυστηρίου, με συγγραφέα ... εμένα! Ο τίτλος του με αποθάρρυνε - πολύ σοβαρός! - όταν όμως το άνοιξα, επίσης ξαφνιαστήκα ευχάριστα: στο κέντρο κάθε λευκής σελίδας - οθόνης υπήρχαν μερικά ερωτήματα με δύο - τρεις λέξεις από κάτω, που με παρέπεμπαν σε άλλες ηλεκτρονικές σελίδες. Τίποτα άλλο! Τι λογής θρίλερ ήταν αυτό; Να σας διαβάσω την πρώτη οθόνη;

Εισαγωγή

Μιας και ενδιαφερόμαστε για τον σπουδαίο αυτόν αρχαίο φιλόσοφο, τον δικό μας Αριστοτέλη, ας υποθέσουμε ότι - για μια πρώτη γνωριμία - αναζητούμε στο διαδίκτυο πληροφορίες:

Aristotelis: πόσα αποτελέσματα;

Να περιορίσουμε λίγο την αναζήτησή μας: Aristotelis corpus, δηλαδή σύνολο κειμένων: αποτελέσματα

Ας πάμε στη Βικιπαίδεια: στο λήμμα «Αριστοτέλης» πάνε στο συγγραφικό του έργο: πάτησε ένα μπλέ χρωματισμένο τίτλο και δεξ μπροστά σου το αρχαίο κείμενο, το κείμενο όπως περίπου το έγραψε ο ίδιος ο φιλόσοφος τόσους αιώνες πριν! Γράψε δυο σειρές του, όποιες θέλεις, εδώ!

.....
Έζησαν λοιπόν αυτά τα κείμενα σχεδόν ... πόσα χρόνια;.....

Ξεπέρασαν φωτιές, αρπαγές, καταστροφές, πολέμους, τοπικιστικές διαμάχες, ιεροεξεταστές, εξορίες, εκτοπίσεις, φανατισμό, ιερούς πολέμους, κατακτητές, επαναστάσεις και έφτασαν μπροστά σου, στον υπολογιστή, στο σπίτι σου!

Αυτή η πορεία των γραπτών μέσα στην αντάρα των αιώνων πάντα μου προκαλούσε θαυμασμό. Τι λες; Ψάχνουμε μαζί τον φάκελο «Χειρόγραφα Αριστοτέλη»; Εσύ πρώτος!

Έρευνα 1η: περίεργα πράγματα!

Τα έργα του Αριστοτέλη χωρίζονται - με βάση την ιστορία της διάσωσής τους - σε δύο κατηγορίες. Τις διακρίνεις στο παρακάτω απόσπασμα; Σου φαίνεται κάτι παράξενο ή αντιφατικό σχετικά με τη διάσωσή τους; Με τη βοήθεια των λέξεων κλειδιών και των παραθεμάτων γράψε τις παρατηρήσεις και τις σκέψεις σου στην επόμενη λευκή σελίδα.

: δημοσιευμένα / σημειώσεις / διάσωση

«Όσο ζούσε ο Αριστοτέλης δημοσίευσε έναν περιορισμένο αριθμό έργων, κάποια από τα οποία ήταν διάλογοι που απευθύνονταν στο ευρύ κοινό και κάποια άλλα πραγματείες, συχνά με επίκεντρο τις πλατωνικές θεωρίες. Από τα έργα αυτά κανένα δεν σώθηκε ολόκληρο. Έφτασαν όμως στα χέρια μας τα αδημοσίευτα διδακτικά του συγγράμματα, ή μάλλον οι προσωπικές του σημειώσεις επάνω στις οποίες στήριζε τη διδασκαλία στους μαθητές του.»

«Ήδη στην αρχαιότητα τα έργα του Αριστοτέλη χωρίζονταν σε δύο κυρίως ομάδες. Την πρώτη την αποτελούσαν έργα με τα οποία ο Αριστοτέλης απευθυνόταν σε ένα πλατύτερο αναγνωστικό κοινό, ένα κοινό πέρα από το ακροατήριό του στην Ακαδημία και, αργότερα, στο Λύκειο. Οι αρχαίοι ονόμαζαν τα έργα της ομάδας αυτής, ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο, εξωτερικά. Σήμερα δεν έχουμε από τα έργα αυτά του Αριστοτέλη παρά μόνο αποσπάσματα, κομμάτια δηλαδή, μικρότερα ή μεγαλύτερα, που διασώθηκαν στα έργα άλλων συγγραφέων της αρχαιότητας. Τη δεύτερη ομάδα την αποτελούν τα έργα του που μας σώθηκαν ολόκληρα. Όλα τους σχεδόν είναι τα χειρόγραφα που είχε μαζί του ο Αριστοτέλης στα μαθήματά του· μερικά μάλιστα από αυτά δεν είναι παρά σημειώσεις στη συντομότερη δυνατή μορφή, πρέπει επομένως να είχαν γραφεί για αποκλειστικά προσωπική χρήση, για να βοηθήσουν δηλαδή τη μνήμη του Αριστοτέλη την ώρα της παράδοσης (οι αρχαίοι ονόμαζαν τα έργα αυτά ακροαματικά).⁷»

Ήταν λοιπόν δάσκαλοι οι φιλόσοφοι στην αρχαιότητα. Σε σχολεία; Όχι, σε Σχολές. Ξέρεις τις δύο μεγάλες σχολές όπου βρέθηκε ως μαθητής και ως δάσκαλος ο Αριστοτέλης; Τι διδασκόταν σ' αυτές; Αναζήτησε πληροφορίες στο ψηφιακό σχολείο⁸, στο βιβλίο του Ανθολογίου Φιλοσοφικών Κειμένων της Γ' γυμνασίου και στα κεφάλαια για τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη. Κράτα σημειώσεις και παρουσίασέ τες προφορικά σε έναν φίλο σου.

Έρευνα 2η: μια εξαφάνιση, μια αγορά, μια λεηλασία!

Ήρθε η ώρα για ένα ταξίδι επιτόπιας έρευνας. Συγκέντρωσε τα στοιχεία της έρευνάς σου, ακολούθησε τον χάρτη και διηγήσου στους φίλους σου την περιέργη ιστορία που ενώνει διάφορες πλευρές του Αιγαίου: Αθήνα / Σκήψη / Ρώμη / Πέργαμος / Αλεξάνδρεια Αιγύπτου

«Ένα σημαντικό ζήτημα στην ιστορία των έργων του Αριστοτέλη είναι πώς όλα τα εξωτερικά γραπτά έχουν χαθεί, και πώς αυτά που τώρα έχουμε, έφτασαν σε εμάς. Η ιστορία των πρωτότυπων χειρογράφων των εσωτερικών πραγματειών περιγράφονται από τον Στράβωνα στη Γεωγραφία και τον Πλούταρχο του στο Βίοι Παράλληλοι του.⁹»

«Ύστερα από τον θάνατο του Αριστοτέλη, τα βιβλία του πέρασαν στην ιδιοκτησία του Θεόφραστου (έμπιστος φίλος και συμμαθητής του Αριστοτέλη). Με τη σειρά του ο Θεόφραστος τα κληροδότησε στον Νηλέα από τη Σκήψη, τον τελευταίο που ζούσε ακόμη από τον στενό κύκλο των φίλων του Αριστοτέλη. Λίγο ύστερα από τον θάνατο του Θεόφραστου, δηλαδή λίγο ύστερα από το έτος 287/6, ο Νηλέας έφυγε από την Αθήνα για να εγκατασταθεί στην ιδιαίτερη πατρίδα του. Μαζί του έφερε εκεί και τα προσωπικά χειρόγραφα του παλιού του φίλου, πιο πολύ από σεβασμό προς τη μνήμη

⁷Αρχαία Ελληνικά, Φιλοσοφικός λόγος, Γ' Γενικού Λυκείου, 2013, Διόφαντος

⁸<http://dschool.edu.gr/>

⁹el.wikipedia.org

του. Οι κληρονόμοι του, ανίδεοι άνθρωποι, δεν είχαν πια κανένα ενδιαφέρον για το περιεχόμενο των βιβλίων που κληρονόμησαν, πολύ θα ήθελαν όμως να τα σώσουν από τη βουλμία των ηγεμόνων της Περγάμου, που τι δεν θα έκαναν για να αποκτήσουν την πολύτιμη συλλογή, αφού είχαν και αυτοί αποδυθεί στον ίδιο με τους Πτολεμαίους της Αιγύπτου αγώνα για τη δημιουργία μεγάλης βιβλιοθήκης. Το μόνο λοιπόν που τους έμενε να κάνουν, σκέφτηκαν, ήταν να τα κρύψουν σε μια υπόγεια αποθήκη στη Σκήψη. Εκεί τα ανακάλυψε, ποιος ξέρει από ποιες πληροφορίες οδηγημένος, ένας περίφημος βιβλιόφιλος της Αθήνας, ο Απελλικών, στις αρχές του 1ου πια αιώνα π.Χ. Ο Απελλικών έφτασε στη Σκήψη στην κατάλληλη στιγμή. Τα βιβλία είχαν αρχίσει κιόλας να καταστρέφονται από την υγρασία και τα σκουλήκια. Τα αγόρασε λοιπόν και τα ξανάφερε πίσω στην Αθήνα. Όταν όμως το 86 π.Χ. ο Ρωμαίος Σύλλας κυρίεψε την Αθήνα, ανάμεσα στην πλούσια λεία που έστειλε από εκεί στη Ρώμη, ήταν και τα βιβλία του Αριστοτέλη.»¹⁰

«Τα χειρόγραφα του Αριστοτέλη (μαζί με την πλούσια προσωπική του βιβλιοθήκη) κληροδοτήθηκαν μετά το θάνατό του στους διαδόχους του στο Λύκειο, μεταφέρθηκαν στη συνέχεια στη Σκήψη της Μικράς Ασίας όπου έμειναν θαμμένα σε κάποια σπηλιά και ξεχασμένα για περισσότερο από 200 χρόνια. Είναι πιθανόν ότι τα βιβλία του Αριστοτέλη κατέληξαν στη βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας, όπως άλλωστε και του Θεόφραστου, όχι όμως και τα προσωπικά του χειρόγραφα. Χρυστούμε τη διάσωση των χειρογράφων στο συλλεκτικό πάθος ενός πλούσιου βιβλιόφιλου Αθηναίου, του Απελλικώντα.»¹¹

 Αφού γίνεται λόγος για χειρόγραφα που κινδύνεψαν από την υγρασία και τα σκουλήκια, αξίζει να ψάξεις να βρεις σε τι υλικό καταγράφονταν οι παραδόσεις αυτές. Ψάξε στη Βικιπαίδεια για την κατασκευή των χειρογράφων. Ποια είδη έχουμε στις παρακάτω εικόνες; Σε τι υλικό και με ποιο σχήμα πιστεύεις ότι ήταν κρυμμένα τα χειρόγραφα του φιλόσοφου; Κράτα σημειώσεις.

 :πάπυρος / περγαμηνή / βιβλίο / κώδικας

Έρευνα 3η: μια αποκάλυψη!

Πώς σώθηκαν λοιπόν τα χειρόγραφα του Αριστοτέλη από την υλική φθορά και τα κείμενα παραδόθηκαν σε μας έτσι όπως τα κατέγραψε ο φιλόσοφος;

Ξεκίνησε πρώτα από την ετυμολογία και τη διευκρίνιση των παρακάτω όρων:

 : αντιγραφή / υπομνηματισμός / παράφραση / σχολιασμός

Κατόπιν κάνε την έρευνά σου με βάση τα κείμενα που σου δόθηκαν. Γράψε τα συμπεράσματά σου στην επόμενη λευκή σελίδα.

«50 περίπου χρόνια αργότερα εκδόθηκαν στη Ρώμη από ένα προικισμένο φιλόλογο και γνώστη της φιλοσοφίας του Αριστοτέλη, τον Ανδρόνικο τον

Ρόδιο. Με την έκδοση του Ανδρόνικου τα αριστοτελικά συγγράμματα πήραν την οριστική τους μορφή, αυτήν που έχουμε και εμείς σήμερα μπροστά μας όταν διαβάζουμε τον Αριστοτέλη. Είναι πάντως γεγονός ότι η μεγάλη διάδοση της σκέψης του Αριστοτέλη αρχίζει μόνο όταν εκδίδονται τα διδακτικά του συγγράμματα, τρεις αιώνες μετά τον θάνατό του»

«Η τάση των ρωμαϊκών χρόνων για συγγραφή εγχειριδίων, συνόψεων της παλαιότερης φιλοσοφίας, και σχολιαστικών κειμένων επάνω στα πρότυπα φιλοσοφικά κείμενα θα ευνοήσει ιδιαίτερα τη διάδοση της σκέψης του Αριστοτέλη,... Από τον 2ο αιώνα μ.Χ. μέχρι το τέλος της αρχαιότητας στον 6ο αιώνα μ.Χ. θα αναπτυχθεί μια πλούσια γραμματεία «Υπομνημάτων» και «Παραφράσεων» των βασικών έργων του Αριστοτέλη, η οποία σε ένα μεγάλο ποσοστό έχει διασωθεί. Η εκτεταμένη γραμματεία των αριστοτελικών Σχολιαστών δείχνει ότι στην ύστερη αρχαιότητα ο Αριστοτέλης θεωρείται σταθμός στην ιστορία της φιλοσοφίας.»¹²

«Άλλο μεγάλο πρόβλημα, για τον καθορισμό των εργαστηρίων και τη διασάφηση της καταγωγής ενός χειρογράφου, προκύπτει από το γεγονός ότι το χειρόγραφο είναι κινητό αντικείμενο που εύκολα μεταφέρεται και αλλάζει κάτοχο• και ακόμη από το ότι ένα και το αυτό χειρόγραφο κυκλοφορούσε συχνά από το ένα εργαστήριο στο άλλο, για να αντιγραφούν το κείμενο και οι εικόνες του. Έτσι μιλάμε για ένα αρχικό χειρόγραφο που χρησίμευε ως πρότυπο για ένα άλλο, αντίγραφο του ιδίου είδους, το οποίο με τη σειρά του μπορούσε να αποτελέσει τη βάση για πολλαπλά, μεταγενέστερα αντίγραφα. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αντιγραφής των χειρογράφων και με το χρόνο που μεσολαβούσε γίνονταν λάθη αλλά και ηθελημένες αλλαγές στο περιεχόμενο ενός αρχικού χειρογράφου, οι οποίες εξέφραζαν τις αισθητικές προτιμήσεις του καλλιτέχνη ή τον προσωπικό τρόπο που εκείνος ερμήνευε το κείμενο.»¹³

Ένας κόσμος που αλλάζει!

Αφήσαμε όμως κάτι σημαντικό πίσω, στην Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας. Τι έγινε με τα περίφημα βιβλία και οι σημειώσεις του Αριστοτέλη που είχε στα ράφια της; Λέγεται ότι ήδη από τους ρωμαϊκούς χρόνους άρχισε η παρακμή της Βιβλιοθήκης, που συνεχίστηκε στους αιώνες των Βυζαντινών κατακτήσεων στο πλαίσιο της πολεμικής των χριστιανών. Το τέλος της ήρθε με την αραβική επέλαση του 7ου αι. Τι τύχη άραγε να είχε ο θησαυρός μας;

Τι απέγιναν τα χειρόγραφα, όσα τουλάχιστον επιβίωσαν από την καταστροφή; Άλλα στάλθηκαν στη Ρώμη, άλλα βρέθηκαν στην κατοχή μοναστηριών και κατόπιν στις βιβλιοθήκες του Βυζαντίου, οι οποίοι τα διέσωσαν και αντέγραψαν από πάπυρους σε περγαμηνές το μεγαλύτερο ποσοστό. Άλλα βρέθηκαν στην Πατριαρχική Βιβλιοθήκη του Καΐρου, άλλα τα έκρυψαν Άραβες λόγιοι για να τα γλιτώσουν από την καταστροφή, ενώ άλλα βρέθηκαν σε ιδιωτικές συλλογές¹⁴.

Φαίνεται ότι πρέπει και εμείς να ακολουθήσουμε δύο πορείες: η μια μας πηγαίνει στην ανατολή, στο Βυζάντιο και η άλλη στην Δύση.

Έρευνα 4η: Θεολογία - Φιλοσοφία: 1,2 ή Χ

Είναι γνωστό ότι ο Χριστιανισμός τα πρώτα χρόνια αντιμετώπισε με επιφύλαξη την αρχαία ελληνική σκέψη. Βέβαια οι μεγάλοι Πατέρες της εκκλησίας (Μ. Βασίλειος, Γρηγόριος ο Νανζιανζηνός, Ιωάννης ο Χρυσόστομος) παρότρυναν τους νέους να μελετήσουν τους αρχαίους Έλληνες κλασικούς. Για παράδειγμα η σχολή του Πλάτωνα, η Ακαδημία, έκλεισαν με διάταγμα του αυτοκράτορα Ιουστινιανού τον 6ο αι. Αργότερα στη Δύση στους μέσους αιώνες καταστράφηκαν πολλά φιλοσοφικά βιβλία τα οποία θεωρήθηκαν απαγορευμένα¹⁵. Τι τύχη είχαν στο πλαίσιο αυτό τα αριστοτελικά συγγράμματα;

¹²Κάλφας, Βασίλης, οπ.

¹³Πώς γινόνταν η παραγωγή και η προστασία αρχαίων και βυζαντινών χειρογράφων; [http://www.sakketosaggelos.gr/Article/5757/\(31-8-2016\)](http://www.sakketosaggelos.gr/Article/5757/(31-8-2016))

¹⁴el.wikipedia.org/wiki/Βιβλιοθήκη_της_Αλεξάνδρειας

¹⁵https://el.wikipedia.org/wiki/Index_Librorum_Prohibitorum

¹⁶Κάλφας, Βασίλης, οπ.

¹⁷http://www.portaurea.gr/isoria_meletes

¹⁸Αραβες φιλόσοφοι στον Μεσαίωνα, http://www.kosmologia.gr/philosophy_history/ARABES.htm, (30-8-2016)

Διάβασε τα παρακάτω αποσπάσματα και ετοιμάσου για τη νέα αναζήτηση! Γράψε τις παρατηρήσεις και τις σκέψεις σου με απλό λόγο.

ΚΕΥ : Πατέρες της εκκλησίας, Βυζαντινή εκπαίδευση

Στα χρόνια της ύστερης αρχαιότητας και του πρώιμου μεσαίωνα, η άνοδος του Χριστιανισμού διαφοροποίησε την θέση της επιστήμης και της φιλοσοφίας. Το αυξανόμενο βάρος της θεολογίας για την κατανόηση του κόσμου, υποβάθμισε κατά ένα τρόπο την μελέτη της φύσης με τη χρήση της λογικής για την αναζήτηση της αλήθειας.

Καθώς γίνονται χριστιανοί, οι λόγιοι του ελληνορωμαϊκού κόσμου, οι Πατέρες της Εκκλησίας, αντιμετωπίζουν επιλεκτικά την αρχαία φιλοσοφία. Για την ακρίβεια, αποδέχονται σε μεγάλο βαθμό το τμήμα της που αφορά στην ανθρώπινη ηθική και εξολοκλήρου ό,τι αφορά στη γνώση του κόσμου και αντικαθιστούν τα μεταφυσικά δόγματα (δηλ. απόψεις) των αρχαίων φιλοσόφων, με την γνώση για τον Θεό που προκύπτει από την κάθαρση της καρδιάς, τον φωτισμό και τη θέωση....

Ο Αριστοτέλης έγινε αντικείμενο σπουδής από τους Πατέρες της Εκκλησίας, κατά τα πρώτα χριστιανικά χρόνια στις μεγάλες κατηχητικές Σχολές της Αλεξάνδρειας, της Αντιόχειας, της Εδεσσας της Μεσοποταμίας. Οι Σύριοι Πατέρες των Σχολών αυτών μετέφρασαν τα περισσότερα έργα του Αριστοτέλη και των άλλων Ελλήνων κλασικών, στα συριακά. Από τις συριακές αυτές μεταφράσεις οι Αραβες μετέφρασαν τους Έλληνες σοφούς στα αραβικά¹⁶.

«Η ανώτατη Βυζαντινή εκπαίδευση πάντα επικεντρωνόταν στη μελέτη του Αριστοτέλη. Τα έργα του διαδόθηκαν μέσα από πάνω από χίλια χειρόγραφα, τα οποία χρονολογούνται μεταξύ του 9ου και του 16ου αιώνα, γεγονός που καθιστά τον Αριστοτέλη τον αρχαίο Έλληνα του οποίου τα έργα αντιγράφηκαν περισσότερο από τα έργα οποιουδήποτε άλλου Αρχαίου· επίσης, τα σχόλια στα έργα του είναι περισσότερα έναντι των σχολίων σε άλλους αρχαίους συγγραφείς. [...] Από τον 7ο αιώνα, η προσοχή επικεντρώθηκε στις λογικές πραγματείες του Αριστοτέλη [...] Ταυτόχρονα, το ενδιαφέρον για τα έργα του Αριστοτέλη τα οποία δεν αφορούσαν τη λογική δεν χάθηκε ποτέ τελείως ...

Τα έργα της αρχαίας Ελλάδας, η παράδοση των αρχαίων Ελλήνων διασώθηκαν και έφτασαν ως τη νεώτερη Ευρώπη, την Ευρώπη της Αναγέννησης, βασικά μέσω του Βυζαντίου. Αυτό οφείλεται κατά πολύ στη γλωσσική συνέχεια, αλλά και στην αδιάλειπτη δράση των αντιγραφέων, βιβλιοθηκάρων, φιλόλογων και συγγραφέων του Βυζαντίου. Χωρίς αυτούς δε θα μας είχαν απομείνει παρά ίχνη ελάχιστα μιας απέραντης κληρονομιάς¹⁷.

Επίλογος

Αν τα χειρόγραφα είχαν καθεί, η ιστορία της μεταγενέστερης φιλοσοφίας θα ήταν διαφορετική, αφού το έργο του Αριστοτέλη αποτέλεσε τη βάση της φιλοσοφίας των Βυζαντινών, των Αράβων και των Σχολαστικών της Δύσης. Η αριστοτελική παράδοση συνεχίζεται αμείωτη σε όλη τη Βυζαντινή περίοδο, αλλά και μετά την Άλωση στον ελληνικό χώρο μέχρι τον 19ο αιώνα. Στη Δύση η αίγλη του Αριστοτέλη θα φτάσει στο απόγειό της, και το αριστοτελικό σύστημα θα αποτελέσει τη βάση της εκπαίδευσης στα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια μέχρι τον 17ο αιώνα μ.Χ.

Διάβασε ξανά το βιβλίο σου: όσα έμαθες, όσα παρατήρησες, όσα σημείωσες και όσα συμπέρανες. Ο Φάκελος με την τύχη των αριστοτελικών χειρογράφων μπορεί να κλείσει επιτυχώς!

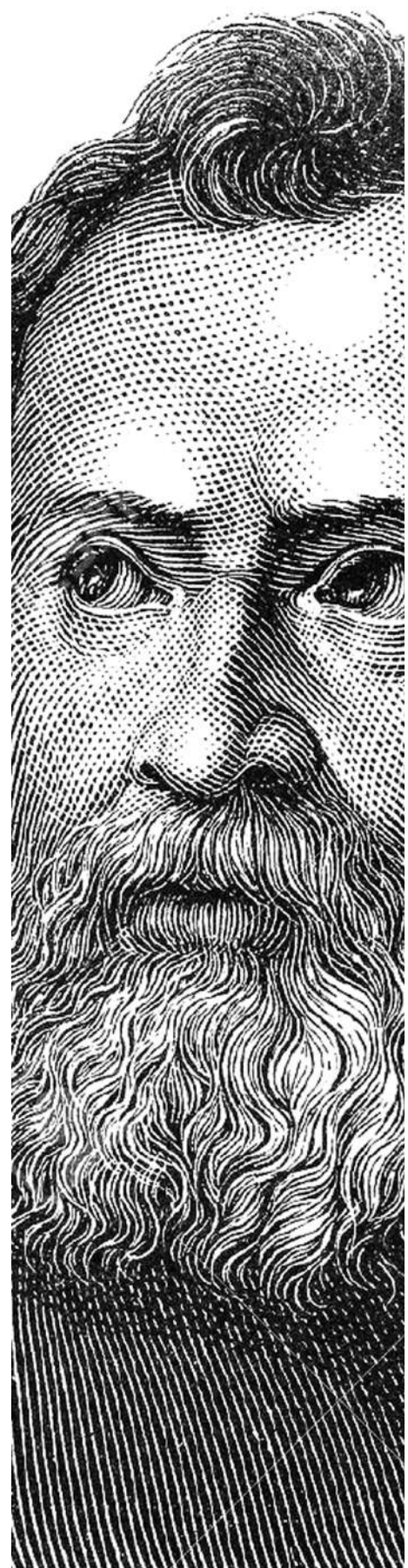
36 ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΣΤΟΝ ΓΑΛΙΛΑΙΟ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	Πειράματα
Διάρκεια: 8 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 11-15

Στόχοι:

Με τη μελέτη της ενότητας αυτής οι μαθητές πρέπει:

- Να αναγνωρίσουν την προσφορά του Αριστοτέλη στην επιστημονική σκέψη και να κατανοήσουν την εξέλιξη της γνώσης από τους φιλοσόφους και τους επιστήμονες μέσα στον χρόνο.
- Να γνωρίσουν τη μέθοδο έρευνας του Αριστοτέλη και τον τρόπο με τον οποίο εξηγούσε την πραγματικότητα και τις μεταβολές.
- Να κατανοήσουν το μέγεθος του εγχειρήματος του φιλοσόφου που παρατηρώντας εμπειρικά το φαινόμενο της κίνησης των σωμάτων, ανακάλυψε σχέσεις ανάμεσα σε μεγέθη και διατύπωσε τις δικές του αρχές σε ένα θέμα που δεν είχε απασχολήσει μέχρι τότε τον ανθρώπινο νου.
- Να κατανοήσουν τον προβληματισμό του φιλοσόφου σε ότι αφορά την κίνηση των αντικειμένων τόσο σε κοσμολογικό επίπεδο όσο και στον γήινο κόσμο.
- Να γνωρίσουν τα βασικά στοιχεία της αριστοτελικής φυσικής, να διαπιστώσουν τη συμφωνία της με τις εμπειρικές τους γνώσεις και να μπορούν να εξηγούν απλά φαινόμενα με τις θεωρίες του Αριστοτέλη.

- Να ανακαλύψουν αποκλίσεις των συμπερασμάτων του Αριστοτέλη για τις διάφορες περιπτώσεις αναπαραγωγής των φαινομένων και να διαπιστώσουν ότι η εμπειρία μας πολλές φορές μας ξεγελά.
- Να διαπιστώσουν το άλμα που έγινε στην επιστήμη, όταν από την παρατήρηση του Αριστοτέλη περάσαμε μετά από 20 αιώνες στο πείραμα και τη μέτρηση.
- Να πειραματιστούν και να εξάγουν δικά τους συμπεράσματα.
- Να αναγνωρίσουν το στοιχείο της ανατροπής που εμπεριέχεται πάντα στην ανθρώπινη γνώση και να ετοιμαστούν να ανατρέψουν ακλόνητες πεποιθήσεις τους, όπως έκανε και η ιστορία τον 17ο αιώνα.
- Να μπορούν να εξηγούν απλά φαινόμενα σύμφωνα με τους σύγχρονους φυσικούς νόμους.

1. Εισαγωγή

Η βλάστηση του «δέντρου» της φυσικής

Οι πρώτες προσπάθειες του ανθρώπου να εξηγήσει τα φυσικά φαινόμενα με βάση τη λογική, και όχι με τους μύθους, ανήκουν στους προσωκρατικούς φιλοσόφους, δηλαδή τους φιλοσόφους πριν από το Σωκράτη. Οι τελευταίοι προσωκρατικοί φιλόσοφοι, οικοδόμησαν φυσικά συστήματα στα οποία δέχτηκαν ότι υπάρχουν κάποιες πρώτες υλικές ουσίες αγέννητες (όπως τα τέσσερα στοιχεία γη, νερό, αέρας και φωτιά του Εμπεδοκλή και τα άτομα του Δημόκριτου), αλλά υπάρχουν και οι φυσικές μεταβολές που προέρχονται από ανάμειξη, διαχωρισμό, σύγκρουση, έλξη και άπωση των ουσιών. Ο Αριστοτέλης αργότερα έδειξε ότι σε κάθε μεταβολή υπάρχει ένα πολύ σημαντικό αίτιο: το τέλος, δηλαδή ο σκοπός. Έτσι δημιούργησε το πρώτο ολοκληρωμένο σύστημα ερμηνείας του φυσικού κόσμου, που ήταν σε απόλυτη συμφωνία με την εμπειρία μας. Αυτό, όπως θα δούμε, δε σημαίνει ότι οι ερμηνείες που δόθηκαν για τα φυσικά φαινόμενα ήταν όλες σωστές, καθώς η εμπειρία μας πολλές φορές μας ξεγελάει.

Ο Αριστοτέλης κατηγοριοποίησε τις επιστήμες και υπέδειξε τους κανόνες της λογικής και της επιστημονικής μεθόδου, οπότε δίκαια θεωρείται ο πατέρας των επιστημών. Με τον Αριστοτέλη μπορούμε να πούμε ότι βλάστησε «το δέντρο» της φυσικής, που άρχισε να διαμορφώνεται πολύ αργότερα, τον 16ο και 17ο μ.Χ. αιώνα με τον Γαλιλαίο και τον Νεύτωνα.

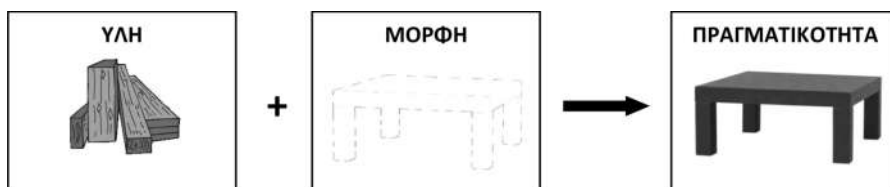

2. Η έρευνα της φύσης κατά τον Αριστοτέλη

Η πραγματικότητα - Τα τέσσερα αίτια

Ο Αριστοτέλης στα 62 χρόνια που έζησε έδωσε πολλά πράγματα στην επιστήμη της Φυσικής. Πολύ σημαντικά συγγράμματα είναι η «Φυσική Ακρόασις», όπου θέτει τις γενικές αρχές για την έρευνα της κίνησης των φυσικών σωμάτων και το «Περί ουρανού», που περιλαμβάνει την κοσμολογία και την αστρονομία του. Με τον όρο «φύση» ονομάζει όλα όσα έχουν μέσα τους μια αρχή κίνησης και μεταβολής. Επίσης, χρησιμοποιεί για την έρευνα της φύσης τον όρο «Φυσική», με τον οποίο περιγράφει τη θεωρητική γνώση για τη φύση.

Πίστευε πως τη μορφή και τη σημασία του κόσμου θα πρέπει να τις αναζητήσουμε όχι έξω από την ύλη, μα σε στενή σύνδεση μαζί της. Υποστήριξε ότι κάθε πράγμα, κάθε ον, αποτελείται από ύλη και μορφή, που είναι μεταξύ τους αδιάσπαστα ενωμένα. Έτσι, σε κάθε ον υπάρχει μια ύλη, που έχει πάρει κάποια μορφή και στις διάφορες μεταβολές κάθε ουσία μεταβαίνει διαμέσου της μορφής από την κατάσταση της απλής δυνατότητας στην κατάσταση της πραγματικότητας.

¹http://amfipolinews.blogspot.gr/2016/02/blog-post_696.html (χάρτης)

Η φύση λειτουργεί ως αρχή της μεταβολής των όντων προς το τέλος (σκοπό) τους, όπου το τέλος αυτό είναι η μορφή τους.

Η πλήρης εκπλήρωση του σκοπού οδηγεί σε μια τέλεια κατάσταση, που χαρακτηρίζεται ως «εντελέχεια». Η πορεία αυτή προς την εντελέχεια χαρακτηρίζει όλο το σύμπαν. Ο κόσμος του Αριστοτέλη ως σύνολο, λέμε ότι είναι ένα **τελεολογικό σύστημα**.

Ο Αριστοτέλης έλεγε ότι «γνωρίζουμε κάτι μόνο όταν συλλάβουμε το γιατί του». Γενικά, η εξήγηση της πραγματικότητας και των μεταβολών καθορίζονται από τη θεωρία του για τα τέσσερα αίτια που είναι

- α) η ύλη (υλικό αίτιο),
- β) η μορφή (μορφικό ή ειδικό αίτιο),
- γ) η ενέργεια (ποιητικό αίτιο) και
- δ) ο σκοπός (τελικό αίτιο).

Για παράδειγμα, κατά την κατασκευή ενός τραπεζιού, το υλικό αίτιο είναι τα ξύλα, το μορφικό αίτιο είναι η μορφή του τραπεζιού, την οποία θα δώσει στα ξύλα ο μαραγκός, το ποιητικό αίτιο είναι η εργασία του και το τελικό αίτιο είναι το τραπέζι που θα δημιουργήσουμε και θα τοποθετήσουμε στο σπίτι μας.

Ερώτηση 1

Χρησιμοποιώντας τα τέσσερα αίτια του Αριστοτέλη, προσπαθήστε να εξηγήσετε γιατί πραγματοποιείται μια βροχή.

Δραστηριότητα 1

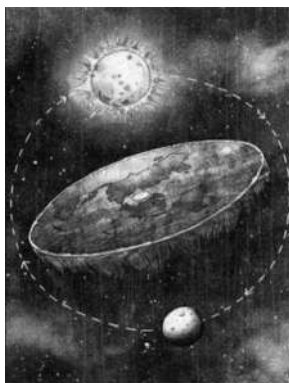
Διαλέξτε το αγαπημένο σας φαγητό. Με βάση τα 4 αίτια εξηγήστε την παρασκευή της συγκεκριμένης τροφής. Μην ξεχάσετε να βρείτε -μπορείτε να ζητήσετε από τους γονείς σας- τα συστατικά της συνταγής. Φτιάξτε στο σχολείο μια από αυτές τις συνταγές ή ορίστε μια μέρα που θα την ονομάσετε «Οι συνταγές του Αριστοτέλη». Φέρτε τα αγαπημένα σας σπιτικά γλυκά και διοργανώστε έναν μικρό διαγωνισμό. Συζητήστε για τον τρόπο που τα 4 αίτια του Αριστοτέλη εξηγούν την παρασκευή τους.

3. Η κοσμολογία του Αριστοτέλη - Τα τέσσερα βασικά στοιχεία και η πεμπουσία

Το σύμπαν, όπως το φανταζόταν ο Αριστοτέλης, έχει στο κέντρο του τη **σφαιρική Γη¹** και γύρω της σε ουράνιες σφαίρες βρίσκονται η Σελήνη, ο Ήλιος, οι πλανήτες (Ερμής, Αφροδίτη, Άρης, Δίας, Κρόνος), η σφαίρα των απλανών αστέρων και τέλος η σφαίρα της πρώτης κινούσας δύναμης. Χωρίζεται σε δυο περιοχές που έχουν διαφορετική κινητική συμπεριφορά:

Ο χώρος κάτω από τη Σελήνη αποτελεί τον «**υποσελήνιο τόπο**», όπου τα πράγματα γεννιούνται, αλάζουν και πεθαίνουν ενώ πέρα από τη Σελήνη, στον «**υπερσελήνιο τόπο**» τα αστέρια κινούνται αιώνια, κυκλικά γύρω από τη σφαιρική Γη.

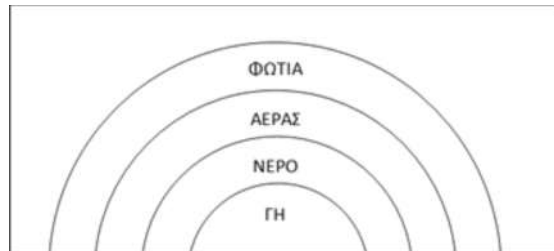
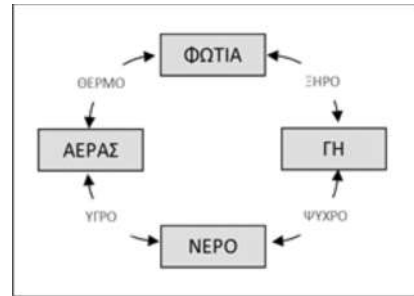
Στον «υποσελήνιο τόπο», εμφανίζονται τα **πρωταρχικά (βασικά) στοιχεία** γη, νερό, αέρας και φωτιά από τα οποία προέρχονται όλα τα

Χάρτης
του 15ου αιώνα μ.Χ.
με βάση το μοντέλο
του Αριστοτέλη

υλικά σώματα.

Τα τέσσερα στοιχεία έχουν ξεχωριστές ιδιότητες και διαχωρίζονται σε βαριά και ελαφριά. Η γη και το νερό είναι βαριά και έχουν την τάση να κινούνται προς τα κάτω, δηλαδή προς το κέντρο του κόσμου. Αντίθετα, ο αέρας και η φωτιά είναι ελαφρά και έχουν την τάση να κινούνται προς τα πάνω, δηλαδή προς τα όρια της υπερσελήνιας περιοχής. *Καθένα από τα 4 στοιχεία έχει τη «φυσική του θέση» στην υποσελήνια περιοχή.*

Στην υπερσελήνια περιοχή, τα ουράνια σώματα δεν αποτελούνται από τα τέσσερα στοιχεία αλλά μόνο από μια πέμπτη ουσία (πεμπτουσία), τον αιθέρα.

4. Τα είδη των κινήσεων στην υποσελήνια περιοχή

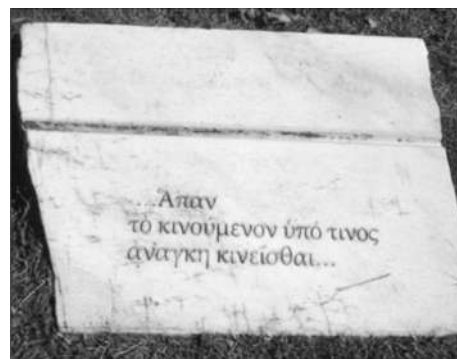
Η κίνηση είναι θεμελιώδης έννοια στην αριστοτελική φυσική και συνδέεται με τις έννοιες του απείρου, του τόπου, του κενού και του χρόνου. Εμείς θα εξετάσουμε την κίνηση με την έννοια της μετατόπισης (αλλαγή θέσης) ενός σώματος.

Ο Αριστοτέλης παρατήρησε την κίνηση των σωμάτων και κατέληξε στις παρακάτω αρχές:

1η αρχή:

Κανένα σώμα δεν κινείται μόνο του. Κάθε κίνηση προκαλείται από μια δύναμη (κινούν), η οποία ασκείται πάνω στο κινούμενο σώμα. Άρα:

Για κάθε κίνηση υπάρχει μια αιτία.

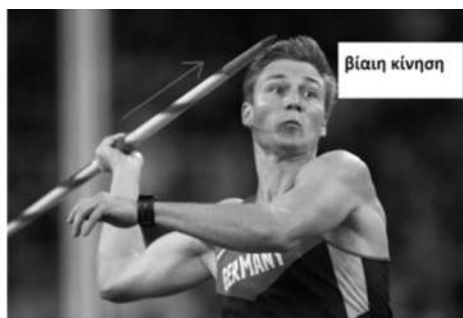
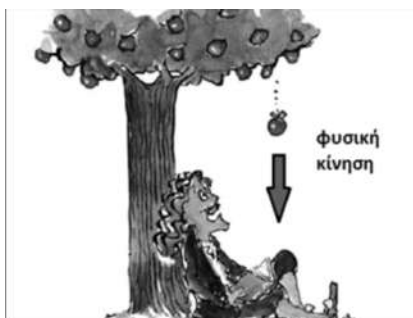

(Φυσικῆς Ακροάσεως Η')

2η αρχή:

Στην υποσελήνια περιοχή υπάρχουν δυο είδη κίνησης: η φυσική και η βίαιη (εξαναγκασμένη) κίνηση.

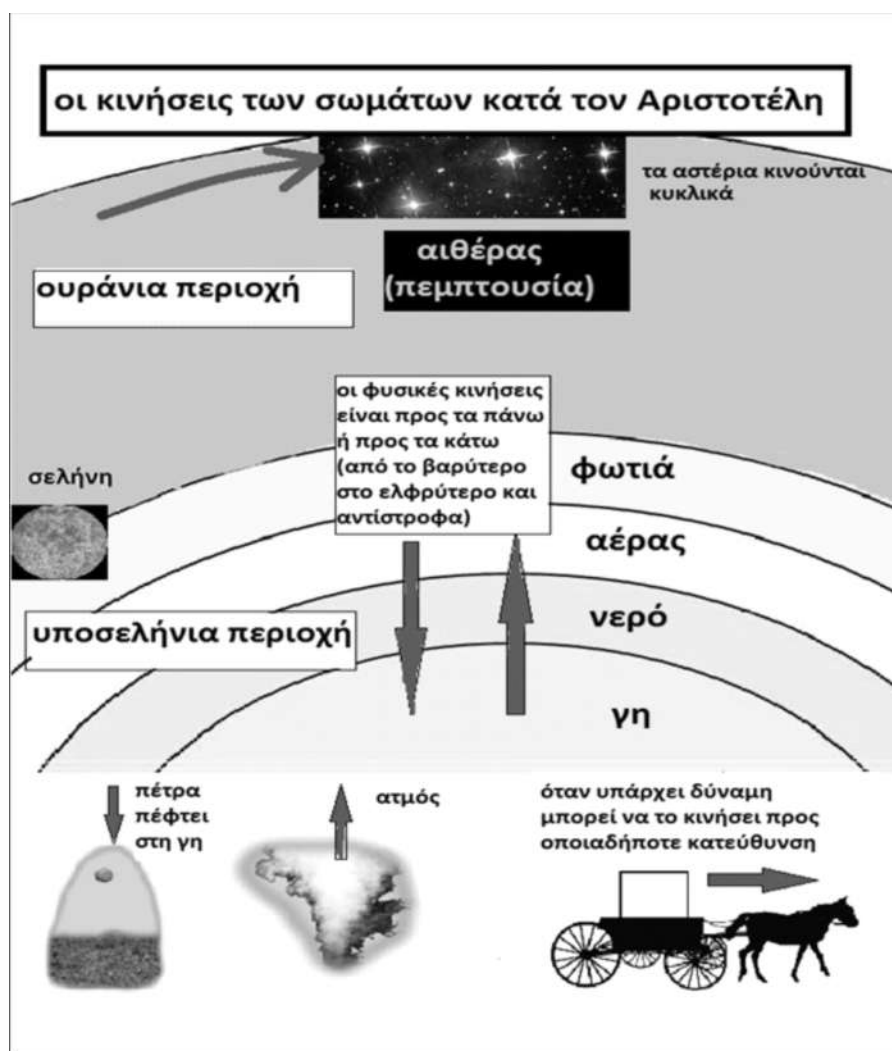

²<https://goo.gl/n7JvrW>
(Φωτο Νεύτωνα)

³<https://goo.gl/vzuBXY>
(Φωτο ακοντιστή)

Στη φυσική κίνηση², τα σώματα κινούνται ελεύθερα προς τη γη ή τον ουρανό ευθύγραμμα και κατακόρυφα.

Στη βίαιη³ (εξαναγκασμένη) κίνηση, μια εξωτερική δύναμη υποχρεώνει το σώμα να παρεκκλίνει από τη φυσική κίνησή του που μπορεί να είναι και αυτή ευθύγραμμη, όχι όμως απαραίτητα κατακόρυφα.

Ο κόσμος όπως τον φανταζόταν ο Αριστοτέλης και τα διάφορα είδη κινήσεων.

Η ΦΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Στην περίπτωση της φυσικής κίνησης, το κινούν αίτιο που την προκαλεί είναι η ίδια η φύση του σώματος, η οποία αναγκάζει το σώμα να κινηθεί προς τον φυσικό τόπο του και όταν φτάσει σ' αυτόν να παραμείνει για πάντα σε ηρεμία.

Δηλαδή αν είναι στερεό, θα πέσει στη γη, αν είναι υγρό, θα κατευθυνθεί στο νερό, αν είναι αέριο, στον αέρα και αν είναι θερμό, στη φωτιά.

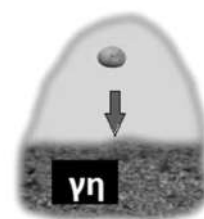
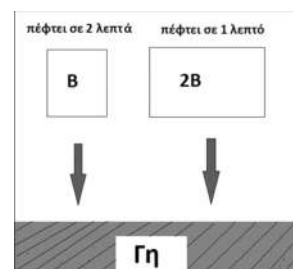
Ο Αριστοτέλης διέκρινε δυο παράγοντες που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των σωμάτων σε αυτή την κίνηση:

α) Όταν δύο σώματα διαφορετικού βάρους αφήνονται να πέσουν από το ίδιο ύψος, τα χρονικά διαστήματα για να φτάσουν στο έδαφος είναι αντιστρόφως ανάλογα των βαρών τους. Αυτό σημαίνει ότι ένα σώμα που έχει το διπλάσιο βάρος σε σχέση με ένα άλλο, χρειάζεται τον μισό χρόνο από το άλλο για να φτάσει στη γη.

Σε μια πέτρα για παράδειγμα, επικρατεί το στοιχείο γη και αυτός είναι ο λόγος που κινείται προς τα κάτω, όπου είναι η φυσική της θέση. Σε μια πέτρα με μεγαλύτερο βάρος είναι μεγαλύτερη η αναλογία του στοιχείου γη στη σύστασή της και έχει πιο έντονη τάση για κίνηση προς τη φυσική της θέση. Έτσι, όσο μεγαλύτερο είναι το βάρος, τόσο πιο πολύ μια πέτρα «βιάζεται» να συναντήσει το στοιχείο της, δηλαδή τη γη.

Βασικό συμπέρασμα της αριστοτελικής φυσικής, λοιπόν, είναι ότι:

Τα βαρύτερα σώματα πέφτουν πιο γρήγορα

Ερώτηση 2

Χρησιμοποιώντας τα τέσσερα αίτια του Αριστοτέλη, προσπαθήστε να εξηγήσετε γιατί μια πέτρα πέφτει προς τη Γη όταν την αφήνουμε.

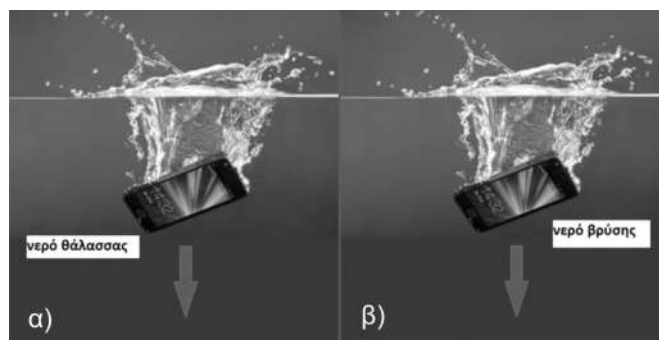
Ερώτηση 3

Κατά το βρασμό ενός υγρού, ο ατμός κινείται προς τα πάνω. Με δεδομένο ότι με το βρασμό προστίθεται το στοιχείο φωτιά, να εξηγήσετε την κίνηση του ατμού.

β) Ένα σώμα σε φυσική κίνηση θα κινηθεί πιο αργά αν βρεθεί σε ένα μέσο (υγρό ή αέριο) πιο πυκνό, δηλαδή όσο μεγαλύτερη είναι η πυκνότητα του μέσου τόσο πιο αργά κινείται το σώμα. Συγκεκριμένα, η πυκνότητα του μέσου και ο χρόνος για να διανυθεί συγκεκριμένη απόσταση είναι ανάλογα ποσά.

Ερώτηση 4

Στην παρακάτω εικόνα σε ποιο νερό θα φτάσει το αντικείμενο πιο γρήγορα στον βυθό;

Η ΒΙΑΙΗ (ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΕΝΗ) ΚΙΝΗΣΗ

Η βίαιη κίνηση προκαλείται σε ένα σώμα από μια εξωτερική δύναμη, η οποία το υποχρεώνει να κινηθεί σε κάποια διεύθυνση διαφορετική από αυτήν που θα είχε αν κινούνταν με φυσική κίνηση. Αν ένα σώμα κινείται και κάποια στιγμή πάψει να ασκείται δύναμη, τότε αυτό αμέσως ηρεμεί, δηλαδή όταν δεν ασκείται καμία δύναμη σε ένα σώμα, τότε αυτό θα ελιναι ακίνητο, με την προϋπόθεση βέβαια ότι βρίσκεται στον φυσικό του τόπο.

Επομένως στην αριστοτελική φυσική:

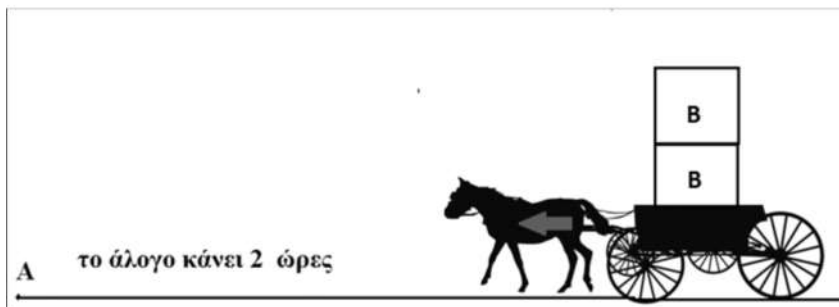
Φυσική κατάσταση ενός σώματος είναι μόνο η ακινησία.

Οι παράμετροι που βάζει ο Αριστοτέλης σε αυτό το είδος κίνησης είναι α) η εξωτερική δύναμη, β) το βάρος του σώματος και γ) η αντίσταση του μέσου.

α) Σε ένα σώμα μικρότερη δύναμη σημαίνει πιο αργή κίνηση, δηλαδή η δύναμη είναι ανάλογη της απόστασης που διανύεται σε συγκεκριμένο χρόνο.

β) Η ίδια δύναμη σε σώμα με μικρότερο βάρος σημαίνει πιο γρήγορη κίνηση, δηλαδή το βάρος είναι αντιστρόφως ανάλογο της απόστασης που διανύεται σε συγκεκριμένο χρόνο (ή είναι ανάλογο του χρόνου σε συγκεκριμένη απόσταση).

Ο ρόλος του Βάρους σε συγκεκριμένη δύναμη.

Ερώτηση 5

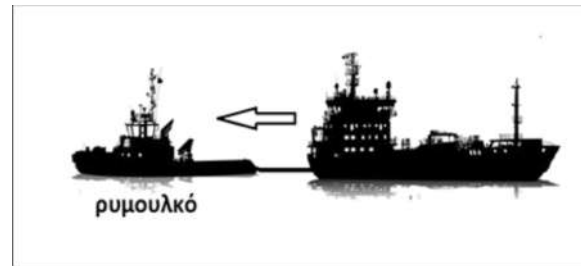
Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω σχήματα, βρείτε τον χρόνο που θα χρειαστούν, κατά τον Αριστοτέλη, δυο άλογα της ίδιας δύναμης για να μετακινήσουν το Β σε συγκεκριμένη απόσταση, όπως δείχνει το παρακάτω σχήμα.

γ) Σε συγκεκριμένο σώμα στο οποίο ασκείται συγκεκριμένη δύναμη, μεγαλύτερη πυκνότητα του μέσου σημαίνει πιο αργή κίνηση.

Ερώτηση 6

Συμπληρώστε στο κενό τη λέξη περισσότερο ή λιγότερο.

Στο διπλανό σχήμα το ρυμουλκό μεταφέρει το καράβι σε συγκεκριμένη απόσταση μέσα σε θάλασσα σε 1 ώρα. Η μεταφορά στην ίδια απόσταση μέσα σε λίμνη θα γινόταν σε από 1 ώρα.

Σύμφωνα με τις απόψεις του Αριστοτέλη για τις βίαιες κινήσεις, αν δεν υπάρχει καθόλου ύλη, δηλαδή αν ένα σώμα κινείται στο κενό, τότε η ταχύτητα γίνεται άπειρη, πράγμα αδύνατο. Γι' αυτό ο Αριστοτέλης δε δέχεται την ύπαρξη του κενού.

Δραστηριότητα 2

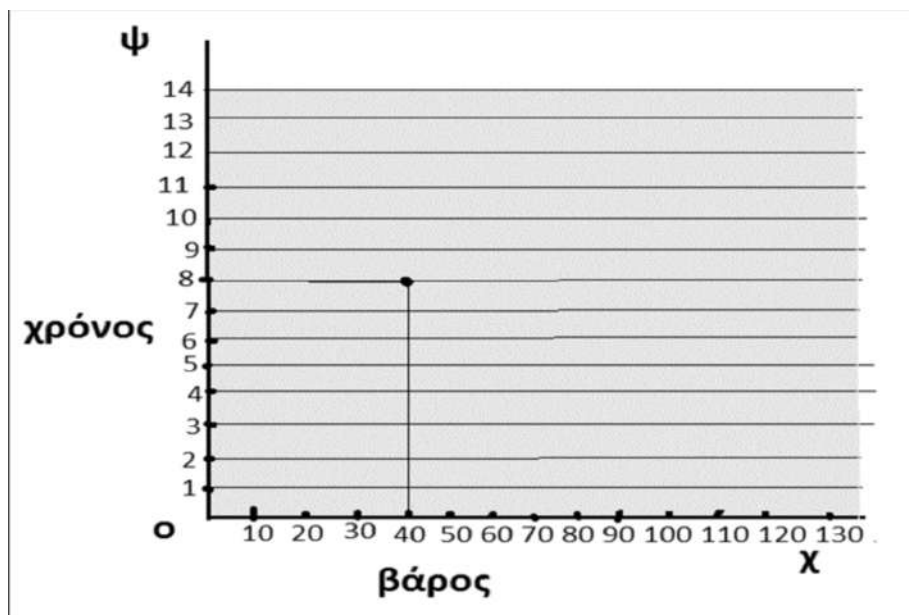
Μαθηματική εξάσκηση στα ανάλογα ποσά με αναλογία του Αριστοτέλη.

Με δεδομένο ότι όταν σε ένα σώμα ασκείται σταθερή δύναμη, το βάρος του σώματος και ο χρόνος μετακίνησης είναι ποσά ανάλογα:

α) Να συμπληρώσετε τον πίνακα:

Ένα άλογο μετακινεί ένα φορτίο που έχει βάρος:	Βάρος σώματος (σε κιλά)	Χρόνος μετακίνησης (σε ώρες)
	20	
		5,6
	40	8
	60	

β) Να κάνετε την αντίστοιχη γραφική παράσταση

γ) Ποια μορφή έχει η γραφική παράσταση για δυο ανάλογα ποσά;

5. Οι κινήσεις στην υπερσελήνια περιοχή

Ο Αριστοτέλης υποστήριζε ότι τα ουράνια σώματα δεν αποτελούνται από τα τέσσερα γήινα στοιχεία αλλά από ένα πέμπτο στοιχείο, μια πέμπτη ουσία (πεμπτουσία) - τον αιθέρα, με τον οποίο ερμήνευσε τις φυσικές και αιώνιες κινήσεις των ουράνιων σωμάτων σε κυκλικές τροχιές. Η ύπαρξη του αιθέρα δικαιολογήθηκε από τον συλλογισμό ότι ένα σώμα του οποίου η φυσική κίνηση είναι η κυκλική κίνηση δεν μπορεί να ταυτίζεται με κανένα από τα τέσσερα γήινα στοιχεία, ούτε να είναι κάποιος συνδυασμός αυτών των στοιχείων.

Το τέλος της κίνησης των ουράνιων σωμάτων είναι το «πρώτο κινούν», το οποίο είναι το ίδιο ακίνητο. Κοντά σε αυτό ο Αριστοτέλης τοποθέτησε τους απλανείς αστέρες με τις τέλει κυκλικές κινήσεις και μετά τους πλανήτες. Με τη μετάδοση αυτής της κίνησης στο εσωτερικό του σύμπαντος κατάφερε να εξηγήσει τόσο τα ουράνια φαινόμενα όσο και την επίγεια διαρκή γέννηση και φθορά.

Τελειώνοντας τη μελέτη των κινήσεων με την αριστοτελική φυσική διαπιστώνουμε ότι το βασικό στοιχείο της είναι ότι:

Ισχύουν διαφορετικοί νόμοι στην υποσελήνια και υπερσελήνια περιοχή.

Ερώτηση 7

Πότε χρησιμοποιούμε τη λέξη πεμπτουσία σήμερα;

6. Γαλιλαίος: ο πρωτοπόρος της σύγχρονης Φυσικής Επιστήμης

Πέρασαν πολλά χρόνια. Πολλοί φιλόσοφοι και επιστήμονες προσπάθησαν στηριζόμενοι και στις απόψεις του Αριστοτέλη να εξηγήσουν καλύτερα τις κινήσεις των σωμάτων και να περιγράψουν την αρχιτεκτονική του σύμπαντος.

Ραφαήλ⁴ (1510μ.Χ.). Η φιλοσοφική σχολή των Αθηνών

Από τις αρχές του 3ου π.Χ. αιώνα, η πνευματική δραστηριότητα μεταφέρθηκε από την Αθήνα στην Αλεξάνδρεια της σημερινής Αιγύπτου και εγκαινιάστηκε η λεγόμενη **ελληνιστική περίοδος**. Τα επιστημονικά επιτεύγματα της ελληνικής σκέψης προχώρησαν σε βάθος και έκταση. Ορισμένοι σημαντικοί επιστήμονες της ελληνιστικής εποχής είναι:

- ▶ Ο Ευκλείδης, ο «πατέρας» της γεωμετρίας. Ανακάλυψε καινούριες μεθόδους για τη λύση προβλημάτων.
- ▶ Ο Αρίσταρχος ο Σάμιος, που μίλησε για το ηλιοκεντρικό σύστημα.

- ▶ Ο Αρχιμήδης, που ασχολήθηκε με **μαθηματικά, μηχανική, υδροστατική** και **οπτική**, με πολύ γνωστή την αρχή του για τη δύναμη της άνωσης.
- ▶ Ο Ερατοσθένης ο Κυρηναίος, που **μέτρησε την περιφέρεια της γης** με αξιοσημείωτη για την εποχή του ακρίβεια.
- ▶ Ο Ίππαρχος, που ταξινόμησε τα **άστρα σε μεγέθη** με βάση τη φωτεινότητά τους, ταξινόμηση που χρησιμοποιείται ακόμα και σήμερα!

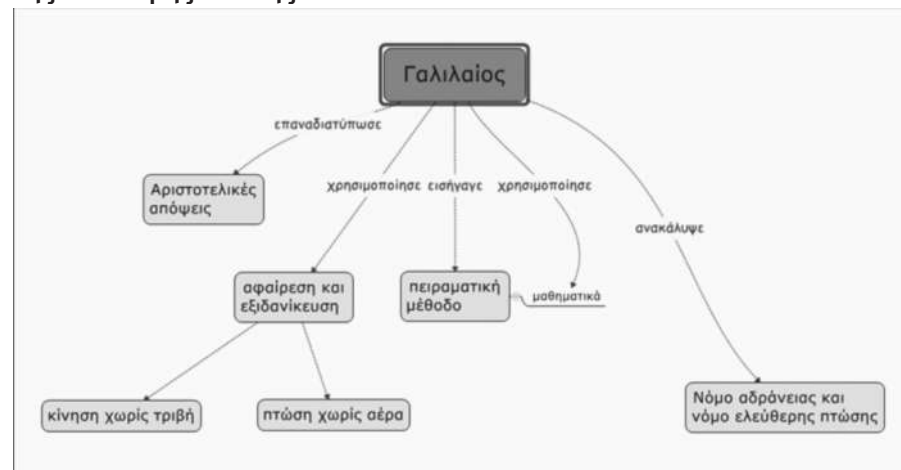
Ακολούθησε μια κάμψη στην επιστημονική δραστηριότητα, με ορισμένες εξαιρέσεις. Η αρχαία ελληνική κληρονομιά διατηρήθηκε στο Βυζάντιο και από εκεί πέρασε στη μεσαιωνική Ευρώπη, μέσω και των Αράβων. Πρωτοποριακές ιδέες για την εποχή του, αντίθετες από του Αριστοτέλη, είχε τον 6ο μ.Χ. αιώνα ο Ιωάννης ο Φιλόπονος ή Γραμματικός. Πολλοί τον θεωρούν πρόδρομο του Γαλιλαίου, για τη διατύπωση του νόμου της **ελεύθερης πτώσης**. Για την κίνηση ενός βέλους, **σε αντίθεση με τον Αριστοτέλη που την εξήγησε με ανακατανομή του αέρα, ο Φιλόπονος** διατύπωσε την άποψη ότι δεν τη συντηρεί ο αέρας, αλλά μια ωθητική δύναμη που εντυπώνεται σ' αυτό, πλησιάζοντας την έννοια της **αδράνειας**.

Το 12ο μ.Χ. αιώνα ιδρύθηκαν τα πρώτα πανεπιστήμια σε ευρωπαϊκές πόλεις (Μπολόνια, Πάδοβα, Παρίσι κ.ά.), όπου δίδασκαν τη φιλοσοφία του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη. Οι εξελίξεις στην Ευρώπη οδήγησαν σε ένα μεγάλο ξέσπασμα δημιουργικής δραστηριότητας στους επόμενους αιώνες, την **επιστημονική επανάσταση**, απ' όπου προέκυψε η νεώτερη επιστήμη. Ξεχωριστή θέση σ' αυτήν έχει ο Ιταλός φυσικός και μαθηματικός **Γαλιλαίος Γαλιλέι**, που

θεωρείται ο πρωτοπόρος της σύγχρονης Φυσικής Επιστήμης.

Ο Γαλιλαίος χρησιμοποίησε τα **μαθηματικά** στην περιγραφή των φαινομένων, εισήγαγε το **πείραμα** και τη μέτρηση στην αναζήτηση των φυσικών νόμων, υποστήριξε το **ηλιοκεντρικό σύστημα** και ανέτρεψε τις θεωρίες κίνησης του Αριστοτέλη, διατυπώνοντας το **νόμο της αδράνειας** και το **νόμο της ελεύθερης πτώσης**.

Ο ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ ΑΔΡΑΝΕΙΑΣ

Ο Γαλιλαίος πίστευε ότι οι νόμοι της φύσης ισχύουν ακριβώς στη φύση, όχι όπως την αντιλαμβανόμαστε καθημερινά, αλλά σε μια «ιδεατή φύση» (π.χ. χωρίς να υπάρχουν τριβές). Ξεκινούσε την έρευνά του, όπως ο Αριστοτέλης, από τα δεδομένα της εμπειρίας, αλλά η μέθοδός του ήταν συ-

μπληρωμένη με την αφαίρεση και την εξιδανίκευση.
Ας προσπαθήσουμε να σκεφτούμε σαν αυτόν.

Δραστηριότητα 3

Ανακαλύπτοντας τον νόμο της αδράνειας

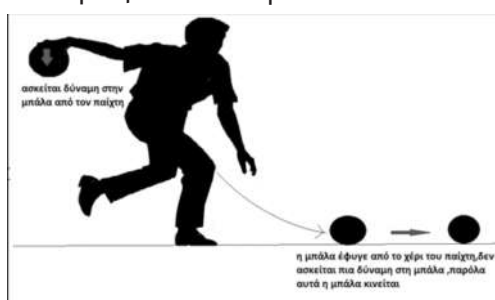
Παίρνουμε ένα ξύλινο αντικείμενο σχήματος ορθογώνιου παραλληλεπίπεδου. Εκτοξεύουμε το αντικείμενο, ώστε να κινηθεί στο τραχύ έδαφος του προαυλίου του σχολείου μας. Θα παρατηρήσουμε ότι από τη στιγμή που φεύγει από το χέρι μας, θα κινηθεί για κάποιο διάστημα, παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει δύναμη σ' αυτό, και μετά θα σταματήσει.

Στη συνέχεια κάνουμε το ίδιο στον καλογουαλισμένο διάδρομο του σχολείου μας, φροντίζοντας να εκτοξεύσουμε το αντικείμενο με την ίδια περίπου δύναμη. Θα παρατηρήσουμε ότι τώρα θα κινηθεί για μεγαλύτερο διάστημα μέχρι να σταματήσει.

- α) Τι είναι αυτό που διαφέρει στο τραχύ έδαφος του προαυλίου και στον καλογουαλισμένο διάδρομο;
β) Αν κάναμε το ίδιο στην επιφάνεια μιας παγωμένης λίμνης, τι θα ήταν διαφορετικό στην κίνηση του ξύλινου αντικειμένου;

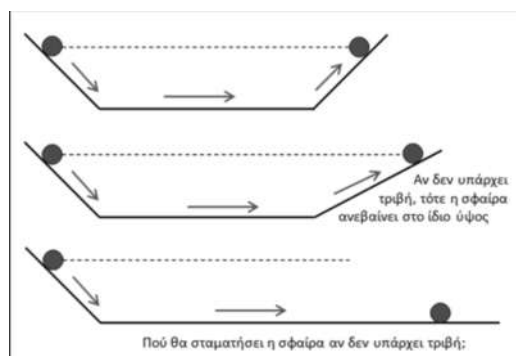
Μπορούμε τώρα να πάμε στην «ιδεατή φύση». Αν είχαμε μια απεριόριστη επιφάνεια χωρίς καθόλου τριβές, τότε το αντικείμενο δε θα σταματούσε ποτέ, παρά το γεγονός ότι δεν ασκείται καθόλου δύναμη σ' αυτό.

Έτσι ο Γαλιλαίος κατάλαβε ότι όταν σε ένα σώμα ασκηθεί δύναμη, θα συνεχίσει την κίνησή του ακόμα και όταν σταματήσει η δύναμη, ειδικά όταν το σώμα κινείται σε λεία επιφάνεια. Σε τραχιές επιφάνειες η τριβή γίνεται μεγάλη και ακινητοποιεί το σώμα. Αν η επιφάνεια, θεωρητικά είναι πολύ λεία και δεν έχει καθόλου τριβή τότε το σώμα θα κινείται συνέχεια.

Περίφημα είναι τα πειράματα του Γαλιλαίου στα κεκλιμένα (πλάγια) επίπεδα. Στο σχήμα φαίνεται ο συλλογισμός που ανέπτυξε με συνδυασμό κεκλιμένων επιπέδων. Όταν η σφαίρα κυλάει προς τα κάτω υπάρχει μια δύναμη που της αυξάνει την ταχύτητα. Όταν κυλάει προς τα πάνω υπάρχει μια δύναμη που της μειώνει την ταχύτητα. Επομένως, στο οριζόντιο επίπεδο δεν υπάρχει δύναμη και η ταχύτητα είναι σταθερή.

Αφήνοντας τη σφαίρα να κυλήσει, έβλεπε ότι στην άλλη πλευρά ανέβαινε πε-

ρίπου (λόγω τριβών) στο ίδιο ύψος, ακόμα και όταν μείωνε την κλίση του δεύτερου επιπέδου. Άρα, αν οριζοντιώσουμε το δεύτερο επίπεδο, η σφαίρα δε θα σταματήσει ποτέ, αν δεχτούμε ότι δεν υπάρχει τριβή, αφού δε θα φτάσει ποτέ στο ίδιο ύψος. Κι αυτό, χωρίς να υπάρχει δύναμη.

Έτσι, ο Γαλιλαίος ανασκεύασε

την άποψη του Αριστοτέλη, διατυπώνοντας τον νόμο της αδράνειας, σύμφωνα με τον οποίο:

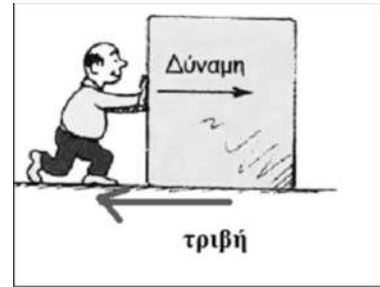
Αν σε ένα σώμα δεν ασκείται δύναμη, τότε το σώμα είτε θα είναι ακίνητο, είτε θα κινείται με σταθερή ταχύτητα.

Σύμφωνα με τον νόμο αυτό, εκτός από την ακινησία που θεωρούσε ο Αριστοτέλης:

Φυσική κατάσταση ενός σώματος είναι και η κίνησή του με σταθερή ταχύτητα.

Ο νόμος μας δείχνει μια πολύ σημαντική ιδιότητα των σωμάτων, που μετριέται με τη μάζα τους και λέγεται αδράνεια. **Αδράνεια** είναι η ιδιότητα των σωμάτων να διατηρούν την κινητική τους κατάσταση (δηλαδή να τείνουν να ηρεμούν, εφόσον αρχικά ηρεμούν και να τείνουν να διατηρούν σταθερή την ταχύτητά τους, εφόσον αρχικά κινούνται) και να αντιστέκονται σε κάθε αίτιο, που προσπαθεί να αλλάξει την κινητική τους κατάσταση.

Και τότε γιατί σπρώχνουμε ένα κιβώτιο με σταθερή δύναμη και κινείται αυτό με σταθερή ταχύτητα; Μετά από τα παραπάνω η απάντηση γίνεται πιο εύκολη: Υπάρχει και η τριβή και η συνολική δύναμη στο κιβώτιο, όταν αυτό κινείται με σταθερή ταχύτητα, είναι μηδέν. Το ίδιο συμβαίνει και στο άλογο με το κάρο.

Ερώτηση 8

Τι θα συμβεί αν ένας πύραυλος⁵ βγει από την έλξη της γης, βρεθεί στο διάστημα όπου επικρατεί το κενό και σβήσει τις μηχανές του;

Ερώτηση 9

Να εξηγήσετε:

α) Γιατί όταν είμαστε σε ένα αυτοκίνητο και φρενάρει απότομα πεταγόμαστε μπροστά.

β) Γιατί τινάζουμε τα βρεγμένα χέρια μας για να στεγνώσουν.

*Ρόδινα όλα τα είδες
καίγοντας της γης το δάκρυ
και τ' αδύναμα τα πηγές
σε ταξίδια δίχως άκρη.*

Στίχοι για τον νόμο της αδράνειας
του Γαλιλαίου.

Ο ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΠΤΩΣΗΣ

Η άποψη του Αριστοτέλη, ότι τα βαρύτερα σώματα πέφτουν πιο γρήγορα από τα ελαφρύτερα φαίνεται λογική και συμβαίνει σε πολλές περιπτώσεις πτώσεως στον αέρα. Είναι όμως πάντα έτσι; Ας το ελέγξουμε.

Δραστηριότητα 4

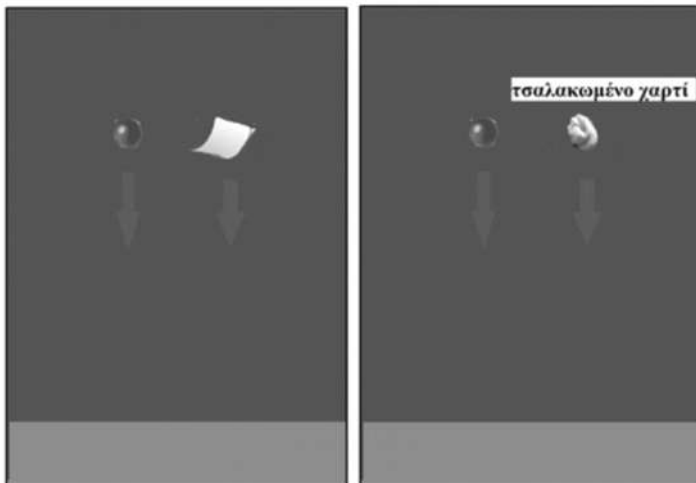
Πέφτουν πάντα τα βαρύτερα πιο γρήγορα;

Παίρνουμε στα χέρια μας ένα συμπαγές (όχι κούφιο) μπαλάκι και ένα φύλλο χαρτιού και τα αφήνουμε να πέσουν από το ίδιο ύψος ταυτόχρονα.

α) Ποιο είναι βαρύτερο;

β) Ποιο φτάνει πρώτο στο έδαφος;

Στη συνέχεια τσαλακώνουμε το χαρτί, δίνοντάς του σφαιρικό σχήμα και τα αφήνουμε πάλι να πέσουν ταυτόχρονα από το ίδιο ύψος.

γ) Όταν τσαλακώνουμε το χαρτί αλλάζει το βάρος του;

δ) Φτάνει τώρα κάποιο πρώτο στο έδαφος;

ε) Τι είναι αυτό που άλλαξε, τσαλακώνοντας το χαρτάκι;

Στην πρώτη περίπτωση φτάνει πρώτο στο έδαφος το βαρύτερο μπαλάκι. Στη δεύτερη περίπτωση φτάνουν στο έδαφος ταυτόχρονα, ενώ δεν έχουμε αλλάξει το βάρος του χαρτιού, παρά μόνο το σχήμα του. Αυτό που καθυστερεί το χαρτί στην πρώτη περίπτωση δεν είναι το μικρότερο βάρος του, αλλά η αντίσταση του αέρα που είναι μεγάλη σ' αυτό όταν είναι απλωμένο. Η αντίσταση του αέρα εξαρτάται από το σχήμα, το μέγεθος και την ταχύτητα των σωμάτων. Για πυκνά σώματα με μικρές διαστάσεις, που κινούνται με μικρή ταχύτητα είναι σχεδόν μηδενική. Έτσι, όταν τσαλακώνουμε το χαρτί, η αντίσταση του αέρα γίνεται πολύ μικρή όπως και στο μπαλάκι, οπότε πέφτουν ταυτόχρονα χωρίς να παίζει κανένα ρόλο το βάρος τους.

Είναι φανερό ότι αν οι πτώσεις γίνονται στο κενό, όπου δεν υπάρχει αέρας (η αντίσταση του αέρα είναι ακριβώς μηδέν), τότε όλα τα σώματα ανεξάρτητα με το βάρος τους και το σχήμα τους θα πέφτουν με την ίδια ταχύτητα. Η πτώση ενός σώματος στο κενό, όπου δέχεται την επίδραση μόνο του βάρους του λέγεται **ελεύθερη πτώση**.

Συμπεραίνουμε ότι:

α) Στον αέρα, ο χρόνος πτώσης των σωμάτων δεν έχει σχέση με το βάρος τους, αλλά με την αντίσταση του αέρα.

β) Στο κενό, όλα τα σώματα που αφήνονται ελεύθερα να πέσουν από το ίδιο ύψος, φτάνουν στο έδαφος στον ίδιο χρόνο, ανεξάρτητα από το βάρος τους.

Ο παραπάνω νόμος της ελεύθερης πτώσης που ανακάλυψε ο Γαλιλαίος, αφαιρώντας τον παράγοντα «αέρας» είναι από τους πιο σημαντικούς νόμους

της φύσης και ανασκευάζει την άποψη του Αριστοτέλη ότι τα βαρύτερα σώματα πέφτουν γρηγορότερα ως εξής:

Αν δεν υπάρχει αέρας, όλα τα σώματα ανεξάρτητα από το βάρος τους πέφτουν το ίδιο γρήγορα.

Ερώτηση 10

Μέσα σε κενό σωλήνα, χωρίς αέρα, αφήνουμε να πέσουν ταυτόχρονα από το ίδιο ύψος ένα φτερό και μια σιδερένια σφαίρα. Ποιο θα φτάσει πρώτο στη βάση του σωλήνα;

Ερώτηση 11

Αφήνουμε να πέσουν ταυτόχρονα από το ίδιο ύψος μια μικρή και μια μεγαλύτερη πέτρα. Ποια θα φτάσει πρώτη στο έδαφος;

Ο Γαλιλαίος διατύπωσε τον νόμο της ελεύθερης πτώσης για πρώτη φορά στο έργο του «Διάλογοι σχετικά με τα δύο κύρια συστήματα του κόσμου, το Πτολεμαϊκό και το Κοπερνίκειο» (1632) και τον ανέπτυξε στο τελευταίο του βιβλίο με τίτλο «Πραγματείες και μαθηματικές αποδείξεις περί των δυο νέων επιστημών, που αφορούν τη μηχανική και την τοπική κίνηση» (1638).

Για να φτάσει στον νόμο, πρώτα έδειξε ότι ο χρόνος πτώσης των σωμάτων είναι ίδιος. Ας δούμε πώς.

Δραστηριότητα 5

Πώς έδειξε ο Γαλιλαίος ότι ο χρόνος πτώσης όλων των σωμάτων είναι ίδιος

Παίρνουμε στα χέρια μας ένα βιβλίο και μια κόλλα χαρτί που έχει το μέγεθος μιας σελίδας του βιβλίου και τα αφήνουμε σε οριζόντια θέση να πέσουν ταυτόχρονα από το ίδιο ύψος.

α) Ποιο φτάνει πρώτο στο έδαφος;

Στη συνέχεια βάζουμε το χαρτί να εφαρμόσει κάτω από το βιβλίο και τα αφήνουμε να πέσουν.

β) Θα πέσει κάποιο πρώτο; Δώστε μια εξήγηση.

Τέλος, βάζουμε το χαρτί να εφαρμόσει πάνω από το βιβλίο και τα αφήνουμε να πέσουν.

γ) Θα πέσει κάποιο πρώτο; Δώστε μια εξήγηση.

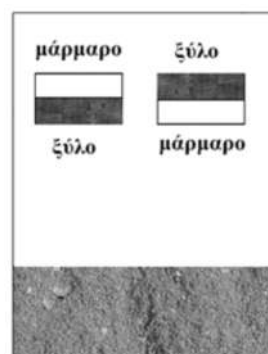
Στην πρώτη περίπτωση πέφτει πρώτο το βαρύτερο βιβλίο. Στη δεύτερη περίπτωση πέφτουν μαζί και ίσως να σκεφτόμασταν ότι το βιβλίο παρασέρνει το χαρτί. Η τρίτη περίπτωση όμως θα δείξει ότι δεν είναι αυτός ο λόγος, αφού πέφτουν πάλι μαζί.

Κάτι αντίστοιχο έκανε ο Γαλιλαίος με δυο όμοιες πλάκες από μάρμαρο και ξύλο και διαπίστωσε ότι έπεφταν μαζί στο έδαφος, χωρίς να αναπτύσσεται κάποια απόσταση μεταξύ τους, όποια και αν ήταν η διάταξή τους.

Μετά ερευνήσε τη μαθηματική σχέση ανάμεσα στην απόσταση που διανύει ένα σώμα σε ελεύθερη πτώση και στον χρόνο που κάνει για να τη διανύσει.

Στην έρευνά του είχε δυο σημαντικές δυσκολίες:

Η πρώτη ήταν ότι στην εποχή του δεν υπήρχαν μηχανικά ρολόγια και την ξεπέρασε μαζεύοντας νερό σε ένα δοχείο. Όσο περισσότερο νερό μαζευόταν, τόσο πιο πολύς χρόνος περνούσε.

Η δεύτερη δυσκολία ήταν ότι στην εποχή του δεν υπήρχαν τα μέσα για να δημιουργήσει κενό. Ο Γαλιλαίος όμως κατάλαβε ότι η κίνηση μιας σφαίρας που κυλάει σε κεκλιμένο (πλάγιο) επίπεδο έχει τον ίδιο χαρακτήρα με την πτώση ενός σώματος στο κενό. Έτσι χρησιμοποίησε ένα κομμάτι ξύλου σε κεκλιμένη θέση. Ας προσπαθήσουμε να διαπιστώσουμε παρόμοια τη σχέση απόστασης - χρόνου.

Δραστηριότητα 6

Το πείραμα του Γαλιλαίου για τη σχέση απόστασης - χρόνου

Υλικά - προετοιμασία

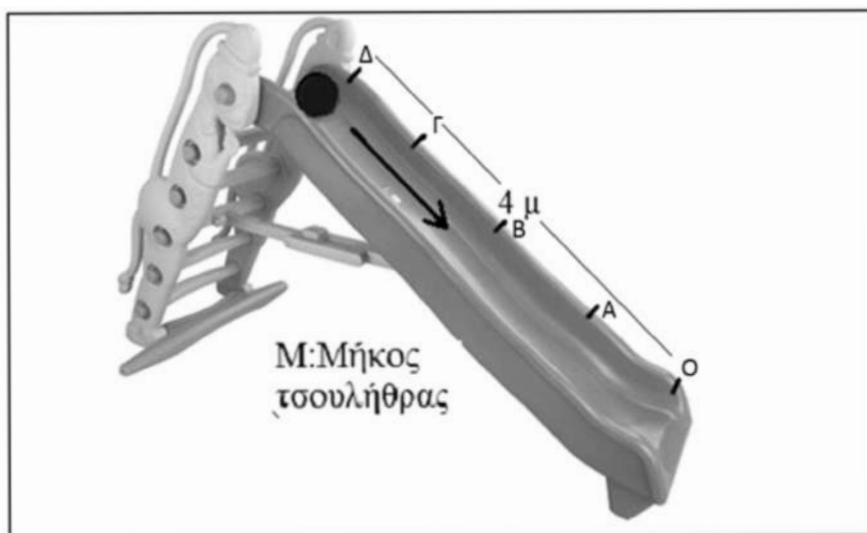
Θα χρειαστούμε μια μπάλα, ένα χρονόμετρο, μια μετροταινία, μια χαρτοταινία και ένα εμπόδιο π.χ. ένα βιβλίο με χοντρά εξώφυλλα.

Πηγαίνουμε σε μια τσουλήθρα με μήκος πάνω από 4 μέτρα.

Βάζουμε ένα κομμάτι χαρτοταινία στο πλάι (χαραγή Ο), στο σημείο που οριζοντιώνεται (ή αλλάζει κλίση) η τσουλήθρα.

Μετράμε 1 μέτρο προς τα πάνω και βάζουμε πάλι στο πλάι ένα κομμάτι χαρτοταινία (χαραγή Α). Κάνουμε το ίδιο μέχρι τα 2, τα 3 και τα 4 μέτρα (χαραγές Β, Γ και Δ).

Παρατήρηση: Αν δε βρούμε τόσο μεγάλη τσουλήθρα, μπορούμε να βάλουμε τις χαρτοταινίες σε μικρότερες αποστάσεις, ίσες μεταξύ τους, π.χ. 0,7 μ, 1,4 μ, 2,1 μ και 2,8 μ.

Πειραματική διαδικασία

Κρατάμε το εμπόδιο κατακόρυφα στο σημείο Ο. Αφήνουμε την μπάλα να κινηθεί ακριβώς πάνω από το σημείο Α και ταυτόχρονα ξεκινάμε το χρονόμετρο. Πρέπει να προσέξουμε να μη δώσουμε ώθηση στην μπάλα, αλλά να ξεκινάει με μηδενική ταχύτητα. Μόλις ακούσουμε να χτυπάει στο εμπόδιο που είναι στο σημείο Ο (απόσταση 1 μ.) σταματάμε το χρονόμετρο και σημειώνουμε τον χρόνο. Σ' αυτήν την πρώτη μέτρηση ίσως να δυσκολευτούμε λίγο επειδή ο χρόνος είναι μικρός. Καλό είναι να κάνουμε 3 μετρήσεις και να σημειώσουμε τον μέσο όρο των χρόνων που θα δείξει το χρονόμετρο (μπορούμε να το κάνουμε και στις επόμενες μετρήσεις).

Μετά αφήνουμε την μπάλα να κινηθεί ακριβώς πάνω από το σημείο Β και μετράμε τον χρόνο μέχρι το σημείο Ο (απόσταση 2 μ.).

Τέλος, κάνουμε το ίδιο από τα σημεία Γ και Δ (αποστάσεις 3 μ. και 4 μ., αντίστοιχα).

Σημειώνουμε τους χρόνους κίνησης στον παρακάτω πίνακα:

Απόσταση σε μέτρα	Χρόνος μετακίνησης σε δευτερόλεπτα
1	
2	
3	
4	

Επεξεργασία των αποτελεσμάτων

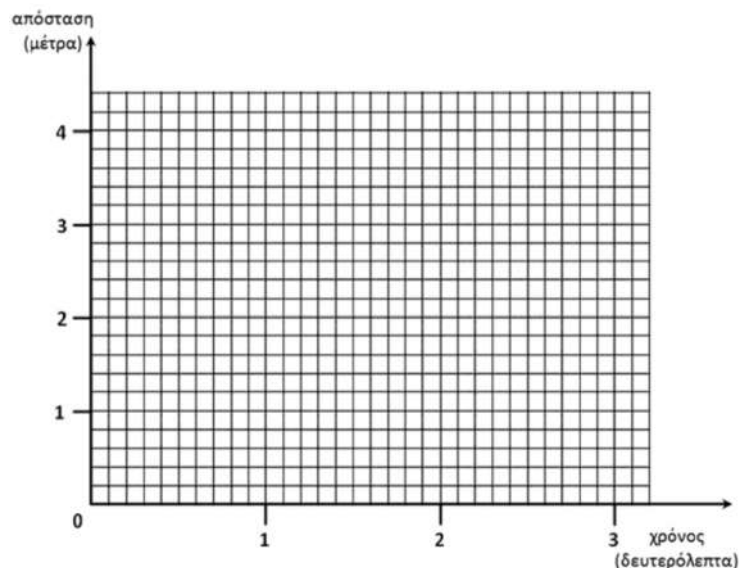
Α. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, η ταχύτητα της κυλιόμενης μπάλας θα έπρεπε να είναι σταθερή και ο διπλασιασμός της απόστασης που διάνυσε θα σήμαινε και διπλασιασμό του χρόνου κύλισης, τριπλασιασμός της απόστασης θα σήμαινε τριπλασιασμό του χρόνου κ.ο.κ., δηλαδή η απόσταση και ο χρόνος είναι ανάλογα ποσά.

Χρησιμοποιώντας ενδεικτικές τιμές τα αποτελέσματα θα ήταν όπως στον παρακάτω πίνακα:

Απόσταση σε μέτρα	Χρόνος μετακίνησης σε δευτερόλεπτα
1	0,8
2	1,6
3	2,4
4	3,2

Παρατηρήστε τα δικά σας αποτελέσματα. Διπλασιάζεται ο χρόνος με διπλασιασμό της απόστασης; Είναι τα ποσά ανάλογα;

Β. Θυμηθείτε τη δραστηριότητα 2. Στα ανάλογα ποσά η γραφική παράσταση είναι μια ευθεία που περνάει από την αρχή των αξόνων. Κάντε τη γραφική παράσταση απόστασης - χρόνου και ελέγξτε αν τα σημεία είναι πάνω σε ευθεία.

Συμπέρασμα - Ερωτήσεις

Γ. Τι συμπεραίνετε για τη σχέση της απόστασης που διανύει η μπάλα και του χρόνου; Είναι ανάλογα μεγέθη;

Δ. Σε ποια απόσταση έχετε περίπου διπλάσιο χρόνο από αυτόν που έχετε στην πρώτη μέτρηση;

Ε. Ποια είναι η κύρια αιτία που ο παραπάνω χρόνος δεν είναι ακριβώς διπλάσιος;

Ο Γαλιλαίος με το παραπάνω πείραμα έδειξε ότι:

Η απόσταση που διανύει η μπάλα είναι ανάλογη του τετραγώνου του χρόνου.

Για να διανυθεί τετραπλάσια απόσταση δεν χρειάζεται τετραπλάσιος, αλλά διπλάσιος χρόνος. Η εξήγηση είναι ότι η μπάλα επιταχύνεται από τη βαρύτητα και όσο κατεβαίνει αναπτύσσει μεγαλύτερη ταχύτητα.

Δραστηριότητα 7

Η σχέση ταχύτητας - χρόνου στην ελεύθερη πτώση

Όταν ένα σώμα κινείται με σταθερή ταχύτητα, διανύει ίσες αποστάσεις σε ίσους χρόνους.

Επισκεφθείτε τη διεύθυνση

<https://scratch.mit.edu/projects/2076443>

Είναι έργο στο Scratch που παριστάνει την ελεύθερη πτώση ενός σώματος.

Πατήστε το πράσινο σημαδάκι και μετά το κουμπί «Στροβοσκοπική».

Οι θέσεις που καταγράφονται είναι για κάθε ένα δευτερόλεπτο.

Παρατηρήστε ότι οι αποστάσεις μεταξύ των θέσεων δεν είναι ίσες.

Απαντήστε στις ερωτήσεις, αγνοώντας τα αρνητικά πρόσημα:

A. Η θέση (απόσταση από την αρχή)

σε χρόνο 2 s είναι σε σχέση με τη θέση σε 1 s.

- α. διπλάσια β. τετραπλάσια γ. κανένα από τα δυο.

B. Η ταχύτητα σε χρόνο 2 s είναι σε σχέση με την ταχύτητα σε 1 s.

- α. διπλάσια β. τετραπλάσια γ. κανένα από τα δυο.

Γ. Τι συμπεραίνετε για τη σχέση ταχύτητας - χρόνου στην ελεύθερη πτώση;

Στίχοι για τον νόμο ελεύθερης πτώσης του Γαλιλαίου.

<i>Κι αν δεν άδειασες αέρα</i>	<i>Δε σε σκίασε η ώρα</i>
<i>πάνω σε πλαγιά από ξύλο</i>	<i>μα είπες για την πτώση όλων</i>
<i>έκανες το βάρος πέρα</i>	<i>με νερό κόντρα στη μπόρα</i>
<i>κι ένα ήταν χαλκός και φύλο.</i>	<i>και με γλώσσα των συμβόλων.</i>

ΤΟ ΤΗΛΕΣΚΟΠΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΗΛΙΟΚΕΝΤΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Ο Γαλιλαίος⁶ βελτίωσε το τηλεσκόπιο, που είχε εφευρεθεί στην Ολλανδία. Κατάφερε, το 1609, να κατασκευάσει δικά του τηλεσκόπια, αρχικά με μεγέθυνση εννιά φορές και πολύ σύντομα είκοσι φορές. Ήταν ο πρώτος που το χρησιμοποίησε συστηματικά για αστρονομικές παρατηρήσεις. Παρατήρησε τους κρατήρες, τα όρη και τις πεδιάδες στην επιφάνεια της Σελήνης, δείχνοντας ότι είναι ένα σώμα σαν τη

Γη και όχι η αριστοτελική «τέλεια σφαίρα» και προετοιμάζοντας ταυτόχρονα το έδαφος στο Νεύτωνα για να την αντιμετωπίσει σαν τα γήινα αντικείμενα. Παρατήρησε μεταξύ άλλων τις ηλιακές κηλίδες, τις φάσεις της Αφροδίτης και ανακάλυψε 4 από τους δορυφόρους του Δία, δίνοντας έτσι στήριξη στο ηλιοκεντρικό σύστημα του Κοπέρνικου, σύμφωνα με το οποίο η Γη και οι πλανήτες κινούνται γύρω από τον ήλιο. Έτσι, απέρριψε το κοσμολογικό μοντέλο του Αριστοτέλη.

Εργασία 1

Αναζητήστε περισσότερες πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του Γαλιλαίου. Πότε και κάτω από ποιες συνθήκες αναφώνησε τη φράση «και όμως κινείται». Συζητήστε για τις σύγχρονες θεωρίες που προσπαθούν να εξηγήσουν το κοσμολογικό πρόβλημα (θεωρία της μεγάλης έκρηξης).

⁶<https://goo.gl/2MJAKz>
(Φωτο Γαλιλαίου)

Στίχοι για τη χρήση του τηλεσκοπίου από τον Γαλιλαίο και την υποστήριξή του στο ηλιοκεντρικό σύστημα.

<i>Το τηλεσκόπιο πιο ψηλά ανέβασες φορές εννιά τ' αστέρια γίναν πιο πολλά κι είδες τον Δία τα παιδιά.</i>	<i>Είπες ότι γυρίζει η Γη και κηλίδα ήταν μεγάλη μετά για μια μόνο στιγμή ο Ήλιος έγινε σκοτάδι.</i>	<i>Και όμως η Γη γυρίζει ο Ήλιος έλαμψε ξανά και ο κόσμος πια γνωρίζει μετασχημάτισες πολλά.</i>
---	--	--

Ερώτηση 12

Συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα που αφορά τις αλλαγές στις θέσεις του Αριστοτέλη και του Γαλιλαίου

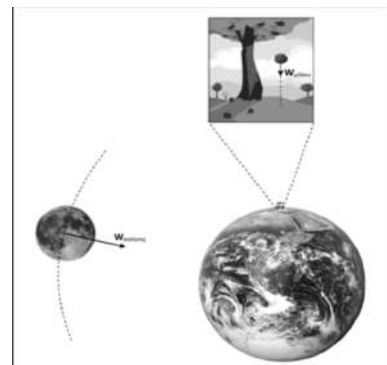
	Αριστοτέλης	Γαλιλαίος
Απόδειξη θεωρίας	Παρατηρούσε το φαινόμενο.	Έκανε πείραμα και μετρούσε τα αποτελέσματά του.
Κοσμολογία	Γεωκεντρικό σύστημα. Η γη είναι στο κέντρο του κόσμου.	Ηλιοκεντρικό σύστημα. Η γη με τους άλλους πλανήτες κινούνται γύρω από τον ήλιο.
Κίνηση των σωμάτων	Αν σταματήσει η δύναμη που κινεί το σώμα σταματάει να κινείται.	
Πτώση των σωμάτων	Τα βαρύτερα πέφτουν με μεγαλύτερη ταχύτητα.	
Χρόνος και απόσταση σε κεκλιμένο επίπεδο	Αν διπλασιάσουμε τον χρόνο κίνησης διπλασιάζεται και η απόσταση που θα διανύσει.	
Κενό	Παντού υπάρχει ύλη (δεν υπάρχει κενό).	

7. Η πρώτη ενοποίηση του Αριστοτέλη και η πρώτη μεγάλη ενοποίηση στη φυσική

Η ενοποίηση είναι μια κεντρική έννοια στη φυσική και σε άλλες επιστήμες. Με απλά λόγια, προσπαθεί να περιγράψει όσο το δυνατόν πιο πολλά, χρησιμοποιώντας όσο το δυνατόν πιο λίγα. Οι ρίζες της έννοιας της ενοποίησης είναι πολύ παλιές. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα τέσσερα στοιχεία του Αριστοτέλη γη, νερό, αέρας και φωτιά, αποτελούσαν μια πρώτη ενοποιημένη περιγραφή της υποσελήνιας ύλης.

Από την άλλη, ο Αριστοτέλης περιέγραφε διαφορετικά τα επίγεια και τα ουράνια φαινόμενα. Αυτό ακριβώς αφορά η πρώτη μεγάλη ενοποίηση που έγινε στη φυσική πολύ αργότερα, τον 17ο αιώνα. Την οφείλουμε στον Άγγλο φυσικό Ισαάκ Νεύτωνα. Ο Νεύτωνας θεμελίωσε την κλασική μηχανική, εδραίωσε τη μαθηματική αναπαράσταση των φυσικών φαινομένων και την πειραματική διερεύνησή τους που εισήγαγε ο Γαλιλαίος και ενοποίησε την ουράνια με την επίγεια μηχανική. Η δύναμη που κάνει ένα μήλο να πέφτει στη Γη είναι ίδιας φύσης με τη δύναμη που κρατάει τη Σελήνη σε τροχιά γύρω από τη Γη και τους πλανήτες γύρω από τον Ήλιο. Επομένως, σημαντικό στοιχείο του άλματος που έγινε στην φυσική κατά την επιστημονική επανάσταση είναι ότι:

Ισχύουν ίδιοι νόμοι, παγκόσμιας ισχύος, στη γη και στον ουρανό.

Εργασία 2 (Προαιρετική)

Αναζητήστε πληροφορίες για τους τρεις νόμους της κίνησης και το νόμο της παγκόσμιας έλξης του Νεύτωνα.

Ποια ήταν η κατάσταση στη φυσική μετά το έργο του Νεύτωνα;

Πότε έγινε η δεύτερη ενοποίηση στη φυσική και τι αφορούσε;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1	Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη Αθ., Σακελλίου Χ., Λεοντσίνη Ελ.	Ανθολόγιο Φιλοσοφικών Κειμένων Γ' Γυμνασίου		ΟΕΔΒ	Αθήνα 2011
2		PSSC ΦΥΣΙΚΗ	Απόδοση στα Ελληνικά: Θανάσης Κωστίκας	Ίδρυμα Ευγενίδου	Αθήνα 1994
3	Ν. Δαπόντες, Α. Κασσέτας, Σ. Μουρίκης, Μ. Σκιαθίτης	ΦΥΣΙΚΗ Α' ΕΝΙΑΙΟΥ ΠΟΛΥΚΛΑΔΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ		ΟΕΔΒ	Αθήνα 1996
4	Αραμπατζής Θ., Γαβρόγλου Κ., Διαλέτης Δ., Χριστιανίδης Γ., Κανδεράκης Ν., Βερνίκος Σ.	ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ (ΜΑΘΗΜΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ)		ΟΕΔΒ	Αθήνα 1999
5	Χριστιανίδης Γ., Διαλέτης Δ., Παπαδόπουλος Γ., Γαβρόγλου Κ.	Οι επιστήμες στην Αρχαία Ελλάδα, στο Βυζάντιο και στο Νεότερο Ελληνισμό		ΕΑΠ	Αθήνα 2001
6	Αριστοτέλης	ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ - Το Β' βιβλίο των φυσικών	Βασίλης Κάλφας	ΣΕΑΒ	2015
7	Βασίλης Κάλφας	Η φιλοσοφία του Αριστοτέλη		ΣΕΑΒ	2015
8	Θ. Χρηστίδης	Σημειώσεις για το μάθημα «Φυσική και Φιλοσοφία» (Τμήμα Φυσικής Σχολής Θ.Ε. του Α.Π.Θ.)			

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

http://www.pi-schools.gr/software/gymnasio/fil_keimena

<http://users.sch.gr/kassetas/philAr2g.htm>

<http://users.sch.gr/kassetas/philAr2g1.htm>

<https://scratch.mit.edu/projects/2076443>

ΣΤΙΧΟΙ ΣΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΓΑΛΙΛΑΙΟΥ

Ερευνητική εργασία Α2 2012-13 του ΓΕ.Λ. Προβατά Σερρών «Η πορεία της φυσικής από την αρχαιότητα μέχρι την πρώτη ενοποίηση» - Ποίημα αφιερωμένο στον Γαλιλαίο.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΑΛΟΣΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Μανδηλιώτης Σωτήρης, ΕΚΦΕ Σερρών

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

Ερώτηση 1

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη υπάρχουν τέσσερα αίτια:

Το πρώτο σχετίζεται με την ΥΛΗ (υλικό αίτιο):

Είναι οι υδρατμοί που βρίσκονταν στα σύννεφα τη στιγμή που ψυχόταν ο αέρας.

Το δεύτερο σχετίζεται με τη ΜΟΡΦΗ (ειδικό αίτιο):

Είναι η υγρή μορφή του νερού. Το νερό δηλαδή της βροχής δεν έχει τη μορφή υδρατμού.

Το τρίτο σχετίζεται με την ΕΝΕΡΓΕΙΑ (ποιητικό αίτιο):

Οι υδρατμοί ψύχθηκαν και υγροποιήθηκαν.

Το τέταρτο σχετίζεται με τον ΣΚΟΠΟ (τελικό αίτιο):

Η βροχή πέφτει για να μπορέσουν να αναπτυχθούν τα φυτά και να βρουν το ζωτικής σημασίας νερό τα ζώα της στεριάς. Αυτός είναι ο σκοπός για τον οποίο υπάρχει βροχή.

Ερώτηση 2

Κατά την πτώση μιας πέτρας, τα τέσσερα αίτια είναι τα εξής:

Το πρώτο σχετίζεται με την ΥΛΗ (υλικό αίτιο):

Το ότι είναι πέτρα (και δεν είναι π.χ. καπνός, υδρατμός ή φωτιά) που περιέχει σε μεγάλη ποσότητα το στοιχείο Γη.

Το δεύτερο σχετίζεται με τη ΜΟΡΦΗ (ειδικό αίτιο):

Το ότι βρίσκεται ψηλότερα από το έδαφος.

Το τρίτο σχετίζεται με την ΕΝΕΡΓΕΙΑ (ποιητικό αίτιο):

Το ότι αφέθηκε, από μας, ελεύθερη για να κινηθεί αυθόρμητα.

Το τέταρτο σχετίζεται με τον ΣΚΟΠΟ (τελικό αίτιο):

Ο σκοπός είναι να επιστρέψει στο έδαφος, στο οποίο κυριαρχεί το στοιχείο Γη και είναι η φυσική του θέση.

Ερώτηση 3

Στο υγρό επικρατεί το στοιχείο νερό, αλλά επειδή με το βρασμό προστίθεται το στοιχείο φωτιά, στον ατμό που προκύπτει επικρατεί η φωτιά. Έτσι ο ατμός κινείται προς τα πάνω, όπου είναι η φυσική του θέση.

Ερώτηση 4

Η εικόνα δείχνει τη φυσική κίνηση (πτώση) ενός σώματος σε δυο διαφορετικά μέσα. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, όσο μεγαλύτερη είναι η πυκνότητα του μέσου, τόσο πιο αργά κινείται το σώμα. Επειδή το νερό της θάλασσας είναι πιο πυκνό από το νερό της βρύσης, πιο αργά θα κινηθεί το σώμα στην περίπτωση (α), δηλαδή πιο γρήγορα θα φτάσει στον βυθό όταν πέφτει σε νερό της βρύσης.

Ερώτηση 5

Στο πρώτο σχέδιο δίνεται ότι ένα άλογο χρειάζεται μια ώρα για να μετακινήσει το Β. Σύμφωνα με τις αναλογίες του Αριστοτέλη για τις βίαιες κινήσεις, μεγαλύτερη δύναμη σε συγκεκριμένο βάρος Β σημαίνει πιο γρήγορη κίνηση και συγκεκριμένα η δύναμη είναι ανάλογη με την απόσταση που διανύεται σε συγκεκριμένο χρόνο ή ισοδύναμα είναι αντιστρόφως ανάλογη με τον χρόνο που χρειάζεται για να διανυθεί συγκεκριμένη απόσταση. Άρα τα δυο άλογα θα χρειαστούν μισή ώρα.

Ερώτηση 6

Συμπληρώνουμε τη λέξη λιγότερο.

[Στις βίαιες κινήσεις όσο μικρότερη είναι η πυκνότητα του μέσου, τόσο πιο γρήγορα, δηλαδή σε τόσο λιγότερο χρόνο, διανύεται συγκεκριμένη απόσταση. Το νερό της λίμνης έχει μικρότερη πυκνότητα από το νερό της θάλασσας.]

Ερώτηση 7

Η λέξη πεμπουσία χρησιμοποιείται σήμερα μεταφορικά για να δείξει το πιο ουσιώδες ή κυρίαρχο συστατικό στοιχείο ή για να δηλώσει ένα αντικείμενο πολύ ωραίο.

Για παράδειγμα λέμε «Η πεμπουσία της σοφίας είναι η αυτογνωσία».

Ερώτηση 8

Σε έναν πύραυλο που βρίσκεται μακριά από τις επιδράσεις της Γης (και των άλλων πλανητών) δεν ασκείται καμιά δύναμη. Έτσι, αν κλείσει τις μηχανές του, θα διατηρήσει την ταχύτητα που είχε αναπτύξει και θα ταξιδεύει με σταθερή ταχύτητα.

Ερώτηση 9

- α) Αυτό συμβαίνει γιατί οι επιβάτες κινούνται με την ταχύτητα του αυτοκινήτου. Όταν αυτό φρενάρει (ασκείται μεγάλη δύναμη στο αυτοκίνητο από το οδόστρωμα), δεν υπάρχει μεγάλη δύναμη για να σταματήσει τους επιβάτες, οι οποίοι τείνουν να διατηρήσουν την κινητική τους κατάσταση, δηλαδή την ταχύτητα που είχαν πριν φρενάρει το αυτοκίνητο, και κινούνται προς τα εμπρός.
- β) Όταν τινάζουμε το βρεγμένο χέρι μας, οι σταγόνες φεύγουν από αυτό, λόγω της τάσης τους να διατηρήσουν την ταχύτητα που είχαν λίγο πριν ακινητοποιήσουμε το χέρι μας.

Ερώτηση 10

Σύμφωνα με τον νόμο της ελεύθερης πτώσης, στο κενό όλα τα σώματα πέφτουν μαζί ανεξάρτητα από το βάρος τους. Έτσι, τα δυο αντικείμενα θα φτάσουν στη βάση του σωλήνα ταυτόχρονα.

Ερώτηση 11

Οι πέτρες είναι πυκνά αντικείμενα με μικρές διαστάσεις και η αντίσταση του αέρα σ' αυτές είναι ασήμαντη. Έτσι έχουμε «πτώση στον αέρα που μπορεί να θεωρηθεί ελεύθερη πτώση». Σύμφωνα με τον νόμο της ελεύθερης πτώσης, όλα τα σώματα πέφτουν μαζί ανεξάρτητα από το βάρος τους. Άρα οι δυο πέτρες θα φτάσουν στο έδαφος ταυτόχρονα.

Ερώτηση 12

	Αριστοτέλης	Γαλιλαίος
Απόδειξη θεωρίας	Παρατηρούσε το φαινόμενο.	Έκανε πείραμα και μετρούσε τα αποτελέσματά του.
Κοσμολογία	Γεωκεντρικό σύστημα. Η γη είναι στο κέντρο του κόσμου.	Ηλιοκεντρικό σύστημα. Η γη με τους άλλους πλανήτες κινούνται γύρω από τον ήλιο.
Κίνηση των σωμάτων	Αν σταματήσει η δύναμη που κινεί το σώμα σταματάει να κινείται.	Αν σταματήσει η δύναμη που κινεί το σώμα, συνεχίζει να κινείται με σταθερή ταχύτητα, αν δεν υπάρχουν τριβές ή άλλες δυνάμεις.
Πτώση των σωμάτων	Τα βαρύτερα πέφτουν με μεγαλύτερη ταχύτητα.	Στο κενό όλα πέφτουν μαζί ανεξάρτητα από το βάρος τους.
Χρόνος και απόσταση σε κεκλιμένο επίπεδο	Αν διπλασιάσουμε τον χρόνο κίνησης διπλασιάζεται και η απόσταση που θα διανύσει.	Αν διπλασιάσουμε τον χρόνο κίνησης η απόσταση που θα διανύσει τετραπλασιάζεται.
Κενό	Παντού υπάρχει ύλη (δεν υπάρχει κενό).	Προϋπόθεση για να ισχύει ακριβώς ο νόμος ελεύθερης πτώσης είναι η ύπαρξη κενού.

37 ΤΟ ΑΛΣΟΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 3 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 11-15

Στόχοι:

- Να γνωρίσουν τη συμβολή του Αριστοτέλη στη θεμελίωση βασικών αρχών της Φυσικής.
- Να γνωρίσουν τα πειραματικά όργανα του θεματικού πάρκου μέσα από παιγνιώδεις δραστηριότητες.
- Να καλλιεργήσουν τη φαντασία και την παρατηρητικότητα τους.
- Να καλλιεργήσουν την αποκλίνουσα/δημιουργική τους σκέψη.
- Να εξασκηθούν στην παραγωγή λόγου μέσα από δραστηριότητες δημιουργικής γραφής.
- Να καλλιεργήσουν γλωσσικές δεξιότητες μέσα από τη δημιουργία γρίφων, αινιγμάτων, λογοπαιγνίων.
- Να εξοικειωθούν με τον χάρτη, να εντοπίζουν μια περιοχή στον χάρτη μέσω προγράμματος εικονικής περιήγησης (Google Earth), να αναζητούν χάρτες στο διαδίκτυο (Google Maps).

Δραστηριότητα 1: Ένα αλλιώτικο πάρκο

Εργασία σε ομάδες

Με την τάξη σας οργανώνετε μια επίσκεψη στο θεματικό πάρκο του Αριστοτέλη στα Στάγειρα της Χαλκιδικής. Δε γνωρίζετε τίποτα γι' αυτό. Ο δάσκαλος/η δασκάλα της τάξης σας μοιράζει εικόνες με τα εκθέματα του πάρκου,

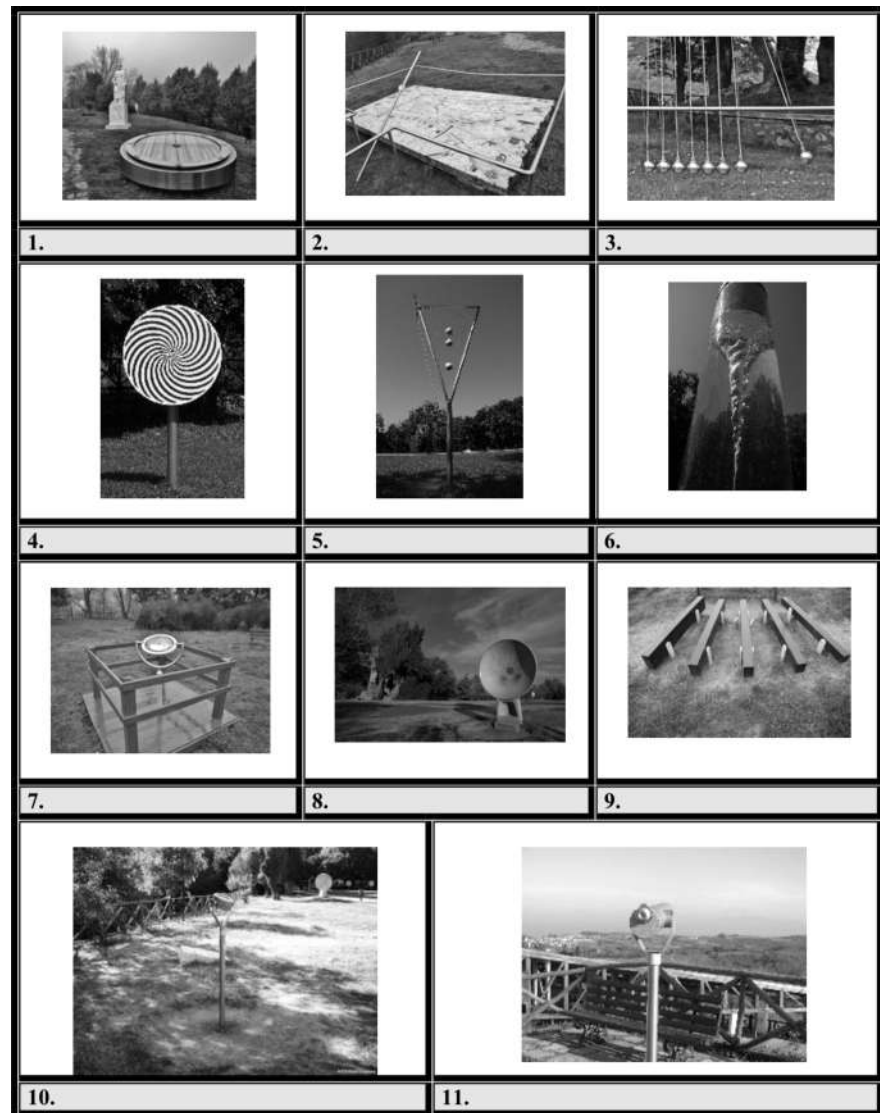
χωρίς να αναφέρει το όνομα κάθε εκθέματος, τη λειτουργία ή τον συμβολισμό του. Αφήστε τη φαντασία σας ελεύθερη και γράψτε όποια ασυνήθιστη χρήση φαντάζεστε γι' αυτό το έκθεμα χωρίς περιορισμούς, π.χ.

- Ποιο είναι το όνομά του;
- Τι είναι;
- Σε τι χρησιμεύει;
- Ποιος το χρησιμοποιεί; Για ποιον σκοπό;

Κάθε ομάδα περιγράφει με τον δικό της πρωτότυπο τρόπο κάθε έκθεμα πίσω από κάθε εικόνα. Τα αποτελέσματα της εργασίας τους παρουσιάζονται στην ολομέλεια της τάξης.

π.χ. Εικόνα 4: είναι μια «σκουληκότρυπα» που σου επιτρέπει να εξαφανίζεσαι όταν κινδυνεύεις. Χτυπώντας παλαμάκια σε ρουφάει και με τον ίδιο τρόπο σε επαναφέρει εκεί που ήσουν.

Εικόνα 8: είναι ένας «ανιχνευτής», που σου επιτρέπει να καλείς σε βοήθεια κάποιον εξωγήινο όταν σε κυνηγάνε. Σε μια τρύπα που υπάρχει στο κέντρο του μιλάς και συνδέεσαι απευθείας με το τηλεφωνικό κέντρο στον Άρη. Έρχεται ο πρώτος διαθέσιμος εξωγήινος.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2: «Περ(ι)πατώ, περ(ι)πατώ εις το άλσος ...»

Εργασία σε ομάδες

Σε συνέχεια της προηγούμενης δραστηριότητας οι μαθητές κάθε ομάδας καλούνται να εντάξουν τα καινούρια πλέον «αντικείμενα» (κάποια ή όλα) με τις νέες τους ιδιότητες σε μια ιστορία/ ένα παραμύθι¹ / ένα φανταστικό αφήγημα:

- Ποιος είναι ο πρωταγωνιστής;
- Ποια άλλα πρόσωπα παίρνουν μέρος; Ποιος είναι ο ρόλος τους;
- Πού / πότε εξελίσσεται η ιστορία; (Θα ήταν ενδιαφέρον η ιστορία να εξελίσσεται μέσα στο άλσος του Αριστοτέλη)
- Ποιος είναι ο στόχος του;
- Ποιο είναι το πρόβλημα του ήρωα/πρωταγωνιστή;
- Τι ενέργειες κάνει για να το λύσει;
- Ποιος τον βοηθά;
- Τι εμπόδια συναντά στη διαδρομή του;
- Ποια «αντικείμενα» χρησιμοποιεί; Σε τι του χρησιμεύουν;
- Πώς λύνεται το πρόβλημα;
- Έχει κάποιο όφελος ο πρωταγωνιστής; Αν ναι, ποιο;
- Δώστε έναν τίτλο στην ιστορία σας.

Παραλλαγές:

- i. Μπορούμε να κάνουμε παραλλαγή ενός γνωστού παραμυθιού, π.χ. της Κοκκινোসκουφίτσας, του Κοντορεβιθούλη κλπ. (Βλ. «Φανταστικό διώνυμο» Gianni Rodari)
- ii. Αλλάζουμε τα παραμύθια με παρεμβάσεις στα βασικά χαρακτηριστικά των ηρώων: η Πρασινοσκουφίτσα κι ο καλόκαρδος λύκος, η Κοσκινοσκουπίτσα, η Μαρούλα και οι 7 γίγαντες, η Σταχτοκούτα, ο Φινόκιο κλπ.
- iii. Μπορούν να συνθέσουν μια ιστορία με βάση κάρτες ή «τραπουλόχαρτα» όπου αναγράφονται μοτίβα (βλ. παραμυθοτράπουλα, λειτουργίες παραμυθιών, Vladimir Propp).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3: Κυνήγι κρυμμένου θησαυρού

Εργασία σε ομάδες

Περιγραφή δραστηριότητας:

Πρόκειται για μια παιγνιώδη δραστηριότητα που θα σχεδιαστεί μέσα στην τάξη από τους ίδιους τους μαθητές στα πλαίσια μιας επικείμενης επίσκεψής τους στο πάρκο.

Οι μαθητές καλούνται να σχεδιάσουν ένα κυνήγι θησαυρού μέσα στο άλσος του Αριστοτέλη ξαναγράφοντας τους ορισμούς των πειραματικών οργάνων με πρωτότυπο, ευρηματικό και αινιγματικό τρόπο, οι οποίοι θα αποτελέσουν τους γρίφους που θα πρέπει να λύσει κάθε ομάδα παιδιών για να φτάσουν στον «θησαυρό».

Κάθε ομάδα συνθέτει τους δικούς της γρίφους, καθορίζει τη διαδρομή που θα ακολουθήσουν τα μέλη των άλλων ομάδων λύνοντας τους γρίφους με σκοπό να φτάσουν στον θησαυρό. Νικήτρια θα είναι η ομάδα που θα φτάσει στον θησαυρό σε λιγότερο χρόνο.

Για να βοηθήσουμε τους μαθητές να έχουν άποψη του χώρου χρησιμοποιούμε τον Η/Υ για να περιηγηθούμε εικονικά στο πάρκο:

GOOGLE EARTH - GOOLE MAPS

Για να έχουν μια άποψη του χώρου και των εκθεμάτων του πάρκου χρησιμοποιούμε ένα πρόγραμμα εικονικής περιήγησης μέσω διαδικτύου.

ΧΑΡΤΕΣ 1, 2⁴: Εντοπισμός της τοποθεσίας του πάρκου μέσω δορυφόρου Εντοπίζουν:

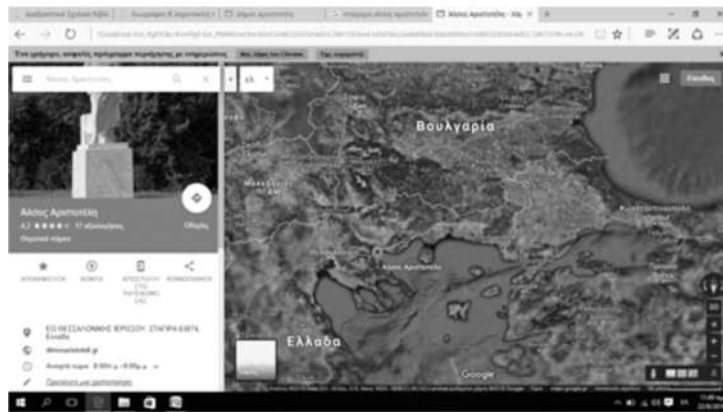
- σε ποιο γεωγραφικό διαμέρισμα βρίσκεται το άλσος.

¹Παραμύθι: Αφηγηματικά αδρό, γεμάτο υπερβολές και αντιθέσεις, το παραμύθι έρχεται να ψυχαγωγήσει, να μαγέψει, να διδάξει με τον έμμεσο τρόπο του, μα περισσότερο να φτάσει μέσ' από κλιμακούμενες εντάσεις στην αριστοτελική κάθαρση: να ανακουφίσει και να εξαγνίσει. **Φανταστικό αφήγημα:** Ο όρος χρησιμοποιείται για να αντιδιαστείλει ένα αφήγημα που εξελίσσεται με οδηγό τη φαντασία από ένα άλλο που αποτυπώνει σε πλήρη ή μεγάλο βαθμό την πραγματικότητα όπως την βλέπει το μάτι, όπως την καταγράφει η ρεαλιστική θεώρηση, χωρίς φαντασιακές διαθλάσεις ή παραλογισμούς. Στην φανταστική λογοτεχνία ο συγγραφέας προσλαμβάνει στοιχεία της πραγματικότητας αλλά παραβιάζει τα όρια της λογικής, δημιουργώντας μια νέα τάξη ή καλύτερα αταξία πραγμάτων. *Μίμη Σουλιώτη, Δημιουργική Γραφή, Οδηγίες πλεύσεως, Υπουργείο Παιδείας και πολιτισμού Κύπρου, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2012* http://www.schools.ac.cy/klimakio/Themata/logotechnia/analytika_programmata/dimiourgiki_grafi_ekpaideftikos.pdf

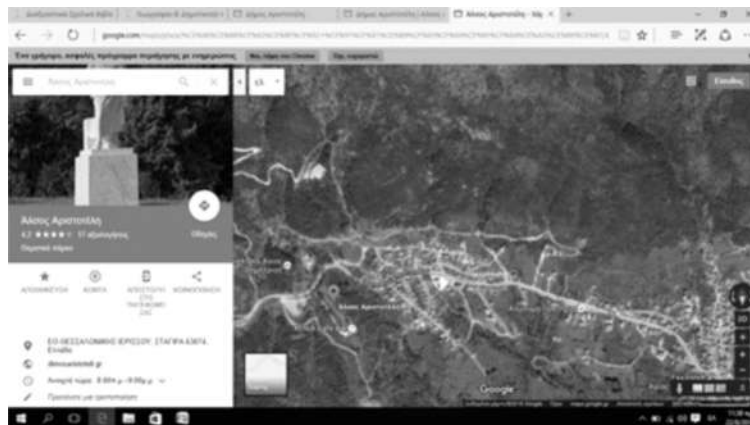
²Τζάνι Ροντάρι, Γραμματική της φαντασίας, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2003

³Τζάνι Ροντάρι, Γραμματική της φαντασίας, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2003

⁴<https://goo.gl/ewQlmb>

- Σε ποιον δήμο ανήκει, ακριβής τοποθεσία.

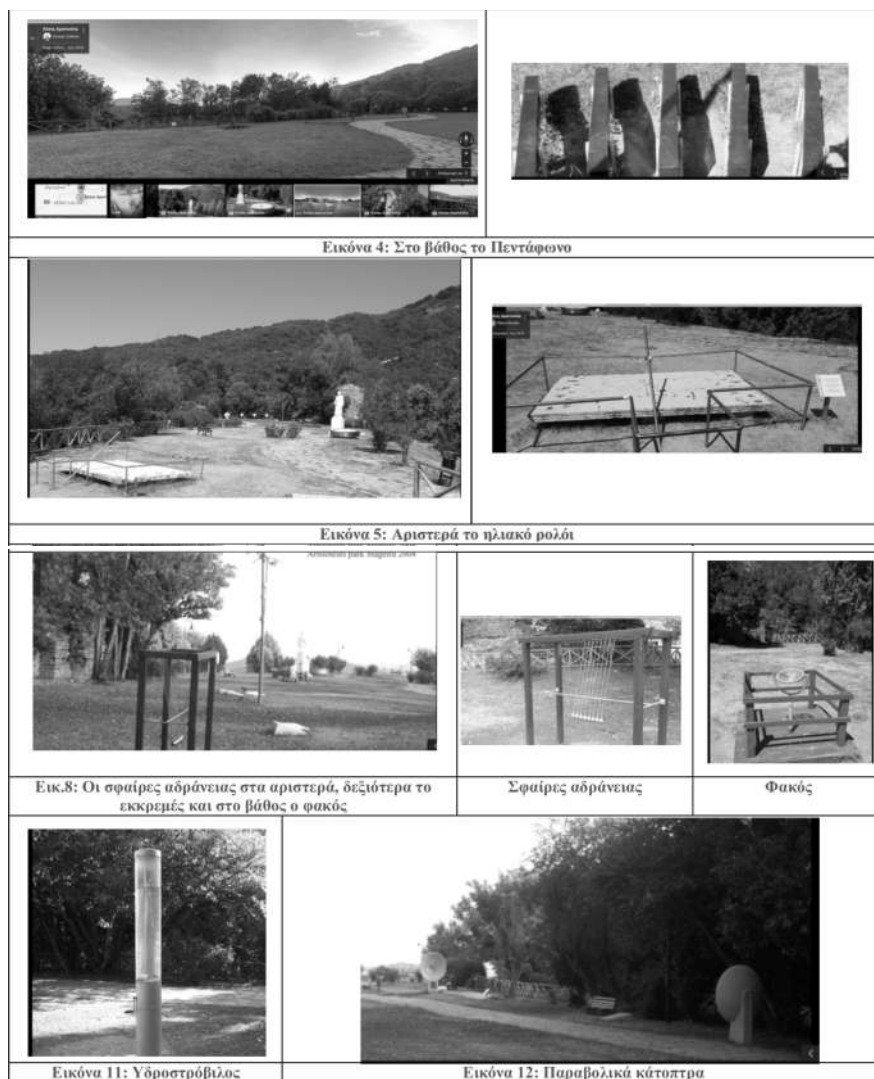

Εικονική περιήγηση στο πάρκο

Μέσω του ειδικού κουμπιού πλοήγησης στα δεξιά του προγράμματος ή της προβολής φωτογραφιών, μπορούν να ξεναγηθούν στο πάρκο και να εντοπίσουν τη θέση των πειραματικών οργάνων.

Εικόνες 1,2: Άγαλμα Αριστοτέλη, στο βάθος οι οπτικοί δίσκοι	
	«Με μια πυξίδα στρογγυλή κι ένα φθαρμένο χάρτη κίνησα μέσα στο πρωί μέχρι της Γης την άκρη. Γνώρισα χώρες και λαούς κι ήμουν στους ξένους ξένος, μα όταν ξαναγύρισα ήμουν μ' αυτούς δεμένους».

Εικόνα 3: Πυξίδα

Εικόνα 4: Στο βάθος το Πεντάφειο

Εικόνα 5: Αριστερά το ηλιακό ρολόι

Εικ.8: Οι σφαίρες αδράνειας στα αριστερά, δεξιότερα το εκκενρές και στο βάθος ο φακός

Σφαίρες αδράνειας

Φακός

Εικόνα 11: Υδροστρόβιλος

Εικόνα 12: Παραβολικά κάτοπτρα

⁵<https://www.youtube.com/watch?v=paAOPMo04rw>

⁶Αλληγορία είναι οτιδήποτε στον προφορικό ή γραπτό λόγο που περιέχει υπαινιγμό και γενικά κρύβει νοήματα διαφορετικά από εκείνα που φαίνεται ότι δηλώνει. [1].

Συναντάται σε ευρεία χρήση στους αρχαίους λαούς, καθώς και στην χριστιανική Παλαιά και Καινή Διαθήκη. Στην αρχαία Ελλάδα χρησιμοποιούνταν, για παιδαγωγικούς κυρίως σκοπούς, στην Ακαδημία του Πλάτωνα.

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%B3%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1>

Όλες λ.χ. οι παροιμίες κρύβουν νοήματα διαφορετικά από εκείνα που άμεσα τουλάχιστον δηλώνουν και εκφράζουν οι λέξεις. Άλλα δηλαδή λένε και άλλα εννοούν. Από την άποψη αυτή, όλες οι παροιμίες συνιστούν έναν αλληγορικό και, επομένως, μεταφορικό τρόπο έκφρασης. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A111/683/4523,20475/>

Κατόπιν δίνουμε τις περιγραφές γύρω από τη λειτουργία ή τον συμβολισμό κάθε πειραματικού οργάνου.

Επιπλέον, μπορούμε να προβάλλουμε το βίντεο με τίτλο «Macedonia is timeless Greece - Halkidiki Stageira, Aristotle's Park - Μένουμε Ελλάδα»⁵, στο οποίο παρουσιάζονται ένα - ένα τα εκθέματα με τη σειρά και παράλληλα παρέχονται πληροφορίες για το έργο του Αριστοτέλη.

Οι μαθητές ανά ομάδες προσπαθούν να ανασκευάσουν με πρωτότυπο τρόπο (χρησιμοποιώντας σχήματα λόγου, αινίγματα, παροιμίες - αλληγορίες⁶, μεταφορές, κλπ.) τους ορισμούς αυτούς και να τους μετατρέψουν σε γρίφους που θα παρέχουν στοιχεία στους συμμετέχοντες στο κυνήγι του θησαυρού. Κάθε ομάδα κρατά μυστικά τα στοιχεία από τις υπόλοιπες. Καθορίζεται η σύνθεση των ομάδων και ο αρχηγός καθεμιάς.

Παραδείγματα γρίφων:

- Για το πρίσμα: Στην πυραμίδα έπεσε του ήλιου μια ακτίνα, κι ο κόσμος λες και έγινε πολύχρωμη κουρτίνα.
- Για τον υδροστρόβιλο: Πρόσεχε μη βρεθείς στο μάτι του κυκλώνα!
- Για τον οπτικό δίσκο: Άλλα τα μάτια του λαγού κι άλλα της κουκουβάγιας!
- Για το ηλιακό ρολόι: Βασιλιάς δεν είναι, κορόνα φοράει...

⁷Αναφορά στην πυξίδα γίνεται στη Φυσική της ΣΤ' Δημοτικού (Κεφάλαιο 9: ηλεκτρομαγνητισμός).
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL101/560/3669,15936/>

⁸Για τα τηλεσκόπια και τα είδη των φακών γίνεται αναφορά στη Φυσική της ΣΤ' Δημοτικού.
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL101/163/1133,4157/>

⁹Στην Οπτική, **πρίσμα** χαρακτηρίζεται οποιοδήποτε διαφανές στερεό σώμα από ομοιογενές ισότροπο υλικό του οποίου η διατομή είναι τριγωνική, και διερχόμενη ακτίνα λευκού φωτός μέσω αυτού δημιουργεί το φάσμα της.
[https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%BC%CE%B1_\(%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%BC%CE%B1_(%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE))
 Μπορούμε να δούμε το φάσμα χρωμάτων του λευκού φωτός όταν το φως περνά μέσα από πρίσματα (διαφανές υλικό πλαστικό ή γυαλί) ή από σταγόνες νερού. Η ανάλυση του λευκού φωτός στηρίζεται στο φαινόμενο της διάθλασης, το οποίο αναλύεται στη Φυσική της ΣΤ' Δημοτικού (Ενότητα:Φως)
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL101/163/1133,4157/>
 Ο Αριστοτέλης θεωρούσε πως το φως όπως και το χρώμα είναι μια ακόμη ποιότητα των σωμάτων κι ότι το ουράνιο τόξο δημιουργείται από τις ανακλάσεις του ηλιακού φωτός πάνω στις σταγόνες της βροχής, που βρίσκονται μέσα στα σύννεφα.
http://www.pischools.gr/books/gymnasio/fysiki_c/kath/65-88.pdf

¹⁰Αναφορά στο ηλιακό ρολόι γίνεται στη Φυσική της Ε' Δημοτικού.
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL101/154/1099,4019/>

¹¹Τα είδη των φακών, το φαινόμενο της διάθλασης του φωτός στο οποίο στηρίζονται, καθώς και οι ιδιότητες των φωτονίων όταν αλληλεπιδρούν με τα σωματίδια ενός υλικού σώματος αναφέρονται στη Φυσική της ΣΤ' Δημοτικού.
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL101/163/1133,4157/>
 Βλ. επίσης Φυσική της Γ' Γυμνασίου (Ενότητα 9: Φακοί και οπτικά όργανα)
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL101/296/2071,7287/>

ΤΑ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ
Πυξίδα⁷: Είναι τοποθετημένη μπροστά από το άγαλμα του Αριστοτέλη και συμβολίζει το ότι η φιλοσοφία του έχει φθάσει σε όλα τα μέρη του κόσμου και είναι αφετηρία της σύγχρονης επιστημονικής σκέψης, παγκόσμια και κτήμα της ανθρωπότητας. Σ' αυτήν απεικονίζονται η κατεύθυνση και η απόσταση των πιο γνωστών πόλεων στον κόσμο με σχέση με το άλσος.
Τηλεσκόπιο⁸: Με τα σύγχρονα τηλεσκόπια που έχουν τοποθετηθεί στα κατάλληλα σημεία, ο επισκέπτης μπορεί να εστιάσει και να απολαύσει λεπτομέρειες της φανταστικής θέας του κόλπου της Ιερισσού και της Αθωνικής χερσονήσου.
Πρίσμα⁹: Το λευκό φως του ήλιου πέφτει πάνω στο ειδικό πρίσμα και λόγω της διαφορετικής ταχύτητας μέσα στο γυαλί της κάθε επιμέρους ακτινοβολίας από τις οποίες συνίσταται, αναλύεται στο γνωστό μας φάσμα των «χρωμάτων της ίριδας», αφού κάθε ακτινοβολία διαφορετικού μήκους κύματος εξέρχεται με διαφορετική γωνία εκτροπής.
Ηλιακό ρολόι¹⁰: Το μεγάλο, οριζόντιο, ηλιακό ρολόι δείχνει τον ακριβή χρόνο στο σημείο όπου βρίσκεται. Το καλοκαίρι υπάρχει διαφορά 1 ώρας και 25 λεπτών με την τρέχουσα ώρα, ενώ το χειμώνα η διαφορά είναι 25 λεπτά. Οι καμπύλες γραμμές πάνω στην πλάκα του ρολογιού είναι για να μπορεί να προσδιοριστεί ο μήνας που διανύουμε.
Φακός¹¹: Η πινακίδα δίπλα στον φακό μας πληροφορεί ότι κάθε φωτόνιο, δηλαδή κάθε στοιχειώδες ποσό φωτεινής ενέργειας, από μόνο του έχει ελάχιστη ενέργεια, όταν όμως όλα μαζί συγκεντρωθούν σ' ένα σημείο η ενέργεια αυτή γίνεται πολύ μεγάλη.

• Πεντάφωνο¹²: Αποτελείται από πέντε μεγάλα κομμάτια γρανίτη τα οποία έχουν υπολογιστεί έτσι ώστε με την κρούση να παράγουν το καθένα μια διαφορετική ηχητική συχνότητα, μια διαφορετική νότα. Ανάλογα με το ειδικό βάρος και τη μάζα από κάθε υλικό παράγεται με την κρούση διαφορετική ηχητική συχνότητα. Οι πέντε νότες αντιστοιχούν στην αρχαία πεντατονική μουσική κλίμακα.
• Οπτικοί Δίσκοι¹³: Πειραματιζόμενοι με τους οπτικούς δίσκους θα διαπιστώσετε ότι όταν εικόνες περνούν με μεγάλη ταχύτητα μπροστά από το οπτικό μας πεδίο, το ανθρώπινο μάτι δεν τις αντιλαμβάνεται ως διαφορετικές, αλλά δημιουργεί ένα συνεχές οπτικό σύνολο, όπως όταν βλέπουμε μια ταινία. Αυτό συμβαίνει διότι η εντύπωση της εικόνας εξακολουθεί να διαρκεί ακόμα 1/16 περίπου του δευτερολέπτου πάνω στο οπτικό νεύρο, λόγω αδράνειας. Αυτή η ιδιότητα του ματιού ονομάζεται <i>μετείκασμα</i>. Ο κινηματογράφος στηρίζεται ουσιαστικά στην «αδυναμία» του ματιού να δει περισσότερες από 24 φωτογραφίες το δευτερόλεπτο.
• Εκκρεμές¹⁴: Στο εκκρεμές οι μεγάλοι θα θυμηθούν και οι μικρότεροι θα μάθουν ότι η ενέργεια στο σύστημα που ξεκινά την ταλάντωση μεταφέρεται λόγω σύζευξης στο επόμενο σύστημα, με αποτέλεσμα το πλάτος ταλάντωσης στο πρώτο να μειώνεται και στο επόμενο να αυξάνεται.

¹²Βλ. Φυσική Ε΄ Δημοτικού (Κεφάλαιο: Ήχος)
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSDIM-E107/154/1099,4020/>

¹³Η φαντασία ως ικανότητα των έμψυχων όντων διακρίνεται από λειτουργίες (στάδια της γνωσιακής διαδικασίας), όπως της μνήμης, της ανάμνησης, των ονείρων και των *μετεϊκασμάτων*. Με τον όρο μετείκασμα (ή διαφορετικά μετα-εικόνα) ο φιλόσοφος αναφέρεται κυριολεκτικά σε ένα σύντομο οπτικό αποτύπωμα στο μάτι, το οποίο εμφανίζεται μετά την παύση της διεγερτικής αιτίας, της αρχικής εικόνας. Τα μετεϊκασματα σχετίζονται με τα ερεθίσματα που προσλαμβάνουν τα αισθητήρια όργανα και τα οποία συνεχίζουν να επιδρούν ακόμη και αν οι αισθήσεις είναι ανενεργές. Κάθε αισθητήριο όργανο, κατά τον Σταγειρίτη δέχεται τον ερεθισμό του αισθητού, το αισθητό, όμως, χωρίς την ύλη του, γι' αυτό όταν πάψουν οι ερεθισμοί των αισθητών μένουν μέσα στα αισθητήρια τα αισθήματα (οι αισθήσεις) και οι εικόνες (φαντασίαι). (Βακάλη -Μάνιου Μαρία: Αριστοτελικές απόψεις για τη μνήμη στο φως της νεότερης πειραματικής ψυχολογίας σ63:διατριβή επί διδασκαλίας, Θεσσαλονίκη 1968)
<http://ypatias.com/wp-content/uploads/2014/11/fantasia.pdf>

Στη λειτουργία του μετεϊκασματος *στηρίζεται* και ο **κινηματογράφος**: τα οπτικά παιχνίδια, μια ακόμη μορφή λαϊκής ψυχαγωγίας, βασίζονταν σε μια από τις θεμελιακές αρχές που διέπουν τη λειτουργία της κάμερας, την αξιοποίηση του μετεϊκασματος. Με τον όρο μετείκασμα, η κινηματογραφική κοινότητα εννοεί την ιδιότητα του αμφιβληστροειδούς να συγκρατεί την οπτική εικόνα για 1/10 του δευτερολέπτου μετά την εξαφάνισή της.
<http://www.nea-avlaia.gr/index.php/meletes/kinimatografos/17-i-texni-tou-kinimatografou>
 Βλ. Αριστοτέλης, Περί μνήμης και αναμνήσεως, Κεφάλαιο α΄. Γίνεται αναφορά στο βιβλίο της Φυσικής της ΣΤ΄ Δημοτικού - Κινούμενα σχέδια (Κεφάλαιο: Φως)

¹⁴Η λειτουργία του εκκρεμούς περιγράφεται στη Φυσική της Γ΄ Γυμνασίου (Κεφάλαιο: Ταλαντώσεις)
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C201/296/2071,7281/>

¹⁵Υδροστρόβιλοι είναι οι δίνες που σχηματίζονται μεταξύ ενός καταιγιδοφόρου νέφους και μιας επιφάνειας ύδατος. Κύρια αιτία εμφάνισής τους είναι η μεγάλη διαφορά θερμοκρασίας μεταξύ υδάτινων επιφανειών και ανώτερων ατμοσφαιρικών στρωμάτων (τροπόσφαιρα). <http://www.northmeteo.gr/bibliothiki/meteorologia/ti-einai-oi-ydrostroviloi/> Ο Αριστοτέλης στην πραγματεία του με τον τίτλο «Μετεωρολογικά» (περιλαμβάνεται στα «Φυσικά») ασχολείται κατά βάση με τα καιρικά φαινόμενα και κυρίως με τον αέρα, το νερό και τον σεισμό. (W.D.Ross, Αριστοτέλης, *Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 1993*) Τον όρο «μετεωρολογία» χρησιμοποίησε στα αρχαία χρόνια ο Πλάτων (Φαίδρος 270Α) με την έννοια της έρευνας των μετεώρων. Αργότερα ο Αριστοτέλης με το έργο του «Μετεωρολογικά» στο οποίο μελετά τον αέρα, το νερό και το σεισμό, έδωσε στον όρο τη σημερινή του έννοια. Τα «Μετεωρολογικά» του Αριστοτέλη αποτέλεσαν τη βάση της Μετεωρολογίας μέχρι και τις αρχές του 17ου αιώνα. <http://repository.edulll.gr/edu/lll/retrieve/4380/1274.pdf>

¹⁶Κάθε σώμα έχει την τάση να αντιστέκεται σε οποιαδήποτε μεταβολή της κινητικής του κατάστασης και επομένως της ταχύτητάς του (αδράνεια). Η αδράνεια διδάσκεται στη Φυσική της Β' Γυμνασίου. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-B200/455/2986,11977/>

¹⁷Η διάδοση του ήχου μελετάται στη Φυσική της Ε' δημοτικού (Κεφάλαιο 8: Ήχος) Διάδοση του ήχου στον αέρα. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSDIM-E107/154/1099,4020/>

- **Υδροστρόβιλος¹⁵:** Στο διαφανές δοχείο με το υγρό μπορούμε να δημιουργήσουμε μια δίνη με την περιστροφή του μοχλού και να κατανοήσουμε τη δυναμική του φαινομένου, ή να το παραλληλίσουμε με την περιστροφική κίνηση του αέρα που δημιουργεί τον ανεμοστρόβιλο.
- **Σφαίρες αδράνειας¹⁶:** Παίζοντας με τις σφαίρες αδράνειας εντυπωσιάζομαστε πάντα με το φαινόμενο της μεταφοράς της ορμής, όταν κατά την κρούση των σφαιρών διατηρείται η αρχική ορμή και μεταφέρεται διαδοχικά διαμέσου όλων των σφαιρών για να φτάσει κάθε φορά στην τελευταία.
- **Παραβολικά κάτοπτρα¹⁷:** Τα παραβολικά κάτοπτρα είναι τοποθετημένα σε ευθεία γραμμή, σε αρκετά μεγάλη απόσταση το ένα από το άλλο. Αν σταθούν δύο άτομα μπροστά σε κάθε ένα από αυτά μπορούν άνετα να συνομιλήσουν, ακόμα και αν μιλούν ψιθυριστά. Αυτό συμβαίνει διότι τα μεταφερόμενα μέσω του αέρα ηχητικά κύματα ανακλώνται στο παραβολικό κάτοπτρο και η ενέργειά τους συγκεντρώνεται στο κέντρο και ο ήχος καταλήγει ενισχυμένος στα αυτιά αυτών που παίρνουν μέρος στο πείραμα.

38 ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟ ΑΛΣΟΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ...

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 3 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι:

- Να γνωρίσουμε την περιοχή όπου γεννήθηκε ο Αριστοτέλης και μέσα από την επίσκεψή μας σε αυτήν να προσεγγίσουμε πτυχές της προσωπικότητάς του.
- Να γνωρίσουμε και να κατανοήσουμε την προσφορά του Αριστοτέλη στις φυσικές επιστήμες.
- Να μάθουμε να οργανώνουμε μια εκπαιδευτική εκδρομή και να εξοικειωθούμε με διάφορα κειμενικά είδη (αφίσα, πρόσκληση, υπεύθυνη δήλωση).

Χρήσιμες πληροφορίες:

Στο ιστορικό χωριό των Σταγείρων, σε υψόμετρο περίπου 500 μ., δίπλα στα απομεινάρια του Μαχαλά, της πρωτεύουσας των Μαντεμοχωρίων, βρίσκεται το Αλσος του Αριστοτέλη. Το άλσος προϋπήρχε και η υπέροχη τοποθεσία επιλέχθηκε το 1956 για να φιλοξενήσει το επιβλητικό άγαλμα του Αριστοτέλη, έργο του γλύπτη Νικόλα, ώστε να τιμηθεί ο μεγάλος φιλόσοφος ο οποίος γεννήθηκε στα Αρχαία Στάγειρα, που βρίσκονται κοντά στην Ολυμπιάδα Χαλκιδικής. Τα πρωτότυπα διαδραστικά όργανα που φιλοξενούνται στο χώρο του άλσους τοποθετήθηκαν το 2003 και πρόκειται για πειραματικά όργανα που λειτουργούν βάσει των φυσικών νόμων οι οποίοι αναφέρονται στα συγγράμματα του Αριστοτέλη και ιδιαίτερα στο έργο του «Τα Φυσικά».

¹<http://www.dimosaristoteli.gr/gr/sights/aristotle-park#>

²<http://www.dimosaristoteli.gr/gr/villages/stagira>

Περιγραφή:

Α΄ μέρος

Οργανώνουμε μια επίσκεψη στο Άλσος του Αριστοτέλη. Η επίσκεψη μπορεί να είναι εικονική ή πραγματική. Χωριζόμαστε σε ομάδες:

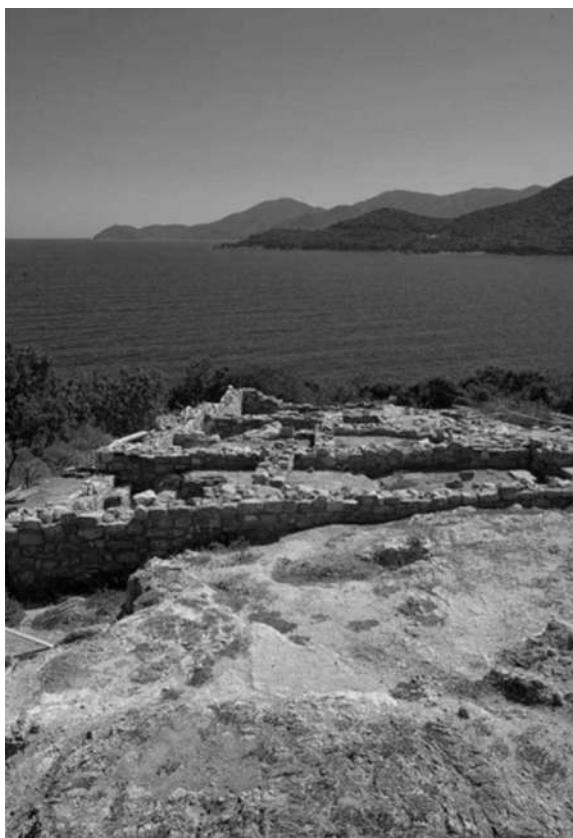
Η 1η ομάδα θα αναλάβει να συντάξει το **πρόγραμμα** της εκδρομής. Θα επισκεφτεί την ιστοσελίδα του Δήμου Αριστοτέλη και θα αναζητήσει μνημεία και χώρους που θα μπορούσε να επισκεφτεί το σχολείο (Ενδεικτικά:

το άλσος του Αριστοτέλη¹

το ιστορικό χωριό² των Σταγείρων

τα αρχαία Στάγειρα³

³<http://www.dimosaristoteli.gr/gr/sights/ancient-stagira>

-Θρησκευτικά μνημεία της περιοχής (τα σημαντικότερα είναι η μονή Ζυγού, το Προσκύνημα της Μεγάλης Παναγίας, ο ναός του Αγίου Στεφάνου στην Αρναία, ο ναός της Γέννησης της Θεοτόκου και η Παναγούδα στα Στάγειρα, το αρχονταρίκι της Παναγίας χαράς των θλιβομένων στο προαύλιο του οποίου υπάρχει ο ναός του Οσίου Αθανασίου του Αθωνίτη κ.α.)

Ακόμη η 1η ομάδα θα αναλάβει να σχεδιάσει τη διαδρομή από τη σχολική μονάδα προς το Άλσος του Αριστοτέλη επιλέγοντας τις περιοχές όπου θα γίνουν στάσεις (π.χ. Αμφίπολη, αν τα σχολεία έρχονται από τις περιοχές της Δράμας, Καβάλας, Θράκης, Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αρναίας, Εθνικό Πάρκο Υγροτόπων των λιμνών Κορώνειας - Βόλβης και των Μακεδονικών Τεμπών κλπ).

Η 2η ομάδα θα αναλάβει την οργάνωση της εκδρομής και τη συγκέντρωση πληροφοριών για το κόστος της. Θα επισκεφτεί ταξιδιωτικά γραφεία της περιοχής όπου βρίσκεται το σχολείο και θα ζητήσει προσφορές για την εκδρομή. Θα αναλάβει επίσης τον υπολογισμό του κόστους ανά μαθητή καθώς και τις διαδικασίες έγκρισης της εκδρομής από τους γονείς (συντάσσοντας την σχετική υπεύθυνη δήλωση), τη σύνταξη παρουσιολογίου κλπ. Ακόμη θα συντάξει την αφίσα και την πρόσκληση της εκδρομής και θα προμηθεύσει με χάρτες τους επισκέπτες.

Η 3η ομάδα θα αναλάβει τη δημιουργία ενός άρθρου που θα δημοσιευθεί στην έντυπη ή ψηφιακή εφημερίδα του σχολείου. Στο άρθρο αυτό θα περιγράφεται συνοπτικά η εκδρομή, θα περιλαμβάνονται φωτογραφίες από τους χώρους που επισκέφτηκαν οι μαθητές καθώς και οι απόψεις τους για όσα είδαν στον τόπο της επίσκεψης.

Η 4η ομάδα θα αναλάβει την παρουσίαση των πειραματικών κατασκευών που φιλοξενούνται στο Άλσος του Αριστοτέλη (δείτε τις πληροφο-

ρίες για τις κατασκευές στο Σχέδιο μαθήματος: **Το άλσος του Αριστοτέλη**) και την προετοιμασία των μαθητών για την καλύτερη κατανόηση των κατασκευών αυτών.

Στο μάθημα της Φυσικής μπορούμε να κάνουμε τα δικά μας πειράματα με αφορμή αυτές τις κατασκευές. Άλλωστε στη διδακτέα ύλη τόσο του Δημοτικού όσο και του Γυμνασίου περιλαμβάνονται πολλά από τα φυσικά φαινόμενα που αποτυπώνονται στις συγκεκριμένες κατασκευές.

39 Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

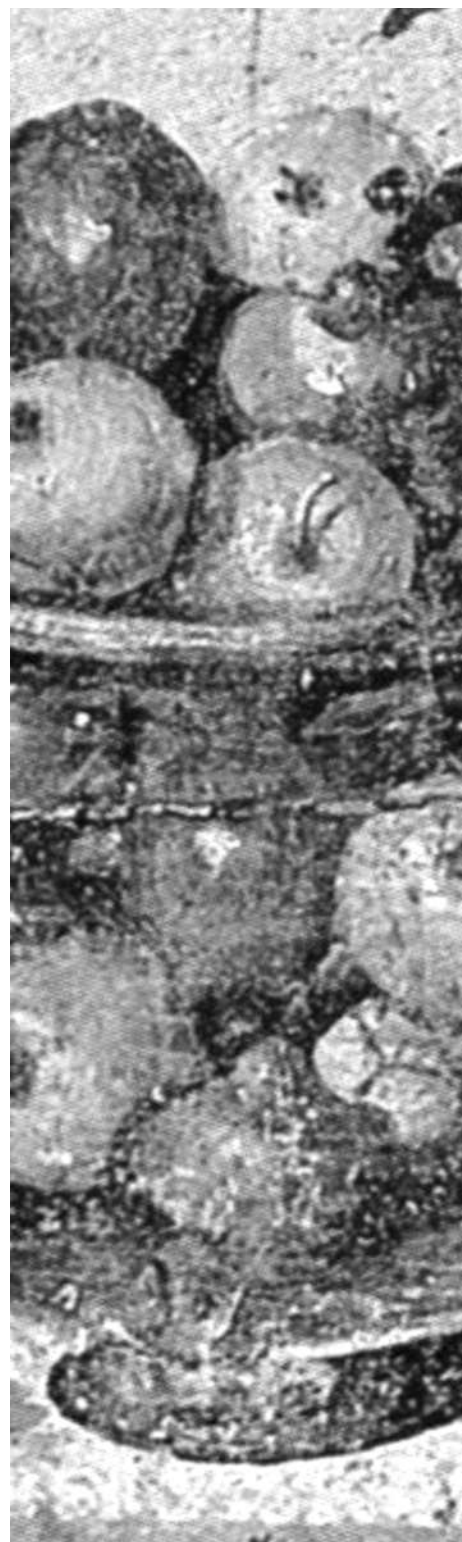
Στόχοι:

- Να προσεγγίσουμε και να κατανοήσουμε τις απόψεις του Αριστοτέλη για τη διατροφή και την υγεία
- Να συνδέσουμε τις απόψεις αυτές με τις σύγχρονες διατροφικές μας συνήθειες και τις ασθένειες της εποχής μας
- Να καταδείξουμε πόσο σύγχρονο και επίκαιρο είναι το έργο του Αριστοτέλη
- Να προβληματιστούμε ως προς τις διατροφικές μας συνήθειες και να αλλάξουμε κάποιες από αυτές

Περιγραφή:

Ο Αριστοτέλης υποστήριζε ότι το φάρμακό μας είναι η τροφή μας. Τι κατανοείτε από τη φράση αυτή; Με ποιον τρόπο μπορεί ένα τρόφιμο να μας γιατρέψει ή να συμβάλει στην καλή μας υγεία; Μπορείτε να αναφέρετε συγκεκριμένα παραδείγματα;

Θυμόμαστε από τη Μελέτη του Περιβάλλοντος και τα Φυσικά του Δημοτικού, αλλά και από τη Βιολογία του Γυμνασίου, βασικές γνώσεις που αποκτήσαμε για τη διατροφή. Συζητούμε για τις θρεπτικές ουσίες (πρωτεΐνες, λίπη, δημητριακά, βιταμίνες, μέταλλα) και όσα μας προσφέρουν¹.

¹<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A103/517/3364,13566/>
(για μικρότερους μαθητές, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το ενημερωτικό υλικό του προγράμματος ΕΥ ΖΗΝ: <http://goo.gl/Luo7Xm>)

Ακολουθούν κάποιες απόψεις που διατύπωσε ο Αριστοτέλης.

...τροφή γὰρ οὐχ ἐν μόνον τοῖς ζώοις, ἀλλὰ τὸ μεμειγμένον.

Σε ό,τι αφορά το θέμα της τροφής, αυτό δεν αφορά μόνο την επιβίωση, αλλά αφορά και τον σωστό συνδυασμό των τροφών.

...καὶ ἔστι τῆς προσφερομένης τροφῆς τοῖς ζώοις τὰ μὲν ἀπτὰ τῶν αἰσθητῶν αὖξῃσιν ποιοῦντα καὶ φθίσιν.

Διότι όταν προσφέρετε τροφή σε έναν ζώντα οργανισμό η τροφή κινείται σε δύο παραμέτρους. Από την μία λειτουργεί για την ανάπτυξη του οργανισμού και από την άλλη, για τον περιορισμό της ασθένειας.

Είναι προφανές λοιπόν, ότι η τροφή λειτουργεί και ως φάρμακο. Στην περίπτωση αυτή, λειτουργεί ως «τροπή», γίνεται δηλαδή η αιτία που μπορεί να μετατρέψει μία ενδεχόμενη ασθενή κατάσταση σε υγιή.

...τούτων μὲν γὰρ αἴτιον ἢ θερμὸν καὶ ψυχρὸν τὸ προσφερόμενον

Η αιτία αυτών των θεραπειών μέσω τροφής, βασίζεται στο αν η προσφερόμενη τροφή είναι θερμή ή ψυχρή.

Διαφορετική επίδραση επιφέρει μία τροφή που την τρώμε ζεστή, από μία τροφή που την λαμβάνουμε κρύα.

...πάντα γὰρ τρέφεται τῷ γλυκεῖ, ἢ ἀπλῶς ἢ μεμειγμένῳ

(σε κάθε περίπτωση χρήσιμη τροφή θεωρείται αυτή που έχει γλυκιά γεύση, είτε από μόνη της, είτε σε ανάμιξη με άλλες τροφές).

Είναι γνωστό πως ό,τι είναι γλυκό περιέχει σάκχαρα τα οποία θεωρούνται ως τα «καύσιμα» του οργανισμού μας.

...δεῖ μὲν οὖν διορίζειν περὶ τούτων ἐν τοῖς περὶ γενέσεως

Πρέπει λοιπόν να καθορίσουμε σε όλα αυτά τα τρόφιμα, τον τρόπο παρασκευής τους.

...νῦν δ' ὅσον ἀναγκαῖον ἄψασθαι αὐτῶν

Για τον λόγο αυτόν, θα αναφερθούμε τώρα στους περισσότερο χρήσιμους τρόπους παρασκευής τροφών.

...καὶ τὸ κοῦφον ἔλκει, τὸ δ' ἄλμυρόν καὶ πικρὸν καταλείπει διὰ τὸ βάρος

Οι ανάλαφρες τροφές τραβάνε την ασθένεια από τον οργανισμό. Επίσης η αλμυρή και η πικρή τροφή μειώνουν το βάρος της ασθένειας.

Όπως είναι γνωστό τα περισσότερα φάρμακα είναι ιδιαιτέρως πικρά, σαν φαρμάκι.

...τὰ τε γὰρ ὑπερβάλλοντα γυμνάσια καὶ τὰ ἐλλείποντα φθείρει τὴν ἰσχύν, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ποτὰ καὶ τὰ σιτία πλείω καὶ ἐλάττω γινόμενα φθείρει τὴν ὑγίειαν, τὰ δὲ σύμμετρα καὶ ποιεῖ καὶ αὖξει καὶ σώζει (Ἠθικά, Νικομάχεια)

Οι υπερβολικές γυμναστικές ασκήσεις αλλά και οι λειψές φθείρουν τη σωματική δύναμη• επίσης: τα ποτά και τα τρόφιμα, όταν γίνονται περισσότερα ή λιγότερα από κάποια συγκεκριμένη ποσότητα, φθείρουν την υγεία, ενώ τα σύμφωνα με το μέτρο τη γεννούν, την αυξάνουν και τη διασφαλίζουν

...τοῖς μὲν γὰρ διὰ φύσιν αἰσχροῖς οὐδεὶς ἐπιτιμᾷ, τοῖς δὲ δι' ἀγυμνασίαν καὶ [25] ἀμέλειαν

Αν και κανείς από μας δεν κατηγορεί έναν που γεννήθηκε με σωματικά μειονεκτήματα, εν τούτοις κατηγορούμε αυτούς των οποίων η σωματική ασχήμια οφείλεται σε αμέλεια και έλλειψη άσκησης

...οἱ δὲ τὴν ἡδονὴν ποιοῦντες μειγνύμενοι, οὗτοι ἐν ἀριθμοῖς μόνον

Αυτοί που ασχολούνται μόνο με την ηδονή της γεύσης του μίγματος, αυτοί λαμβάνουν υπόψη τους, μόνο αυτές τις αριθμητικές ποσότητες.

...ὁ μὲν οὖν λιπαρὸς τοῦ γλυκέος ἐστὶ χυμὸς

Ἔτσι λοιπόν οι τροφές που έχουν γλυκιά γεύση, αντιδρούν χημικά στον οργανισμό μας όπως το λίπος. (δηλαδή δημιουργεί καύσεις)

...τὸ δ' ἄλμυρόν καὶ πικρὸν σχεδὸν τὸ αὐτό

ενώ οι τροφές που έχουν αλμυρή και πικρή γεύση, λειτουργούν περίπου το ίδιο. Τα άλατα και οι λοιπές πικρές ουσίες λειτουργούν στο σώμα μας ως καταλύτες των καύσεων. Αν δεν υπάρχουν αυτά, δεν γίνονται οι καύσεις και η αφομοίωση των αποτελεσμάτων της καύσης.

...ὁ δὲ δριμύς καὶ αὐστηρὸς καὶ στρυφνὸς καὶ ὀξύς ἀνὰ μέσον

Σε ό,τι αφορά τις τροφές που έχουν γεύση έντονη και χαρακτηριστική και ιδιότροπη και ξινή, αυτές βρίσκονται σε μία μέση κατάσταση επίδρασης. Δηλαδή άλλες επιδρούν και άλλες όχι.

...σχεδὸν γὰρ ἴσα καὶ τὰ τῶν χυμῶν εἶδη καὶ τὰ τῶν χρωμάτων ἐστίν

Μπορούμε να εξισώσουμε την λειτουργία των «χημικών αντιδράσεων» των διαφόρων θρεπτικών ουσιών, με την επίδραση των χρωμάτων της ζωγραφικής, επάνω στον οργανισμό μας.

...ἐπτά γὰρ ἀμφοτέρων εἶδη, ἂν τις τιθῇ, ὥσπερ εὐλογον

Αν λοιπόν κατατάξουμε τις τροφές, όπως και τα χρώματα σε επτά κατηγορίες, γεγονός το οποίο είναι λογικό να σκεφτεί κανείς, (Προφανώς αυτό είναι λογικό μόνο για τον Αριστοτέλη).

...τὸ φαιὸν μέλαν τι εἶναι

όποια τροφή έχει σκούρο χρώμα, αντιστοιχεί στο μαύρο χρώμα.

...λείπεται γὰρ τὸ ξανθὸν μὲν τοῦ λευκοῦ εἶναι ὥσπερ τὸ λιπαρὸν τοῦ γλυκέος

Επειδή όμως το ανοιχτό κίτρινο, ομοιάζει κατά προσέγγιση με το λευκό, μπορεί να συγκριθεῖ στην περίπτωση των τροφίμων όπως τα λίπη και τα σάκχαρα.

...τὸ φοινικοῦν δὲ καὶ ἄλουργόν καὶ πράσινον καὶ κυανοῦν μεταξὺ τοῦ λευκοῦ καὶ μέλανος

Το κόκκινο και το ιώδες και το πράσινο και το κυανό, βρίσκονται μεταξύ των αποχρώσεων του λευκού και του μέλανος.

...τὰ δ' ἄλλα μεικτὰ ἐκ τούτων

Όλα τα υπόλοιπα χρώματα αποτελούν αναμίξεις των χρωμάτων αυτών.

...καὶ ὥσπερ τὸ μέλαν στέρησις ἐν τῷ διαφανεῖ τοῦ λευκοῦ, οὕτω τὸ ἄλμυρόν καὶ τὸ πικρὸν τοῦ γλυκέος ἐν τῷ τροφίμῳ ὑγρῷ

Και όπως ακριβώς το μαύρο χρώμα αποτελεί έλλειψη της διαύγειας του λευκού, έτσι και το αλμυρό και το πικρό, μπορούν να αντιπαραβληθούν με το γλυκό, που αποτελούν την γεύση ενός (χυμού) υγρού τροφίμου.

...διὸ καὶ ἡ τέφρα τῶν κατακαιομένων πικρὰ πάντων

Βάση αυτής της διαπίστωσης, μπορούμε να πούμε ότι η τέφρα ενός υλικού που καίγεται έχει πάντα πικρή γεύση.

...ἐξίκασται γὰρ τὸ πότιμον ἐξ αὐτῶν

Από όλα αυτά μπορεί να εξαχθεῖ η ουσία του τροφίμου, που θα αποτελέσει το ποτό της ανάπλασης και της θεραπείας του οργανισμού.

²Ιδέες για το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου:
<http://goo.gl/fb0iBo>
<http://goo.gl/AIQjtU>

³<http://users.sch.gr/~thomalekos/mesdiatrofi.htm>

(Δηλαδή να αποφασίσουμε το είδος της τροφής που πρέπει να λάβει ένας εξασθενημένος οργανισμός για να θεραπευτεί).

Διαβάζουμε τις φράσεις στο πρωτότυπο και προσπαθούμε να τις ερμηνεύσουμε (δεν κάνουμε διδασκαλία, απλώς συνδέουμε τη νέα και την αρχαία ελληνική). Γράφουμε κάτω από την αρχαία φράση, τη μετάφρασή της στα νέα ελληνικά. Βρίσκουμε ομοιότητες και διαφορές. Η διαδικασία μπορεί να γίνει και ως παιχνίδι. Η τάξη χωρίζεται σε ομάδες. Κάθε ομάδα παίρνει όλες τις φράσεις και προσπαθεί να τις μεταφράσει. Κάθε ομάδα διαβάζει τη δική της εκδοχή. Νικήτρια η ομάδα που κατάφερε να πλησιάσει περισσότερο στο νόημα του αρχαίου κειμένου.

Οι παραπάνω φράσεις γράφονται σε μικρά χαρτάκια και μπαίνουν σε ένα κουτί. Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και με κλήρωση μοιράζονται τις φράσεις. Καλούνται να φτιάξουν ένα επιχειρηματολογικό κείμενο που να ενισχύει την άποψη που διατύπωσε ο Αριστοτέλης. Πιθανόν να χρειαστεί να κάνουν μια μικρή έρευνα στο διαδίκτυο για να ενισχύσουν την άποψή τους και με πρόσθετα επιστημονικά επιχειρήματα. Άλλη μια ιδέα θα ήταν να κληθεί στην τάξη ένας διατροφολόγος και να μιλήσει στους μαθητές με αφορμή τις απόψεις του Αριστοτέλη.

Θα μπορούσαμε επίσης να κάνουμε ένα μικρό ερωτηματολόγιο² για τις διατροφικές μας συνήθειες. Το ερωτηματολόγιο θα μπορούσε να συμπληρωθεί από τους μαθητές της τάξης ή από μαθητές άλλων τάξεων του σχολείου. Επεξεργαζόμαστε τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου. Χρησιμοποιούμε τις γνώσεις μας για τη στατιστική και τα ποσοστά και κάνουμε με τη βοήθεια του Excell τα σχετικά γραφήματα. Τι συμπέρασμα θα μπορούσαμε να βγάλουμε για το διατροφικό μας προφίλ; Τρεφόμαστε υγιεινά; Θυμόμαστε την αξία της μεσογειακής διατροφής.

40 «ΓΥΡΩ-ΓΥΡΩ ΟΛΟΙ, ΣΤΗ ΜΕΣΗ Ο...» (ΚΕΙΜΕΝΟ ΓΙΑ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ)

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 3 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-13

Στόχοι:

- Να γνωρίσουν οι μαθητές το μεγάλο φιλόσοφο και να έρθουν σε επαφή με τα έργα του. (Το απόσπασμα μιας σπουδής, μέσα από έναν ανάλαφρο και δημιουργικό τρόπο.)
- Να συνειδητοποιήσουν τη σημασία του έργου του στη θεμελίωση της σύγχρονης επιστημονικής και φιλοσοφικής σκέψης.
- Να απολαύσουν οτιδήποτε έχει να τους προσφέρει μια παράσταση (υπευθυνότητα, σοβαρότητα, γέλιο, συλλογικότητα, μεταμφίεση, απελευθέρωση, αυτοπεποίθηση, ομορφιά και χαρά της συντροφικότητας, προϊόν μιας πολυσύνθετης εργασίας).
- Να νιώσουν τον Αριστοτέλη ένα οικείο, αγαπητό και σεβαστό πρόσωπο, άξιο τιμής, που ο λόγος του έχει βαρύτητα και σήμερα.

1η διδακτική ώρα: Διανομή ρόλων. Προετοιμάζεται ο κάθε μαθητής, για να υποδυθεί το ρόλο του (5-7 λεπτά). Προσεκτική, δραματοποιημένη ανάγνωση.

2η -3η διδακτική ώρα:

α) Κατανόηση: σύντομη αναδιήγηση του περιεχομένου, εντοπισμός βασικών θεματικών ενοτήτων.

β) Εμβάθυνση - Επεξεργασία

Βοηθητικές ερωτήσεις:

- Ποιες συγκεκριμένες πληροφορίες αντλούμε από το κείμενο; (πχ. Γεννήθηκε στα Στάγειρα, πέθανε στη Χαλκίδα, πατέρας του ο Νικόμαχος κτλ)
- Κατηγοριοποίηση των πληροφοριών, μετά τη συγκέντρωσή τους (πχ. α) στοιχεία για το βίο του, β) εργογραφία, γ) η σημασία του για το σύγχρονο κόσμο)
- Σύνταξη σύντομου βιογραφικού για τον Αριστοτέλη (γραπτή εργασία για το σπίτι).
- Ποιος θεωρείτε πως είναι ο πρωταγωνιστής στο έργο;
- Για ποιους λόγους;
- (α) Βρίσκεται στο κέντρο του κύκλου, β) Όλα τα πρόσωπα μιλούν και δρουν με σημείο αναφοράς τον Αριστοτέλη, γ) Απευθύνει λόγια με βαρύτητα στα παιδιά, δ) Τα παιδιά του απονέμουν τιμές).
- Ποια άλλα πρόσωπα αναφέρονται (πχ. Ερμείας, Μ. Αλέξανδρος κτλ.) και ποια δρουν; (Στάγειρος, Πολιτική κτλ.).
- Σε τι αντιστοιχούν οι πρώτες γυναικείες φιγούρες; (Σε πόλεις. Εντόπισέ τις στο χάρτη).
- Σε τι αντιστοιχούν οι άλλες γυναικείες φιγούρες; (Σε έργα. Εξηγεί ο δάσκαλος: Μεταφυσική = «Μετά τα Φυσικά», Ηθική = «Ηθικά Νικομάχεια» κτλ.).
- Για ποιο πράγμα θαυμάζεις περισσότερο τον Αριστοτέλη και σε τι -πιστεύεις- θα μπορούσες να ωφεληθείς σήμερα από αυτόν;

Συζήτηση - Απόφαση αν το έργο θα εκτελεστεί θεατρικά.

Πρόσωπα - Υλικά - Σκηνογραφικές/ Σκηνοθετικές προτάσεις

Πρόσωπα:

- 8 παιδιά (αγόρια, κορίτσια)
- 6 κορίτσια (πόλεις)
- 1 αγόρι (Αριστοτέλης)
- 1 κορίτσι (Εγκυκλοπαίδεια «Μπριτάνικα»)
- 1 αγόρι (επιστήμονας-Αριστοτελιστής)
- 7 κοπέλες (τα έργα του Αριστοτέλη)

Υλικά - σκηνογραφικά στοιχεία

- Ένας κίονας αρχαιοελληνικού ρυθμού (παραπέμπει στην κλασική αρχαιότητα) και ένας χαμηλός, όπου κάθεται ο Αριστοτέλης.
- Ένα μεγάλο, εντυπωσιακό βιβλίο (να αφήνει ακάλυπτα το κεφάλι και τα πόδια του κοριτσιού που θα τα κρατά· κλειστό στην αρχή κι όταν αρχίσει η ανάγνωση του κειμένου, ανοιχτό).
- 7 πάπυροι μεγάλοι, που θα κρατούν τυλιγμένους στην αρχή και στη συνέχεια ανοιχτούς οι 7 κοπέλες - έργα.
- Αρχαιοελληνικό ένδυμα για τον Αριστοτέλη.
- Μακριά, σοβαρά φορέματα αρχαιοελληνικού στυλ για τις 7 κοπέλες-έργα, πιο αυστηρά (Λογική, Φυσική), πιο ανάλαφρα (Ποιητική, Πολιτική), πιο σεμνά (Μεταφυσική, Ηθική), ανάλογα με το έργο.
- Κόμμωση: κόσμος
- Σύγχρονες γυναικείες ενδυμασίες ή τοπικές φορεσιές της περιοχής, για τις κοπέλες - πόλεις.
- 8 μεγάλα κατασκευασμένα λουλούδια που θα προσφέρουν τα παιδιά στον πρωταγωνιστή.

Γύρω γύρω όλοι, στη Μέση ο...»

(Ομάδα 8 παιδιών σε κύκλο παίζουν χαρούμενα, ενώ στο βάθος (ή στο πλάι λίγο πιο πίσω, ανάλογα με τον χώρο της σκηνης) διακρίνεται μια άλλη ομάδα: 6 γυναικείες φιγούρες χειρονομούν έντονα · στο κέντρο καθισμένη σε αρχαίο κίονα μια ανδρική φιγούρα).

Τα παιδιά τραγουδούν.

-Παιδιά: Γύρω- γύρω όλοι, στη μέση ο Μανώλης, χέρια, πόδια στην αυλή κι όλοι κάθονται στη γη κι Μανώλης στο σκαμνί (παίζουν το παιχνίδι).

-Παιδιά: Δεν περνάς κυρα-Μαρία...

-Μαρία: Θα υπάγω εις τους κήπους...

-Παιδιά: Τι θα κάνεις εις τους κήπους....

-Μαρία: Θα ηκόψω δυο βιολέτες...

-Παιδιά: Τι θα κάνεις τις βιολέτες...

-Μαρία: Θα τις δώσω στην καλή μου...

-Παιδιά: Και ποια είναι η καλή σου....

-Μαρία: Η καλή μου είναι η...

(Θόρυβος, φωνές από την άλλη ομήγυρη. Σταματούν τα παιδιά. Τρέχουν προς το εκεί).

1ο παιδί: - Τι πάθατε, γιατί φωνάζετε; Υπάρχει κάποιο πρόβλημα;

2ο παιδί: - Προσπαθείτε να παίξετε κι εσείς; Ελάτε, ελάτε μαζί μας.

3ο παιδί: - Θα μεγαλώσουμε τον κύκλο, θα παίξουμε μαζί.

(Ο Μανώλης πιάνει από το χέρι τον άνδρα, τον κίονά του και τον φέρνει στη δική του θέση, τον καθίζει στο κέντρο, ενώ τα υπόλοιπα παιδιά πιάνουν από το χέρι τις γυναικείες φιγούρες, τις οδηγούν σε κύκλο, γύρω από τον κεντρικό ήρωα και χαρούμενα τις λένε:

4ο παιδί: -Ορίστε λοιπόν, τώρα που ηρεμήσαμε, πέστε μας: θέλετε να παίξετε κι εσείς «Γύρω, γύρω όλοι» ή «Δεν περνάς κυρα-Μαρία»; Πρώτα όμως ας γνωριστούμε· πέστε μας ποιοι, ποιες είστε; Εμείς είμαστε... (συστήνονται ένα ένα τα παιδιά). Μόλις τελειώσουν, παίρνει το λόγο μια κοπέλα.

Άσος: -Είστε πολύ καλά και ευγενικά παιδιά. Ευχαριστούμε που μας πήρατε στο παιχνίδι σας. Το εκτιμούμε πολύ... Εμείς είμαστε εδώ... (διστάζει)... Ήρθαμε να τιμήσουμε αυτόν εδώ τον άνθρωπο.

Μακεδονία: -Φέτος γιορτάζουμε τα 2.400 χρόνια από τη γέννησή του και σε όλο τον κόσμο το 2016 ορίστηκε ως έτος «Αριστοτέλη». Ο μεγάλος Έλληνας επιστήμονας και Φιλόσοφος! Τα κάναμε όμως, «θάλασσα»...

Μυτιλήνη: Ήρθαμε με χαρά, στολισμένες, περήφανες και μ' ένα αίσθημα τιμής για τη μεγάλη γιορτή, και μόνο που δε σκοτωθήκαμε! Μαλλιοτραβηχτήκαμε, στραπατσαριστήκαμε - ας είναι καλά οι ράφτρες. Μόνο που δεν σκοτωθήκαμε!

5ο παιδί: Είστε Ελληνίδες;

6ο παιδί: Θέλει και ρώτημα; Τι μας έλεγε η κυρία; Το σαράκι της φυλής μας... Είμαστε ικανοί να σκοτωθούμε, να δикаστούμε, να γίνουμε χίλια κομμάτια τις πιο σημαντικές ώρες της ιστορίας μας· σε μεγάλα γεγονότα, μπροστά σε θριάμβους, επιτυχίες... Άκου λέει... είστε Ελληνίδες... Τι άλλο θα είναι;

Στάγειρος: Λοιπόν, παιδιά, εκτός από ευγενικά και καλά παιδιά, φαίνεστε και έξυπνα και καλά κατατοπισμένα... Καλή δουλειά κάνουν οι δάσκαλοί σας. Ώρα, όμως, να συστηθούμε κι εμείς.

Εγώ (με καμάρι) είμαι η Στάγειρος, η πόλη όπου γεννήθηκε ο μεγάλος αυτός

άνδρας, στην όμορφη Χαλκιδική, όπου τρέχετε τα καλοκαίρια στις όμορφες παραλίες της, που φέτος σφύζει από ζωή και εκδηλώσεις για τη μεγάλη επέτειο, καταλαβαίνετε; Τελευταία, μάλιστα, μόλις τον περασμένο Μάιο, σε συνέδριο Αριστοτελιστών στη Θεσσαλονίκη ο αρχαιολόγος Κωνσταντίνος Σισμανίδης παρουσίασε ντοκουμέντα που θέλουν να φιλοξενηθεί σε μένα (με καμάρι) ο τάφος όπου εναποτέθηκε η τέφρα του Αριστοτέλη! Πώς, λοιπόν, να μη νιώθω μοναδική και υπερήφανη;

Άσος: Μήπως σου λέει κάτι το όνομά μου; (απευθύνεται στη Στάγειρο). Αν ήσουν μοναδική -γι' αυτό να μην είσαι υπερήφανη- θα καθόταν εκεί ο Αριστοτέλης και δε θα σε αποχωριζόταν ποτέ! (ειρωνικά, περιφρονητικά). Βλέπεις, όμως, τα χώματα τα αγαπημένα της Μ. Ασίας τον έφεραν στην αγκαλιά μου - έχουμε κι εμείς τη γοητεία μας! Κι ήρθε σε μένα, την Άσο (με καύχηση) και τίμησε τον ηγεμόνα μου, τον Ερμεία, παλιό μαθητή της Ακαδημίας, αφού τον τίμησε κι εκείνος -σχεδόν ακόλουθός του έγινε. Κι έγραψε προς τιμήν του τον ύμνο για την πολύμοχθη αρετή. Ο νους του φωτίστηκε στους κόλπους μου κι έγραψε πλήθος άλλα έργα και σοφίες...

Μυτιλήνη: Ό, τι κι αν λες, βεβαίως δεν μπορείς να συγκριθείς μαζί μου, το πολυύμνητο νησί· Λέσβος, Μυτιλήνη (με καύχηση), ο τόπος των μεγάλων ποιητών, ανδρών και γυναικών, λογοτεχνών, λογίων από παλιά μέχρι τους σύγχρονους καιρούς. Η ομορφιά μου και τα κάλλη μου, πώς να αφήσουνε ανεπηρέαστο ένα πνεύμα ερευνητικό, παρατηρητικό, αληθινού επιστήμονα; Ε, ναι, λοιπόν, τα πιο πολλά του έργα της Βιολογίας, εδώ σε μένα και χάρη σε μένα γράφτηκαν... Ήμουν η Μούσα του, η έμπνευσή του, το πάθος του το μέγα...

Μακεδονία: Ε, χαμήλωσε, λιγάκι, κόψε κάτι, προσγειώσου... Κοίτα και ποιοι στέκουν δίπλα σου... Έχεις ακούσει κάτι για Μίεζα, Πέλλα - συνοπτικά Μακεδονία; Μην πετάς, λοιπόν, κουβέντες για Μούσες και Πάθη (ειρωνικά)!
- Πού βρέθηκε ο Αριστοτέλης, σαν πέθανε ο πατέρας του, ο γιατρός Νικόμαχος; Πού ανδρώθηκε;
- Στην Πέλλα, στη Μακεδονία!
- Πού κάλεσε ο βασιλιάς Φίλιππος τον Αριστοτέλη για δάσκαλο του γιου του;
- Στην Πέλλα, στη Μακεδονία!
Ποιον δίδαξε και καθοδήγησε για έξι χρόνια, στην Πέλλα, στη Μακεδονία; Κάποιον τυχαίο;
- Μα τον Αλέξανδρο, το Μέγα!
(επιδεικτικά και με έμφαση οι ερωτήσεις)
Να ξαναπούμε πού; Στην Πέλλα, στη Μακεδονία! (Ρωτά και απαντά η ίδια). Ο βασιλιάς της Επιστήμης αναδεικνύει το βασιλιά της Οικουμένης! (με περηφάνια και έκσταση). Και τολμούν να σηκώνουνε κεφάλι Άσος και Στάγειρος και Μυτιλήνη...

Αθήνα: (Έρχεται με ολύμπια απάθεια, υπεροψία, σκληρότητα και ειρωνεία). Ω κορασίδες, εγέρθητε! Καλώς τα παιδιά παίζει! Υμείς δε; Ουκ έστε μειράκια! Ε, κοπέλες ξυπνήστε! Καλά να παίζουν τα παιδιά! Εσείς όμως δεν είστε παιδιά! Το αστείο παρατράβηξε... Αν κάποιος έχει δικαίωμα να μιλάει, αυτή είμαι Εγώ! Το «κλεινόν άστυ»! Τριανταεπτά χρόνια νιότης και ωριμότητας, σπουδής, καλλιέργειας σε μένα (με έμφαση)! Πλάτων! Λύκειο! Περιπατητική σχολή! Πώς έγινε, τάχα, αυτό που έγινε ο Αριστοτέλης; Στη Στάγειρο; Στην Πέλλα; Στην Άσο; Μυτιλήνη; (ειρωνικά) Ας μη γελάσουμε τώρα... Μιλούν οι πολυκατοικίες, μιλούν και τα γωνιακά περίπτερα... Λίγη σοβαρότητα δε βλέπεις...

(Ορμά η Χαλκίδα)

Χαλκίδα: Όπως επίσης και λίγη μετριοπάθεια και ταπεινοσύνη... δε βλέπεις... Αν ήσουν η αγαπημένη του, δε θα σε εγκατέλειπε ποτέ. Βλέπεις όμως,

το «αντιμακεδονικό μένος» των δικών σου παιδιών, της Αθήνας, τον έδιωξε από το «κλεινόν άστυ», μετά το θάνατο του Μ. Αλέξανδρου και κατέφυγε στη δική μου αγκαλιά, όπου θα ζούσε την ασφάλεια και τη γαλήνη.

Αθήνα: «Θα ζούσε» είπες... (γελάει). Έλα όμως που βιάστηκες να τον καθαρίσεις... (σκληρά και με ειρωνεία). Τον έσκασες· φούσκωνες, ξεφούσκωνες κι εσύ κι ο Εύριπός σου, άπλωνες τα νερά σου· τον τρέλανες και πέθανε από τη θλίψη του «στη γαλήνη και την ασφάλεια της αγκαλιάς σου» από μελαγχολία που δεν μπορούσε να εξηγήσει το φαινόμενο της παλίρροιας, κ. Χαλκίδα μας!

Χαλκίδα: Πάψε να ειρωνεύεσαι ένα φιλόσοφο και ερευνητικό πνεύμα. Πάψε να λαϊκίζεις... Τέτοιου είδους συμπεριφορές δε συμβαδίζουν με το κοινωνικό και πνευματικό σου επίπεδο και προβάδισμα... (ειρωνεία)... Ο κόσμος ελέγχει τις πηγές του -αν θέλει να είναι σωστός και δεν εμπιστεύεται ανέκδοτα και κάθε λογής φήμες. Κατάλαβες; (την πλησιάζει έτοιμη να της τραβήξει τα μαλλιά).

7ο παιδί: Δε μου λέτε, κυρίες μου, μέχρι πού έχετε σκοπό να το τραβήξετε; Κι εμείς νομίζαμε πως μόνο εμείς, τα παιδιά, μαλώνουμε, και μάλιστα στο παιχνίδι...

Δε μου λέτε, λοιπόν, εσείς κύριε Αριστοτέλη -γιατί μ' αυτές δε θα βγάλουμε άκρη- σας στήσανε εδώ στο κέντρο και διαπληκτίζονται... Βλέπουμε, κάθεστε στο σκαμνί τη αρχαιότητας, θαρρείς σ' ένα σταυροδρόμι... Καθεμιά από αυτές τις κυρίες, σας διεκδικεί και φαγώνονται... Τελικά, εσείς πού ανήκετε; Ποιο είναι αυτό το σταυροδρόμι; Πού οδηγεί;

Αριστοτέλης: Καλά μου παιδιά, βεβαίως γεννήθηκα, μεγάλωσα, έζησα, περπάτησα τους όμορφους τόπους της Ελλάδας, ηπειρωτικής και νησιωτικής, και της Μ. Ασίας. Παντού ανήκω!

Τώρα πια κάθομαι σ' ένα σταυροδρόμι· της Ελλάδας... της Οικουμένης... της ανθρωπίνης Σκέψης· και σ' όποιον περαστικό ενδιαφέρεται, σηκώνομαι και του παραχωρώ το σκαμνί μου, να κάτσει και να σκεφτεί και να φιλοσοφήσει... Συχνά σπρώχνονται πάνω μου, ποιος να πρωτοκαθήσει και όλοι το διεκδικούν, όκι όμως με το σωστό τρόπο. Δε θυμάστε εσείς -μικροί είστε-ένας παλαιότερος πρόεδρος της Δημοκρατίας της Τουρκίας, μ' έκανε Τούρκο, ετυμολογώντας το όνομά μου από το Αρσλάν - Εφέντης (γελάει). Ο άλλος πάλι; Ένας μεγάλος Πέρσης ποιητής, έζησε παιδιά μου, τον 10ο -11ο αιώνα. Α, εκείνος μ' έκανε σοφό Βεζίρη, σύμβουλο του Μ. Αλεξάνδρου! (γελάει). (Ανακαλεί από μνήμης και συνεχίζει να μιλά αργά και με κενά).

Τώρα θα σας πω για έναν «διακεκριμένο» αιγυπτιολόγο... Αυτός, λοιπόν, σε διάλεξή του σε Κολλέγιο της Μασσαχουσέτης διατύπωσε τη «γνώμη» ότι πήγα με τον Μ. Αλέξανδρο στην Αλεξάνδρεια, ληλάτησα τη βιβλιοθήκη της και παρουσίασα ως δικά μου εκείνα τα έργα. Έτσι δικαιολογείται το πολυάριθμο έργο μου. Όταν, όμως, μία καθηγήτρια Κλασικών Σπουδών ανέφερε ότι ουδέποτε ταξίδεψα στην Αίγυπτο, αλλά κι αν είχα πάει, δε θα 'βρισκα βιβλία, γιατί η βιβλιοθήκη ιδρύθηκε πολύ αργότερα, την κατηγορήσε για ρατσισμό κα εμπάθεια... Ε... κόσμος και κόσμος. Ένας Βορειοευρωπαίος, πάλι, τον περασμένο αιώνα είπε με βεβαιότητα ότι υπήρξα εξωγήινος. Γιατί; Επειδή στην πατρίδα μου τα Στάγαιρα οι κάτοικοι έβλεπαν ιπτάμενους δίσκους να «ίστανται γύρω». Πολλή ετυμολογία είχε πέσει... Καταλαβαίνετε τι έχω τραβήξει...

Τα χειρόγραφά μου πάλι, άλλες περιπέτειες. Παρ' όλη την ιδιοφυία του, ο Ουμπέρτο Έκο στο «Όνομα του Ρόδου» δε μπόρεσε να φτάσει και να ξεπεράσει τις αληθινές περιπέτειες των χειρογράφων μου... Θεόφραστος, Νηλέας, Σπηλιάς Περγάμου, Απελλικώντας, Σύλλας, Ρώμη, Τυραννίωνας, Ανδρόνικος, Ρόδιος... Τελικά, να 'ναι καλά οι Βυζαντινοί που με διέσωσαν. Μετά την Καινή Διαθήκη, τον Χρυσόστομο και τον Δαμασκηνό έσωσαν εμένα.

Ευτυχώς, όταν κάποιοι ξεχνούν, υπάρχουν και κάποιοι που θυμούνται· Βρίσκουν όμως ευκαιρία και κάποιοι άλλοι να διεκδικήσουν.

8ο παιδί: Τελικά, γιατί είστε τόσο μεγάλος κ. Αριστοτέλη; Πού οφείλεται η ακτινοβολία σας, το μεγάλο σας όνομα που προκάλεσε και τόσες διεκδικήσεις;

Αριστοτέλης: Δεν ξέρω αν και πόσο τελικά επηρέασα τον κόσμο. Τον ονειρευόμουν καλύτερο όταν έγραφα κάποια πράγματα... Δεν ξέρω αν είμαι τελικά τόσο μεγάλος...

(Εμφανίζεται ένα μεγάλο βιβλίο, η BRITANICA, κλειστό στην αρχή, ανοικτό μόλις αρχίζει να διαβάζει).

Britanica: Συγχωρέστε με για την παρέμβαση (μπαίνει και στέκεται αριστερά του Αριστοτέλη). Γνωρίζω ότι προσκρούω στην ταπεινωσύνη του ανδρός, αλλά πρέπει να μιλήσω. Εδώ εγκυκλοπαίδεια Britanica!

«Ο Αριστοτέλης υπήρξε ο πρώτος γνήσιος επιστήμονας στην ιστορία. Χιλιετίες αργότερα ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης διεκδικούν με αξιώσεις τον τίτλο των μεγαλύτερων φιλοσόφων που έζησαν ποτέ. Αλλά, αν η συνεισφορά τους στη φιλοσοφία είναι ίση, ο Αριστοτέλης υπερέχει ως προς τη διαμόρφωση της καθαρής επιστημονικής σκέψης. Όχι μόνο κάθε φιλόσοφος, αλλά και κάθε επιστήμονας του οφείλει κάτι.

8ο παιδί: Σπουδαία και αξιόπιστα φαίνονται όσα ακούγονται, αλλά ακόμα κάτι συγκεκριμένο δεν ακούσαμε...

Επιστήμονας-Μελετητής του Αριστοτέλη: (στεκόνταν σχεδόν αθέατος, γύρω από την ομήγυρη, εμφανίζεται ξαφνικά).

Ώρα παρακολουθώ τη συζήτησή σας με ενδιαφέρον. Είναι, νομίζω, η στιγμή να μιλήσω κι εγώ. Ανήκω στους Αριστοτελιστές, μελετητές του Αριστοτέλη. Έχω διαβάσει, έχω γράψει γι' αυτόν και έχω συμμετάσχει σε πολλά συνέδρια, διεθνή και άλλα. Μου επιτρέπετε να σας πω δυο λόγια;

2-3 παιδιά: Μα ασφαλώς, ακριβώς αυτό ζητούμε.

Επιστήμονας: Ο άνθρωπος αυτός, παιδιά μου, είναι μία μοναδικότητα. Δεν υπάρχει επιστημονικός κλάδος που να μην έχει θεμελιώσει. Διαμόρφωσε - στην ουσία - αυτό που λέμε «επιστημονική και φιλοσοφική σκέψη» του σύγχρονου δυτικού κόσμου. Στα ίχνη του περπάτησαν φιλόσοφοι και επιστήμονες όλων των εποχών. Ακόμα και κάποιοι που διατύπωσαν αντίθετες θεωρίες, όπως ο Γαλιλαίος, πολλά από τα θεωρητικά στοιχεία των επιλογών τους, τα δανείστηκαν από τον Αριστοτέλη. Έχετε υπομονή να ακούσετε τα σημαντικότερα έργα του;

5ο παιδί: Τρώγοντας έρχεται η όρεξη... Ακούμε...

Επιστήμονας: Λοιπόν ένα θεμελιώδες έργο...

Λογική: (πετάγεται δυναμικά) Μήπως θα ήταν πιο πειστικό να μιλήσουμε εμείς οι ίδιες; Επιτρέπεται κ. Καθηγητά; Εδώ απόψε, όπως βλέπουμε, γίνεται γιορτή... Είναι κάτι στο πλαίσιο των «Αριστοτελείων», θαρρείς.

Ένα άτυπο συμπόσιο, συνέδριο, φεστιβάλ. Ήρθαμε με τις αδερφές μου εδώ, να μεγαλώσει ο κύκλος, να λαμπρύνει κι άλλο αυτή η γιορτή, που χάρη στα παιδιά ξεκίνησε αυθόρμητα και αβίαστα. Εγώ είμαι η «Λογική» του Αριστοτέλη. Ο πατέρας μου με θεωρούσε το βασικό εργαλείο για την πνευματική εργασία, μια αναγκαία παρουσία και μέθοδο για την επιστημονική συζήτηση. Χάρη σε μένα συλλογιζόμαστε, ορίζουμε έννοιες, αποδεικνύουμε... Με την επιχειρηματολογία του κοινού νου. Ξέρετε τι θα πει αυτό; Κοινός νους! Από 'δω η αδερφή μου, η Φυσική.

Φυσική: Εμένα με θεώρησε ο πατέρας μου τη βάση και το θεμέλιο για όλες τις επιστήμες, γιατί όλοι οι νόμοι μου είναι πρωταρχικοί και δεν τους δανείζομαι από άλλη. Στη μεθοδολογία του πατέρα μου να ένα ενδιαφέρον ζευγάρι: **εμπειρία και θεωρία**· να και άλλο ένα: **ύλη και μορφή**. Εδώ είναι που πάει πιο πέρα από το δάσκαλό του, τον Πλάτωνα, τον οποίο σεβάστηκε, αγάπησε και έμεινε κοντά του είκοσι χρόνια· όμως έκανε βήματα πιο πέρα. Οι «ιδέες» του Πλάτωνα δεν είναι μόνο υπερβατικές οντότητες, δηλαδή κάτι άυλο, αλλά παίρνουν υπόσταση μέσα στην ύλη. Η ύλη μεταβάλλεται τοπικά, ποσοτικά, ποιοτικά. Και σε ό, τι συμβαίνει στη φύση υπάρχει «πρόθεση», «τέλος», δηλαδή «σκοπός». Τίποτα δεν υπάρχει και δεν γίνεται τυχαία.

Μεταφυσική: Ένα πράγμα μόνο θεωρεί, ο πατέρας μου ότι είναι πάνω από τη φύση και τη Φυσική: αυτή ασχολείται με ό, τι μπορεί να εξηγηθεί. Μετά το έργο “Τα φυσικά” ο Αριστοτέλης αναζητά την αρχή εκείνη που ενώνει όλα τα πράγματα και εξηγεί την κίνηση στον μυστικό και ουράνιο κόσμο. Αυτή η αρχή που κινεί τα πάντα δεν αναμειγνύεται με την ύλη. Αυτή η θεώρηση έρχεται μετά τη φυσική και γι’ αυτό λέγεται μεταφυσική θεώρηση.

Ηθική: Κι εγώ είμαι μια αγαπημένη, πολυαγαπημένη του κόρη. Με ονομάζουν Ηθική. Το μεγάλο ζητούμενο της ζωής είναι η ευτυχία, η «ευδαιμονία». Αυτή προκύπτει από την ανθρώπινη δράση. Όταν η τελευταία συμβαδίζει με την αρετή, τότε πετυχαίνεται η ευδαιμονία. Ο καθένας μας πρέπει να διαθέτει φρόνηση, βούληση και αρετές του χαρακτήρα. Πάντα, βέβαια, πρέπει να αποφεύγεται η υπερβολή ή η έλλειψη, δηλαδή οι ακρότητες. Να επιζητείται το μέτρο. Έτσι ο άνθρωπος φτάνει στην ευδαιμονία.

Πολιτική: Εγώ είμαι η Πολιτική. Ο πατέρας μου ο Αριστοτέλης δεν θα παρέμενε μαθητής του Πλάτωνα, αν δεν είχε συγκινηθεί από την κρατική ζωή. Στέκεται με σεβασμό στο άτομο και την κοινότητα. Πλάι στην ατομική δράση συζητά και μελετά τη συλλεκτική δραστηριότητα, αφού ο άνθρωπος είναι «ζών πολιτικών». Πώς φτάνουμε στο άριστο πολίτευμα; Με τη σωστή παιδεία. Και αυτή είναι συνυφασμένη με την αρετή και όχι με την κουλτούρα του χρήματος. Εσείς έχετε «άριστο πολίτευμα»; Έχετε σωστή παιδεία;

Ποιητική: Παιδεία ανάφερες αδερφή μου... Όταν θα πάτε στο γυμνάσιο παιδιά, θα μάθετε πως το ποιητικό είδος της τραγωδίας ήταν μέσο παιδευτικό.. εγώ είμαι η Ποιητική: μιλώ -συν τοις άλλοις- και για την «κάθαρση». Αυτή η λέξη έχει προέλευση από την Ιατρική: κάθαρση, καθαρίζω. Σημαίνει μίαν απομάκρυνση, έναν αποχωρισμό. Στην τραγωδία ο αποχωρισμός αυτός, η κάθαρση απελευθερώνει από τη θλίψη και τον πόνο. Και αυτό πετυχαίνεται μέσω της ποίησης. Και -να το ξέρετε- εδώ θεμελιώνεται ένα σημαντικό κομμάτι της δυτικής πνευματικής ζωής. Στον ορισμό της τραγωδίας βρίσκουμε το πρώτο κείμενο θεωρίας της λογοτεχνίας.

Ρητορική: Είμαι κι εγώ εδώ. Η Ρητορική. Χάρη στον πατέρα μας, το επιστημονικό πνεύμα μπήκε και στη ρητορική διδασκαλία. Ξέρετε, δα, πόσο σημαντικό ήταν στην αρχαιότητα να είναι ένας άνδρας ικανός ρήτορας. Τώρα πια ζητούνται και εδώ νόμοι, λογική ανάπτυξής τους και διάφοροι τρόποι αποδείξεων, ανάλογα με το ρητορικό είδος.

2-3 κοπέλες: Πώς σας φαινόμαστε αλήθεια, παιδιά;

5ο παιδί: Για να είμαστε ειλικρινείς, ζαλίστηκε λίγο το κεφαλάκι μας. Εκεί που παίζαμε γύρω, γύρω όλοι... Μην ξεχνάτε, είμαστε μόνο παιδιά δημοτικού! Παρ’ όλα αυτά, υπάρχει κάτι μοναδικό, μαγικό, λαμπρό σε ό, τι γίνεται εδώ πέρα. Χωρίς να κατανοούμε εντελώς, μυρίζουμε έναν αλλιώτικο αέρα, κλασσικού πνεύματος, αρχαίας αίγλης...

1ο παιδί: Είναι ένα μοναδικό συναίσθημα... Πόσο παράξενη τροπή πήρε το παιχνίδι μας! Πόσοι πολλοί γίναμε, σεβαστοί κύριοι, αξιότιμες δεσποινίδες, άντε να σας πούμε και σας κυρίες (στρέφεται προς τις πόλεις). Πράγματι, αυτό που έγινε σήμερα πρέπει να καταγραφεί στις εκδηλώσεις για το έτος Αριστοτέλη, στα «Αριστοτέλεια».

(Τα παιδιά κυκλώνουν τον Αριστοτέλη και τραγουδούν)

Γύρω, γύρω όλοι, στη μέση ο Αριστοτέλης,
χέρια, πόδια, προσοχή
στήστε πρόθυμα αυτί,
ο φιλόσοφος να πει (δυνατά).

Αριστοτέλης: Ε παιδιά μου, τι έγινε σήμερα! Γέρος 2400 χρόνων! Λίγο απογοητευμένος, λίγο θυμωμένος... Αυτές (γυρίζει στις πόλεις) να μαλλιοτραβιούνται για το τίποτα, κάποιοι να γράφουν και να λένε ψέματα για την αφεντιά μου. Άλλοι, μαθητές, σπουδαστές, επιστήμονες, πολιτικοί να με αγνοούν εντελώς και να μην παίρνουν καθόλου τοις μετρητοίς κάποια, τουλάχιστον, από τα λεγόμενά μου... Τώρα, όμως, με σας τα παιδιά, νιώθω τόσο καλύτερα. Συνομήλικός σας, ορίστε, παίζω μαζί σας, ελπίζω, αισιοδοξώ... Είχα κάποτε ένα μαθητή κοντά στην ηλικία σας. Του δίδαξα αξίες ανθρωπιστικές, διαχρονικές, από τον Όμηρο... Θαρρώ τον διδάσκατε στο γυμνάσιο. Του δίδαξα ηθική, πολιτική, οικονομικά, φρόντισα να του μεταδώσω το πανελλήνιο πνεύμα... Γρήγορα ονομάστηκε μεγάλος και ο πατέρας του έλεγε: χρωστώ ευγνωμοσύνη στους θεούς, όχι γιατί απλώς γεννήθηκε αυτό το παιδί, αλλά γιατί η γέννησή του συνέπεσε με τα χρόνια τα δικά μου, ώστε να γίνω δάσκαλός του. Και ο ίδιος έλεγε ότι χρωστάει το «ζην» στον πατέρα του, αλλά το «ευ ζην» στο δάσκαλό του. Αυτό ίσως κάτι να σημαίνει. Ίσως να μπορεί να επαναληφθεί με σας τα παιδιά, αν με πάρετε κι εσείς στα σοβαρά.

Διώξτε ό, τι εμποδίζει την ανάπτυξη της λογικής.

Σκεφτείτε, συλλογιστείτε...

Η εποχή σας και οι πολιτικοί σας δεν το διευκολύνουν αυτό, μάλλον το παρεμποδίζουν.

Προσεγγίστε τη φύση και τη γνώση με την άσκηση. Δουλέψτε, κοπιάστε...

Μόνο έτσι αποκτώνται τα αγαθά.

Να έχετε άμιλλα, να θαυμάζετε τον καλύτερο, χωρίς να φθονείτε αυτόν που σας ξεπερνά.

Να σέβεστε τους νόμους· είναι ό,τι η ψυχή για το σώμα.

Να σέβεστε και το θείο, ως πανίσχυρο, αθάνατο και τέλειο Ον.

Όσο για τις επιλογές της ζωής σας: έλα κόρη μου, Ηθική, εδώ. Λοιπόν, εγώ ρωτώ, εσύ απαντάς. Ύστερα θα το επαναλάβετε, εσείς παιδιά μου, ως μια υπόσχεση στον παππού Αριστοτέλη.

(Πλησιάζει η Ηθική).

Αριστοτέλης: Τι να πράξω;

Ηθική: Ό, τι θα έπραττε ο ενάρετος άνθρωπος.

Αριστ.: Και ποιος είναι αυτός;

Ηθική: Αυτός που έχει αρετές.

Αριστ.: Και τι είναι αυτές;

Ηθική: Γνωρίσματα που οδηγούν στην ευδαιμονία.

Αριστ.: Και πώς τα διακρίνουμε;

Ηθική: Αποφεύγουν τα άκρα, οδηγούν στη μεσότητα.

Αριστ.: Και πού - είπαμε - οδηγούν;

Ηθική: Στην ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑ.

(Τα παιδιά έχουν στενέψει τον κύκλο γύρω από τον Αριστοτέλη και την Ηθική και επαναλαμβάνουν τον διάλογο, χωρισμένα σε δύο ημικύρια. Στο τέλος, φωνάζουν δυνατά τη λέξη ευδαιμονία. Τελειώνοντας, χορεύουν και τραγουδούν.)

Γύρω - γύρω όλοι
στη μέση ο Αριστοτέλης (στη Μέση, στη Μέση, φωνάζει με νόημα ο Αριστο-
τέλης)
και τριγύρω του εμείς
και γιορτάζει όλη η Γης.

Έπειτα:

-Παιδιά: Δεν περνάς κυρα-Μαρία...

-Μαρία: Θα υπάγω εις τους κήπους...

-Παιδιά: Τι θα κάνεις εις τους κήπους....

-Μαρία: Θα ηκόψω ένα μπουκέτο...

-Παιδιά: Τι θα κάνεις το μπουκέτο...

-Μαρία: Θα το δώσω στον καλό μου...

-Παιδιά: Και ποιος είναι ο καλός σου....

-Μαρία: Ο καλός μου ο Αριστοτέλης...

(Κατά τη διάρκεια του τραγουδιού πλησιάζουν όλα τα παιδιά με ένα λου-
λούδι το καθένα (θα γίνουν μπουκέτο στα χέρια του Αριστοτέλη). Κάθε παιδί
δίνει από ένα άνθος που έχει γραμμένη μία λέξη και συγχρόνως λέει από
λίγα λόγια)

1ο παιδί: (Δίνει το λουλούδι που γράφει πάνω ΧΑΡΑ και λέει) Χαρά, γιατί
είμαι Έλληνας και απόγονός Σου, ενός μεγάλου.

2ο : ΠΕΡΗΦΑΝΙΑ, που είμαι Μακεδόνας και έχω έναν τέτοιο πρόγονο.

3ο : ΘΑΥΜΑΣΜΟΣ για το μεγαλείο του μυαλού σου και της σοφίας σου.

4ο : ΣΕΒΑΣΜΟΣ για το τιτάνιο πνευματικό έργο σου.

5ο : ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗ για ό, τι μας άφησες.

6ο : ΑΣΦΑΛΕΙΑ για τη διαχρονικότητα πολλών επιστημονικών και φιλοσο-
φικών σου θέσεων.

7ο : ΤΙΜΗ για την αξία σου, που δεν μπορούμε να μετρήσουμε.

8ο : ΥΠΟΣΧΕΣΗ. Κάτι θα προσπαθήσουμε στα βήματά σου.

(Ο Αριστοτέλης αγκαλιάζει τα παιδιά και σκουπίζει τα δάκρυά του).

Αριστοτέλης: Θέλω να μέινετε για πάντα φίλοι. Φίλοι αληθινοί. Προϋπό-
θεση, μόνο η αρετή. Μια ψυχή σε τόσα σώματα...

(Τα παιδιά αποτραβιούνται πίσω μαζί με τους άλλους και τραγουδούν απαλά
«Γύρω-γύρω όλοι στη μέση ο Αριστοτέλης...». Πλησιάζουν ο Επιστήμονας
κα η Εγκυκλοπαίδεια).

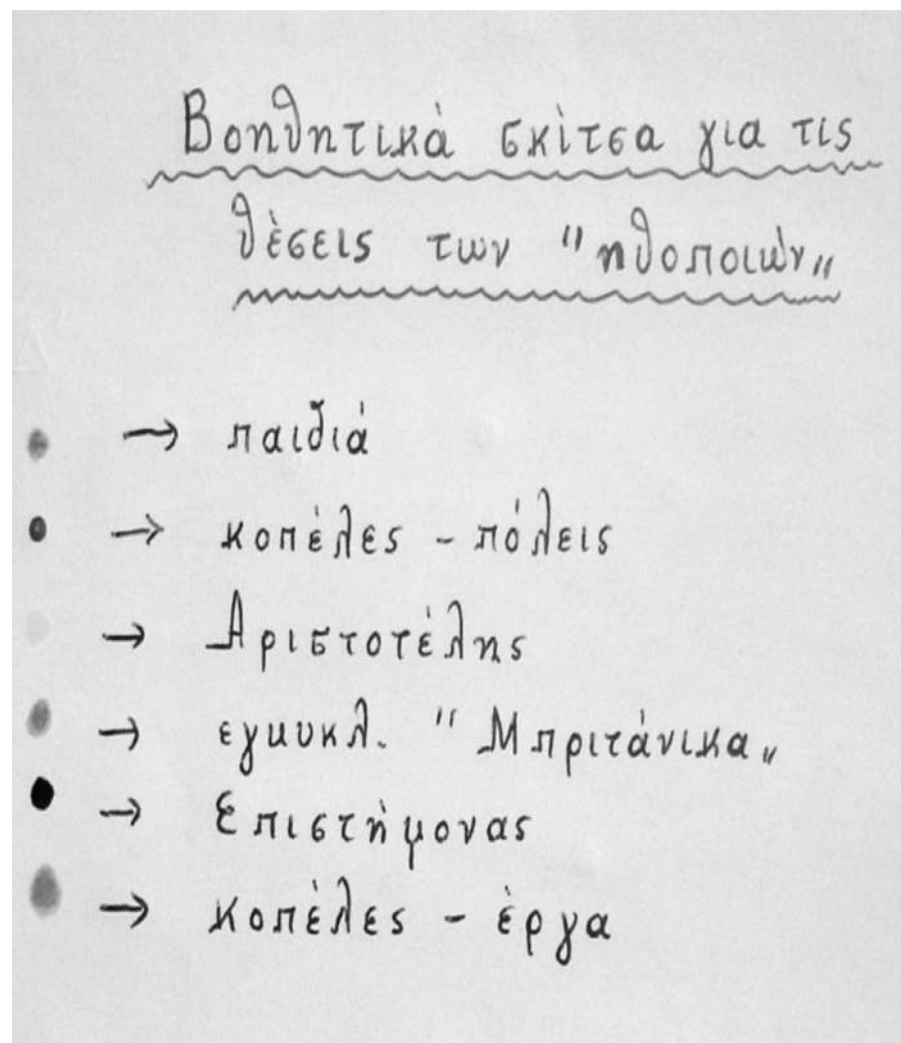
Επιστήμονας: Τελικά, απ' όλα τα συνέδρια και τις εκδηλώσεις των «Αρι-
στοτελείων» αυτό ήταν το πιο πετυχημένο.

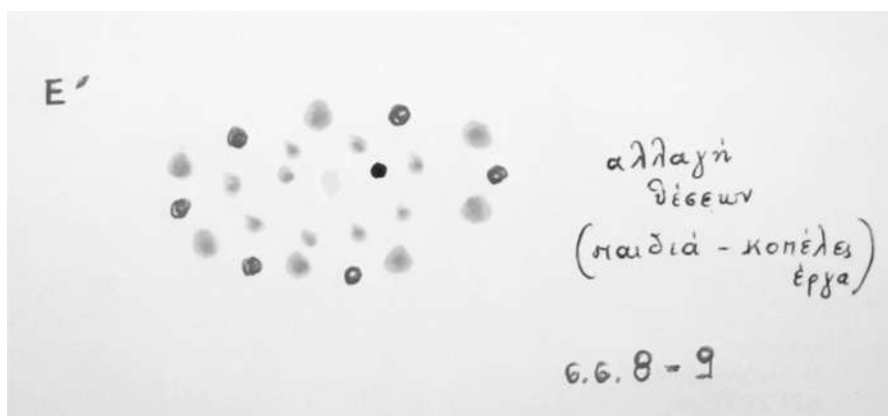
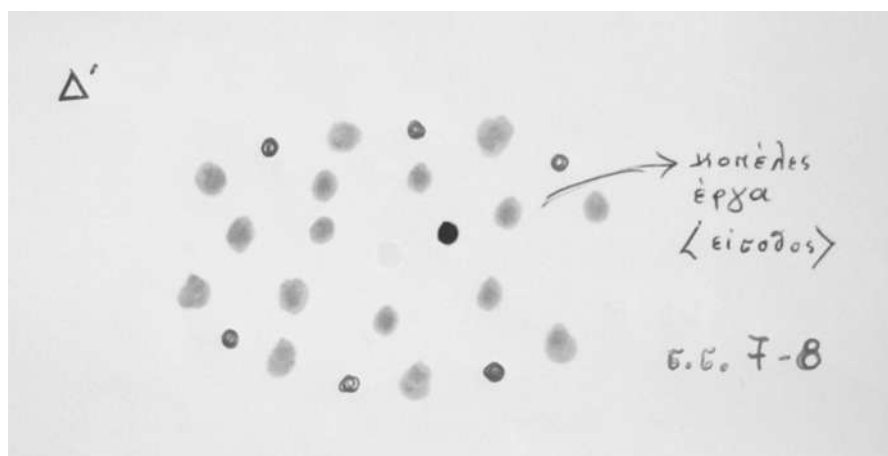
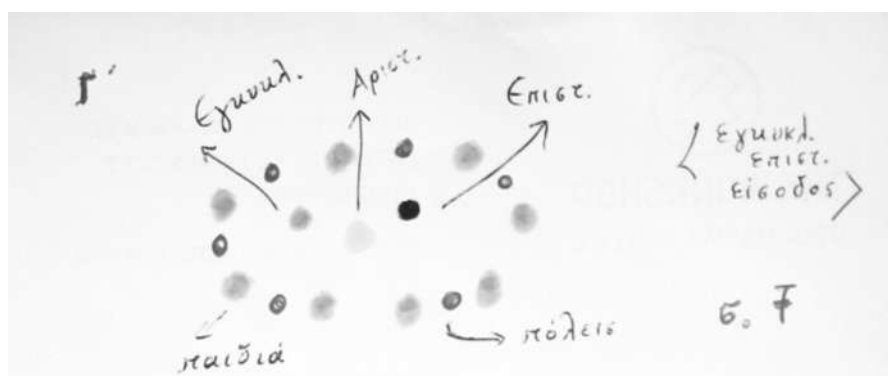
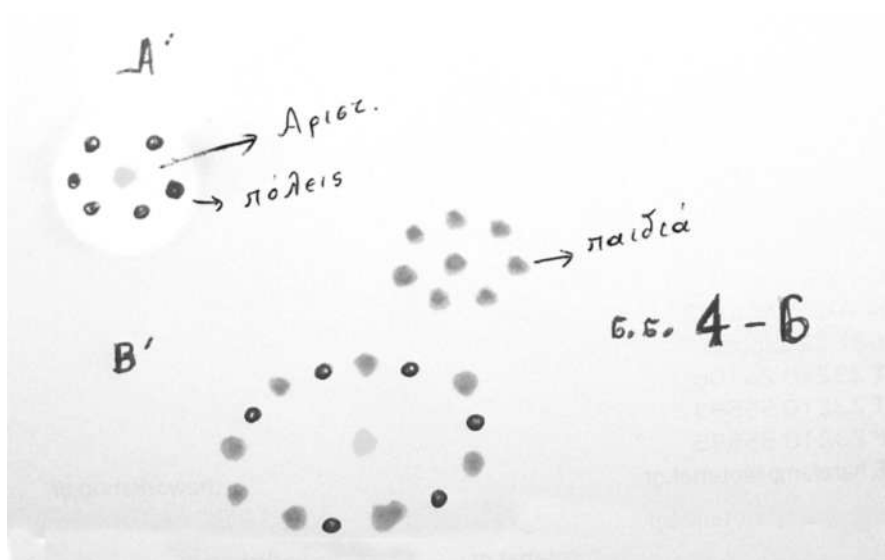
Εγκυκλοπαίδεια: Πρέπει να συμπληρώσω το κείμενό μου και την ιστοσελίδα
μου περιλαμβάνοντας και αυτό το γεγονός. Φθινόπωρο 2016: Έτος Αριστοτέλη.

ΤΕΛΟΣ

Βιβλιογραφία

1. Albin Lesky, Ιστορία Αρχαιοελληνικής Λογοτεχνίας (Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη Θεσσαλονίκη 1981), σ.σ. 756 - 804.
 2. Τα έργα του Αριστοτέλη στην Πύλη Ελληνικής Γλώσσας
 3. Ο Αριστοτέλης στο σχολικό βιβλίο του μαθητή της Γ Λυκείου
 4. http://www.dimokratia.org/html/dimokratia_ena_agnosto_politevma.html
 5. Ο Αριστοτέλης για τη δημοκρατία και τα πολιτεύματα
 6. <http://istorika-ntokoumenta.blogspot.gr/2013/07/normal-0-false-false-false-el-x-none-x.html>
 7. Οι σύγχρονες όψεις της αριστοτελικής φυσικής
 8. http://www.huffingtonpost.gr/evangelos-protopapadakis/_6499_b_10927426.html?utm_hp_ref=greece
 9. Ο Αριστοτέλης και το κληροδότημά του
 10. <http://www.esoterica.gr/articles/psycholg/eismarthrt/eismarthrt.htm>
 11. <http://www.tovima.gr/vimagazino/views/article/?aid=628502>
 12. Ο δάσκαλος Αριστοτέλης
 13. <http://www.tilestwra.com/aristotelis-pios-ine-o-filos-ke-ti-ine-i-filia/>
 14. Αριστοτέλης: ποιος είναι φίλος και τι είναι η φιλία;
 15. Αφιέρωμα στον Αριστοτέλη:
- Περιοδικό «Η Ζωή του παιδιού», τ. Ιουλίου - Αυγούστου 2016
Περιοδικό «Η Δράση μας», τ. Ιανουαρίου 2016
Περιοδικό «Ο κόσμος της Ελληνίδος», τ. Ιουλίου - Αυγούστου 2016

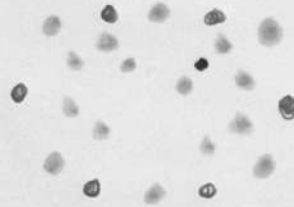

ΣΤ'

Η Ηθική δίπλα στον Αριστοτέλη

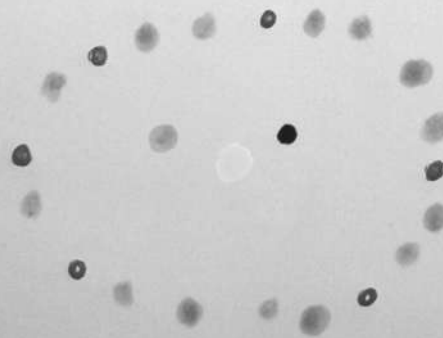
Τα παιδιά σε δύο ημιχόρια

ε.ε. 9-10

Ζ'

ε. 10 (τέλος)

41 «ΦΙΛΟΤΕΛΙΣΜΟΣ» ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	Γραπτός λόγος
Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 8-12

Στόχοι:

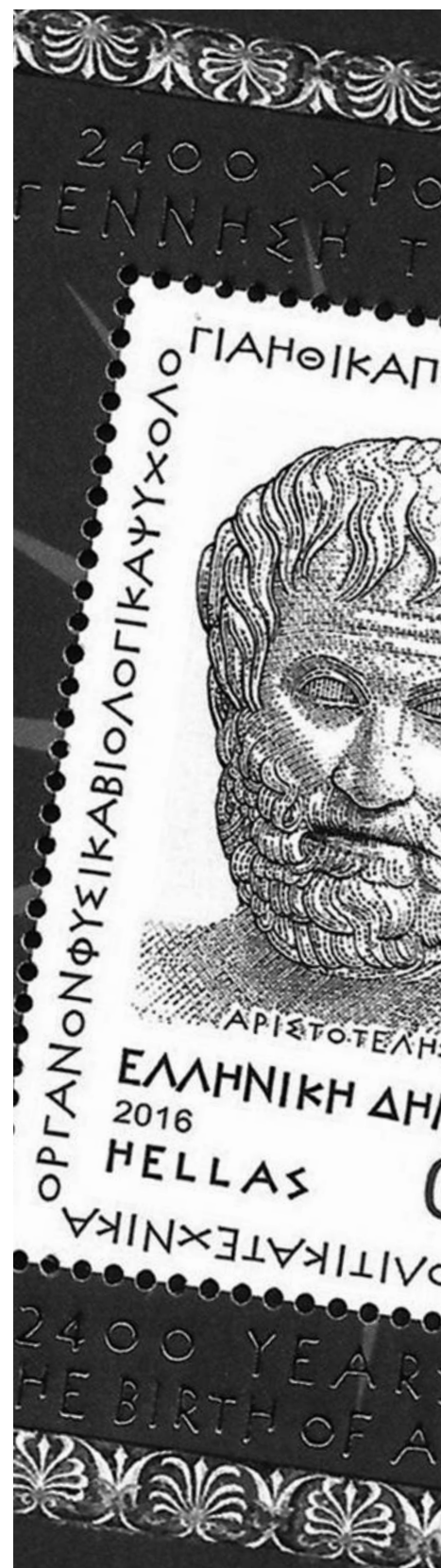
- Μέσα από το γραμματικό φαινόμενο της σύνθεσης, να δοθεί ένα πρώτο ερέθισμα στα παιδιά ώστε να γνωρίσουν τον φιλοτελισμό με θέμα τον Αριστοτέλη.
- Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές ότι τα αρχαία ελληνικά δεν απουσιάζουν από τη σύγχρονη γλωσσική τους καθημερινότητα.
- Να προσεγγίσουν τα βασικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του Αριστοτέλη.
- Να χρησιμοποιήσουν ελκυστικά εκπαιδευτικά εργαλεία όπως τις νέες τεχνολογίες, τη σωστή αξιοποίηση των μηχανών αναζήτησης, τη δημιουργική γραφή, το θεατρικό παιχνίδι.

Χρήσιμες πληροφορίες:

φιλοτελισμός¹: η δραστηριότητα, η ενασχόληση που σχετίζεται με τη γνώση, με τη συλλογή (και την εμπορία) των γραμματοσήμων.

Διαχείριση και Συλλογή Γραμματοσήμων²

Η διαχείριση των γραμματοσήμων υπακούει σε λίγους αλλά πολύ σημαντικούς κανόνες. Η σωστή διαχείριση εξασφαλίζει την ποιότητα μίας συλλογής,

¹<https://goo.gl/q3CjPu>

²<https://xariseto.gr/view-topic.php?t=92820>

όχι μόνο στη φάση συγκρότησής της αλλά και στην μετέπειτα διατήρηση και επαύξησή της. Η ποιότητα μιας συλλογής ορίζεται από την ποιότητα καθενός γραμματοσήμου που ανήκει σ' αυτή. Κάθε γραμματόσημό της πρέπει να είναι τέλειο. **Τα γραμματόσημα είναι σαν το γυαλί, δεν υπάρχει "λίγο σπασμένο" ή "πολύ σπασμένο", το γραμματόσημο ή είναι καλό ή είναι σκάρτο.** Σε ειδικές περιπτώσεις σπάνιων γραμματοσήμων που έχουν περιθώρια υποβιβασμού της αξίας τους, μπορούν να γίνουν αποδεκτές μερικές μικροατέλειες επειδή πιθανόν να μην υπάρχουν περισσότερα "τέλεια" κομμάτια.

Επειδή το γραμματόσημο είναι ένα πολύ απλό κατασκευάσμα, τα στοιχεία που καθορίζουν την τελειότητά του είναι πολύ λίγα αλλά ταυτόχρονα και πολύ σημαντικά. Ένα γραμματόσημο για να είναι τέλειο πρέπει να είναι ακριβώς όπως διατέθηκε από το ταχυδρομείο. Δεν εξετάζεται αν έχει ωραία χρώματα ή ενδιαφέροντα σχέδια. Δεν ενδιαφέρει αν το μέγεθός του είναι μικρό ή μεγάλο. Δεν έχει σημασία αν είναι τετράγωνο, πολύγωνο ή όποιο άλλο σχήμα. Αυτό που είναι το σημαντικό, είναι αυτό που έχουμε στη συλλογή μας να είναι φυσικά ολόιδιο όπως κυκλοφόρησε. Τα στοιχεία που ορίζουν αν ένα γραμματόσημο είναι "τέλειο" ή "για πέταμα" είναι:

Α. Η αρτιμέλεια του. Πρέπει να έχει όλα τα δόντια του στη θέση τους. Να είναι κομμένα ίσια στη μέση και συμμετρικά. Ειδικά στις γωνίες πρέπει η διασταύρωση των διατρήσεων να είναι συμμετρική και καθαρή. Υπάρχουν γραμματόσημα που σε μία ή σε περισσότερες πλευρές δεν έχουν διάτρηση άρα ούτε και δόντια. Στην περίπτωση αυτή οι αδιάτρητες πλευρές πρέπει να έχουν καθαρή κόψη, χωρίς τσακίσματα και γδαρσίματα ή άλλες κακώσεις και να είναι στο αρχικό τους πλάτος. Πρέπει όλη η έκταση του γραμματοσήμου να έχει το ίδιο αρχικό πάχος. Δεν επιτρέπονται ξυσίματα, γδαρσίματα, γρατσουνιές, τρύπες, τσακίσματα και άλλες φυσικές κακώσεις.

Β. Η καθαριότητά του. Ένα γραμματόσημο πρέπει να είναι καθαρό όπως πουλήθηκε στο ταχυδρομείο. Δεν επιτρέπεται να έχει γραψίματα με μελάνι ή μαρκαδόρο. Μπογιές ή πασαλείμματα από μελάνια σφραγίσματος. Λίγδες, λαδιές ή γράσα. Υπολείμματα φαγητών, σάλτσες και κάθε άλλου είδους βρωμιές. Η αξία των σφραγισμένων γραμματοσήμων κρίνεται και από την καθαρότητα του σφραγίσματος. Το σφράγισμα πρέπει να είναι όσο πιο μικρό και όσο πιο καθαρό γίνεται. Ειδικές σφραγίδες, αναμνηστικές ή πρώτης ημέρας κυκλοφορίας γίνονται πάντοτε επάνω στον φάκελο που έχει επικολληθεί το γραμματόσημο και μόνο ένα μικρό τμήμα τους πατάει επάνω σε αυτό, ίσα ίσα για να το μαρκάρει.

Γ. Ο χρωματισμός του. Το χαρτί του στα περιθώρια, αν έχει βέβαια, και στην πίσω πλευρά πρέπει να είναι κάτασπρο όπως συνήθως, ή όποιο άλλο πρωτότυπο χρώμα είχε όταν κυκλοφόρησε. Η απεικόνιση μπροστά πρέπει να έχει ζωηρά τα αρχικά χρώματα ή κατακάθαρο σχέδιο αν είναι γραμμική. Δεν επιτρέπεται να είναι ξεθωριασμένο ή να έχει αποκτήσει μια γενική άχνη απόχρωσης από οποιαδήποτε αιτία.

Δ. Η κόλλα του αν είναι ασφράγιστο. Πολλές φορές τυχαίνει να μην σφραγίζονται γραμματόσημα κολλημένα επάνω σε επιστολές. Τα γραμματόσημα αυτά είναι άχρηστα διότι ως ασφράγιστα δεν έχουν κόλλα και ως σφραγισμένα δεν έχουν ταχυδρομικό μελάνι.

Δραστηριότητα

Θυμόμαστε το γραμματικό φαινόμενο της σύνθεσης και κάνουμε στον πίνακα ορισμένα παραδείγματα σύνθετων λέξεων. Ζητούμε από τους μαθητές μας να θυμηθούν σύνθετες λέξεις με πρώτο και δεύτερο συνθετικό το φίλο όπως φιλόφρων, φιλόλογος, φιλειρηνικός, φίλαθλος, φιλοσοφία, φιλοπατρία κλπ αλλά και θεατρόφιλος, μουσικόφιλος, ποδοσφαιρόφιλος κλπ.

Γράφουμε κάποια από αυτά στον πίνακα και τα αναλύουμε στα δύο συνθετικά τους. Εξηγούμε τους όρους. Φτιάχνουμε προτάσεις με τις λέξεις αυτές αλλά και με τα δύο συνθετικά.

Αναζητούμε στην «Πύλη της ελληνικής γλώσσας» (Νέα Ελληνική, Εργαλεία, Ηλεκτρονικά λεξικά, Λεξικό Τριανταφυλλίδη) ερμηνείες των σύνθετων λέξεων που προτείνουν οι μαθητές **μαθαίνοντας** να χρησιμοποιούν το ηλεκτρονικό λεξικό.

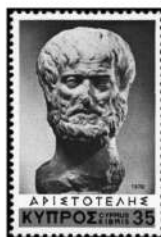
Μελετούμε τα γραμμάτισμα με προσοχή (περιγράφουμε εμφάνιση, θέμα τους αλλά και τυχόν πληροφορίες που δίνουν, εξηγούμε γιατί γίνεται κάτι ή κάποιος αφιέρωμα σε σειρά κυκλοφορίας γραμματοσήμων) και τις **φράσεις** που υπάρχουν σ' αυτά με την **ιδιόμορφη γραφή τους** που την εξηγούμε στους μαθητές.

Εάν θέλουμε ασχολούμαστε και με την οικονομική αξία των γραμματοσήμων αλλά και των συλλογών.

Φτιάχνουμε ένα άλμπουμ γραμματοσήμων

Στη μηχανή αναζήτησης πληκτρολογούμε «γραμμάτισμα με θέμα τον Αριστοτέλη»³ και επιλέγουμε τις «Εικόνες» για να μας εμφανίσει αυτές που θα αναζητήσουμε και να τις αντιγράψουμε σε μια σελίδα που θα εκτυπώσουμε.

Τα γραμμάτισμα αυτά θα τα κολλήσουμε σε αυτοσχέδιο άλμπουμ γραμματοσήμων στην τάξη αλλά και θα αναφερθούμε στα γνήσια άλμπουμ των φιλοτελιστών που κυκλοφορούν, την υπηρεσία που τα διακινεί (ΕΛΤΑ) αλλά την αξία τους.

Πώς απεικονίζεται σε αυτά ο Αριστοτέλης; Τι πληροφορίες μας δίνουν για την εμφάνισή του ή τον χαρακτήρα του; Επίσης τα παιδιά μπορούν να δημιουργήσουν και δικά τους γραμματόσημα για τον Αριστοτέλη σχεδιάζοντάς τα και καλλοπίζοντάς τα για τη συλλογή της τάξης.

Η δημιουργία των μαθητών θα φιλοξενηθεί στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης ή θα παρουσιαστεί και στα άλλα παιδιά του σχολείου μετά την πρωινή προσευχή αναφέροντας και λίγα λόγια για τη δράση που έκαναν στην τάξη. Δραματοποιούμε μια σκηνή στο ταχυδρομείο (Υπάλληλος-πελάτης) καλλιεργώντας τον προφορικό λόγο των παιδιών αλλά και την ευγένεια που απαιτείτε στις διαπροσωπικές μας σχέσεις.

42 ΝΕΟΙ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΙ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι

- Να γνωρίσουν οι μαθητές στοιχεία που προσιδιάζουν στους νέους και στους ηλικιωμένους.
- Να έρθουν σε επαφή με το «χάσμα των γενεών» και να το αποδώσουν στις γενεσιουργές του αιτίες.
- Να συνειδητοποιήσουν τη διαχρονικότητα του φαινομένου της απόστασης μεταξύ των γενεών.
- Να κατανοήσουν τον διαφορετικό τρόπο σκέψης της μιας και της άλλης ηλικίας σχετικά με διάφορα θέματα.
- Να κατανοήσουν τους λόγους για τους οποίους αναπτύσσεται η συμπάθειά μας προς συγκεκριμένα πρόσωπα και τον τρόπο που αυτή συχνά εκφράζεται.
- Να καλλιεργήσουν την ενσυναίσθηση υποδυόμενοι τον τρόπο αντίδρασης ηλικιωμένων αναφορικά με συγκεκριμένα θέματα.
- Να συνειδητοποιήσουν τη σημασία της αυθεντίας στην ενδυνάμωση ή την αποδυνάμωση ενός κειμένου.

Δραστηριότητα

Ακολουθούν δύο κείμενα του Αριστοτέλη για τους νέους και τους ηλικιωμένους:

Τα ήθη των νέων

[...]Οι νέοι αισθάνονται σφοδρές επιθυμίες και μπορούν να εκπληρώσουν εκείνο που επιθυμούν. Από τις επιθυμίες πάλι που σχετίζονται με το σώμα αισθάνονται κυρίως τις ερωτικές και δεν μπορούν να κυριαρχήσουν επάνω τους. Είναι ευμετάβλητοι και γρήγορα χορταίνουν με κείνα που επιθύμησαν, και γι' αυτό, ενώ δοκιμάζουν σφοδρές επιθυμίες, πολύ γρήγορα αδιαφορούν. Έχουν ροπή προς την οργή, παραφέρονται εύκολα και ακολουθούν εκείνο που αποφάσισαν πάνω στον θυμό τους, χωρίς να μπορούν να συγκρατηθούν. Αγαπούν τις τιμές κι ακόμα πιο πολύ τη νίκη, επειδή τα νιάτα θέλουν να υπερέχουν και η νίκη είναι ένα είδος υπεροχής. Αγαπούν αυτά τα δύο πιο πολύ παρά το χρήμα ή -καλύτερα- δεν τους ενδιαφέρει το χρήμα ολότελα, επειδή ακόμα δεν έχουν δοκιμάσει τι θα πει φτώχεια.... Οι νέοι δεν έχουν κακές διαθέσεις. Είναι μάλλον καλοί, επειδή δεν είδαν ακόμη πολλά παραδείγματα διεφθαρμένων ανθρώπων. Είναι ευκολόπιστοι, επειδή ακόμα δεν τους έχουν εξαπατήσει συχνά. Είναι γεμάτοι ελπίδες, κι αυτό συμβαίνει επειδή η φύση τους έχει προικίσει με κάποιο είδος θέρμης, σαν εκείνη που νιώθουν αυτοί που έχουν πιει πολύ κρασί. Αλλά η ιδιότητά τους αυτή οφείλεται και στο ότι δεν έχουν δοκιμάσει πολλές αποτυχίες. Ζούνε κυρίως με την ελπίδα, επειδή η ελπίδα αφορά το μέλλον ενώ η ανάμνηση είναι παρελθόν. Και για τους νέους το μέλλον είναι μεγάλο ενώ το παρελθόν μικρό. Και επειδή ρέπουν προς την οργή και προς την ελπίδα, είναι γενναίοι επειδή η μια ιδιότητά τους συντελεί στο να μη φοβούνται, ενώ η άλλη τους δίνει θάρρος. Αλήθεια, κανένας δεν φοβάται όταν είναι θυμωμένος, ενώ η ελπίδα της επιτυχίας μας κάνει θαρραλέους. Είναι μεγαλόψυχοι, επειδή δεν τους ταπεινώσε ακόμα ο αγώνας της ζωής, ούτε δοκίμασαν ανάγκες. Προτιμούν να κάνουν ό,τι τους φαίνεται ωραίο παρά ό,τι τους συμφέρει, επειδή οι πράξεις τους υπαγορεύονται πιο πολύ από την καρδιά παρά από τον ψυχρό υπολογισμό• κι ενώ αυτός λογαριάζει το συμφέρον, η αρετή λογαριάζει το ωραίο. Οι νέοι αγαπούν τους φίλους τους και τους συντρόφους τους πιο πολύ, παρά όσοι βρίσκονται σε μεγαλύτερη ηλικία, και τούτο, επειδή νιώθουν μεγάλη ευχαρίστηση να ζουν μαζί με τους άλλους και ακόμα δεν έχουν αρχίσει να σχηματίζουν κρίσεις με βάση το συμφέρον τους για κανένα πράγμα, λοιπόν ούτε και για τους φίλους τους. Όλα τα σφάλματά τους προέρχονται από την υπερβολή, επειδή οι νέοι δεν τηρούν το λόγο του Χίλωνα (μηδέν άγαν). Αλήθεια, υπερβάλλουν σε όλα. Αγαπούν υπερβολικά, μισούν υπερβολικά και το ίδιο συμβαίνει και για όλες τις πράξεις τους. Πιστεύουν πως ξέρουν τα πάντα κι ανακατεύονται στα πάντα και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο είναι υπερβολικοί. Αν συμβεί να διαπράξουν κάποιο αδίκημα, αυτό οφείλεται στην αυθάδεια και όχι σε κακία. Αισθάνονται εύκολα οίκτο, επειδή θεωρούν όλους τους ανθρώπους απλούς και ενάρετους. Αλήθεια, κρίνουν τους άλλους με τη δική τους αθωότητα και γι' αυτό πιστεύουν ότι, κάτι που παθαίνει κάποιος άλλος, δεν αξίζει να το πάθει. Αγαπούν τα γέλια και γι' αυτό τους αρέσουν τα πειράγματα, όπου με ευγένεια στρέφονται κατά των άλλων.[...] ΤΕΧΝΗ ΡΗΤΟΡΙΚΗ, 1389,α,3-1389,β,11(Αριστοτέλης, «Ρητορική»,Μετάφραση: Ηλίας Ηλιού).

Τα ήθη των γερόντων

[...]..... επειδή έχουν ζήσει πολλά χρόνια, επειδή έχουν εξαπατηθεί πολλές φορές, επειδή οι ίδιοι έχουν κάνει πολλά σφάλματα κι επειδή οι περισσότερες πράξεις των ανθρώπων είναι κακές, δεν είναι βέβαιοι για τίποτε, κι όχι μονάχα δεν κάνουν υπερβολές αλλά και ενεργούν πάντοτε λιγότερο από ό,τι πρέπει. Πάντοτε λένε ό,τι νομίζουν, όχι ότι ξέρουν καλά. Κι όταν τα λεγόμενά τους προκαλούν αντιρρήσεις, προσθέτουν πάντοτε «ίσως», «μπορεί» Και είναι καχύποπτοι, δεν πιστεύουν κανέναν και δεν πιστεύουν γιατί έχουν

πείρα. Για τον ίδιο λόγο ούτε σφοδρά αγαπούν ούτε σφοδρά μισούν, αλλά σύμφωνα με το λόγο του Βία αγαπούν σαν να επρόκειτο την άλλη μέρα να μισήσουν και μισούν σαν να επρόκειτο την άλλη μέρα να αγαπήσουν. Είναι μικρόψυχοι, επειδή τους έχει ταπεινώσει ο αγώνας της ζωής, γιατί, αλήθεια, οι επιθυμίες τους δεν στρέφονται προς τίποτα το μεγάλο και το ανώτερο, αλλά βλέπουν μόνο πώς θα το οικονομήσουν. Είναι φιλοχρήματοι από τη μια, γιατί έχουν ανάγκη από το χρήμα, κι από την άλλη, γιατί έχουν δοκιμάσει πόσο δύσκολο είναι να τ' αποκτήσει κανείς και πόσο εύκολο να το χάσει. Είναι δειλοί και όλα τους φοβίζονται, επειδή βρίσκονται σε ψυχική κατάσταση εντελώς αντίθετη από εκείνη που έχουν οι νέοι. Αλήθεια, είναι ολότελα ψυχροί, ενώ εκείνοι (νέοι) καθώς έχουμε πει, είναι θερμοί. Γι' αυτό τα γερατεία δημιουργούν διάθεση για δειλία, επειδή και κείνος που φοβάται παγώνει. Αγαπούν υπερβολικά τη ζωή τους και μάλιστα όσο βλέπουν ότι ζυγώνει το τέλος τους. Κι αυτό, επειδή η επιθυμία αναφέρεται πάντοτε σε κείνο που δεν έχουμε και κυρίως επιθυμούμε ό,τι μας λείπει. Αγαπούν τον εαυτό τους πιο πολύ από ό,τι πρέπει -και αυτό είναι ένα είδος μικροψυχίας. Η ζωή τους κανονίζεται σύμφωνα με το συμφέρον τους κι όχι σύμφωνα με κείνο που είναι λεβέντικο....

..... Δεν είναι ντροπαλοί, αλλά μάλλον ξεδιάντροποι κι αυτό συμβαίνει επειδή, καθώς αποβλέπουν στο συμφέρον τους και όχι στο ωραίο, δεν ενδιαφέρονται για τη γνώμη των άλλων. Η πείρα τους τους δίδαξε να μην τρέφουν ελπίδες, επειδή τα περισσότερα πράγματα που συμβαίνουν στον κόσμο είναι δυσάρεστα και η έκβασή τους είναι προς το χειρότερο. Αλλά και η δειλία τους είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους δεν τρέφουν ελπίδες. Ζουν πιο πολύ με την ανάμνηση παρά με την ελπίδα, επειδή η πολλή ζωή τους έχει περάσει πια και δεν τους μένει παρά λίγη, και η ελπίδα στρέφεται προς το μέλλον, ενώ η ανάμνηση προς τα περασμένα. Αυτή είναι και η αιτία της φλυαρίας τους.

Αλήθεια, συνεχώς διηγούνται όσα τους έχουν συμβεί, επειδή βρίσκουν ηδονή στην ανάμνησή τους. Ο θυμός τους είναι έντονος όχι όμως και μεγάλος.. Από τις επιθυμίες τους, άλλες τους έχουν ολότελα εγκαταλείψει κι άλλες είναι πολύ αδύνατες, κι έτσι, είτε δεν εκδηλώνουν καμιά επιθυμία, είτε κι αν την εκδηλώσουν, δεν είναι σε θέση να την πραγματοποιήσουν. Αν συμβεί να διαπράξουν κάποιο αδίκημα, αυτό οφείλεται στον κακό τους χαρακτήρα και όχι σε αυθάδεια. Και οι γέροι επίσης αισθάνονται οίκτο, όχι όμως για την ίδια αιτία που τον αισθάνονται οι νέοι.νομίζουν πως από τη μια στιγμή στην άλλη πρόκειται να τους συμβεί κάτι κακό κι η ψυχική τους κατάσταση, καθώς είπαμε, είναι κείνη που τους κάνει να δοκιμάζουν οίκτο και γι' αυτό συνεχώς γκρινιάζουν και δεν τους αρέσουν ούτε τα αστεία ούτε τα γέλια. Επειδή ο γκρινιάρης είναι το αντίθετο του εύθυμου ανθρώπου».[...] Αριστοτέλης, «Ρητορική», Μετάφραση: Ηλίας Ηλιού

Δραστηριότητα

Να χωριστείτε σε ομάδες και να σχεδιάσετε έναν πίνακα ομοιοτήτων και έναν διαφορών ανάμεσα στους νέους και τους γέρους σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά που τους αποδίδει ο Αριστοτέλης

Δραστηριότητα

Χωριστείτε σε 2 ομάδες. Η πρώτη θα ασχοληθεί με το θέμα «νέοι-γέροι και συμφέρον» και η δεύτερη με το θέμα «νέοι - γέροι - αγάπη προς τους άλλους». Σε κάθε ομάδα κάποιοι θα ετοιμάσουν μια σχετική ιστορία, όπου θα καταφάνεται η αντίθεση ανάμεσα στις δυο γενιές, κάποιοι θα την αποδώσουν με μορφή κόμικ και κάποιοι θα την υποδυθούν ως δραματοποιημένη ιστορία.

Εναλλακτικά η τάξη μπορεί να χωριστεί σε 3 «εικονικές» οικογένειες, άρα σε τρεις ομάδες. Σε κάθε ομάδα οι μαθητές θα αναλάβουν ρόλους νέων και ηλικιωμένων. Στη συνέχεια θα γράψουν και θα δραματοποιήσουν υποθετικούς διαλόγους μέσα από τους οποίους θα φαίνονται έντονα οι διαφορές

νέων και ηλικιωμένων σύμφωνα με τα κείμενα του Αριστοτέλη. Θα μπορούσε για παράδειγμα θέμα ενός διαλόγου να είναι η προσκόλληση στο παρελθόν (η γιαγιά επιμένει να διηγείται τις ίδιες ιστορίες που ακούνε όλοι εδώ και χρόνια...), σε μια άλλη ομάδα θέμα μπορεί να είναι η οργή και η διαχείρισή της και θέμα μιας άλλης ομάδας η διαχείριση του συμφέροντος. Αφού δραματοποιήσετε τις ιστορίες, συζητήστε γι' αυτές. Πόσο «σημερινά» και σύγχρονα είναι τα χαρακτηριστικά που περιέγραψε ο Αριστοτέλης; Υπάρχουν χαρακτηριστικά που λόγω διαφορετικών κοινωνικών συνθηκών δεν ισχύουν σήμερα; Μπορείτε να προσθέσετε σύγχρονες διαφορές που δεν μπορούσε να εντοπίσει ο Αριστοτέλης πριν 2.500 χρόνια; Πώς αισθάνθηκαν οι μαθητές παίζοντας ρόλους ηλικιωμένων;

Δραστηριότητα

Σε ποια κατηγορία δείχνει μεγαλύτερη συμπάθεια ο Αριστοτέλης; Να εντοπίσετε λέξεις ή φράσεις που αποδεικνύουν τους ισχυρισμούς σας. Από πού πιστεύετε ότι απορρέει αυτή η συμπάθεια; Θα μπορούσατε να ξαναγράψετε το κείμενο του Αριστοτέλη αντικαθιστώντας τα σημεία όπου φαίνεται η συμπάθειά του προς μία κατηγορία; Είναι εύκολο να κάνετε το κείμενο ουδέτερο;

Δραστηριότητα

Ποιοι είναι οι λόγοι (βιολογικοί και άλλοι) που προκαλούν απόσταση ανάμεσα στους νέους και τους ηλικιωμένους στις μέρες μας; Με ποια στοιχεία και για τις δυο ηλικίες θα εμπλουτίζατε τα κείμενα του Αριστοτέλη;

Δραστηριότητα

Συχνά οι άνθρωποι προκειμένου να ενισχύσουν την αποδεικτική δύναμη του λόγου τους επικαλούνται την «αυθεντία», δηλαδή ανθρώπους γνώστες του θέματος, των οποίων τα λεγόμενα προσθέτουν αποδεικτικό κύρος στον λόγο. Να εντοπίσετε τις αυθεντίες που επικαλείται ο Αριστοτέλης, να αιτιολογήσετε την επιλογή της συγκεκριμένης αυθεντίας από τον φιλόσοφο και να ψάξετε σε έντυπες ή ηλεκτρονικές εγκυκλοπαίδειες στοιχεία για τα συγκεκριμένα πρόσωπα.

Η επίκληση της «αυθεντίας» είναι ένας συνηθισμένος τρόπος που χρησιμοποιείται για να πειστεί κάποιος ή ένα ακροατήριο. Δείτε ορισμένα παραδείγματα:

... Η αλήθεια είναι σχετική. Αυτό το επιβεβαίωσε με τον πιο πανηγυρικό τρόπο ο Αϊνστάιν - ένα από τα μεγαλύτερα πνεύματα της εποχής μας - με την περίφημη Θεωρία της Σχετικότητας. Δεν μπορείτε, λοιπόν, να υποστηρίξετε ότι η αλήθεια των απόψεών σας έχει καθολικό κύρος (από επιστημονική εισήγηση)

...Η Διεθνής Αμνηστία αναφέρει ότι στο Μεξικό κάποιοι κρατούμενοι τυχάνουν κακής μεταχείρισης. [Άρα, στο Μεξικό κάποιοι κρατούμενοι τυχάνουν κακής μεταχείρισης]. Στηρίζει το επιχείρημά του στις αναφορές της Διεθνούς Αμνηστίας που θεωρείται αυθεντία στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. (από δημοσιογραφικό κείμενο)

...«Καθώς δε θέλω να είμαι δούλος, έτσι δε θέλω και να είμαι αφέντης. Και αυτό είναι η δημοκρατία», είχε πει ο Αβραάμ Λίνκολν. Ας τον μεταφέρουμε εδώ το σοφό αυτό λόγο, μεταπλασμένον έτσι: «Καθώς δε θέλω να με αδικήσουν και να μου πάρουν τη θέση που ανήκει στην αξία μου, έτσι δε θέλω να πάρω μια θέση που ανήκει στην αξία ενός άλλου. Κι αυτό, με μια λέξη, είναι ο πολιτισμός». Μακάρι να ήταν πάντα έτσι... (απόσπασμα από πολιτική ομιλία του αείμνηστου Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας, Μιχ. Δ. Στασινόπουλου).

Φτιάξτε το δικό σας κείμενο στο οποίο ο ομιλητής προσπαθεί να πείσει επικαλούμενος μια «αυθεντία». Χρησιμοποίηστε και τους δύο τρόπους επίκλησης:

-Αναφορά στα λόγια μιας προσωπικότητας

-Αποφθέγματα, ρητά, γνωμικά, παροιμίες

Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε αποφθέγματα του ίδιου του Αριστοτέλη και να βρείτε καθημερινές συγκυρίες όπου αυτά θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν. Μπορείτε ακόμη να φτιάξετε το δικό σας διαφημιστικό κείμενο στο οποίο ο διαφημιστής επικαλείται κάποιον ειδικό ή κάποιον διάσημο ώστε να πείσει για την ποιότητα του προϊόντος του.

43 ΠΑΙΖΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 4 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

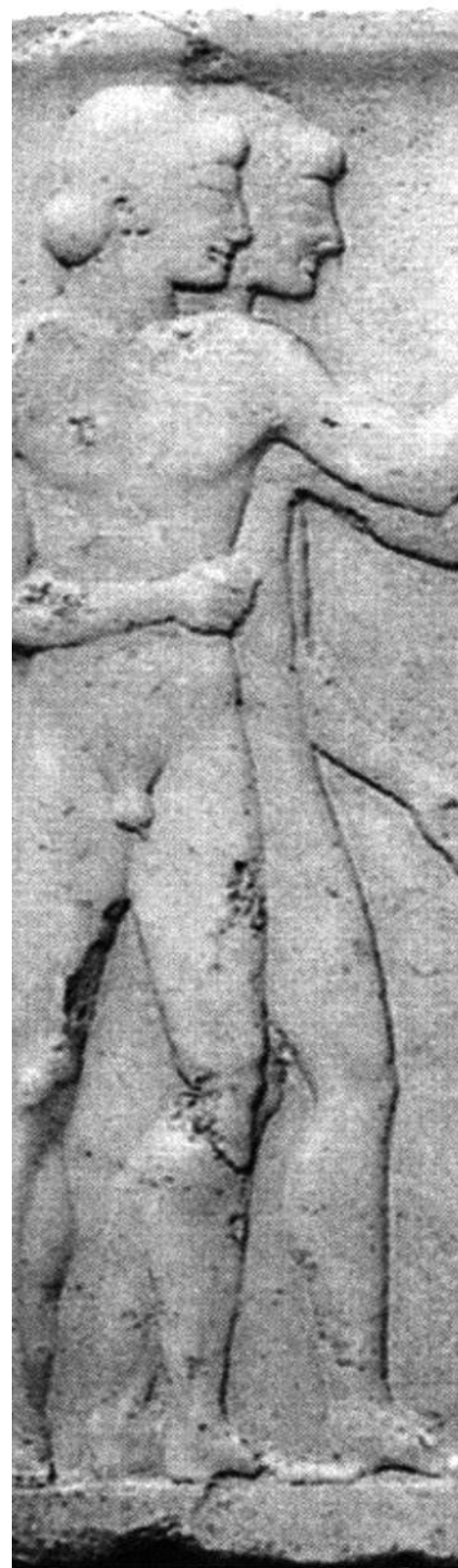
Στόχοι:

- Μέσω του παιχνιδιού τα παιδιά να προσεγγίσουν βιωματικά τη ζωή και το έργο του Αριστοτέλη.

Δραστηριότητα

Συνοψίζουμε όλες τις πληροφορίες που έχουμε συλλέξει και επεξεργαστεί για τον Αριστοτέλη, ξεχωρίζοντας τα κυριότερα σημεία της ζωής του και του έργου του.

Δημιουργούμε σε ομάδες ένα επιτραπέζιο παιχνίδι γνώσεων. Θα μπορούσε να είναι ένα παιχνίδι με κάρτες ερωτήσεων. Σε χαρτί Α3 ή χαρτόνι κάνσον, σχεδιάζουμε μια διαδρομή που είναι αναπαράσταση των ταξιδιών που έκανε ο Αριστοτέλης και των περιοχών όπου έζησε και έδρασε κατά τη διάρκεια της ζωής του. Η διαδρομή αυτή μπορεί να χωριστεί σε χρωματιστά κουτάκια. Ορίζουμε μια αφετηρία (τα Στάγειρα όπου γεννήθηκε ο Αριστοτέλης) και ένα τέρμα (τη Χαλκίδα όπου πέθανε). Αποφασίζουμε επίσης τι θα συμβαίνει σε κάθε χρώμα της διαδρομής. Για παράδειγμα στα κόκκινα κου-

τάκια οι παίκτες θα σηκώνουν κάρτα ερώτησης από μια αναποδογυρισμένη στοίβα. Αν απαντήσει σωστά, θα προχωρά, αν όχι, θα γυρίζει κάποια τετράγωνο πίσω. Νικητής αυτός που θα φτάσει στο τέρμα.

Για τη δημιουργία του επιτραπέζιου παιχνιδιού, οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες: οι κατασκευαστές του ταμπλό του παιχνιδιού, οι κατασκευαστές των καρτών, οι εμπνευστές των ερωτήσεων, αυτοί που θα βρουν τις απαντήσεις, οι κατασκευαστές του κουτιού όπου θα μπει το παιχνίδι, του πίνακα με τους κανόνες του παιχνιδιού, του ζαριού κλπ.

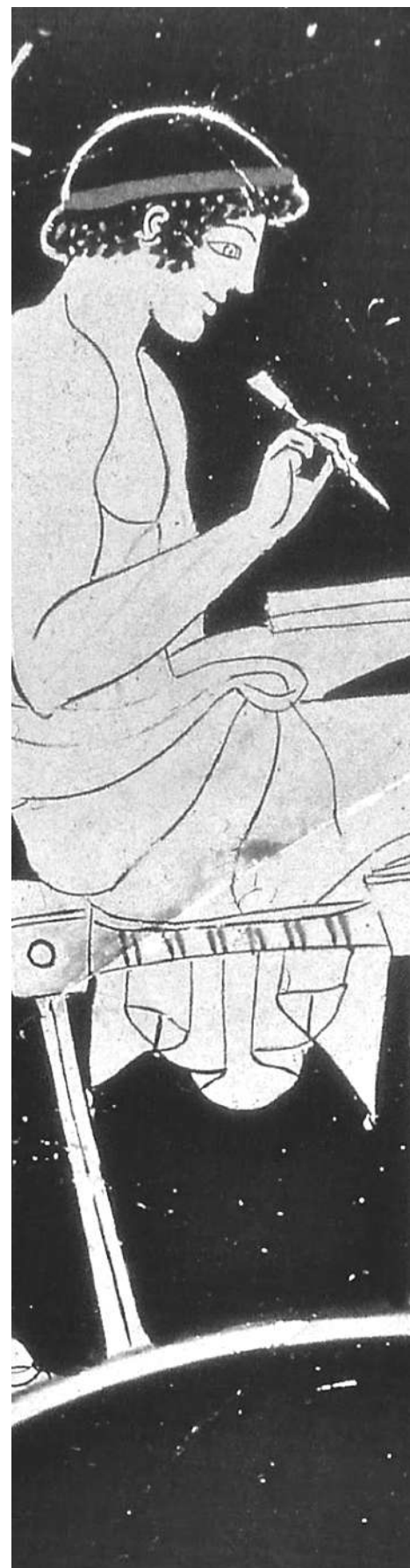
44

ΣΥΝΔΕΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ- ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	Γραπτός λόγος
Διάρκεια: 3 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 11-13

Στόχοι

- Να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με την αρχαία γλώσσα που θα διδαχθούν στο Γυμνάσιο
- Να διαπιστώσουν ότι η γλώσσα μας είναι δυναμική, έχει συνέχεια και εξελίσσεται με την πάροδο των χρόνων
- Να εξοικειωθούν με τη χρήση της, αναζητώντας με τη βοήθεια της τεχνολογίας περισσότερα στοιχεία για κάποιες από αυτές (ερμηνεία-κλίση-χρήση κλπ)
- Να αναγνωρίσουν την προσφορά του Αριστοτέλη στην εποχή που έζησε αλλά και το πόσο επίκαιρα είναι τα αποφθέγματά του στις μέρες μας.
- Η εικαστική καλλιέργεια των παιδιών με τη δημιουργία πινακίδων με αποφθέγματα του έλληνα φιλόσοφου

¹<http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html>

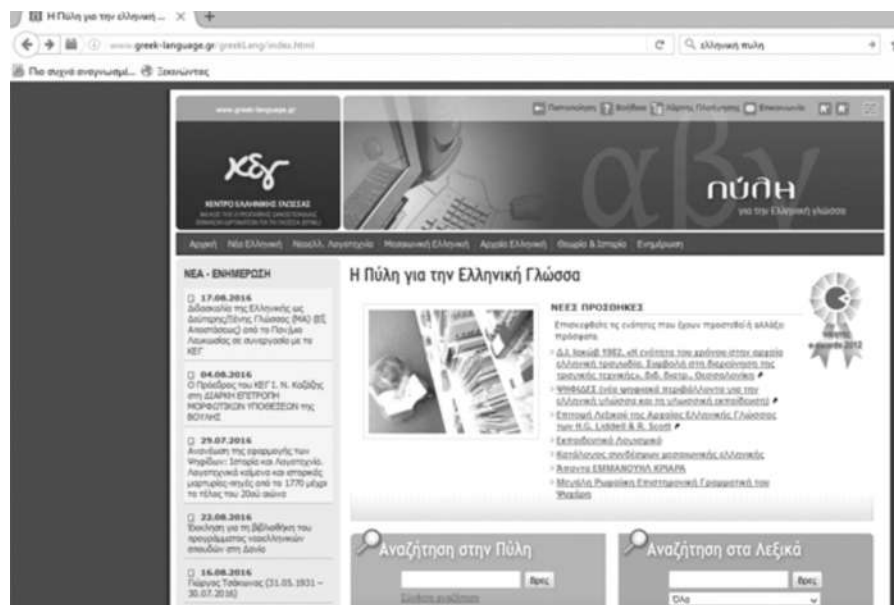
²<https://youtu.be/-86ydi8GL7U>

³<http://www.arxwn.eu/>

⁴<http://www.gnomikologikon.gr/> και <https://www.san-simera.gr/quotes>

Δραστηριότητες

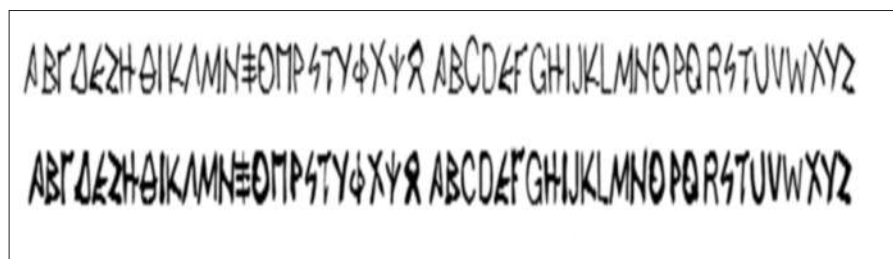
Το βασικό μας εργαλείο είναι η διαδικτυακή «Πύλη για την ελληνική γλώσσα¹» όπου θα χρησιμοποιήσουμε το λεξικό για την ερμηνεία και την επεξεργασία των άγνωστων λέξεων στα αποφθέγματα που θα συναντήσουμε.

Ακούμε το τραγούδι «Αριστοτέλης (Aristotelis) Μελοποιημένα Αποφθέγματα²». Διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν λέξεις άγνωστες που τις γράφουμε στον πίνακα ή τις πληκτρολογούμε στην «Πύλη για την ελληνική γλώσσα» επιλέγοντας το πεδίο «Αναζήτηση στα Λεξικά». Μελετούμε την ερμηνεία των λέξεων και προσπαθούμε να κατανοήσουμε το απόφθεγμα του Αριστοτέλη. Στη συνέχεια κι αφού το κατανοήσουμε, το επεξεργαζόμαστε, θέτοντας ερωτήματα για τους πιθανούς λόγους που ώθησαν τον φιλόσοφο να το διατυπώσει. Αναρωτιόμαστε για το αν τα αποφθέγματα αυτά είναι επίκαιρα στις μέρες μας.

Επίσης στη μηχανή αναζήτησης με εικόνες (γράφοντας «αποφθέγματα Αριστοτέλη») και τη βοήθεια της «Πύλης για την ελληνική γλώσσα» μπορούμε να επεξεργαστούμε και να θαυμάσουμε καλαίσθητες επιγραφές που υπάρχουν παίρνοντας ιδέες για να δημιουργήσουμε τις δικές μας. (Φύλλο εργασίας)

Οι μαθητές στη συνέχεια χωρίζονται σε ομάδες επιλέγοντας το φύλλο εργασίας ή δημιουργώντας ένα δικό τους με φόντο αρχαία επιγραφή. Επιλέγουν να γράψουν ένα από τα αποφθέγματα του Αριστοτέλη που τους άρεσε χρησιμοποιώντας όσο μπορούν και την αρχαία γραμματοσειρά³.

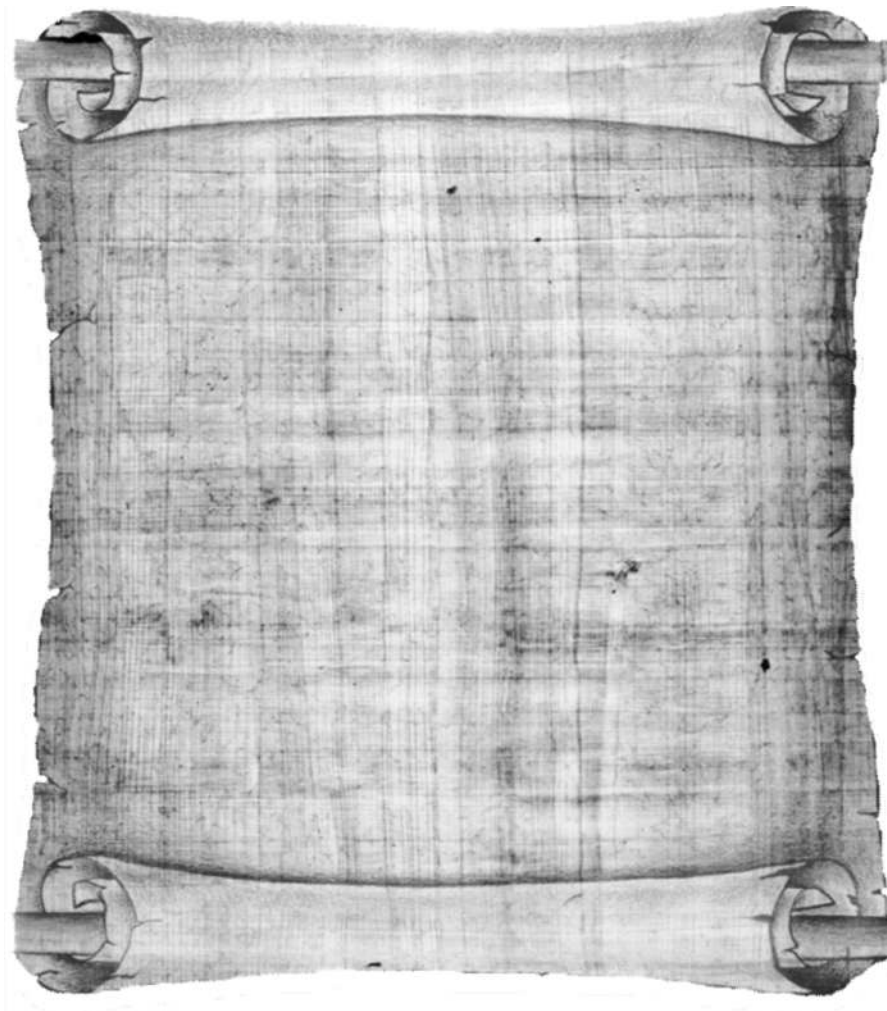
Οι μαθητικές δημιουργίες στολίζουν τοίχους της τάξης ή ακόμα και του σχολείου.

Αναζητούμε τα αποφθέγματα του Αριστοτέλη που αφορούν ένα συγκεκριμένο θέμα⁴, π.χ. για την αρετή. Βρίσκουμε αντίστοιχα αποφθέγματα άλλων σπουδαίων και κάνουμε συγκρίσεις βρίσκοντας ομοιότητες και διαφορές στην προσέγγιση του Αριστοτέλη.

Φύλλο εργασίας: Αντιγραφή αποφθέγματος του Αριστοτέλη

Οδηγίες

1. Αντίγραψε ένα από τα αποφθέγματα του Αριστοτέλη που σου άρεσε και θέλεις να το μοιραστείς με τους συμμαθητές σου...
2. Μπορείς να επιλέξεις και γράμματα από την αρχαία γραμματοσειρά

45 ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Θρησκευτικά	
Διάρκεια: 3 - 5 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι:

- Να κατανοήσουν τη διάκριση των συναισθημάτων από τις συνήθειες και τις ικανότητες σύμφωνα με τον Αριστοτέλη.
- Να κατανοήσουν τη σύνδεση μεταξύ των πράξεών μας και των συναισθημάτων μας.
- Να μάθουν να αναγνωρίζουν τα συναισθήματά τους και τα συναισθήματα των άλλων.
- Να μάθουν να αποδέχονται τα συναισθήματά τους.
- Να ασκηθούν σε τεχνικές διαχείρισης των αρνητικών συναισθημάτων.
- Να καλλιεργήσουν την ενσυναίσθηση.
- Να αναζητήσουν γνωμικά του Αριστοτέλη σχετικά με τα συναισθήματα.
- Να χρησιμοποιήσουν ελκυστικά εκπαιδευτικά εργαλεία όπως τη δημιουργική γραφή, την εικαστική τέχνη, το κόμικς, την παντομίμα, το θεατρικό παιχνίδι ως μέσα έκφρασης και εξωτερίκευσης των συναισθημάτων τους.

Χρήσιμες πληροφορίες:

Στα Ηθικά Νικομάχεια (Κεφάλαιο Β)' ο Αριστοτέλης αναφέρει ότι όσα συμβαίνουν στην ψυχή είναι:

1. τα συναισθήματα
2. οι ικανότητες
3. οι συνήθειες

Ἀριστοτέλης, Ἀπαντα, Ηθικά Νικομάχεια Α' - Δ', τ.7, εκδ. Κάκτος, Αθήνα, 1992 (Αρχαία ελληνική γραμματεία, «Οι Ἕλληνες»)

²Για τους αρχαίους Έλληνες για αυτά τα κριτήρια σχετίζονται α) με τη λαϊκή παράδοση, που επιβάλλει κάποιους άγραφους κανόνες συμβίωσης, β) με τη θρησκευτική παράδοση, που δεν δίνει όμως συγκεκριμένο κώδικα ηθικής συμπεριφοράς, αλλά προβάλλει πρότυπα για μίμηση ή αποφυγή, γ) με τους νόμους της πόλης, δ) με τον ορθό λόγο, τη λογική του ανθρώπου που σκέφτεται σωστά. Αυτή του υποδεικνύει τι πρέπει να πράξει και τι όχι.

³<http://blogs.sch.gr/stratilio/files/2012/09/ithika-erotiseiskee.pdf>

⁴Η παντομίμα είναι ένα είδος θεατρικής τέχνης, όπου μέσα από τις κινήσεις, τους μορφασμούς, τις χειρονομίες εκφραζόμαστε χωρίς να εκφωνούμε λόγο. Είναι η τέχνη που μεταφράζει και αποδίδει με τον αμεσότερο τρόπο τα συναισθήματά μας και τις παρορμήσεις μας. Μέσα από την παντομίμα άνθρωπος ολοκληρώνεται και με τη χειρονομία μεταφράζει βαθιά βιώματα της ανθρώπινης ύπαρξης. Άλκηστις, Το βιβλίο της δραματοποίησης, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998.

Στα συναισθήματα κατατάσσει την επιθυμία, την οργή, τον φόβο, το θάρρος, τον φθόνο, τη χαρά, τη φιλία, το μίσος, τον πόθο, τη ζηλοτυπία, τη συμπάθεια και γενικά όσα ακολουθούνται από ηδονή ή λύπη.

Οι ικανότητες είναι εκείνες χάρη στις οποίες μπορούμε να νιώσουμε τα συναισθήματα, όπως για παράδειγμα να αισθανθούμε λύπη, οργή ή συμπάθεια.

Οι συνήθειες αναφέρονται στον τρόπο, καλό ή κακό, σύμφωνα με τον οποίο ενεργοποιούμε τα συναισθήματά μας, όπως για παράδειγμα σε σχέση με την οργή, αν οργιζόμαστε με οξύτητα ή χαλαρότητα, έχουμε κακό τρόπο κι αν μέτρια έχουμε καλό. Με άλλα λόγια οι συνήθειες είναι οι αρετές και οι κακίες (οι οποίες αναλύθηκαν διεξοδικά στο κεφάλαιο με τίτλο «Η Μεσότητα ως στάση ζωής»).

Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι τα συναισθήματά μας δεν είναι δική μας επιλογή κι επομένως δε μας επαινούν ή δε μας κατακρίνουν γι' αυτά, το αντίθετο συμβαίνει όμως με τις αρετές αφού έχουν να κάνουν με την προαίρεση.

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ και ΠΡΑΞΕΙΣ²

Ο Αριστοτέλης διατυπώνει τη θέση ότι τα ευχάριστα ή δυσάρεστα συναισθήματα που συνοδεύουν τις πράξεις μας αποτελούν το κριτήριο ότι έχουν διαμορφωθεί μέσα μας τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας. Όταν λοιπόν κάνουμε ενάρετες πράξεις και εξαιτίας αυτών αισθανόμαστε ευχαρίστηση, αυτό σημαίνει ότι η αρετή αποτελεί μόνιμο χαρακτηριστικό μας.

Παραδείγματα:

i. όσοι κατέχουν τις ηθικές αρετές - βιώνουν ευχάριστα συναισθήματα με την εκτέλεση μιας ηθικής πράξης και γι αυτό τις επιδιώκουν, - βιώνουν δυσάρεστα συναισθήματα με την εκτέλεση μιας μη ηθικής πράξης.

ii. Όσοι δεν κατέχουν τις ηθικές αρετές - βιώνουν δυσάρεστα συναισθήματα με την εκτέλεση μιας ηθικής πράξης και γι αυτό τις αποφεύγουν - βιώνουν ευχάριστα συναισθήματα με την εκτέλεση μιας μη ηθικής πράξης³.

Ο Αριστοτέλης για να προσδιορίσει τη μεσότητα στα συναισθήματα θεωρεί απαραίτητες κάποιες προϋποθέσεις:

α) **Τη χρονική στιγμή** κατά την οποία πρέπει να νιώθουμε ένα συναίσθημα

β) **Τα πράγματα** σε σχέση με τα οποία πρέπει να νιώθουμε ένα συναίσθημα ή τις συνθήκες

γ) **Τους ανθρώπους** σε σχέση με τους οποίους πρέπει να νιώθουμε ένα συναίσθημα

δ) **Τον λόγο** (αιτία) ή το σκοπό για το οποίο πρέπει να νιώθουμε ένα συναίσθημα

ε) **Τον τρόπο** με τον οποίο πρέπει να εκδηλώνουμε ένα συναίσθημα

Αξίζει να επισημάνουμε ότι η εξέταση των **συναισθημάτων** και των πράξεων του ανθρώπου σχετικά με την υπερβολή ή έλλειψη μεσότητας από το φιλόσοφο στοχεύει στην εξέταση της **ηθικής αρετής** σε σχέση με το σύνολο της συμπεριφοράς του ανθρώπου.

Δραστηριότητα 1:

Παίζω με τα συναισθήματα - αναγνώριση συναισθημάτων

Τα παιδιά βιώνουν τέτοια συναισθήματα σε καθημερινή βάση στις αλληλεπιδράσεις τους με συνομηλίκους και ενήλικες, γι' αυτό θα πρέπει να μάθουν να αναγνωρίζουν τόσο τα δικά τους συναισθήματα όσο και τα συναισθήματα των άλλων.

Περιγραφή δραστηριότητας:

Ατομικά ή σε ομάδες

Εκτυπώνουμε σε κάρτες τον πίνακα με τα συναισθήματα που αναφέρει ο Αριστοτέλης. Αν θέλουμε, προσθέτουμε κι άλλα. (Με το κριτήριο ότι προξενούν ηδονή ή λύπη). Ανακατεύουμε τις κάρτες. Ένας μαθητής (ή περισσότεροι) αναλαμβάνει να παραστήσει με **παντομίμα**⁴ το αντίστοιχο

συναίσθημα. Οι υπόλοιποι καλούνται να μαντέψουν ποιο συναίσθημα παρουσιάζεται.

επιθυμία	οργή	φόβος	φθόνος	θάρος
μίσος	φιλία	ζηλοτυπία	συμπάθεια	χαρά

Για να εμπλουτίσουμε τη δραστηριότητα μπορούμε να παίξουμε σαν να φοράμε **μάσκες**. Τα παιδιά ξεκινούν με μια ουδέτερη μάσκα, δεν έχει δηλαδή καμία έκφραση το πρόσωπό τους. Στη συνέχεια με την παλάμη τους κρύβουν το πρόσωπό τους, μετά τραβούν την παλάμη κι έχουν αλλάξει τη μάσκα, δηλαδή την έκφραση στο πρόσωπό τους. Τις οδηγίες για την αλλαγή της μάσκας τις δίνει ο δάσκαλος ή κάποιος μαθητής, χρησιμοποιώντας **επιρρήματα** που περιγράφουν συναισθήματα, όπως: γελαστά, θυμωμένα, αγριεμένα, χαρούμενα, οργισμένα, θλιμμένα, ζηλιάρικα, συμπαθητικά κλπ.

Εναλλακτικά, μέσω **θεατρικού παιχνιδιού**, μπορεί μια ομάδα παιδιών να στήσει μια σκηνή (*επινοημένη ή πραγματική από κάποιο περιστατικό της ζωής τους*) στην οποία θα παρουσιάζεται ένα συναίσθημα. Τα παρακάτω γνωμικά του Αριστοτέλη μπορεί να αποτελέσουν σημείο έμπνευσης για το στήσιμο της σκηνής. Σ' αυτήν την περίπτωση είναι αναρτημένα στον πίνακα και οι υπόλοιποι μαθητές καλούνται να μαντέψουν σε ποιο γνωμικό αναφέρεται η σκηνή.

- Ζούμε με **συναισθήματα**, όχι με τις ώρες στο ηλιακό ρολόι. Θα έπρεπε να μετράμε τον χρόνο με τους χτύπους της καρδιάς.
- Το να **φθονείς** κάποιον είναι σαν να ομολογείς ότι εσύ είσαι κατώτερος από εκείνον.
- Η **φιλία** είναι μία ψυχή που κατοικεί σε δύο σώματα.
- Οι ευγενικές καρδιές δεν έχουν χώρο για το **μίσος**.
- Θεωρώ περισσότερο ανδρείο εκείνον που νικά τις **επιθυμίες** του παρά εκείνον που νικά τους εχθρούς του.
- Κανένας δεν αγαπάει αυτόν που **φοβάται**⁶.
- Δεν είναι κακό να νομίζει ο άνθρωπος ότι έχει κατιτί δικό του. Είναι φυσικό να **αγαπάει** κανείς τον εαυτό του, μόνο δε ο εγωισμός πρέπει να κατακρίνεται. Δηλαδή όχι το να αγαπάς απλώς τον εαυτό σου, αλλά το να τον αγαπάς περισσότερο απ' ό,τι πρέπει⁷.

Τα γνωμικά αυτά επίσης θα μπορούσαν κάλλιστα να αποτελέσουν έναυσμα για τη σύνθεση μιας **ιστορίας** ή ενός **θεατρικού κειμένου** μέσω **δημιουργικής γραφής** και στη συνέχεια ν' ακολουθήσει η **δραματοποίηση** του κειμένου.

Δραστηριότητα 2: Συναισθήματα και πράξεις - αποδοχή συναισθημάτων

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, τα συναισθήματά μας συνδέονται άμεσα με τις πράξεις μας ή με τις πράξεις των άλλων, οι οποίες μας επηρεάζουν.

Στόχος της παρούσας δραστηριότητας είναι οι μαθητές να κατανοήσουν ότι:

- τα συναισθήματά μας δεν είναι δική μας επιλογή κι επομένως τα **αποδεχόμαστε** χωρίς επίκριση,
- οι **πράξεις** μας είναι αυτές που έχουν συναισθηματικό αντίκτυπο τόσο στον εαυτό μας όσο και στους άλλους κι ότι
- αλλάζοντας τον **τρόπο** με τον οποίο **αντιδρούμε** σε πρόσωπα και καταστάσεις βιώνουμε όσο το δυνατόν περισσότερο ευχάριστα συναισθήματα.

⁵Αννέτα Παπαθανασίου, Ολυμπία Μπασκλαβάνη, Θεατροπαιχνίδια, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 2001

⁶<http://www.gnomikologikon.gr/authquotes.php?auth=5>

⁷<https://www.sansimera.gr/quotes/authors/1>

⁸http://users.sch.gr/aiasgr/Palaia_Diathikh_Biblio/Oi_Basileis/Dabid_kai_Goliath.htm

Η επίδραση της αριστοτελικής ηθικής ήταν αισθητή και στη χριστιανική θρησκεία καθώς συνδύαζε την ελληνική καλοκαγαθία με τη χριστιανική αρετή.

Αρχαίοι συγγραφείς, Αριστοτέλης, Περί Μέθης - Περί αρετών και Κακιών - Περί κόσμου, εκδ. Ζήτρος, Αθήνα, 2006.

⁹Daniel Goleman, Συναισθηματική Νοημοσύνη, εκδ. Πεδίο, Αθήνα, 2011

¹⁰Βλ. Υλικό <http://stop-bullying.sch.gr/learn/course/view.php?id=4>

Περιγραφή δραστηριότητας: δίνουμε στους μαθητές διάφορα κείμενα. Ζητάμε να εντοπίσουν τα συναισθήματα που περιγράφονται, ποιο είναι το *ερέθισμα* που τα προκάλεσε, αν είναι *ευχάριστα* ή *δυσάρεστα*, εφόσον είναι αρνητικά τι *αντίκτυπο* έχουν στο άτομο που τα βιώνει και στους άλλους, πώς αυτά συνδέονται με την *πράξη* και πώς θα μπορούσε να γίνει *αντιστροφή* του αρνητικού συναισθήματος (βλ. μεσότητα συναισθημάτων, Αριστοτέλης).

Κείμενο 1: Δαβίδ και Γολιάθ⁸

...Τότε βγήκε από το στρατόπεδο των Φιλισταίων, ένας τεράστιος πολεμιστής, που ονομαζόταν Γολιάθ, που το ύψος του ήταν περίπου 3 μέτρα. Φορούσε χάλκινη περικεφαλαία στο κεφάλι του και χάλκινο αλυσιδωτό θώρακα, που το βάρος του ήταν περίπου 55 κιλά. Είχε χάλκινες περικνημίδες στα πόδια του και χάλκινο ακόντιο στους ώμους του. Το ξύλο του δόρατός του ήταν χοντρό και η αιχμή του δόρατός του ήταν σιδερένια και ζύγιζε περίπου 6,5 κιλά. Ένας άλλος πολεμιστής κρατούσε την ασπίδα του και βάδιζε μπροστά του...

Ο Δαβίδ όταν άκουσε τον γίγαντα, είπε στους στρατιώτες που ήταν κοντά του, ποιος είναι αυτός που εξευτελίζει έτσι τα στρατεύματα του αληθινού Θεού... Πήγε στον βασιλιά Σαούλ να τον παρακαλέσει να του δώσει την άδεια να βγει αυτός να μονομαχήσει με τον Γολιάθ. Ο Δαβίδ είπε στο Σαούλ: «Κανένας δεν πρέπει να χάνει το θάρρος του εξαιτίας αυτού του Φιλισταίου. Ο δούλος σου θα πάω και θ' αναμετρηθώ μαζί του». Ο Σαούλ του απάντησε «Δε θα μπορέσεις ν' αναμετρηθείς μ' αυτόν τον Φιλισταίο, γιατί εσύ είσαι παιδί κι εκείνος είναι άντρας και πολεμιστής από τα νιάτα του».

Τότε ο Δαβίδ του είπε: «Όταν έβοσκα τα πρόβατα του πατέρα μου κι ερχόταν κανένα λιοντάρι ή καμιά αρκούδα κι άρπαζε ένα πρόβατο από το κοπάδι, τότε εγώ έτρεχα ξωπίσω τους και τα σκότωνα και γλίτωνα το πρόβατο από το στόμα τους. Κι όταν κάποτε ένα λιοντάρι χίμηξε πάνω μου, εγώ το άρπαξα από τη χαιτή του, το χτύπησα και το σκότωσα. Έχω σκοτώσει λιοντάρια και αρκούδες...

Ο Γολιάθ άρχισε κι αυτός να πλησιάζει τον Δαβίδ, ενώ ο άντρας που κρατούσε την ασπίδα του βάδιζε μπροστά του ...

Μα ο Δαβίδ δε λογάριζε ούτε το μεγάλο ανάστημα του Γολιάθ, ούτε το κοντάρι το πελώριο που κρατούσε, γιατί αυτός είχε το πιο δυνατό όπλο, είχε τη βοήθεια του Θεού. Και μόλις ο Γολιάθ προχώρησε λίγο, ο Δαβίδ άπλωσε το χέρι του στο σακούλι, πήρε ένα λιθάρι και το εκσφενδόνισε ενάντια στον Φιλισταίο. Το λιθάρι χώθηκε στο μέτωπο του κι εκείνος έπεσε με το πρόσωπο στη γη. Έτσι ο Δαβίδ μ' ένα λιθάρι και τη σφεντόνα του κατατρόπωσε τον γίγαντα το Γολιάθ...

Κείμενο 2: Σχολείο για παλικάρες⁹

«Στο δημοτικό σχολείο όπου φοιτούσα, ο σκληρός ήταν ο Τζίμι, ένα παιδί που πήγαινε στην Τετάρτη όταν εγώ πήγαινα στην πρώτη. Ήταν αυτός που θα έκλεβε τα λεφτά σου για το κολατσιό, θα σου έπαιρνε το ποδήλατο, θα σου έδινε και καμιά μπουνιά πάνω στην κουβέντα. Ο Τζίμι ήταν ο κλασικός παλικάρας, εκείνος που ξεκινούσε καβγά με την παραμικρή αφορμή ή και με το τίποτα. Όλοι νιώθαμε δέος απέναντί του και τηρούσαμε αποστάσεις ασφαλείας απ' αυτόν. Όλοι τον *μισούσαμε* και τον *φοβόμασταν*. Κανένας δεν έπαιζε μαζί του. Λες και όπου πήγαινε να παίξει, ένας αόρατος σωματοφύλακας σκόρπιζε όλα τα παιδιά μακριά του».

Το συγκεκριμένο κείμενο αναφέρεται σε μια περίπτωση ενδοσχολικής βίας. Με αφορμή το κείμενο αυτό μπορούμε να επεκταθούμε σε δραστηριότητες για την πρόληψη και αντιμετώπιση του ενδοσχολικού εκφοβισμού, οι οποίες κυρίως στοχεύουν στην καλλιέργεια της ενσυναίσθησης και στην ενδυνάμωση του αυτοσυναισθήματος των μαθητών ώστε να είναι ικανοί να χειρίζονται αποτελεσματικά τέτοιου είδους περιστατικά¹⁰.

Κατά τον ίδιο τρόπο μπορούμε να επεξεργαστούμε κείμενα που περιγράφουν κι άλλα συναισθήματα.

Ενδεικτικά κείμενα:

- «Οι φίλοι μας οι τσιγγάνοι»¹¹, Ελένη Σαραντίτη (φιλία)
- «Ταξίδι χωρίς επιστροφή», Διδώ Σωτηρίου¹² (συγκίνηση - οργή)

Δραστηριότητα 3: Τα συναισθήματα στα Παραμύθια

Στόχος: να προσεγγίσουν παραμύθια¹³ με θέμα τα συναισθήματα, να ταυτιστούν με τους πρωταγωνιστές τους, να έρθουν σε επαφή με τις εσωτερικές τους συγκρούσεις, τα ηθικά τους διλήμματα και μέσα από την πορεία του ήρωα, την υπερπήδηση των εμποδίων και το αίσιο τέλος να φτάσουν στην «κάθαρση».

1. «Ο φόβος»¹⁴, Λαϊκό παραμύθι, Αγνή Στρουμπούλη

Ένας είχε τρεις αδελφάδες κι ήτανε μοναχαδερφός. Ούτε πατέρα, ούτε τίποτα. Αυτός τις πρόσεχε, τις είχε απάνω του, που λένε. Κι εκείνες τον αγαπούσανε πολύ τον αδελφό τους, αλλά είχαν ένα κακό. Άμα κάθονταν να φάνε και ήταν βράδυ, δεν έτρωγαν. Φοβόντουσαν.

-Πω πώ! Φοβάμαι!

- Πω πω! Κλείσε! Φοβάμαι!

- Πω πω! Φοβάμαι!

Ούτε όξω τη νύχτα ούτε τίποτα, κλειδωμένες κάθονταν μέσα. Όλη τη μέρα σεργιάνιζαν, με το πρώτο αστέρι, μέσα, και μπουκιά στο στόμα τους. Δεν τις άντεχε κι αυτός.

- Άει στα κομμάτια!, λέει, καθίστε αυτού όπως είστε κι εγώ θα πα' να βρω το φόβο! Κι όποτε γυρίσω, λέει.

Παίρνει κατιτί για το δρόμο, άμα πεινάσει, του φκιάσανε οι αδερφάδες του πίτα, να πούμε, λίγο κρασάκι, σπιτικά πράματα, και φεύγει. Φεύγει λοιπόν ο αδερφός να πάει να βρει το φόβο.

Πού να πάω... σκεφτόταν. Ας ρωτήσω κάνα γέρο...

Βρίσκει ένα γέρο, τον ρωτάει.

- Είσαι άξιος εσύ, του λέει ο γέρος, να βρεις το φόβο, που 'σαι παιδί, που 'σαι μικρός;

-Είμαι!

- Αύριο, του λέει ο γέρος, που θα 'χει πανσέληνο, να πας στο δάσος, θα δεις ένα αλώνι. Αν κότας, να σταθείς εκεί να δεις το φόβο.

Πάει το παιδί στο δάσος, μπροστά του, στο μονοπάτι, βλέπει ένα τραγί ίσαμε 'κει πάνω, και πήγαινε με την μπάντα! Από κοντά το παιδί, χάντε χάντε, φτάνουν σ' ένα αλώνι. Είχε πανσέληνο και φώταγε σα μέρα... Χειμώνας ήταν, φύσαγε ένας δεληβοριάς. Παναΐα μου!...

Φτάνει στ' αλώνι το τραγί, σηκώνεται στα πόδια του και γίνεται μια γυναίκα, ίσαμε τον ουρανό, και γδυτή ντιπ, μάγισσα. Είχε ένα ξύλο με την πάνα του που πανίζουνε τον φούρνο, καθαλικεύει κι αρχινάει να κάνει κύκλους στο αλώνι και να λέει ξόρκια, ν'αρμέγει το φεγγάρι...

Έβλεπε αυτός και στάλαζε το φεγγάρι γάλα!...

Είχε ένα κουβά η μάγισσα και το μάζωνε.

Αμ, της έφτανε αυτό; Δεν της έφτανε... Έπιασε και πολέμαγε να το ρίξει το φεγγάρι κάτω!

Όταν απόσωσε τους γύρους της η μάγισσα, ακούς μια βουή, έτριζαν τα θεμέλια του κόσμου.

Τότε, βλέπει το παιδί το φεγγάρι κι έπεφτε!

Αρπάει το ξύλο, δίνει μια του φεγγαριού, νταμ!

Το στέλνει πάλι πάνω. Μπάμ! Μια κλωτσιά, αναποδογύρισε και τον κουβά...

Αυτήνη, τίποτα, χάθηκε, αέρας.

- Αυτός ήταν ο φόβος; Λέει το παιδί, τίποτα δεν ήταν.

Προχωράει, ήταν κάτι ψαράδες στο δρόμο, τους ρωτάει:

- Ξέρετε εσείς, είναι πουθενά άλλος φόβος; Γυρεύω το φόβο.

- Τα ξημερώματα φεύγει ένα παπόρι και περνάει απ' όξω από 'να νησί κι εκεί είναι ένας φόβος.

Κατεβαίνει το παιδί στο γιαλό, ανεβαίνει στο παπόρι. Κινάνε. Πήγαινε, πήγε,

¹¹Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Ε' - ΣΤ' Δημοτικού <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSDIM-E111/322/2166,7913/>

¹²Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α' Γυμνασίου <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A107/392/2604,10178/>

¹³Το παραμύθι φαίνεται να ανταποκρίνεται περισσότερο από κάθε άλλο λογοτεχνικό είδος στην ανάγκη που έχει το παιδί να ακούει κάτι που θα το διασκεδάζει και θα του προκαλεί την περιέργεια. Διεγείρει τη φαντασία του, ξεδιαλύνει τα συναισθήματά του, εναρμονίζεται με τις αγωνίες και τις φιλοδοξίες του και ταυτόχρονα προτείνει λύσεις στα προβλήματα που το απασχολούν. Την παιδαγωγική αξία του παραμυθιού εντοπίζει κανείς εύκολα στο γνώριμο, και σχεδόν μόνιμο, μοτίβο της πάλης μεταξύ του «καλού» και του «κακού». Έτσι, το παιδί συνειδητοποιεί από νωρίς, την διάκριση του «καλού» και του «κακού», ότι το καλό και η αλήθεια είναι αυτά που στο τέλος υπερτερούν και ότι όποιος μένει αφοσιωμένος στις αξίες της ζωής θα είναι και αυτός που θα προχωρήσει. www.pre.aegean.gr/folklore/senaria-didaskalias/200307.doc

¹⁴Ο φόβος», Λαϊκό παραμύθι,
Αγνή Στρομπούλη (Ηχητικό
απόσπασμα αφήγησης -
Κείμενο)
http://www.musicale.gr/er-mineftes/stroumbouli_sounds_pontikoi.html
Αγνή Στρομπούλη, Κάτι
κατεργάρηδες ποντικοί, εκδ.
Άσπρη λέξη, Αθήνα, 2007

πήγε, πήγε, έφτασε το πλοίο σε μια θάλασσα. Κοντά εκεί ήταν ένα νησί. Βλέπει τότες το παιδί να κατεβαίνουνε όλοι κάτω στ' αμπάρι να κρυφτούνε, κι ο καπετάνιος μέσα, κλείστηκε στα τζάμια, με όπλα και με ρέστα.

- Γιατί κατεβαίνουνε όλοι κάτω; Ρωτάει το παιδί.

Υπάρχει φόβος, του λένε. Κατέβα κι εσύ, γιατί σ' αυτό το νησί βγαίνει ένας φόβος.

- Μα 'γω το φόβο πα' να βρω. Αφήστε με μένα όξω, λέει. Αμάν!

- Βρε, βγάλτε με όξω, τους λέει, να πα' να ιδώ πού είναι ο φόβος.

Τον βγάλανε, και κάθισε πάνω στο κατάρτι. Όλοι οι άλλοι ήτανε κρυμμένοι. 'Κει που πήγαινε το καράβι, πέφτει μπροστά του, μέσα στη θάλασσα, μια τεράστια κοπέλα! Κάτι μαλλιά! Μια απέραντη από την ομορφιά! Αυτήνη, άμα την έβλεπε κανείς καπετάνιος, τιμονιέρης, σάστιζε, και το καράβι σταματούσε και τότες αυτή το σήκωνε... μπρρραπ! με το 'να της το χέρι, και το τσάκιζε. Και τους ανθρώπους τους έτρωγε. Σκύβει το παιδί κάτω, βασιτιέται από το σκοινί, την αρπάνει, τη βγάνει πάνω. Πού να φοβηθεί αυτός! Όταν την έβγανε πάνω, έχασε αυτή τη δύναμη της, διαλύθηκε. Πέφτει το ένα της μπούτι, το ένα χέρι, το μισό της σώμα. Τα πιάνει αυτός και τα χάιδευε. 'Υστερα, τα τυλίγει σ' ένα σεντόνι, τα βάνει στην μπάντα. Βγαίνει ο κόσμος όλος οπού 'ταν κρυμμένος, το πλήρωμα, και τηράγανε.

- Μην την 'γγιάξει κανένας!, λέει αυτός, όσο να περάσουμε το νησί. 'Υστερα, ρίχτε τη στη θάλασσα. Και μη φοβόσαστε πια. Κατεβάστε με τώρα.

Τον βγάλανε όξω και του φιλάγανε τα χέρια που τους έσωσε.

- Είναι κάνας άλλος φόβος πουθενά στον κόσμο;

- 'Εχω ακουστά κι είναι ένας φόβος πάνω σε 'κείνο το βουνό, του λέει ένας. Κίνησε το παιδί ν' ανεβεί στο βουνό. Άφοβος. Χάντε χάντε, νύχτωσε. Βλέπει από μακριά ένα φωτάκι. Ανέβαινε αυτός, ανέβαινε και το φωτάκι! Στην κορφή σταμάτησε.

Τηράει αυτός, βλέπει ένα καντήλι κι από κάτω, ένα πηγάδι. Εξετάζει, ήταν σαράντα σκαλιά. Κατεβαίνει, φτάνει σ' ένα πύργο. Μπαίνει μέσα και κρύβεται πίσω από μια πόρτα. Αφουγκράζεται, τίποτα. Ξεθαρρεύει, πάει πιο μέσα, βλέπει έναν δράκο και κοιμότανε, και μια μύγα μεγάλη -που δεν υπήρχε άλλη- του ρούφαγε το αίμα. Πάει κοντά το παιδί, σηκώνει το σπαθί του, δίνει μια της μύγας, τη σκοτώνει.

Πάει πιο μέσα, ήτανε μια σάλα να χάνεις το μυαλό σου. Τι ήθελες και δεν το είχε. Ακούει φτερούγες, κρύβεται πίσω από ένα πορτόφυλλο να δει ποιος έρχεται, τι είναι.

Βλέπει και μπαίνουν μέσα τρεις νεράιδες!

Καθίσανε στο τραπέζι και τρώγανε.

«Τώρα να δούμε τι θα γένει...» σκέφτηκε το παιδί και τήραγε από τη χαρά-μάδα. Πήρανε να κεραστούνε.

Λέει η πρώτη:

- Σ' υγεία 'κείνου του νέου, άπου πήγε το φεγγάρι να πέσει κι αυτός το κράτησε!

Λέει η δεύτερη:

- Σ' υγεία 'κείνου του νέου, άπου πήγα στο καράβι κι ούλοι κρύφτηκαν κι αυτός στάθηκε.

Και μου κόπηκαν τα κορμιά κι αυτός τα μάζεψε!

Λέει η τρίτη:

- Σ' υγεία κείνου του νέου, άπου σκότωσε τη μύγα και με γλίτωσε, και μόρρεσα να σταθώ στα πόδια μου!

- Άμα κάνει και βγει μπροστά μας, λέει η μία, τι θα τον κάνουμε;

- Θα τον κάνουμε αδερφό μας, θα τον κάνουμε πατέρα μας, λέει η πρώτη.

- Θα τον κάνουμε βασιλέα με πλούτια και παλάτια, λέει η δεύτερη.

- Θα τον κάνουμε γαμπρό, και θα τότε πάρω εγώ, λέει η τρίτη που 'τανε η πιο όμορφη.

Κρρρακ! Ανοίγει αυτός το ντουλάπι και παρουσιάζεται μπροστά τους. Το σπαθί του στο χέρι. Άμα έχεις σπαθί δε σε πειράζουνε οι νεράιδες. Αυτές, κόπηκαν ούλες. Κάτσανε, τον αγκαλιάσανε...

- Θα σε κάνουμε πατέρα, θα σε κάνουμε αδερφό, μη μας πειράξεις καμία!...
- Δε σας πειράζω, λέει αυτός, θα μου πείτε, πώς ζείτε, τι κάνετε, τι δεν κά-
νετε...

Είμαστε ο φόβος, φοβίζουμε, λένε.

- Και γιατί να με φοβίσετε εμένα, ένα ξένο παιδί;
 - Σε φοβίσαμε γιατί είπες πως πας να βρεις το φόβο. Ο φόβος είμαστε 'μεις!
 - Ε, τότες, τέλειωσε ο προορισμός μου. Να γυρίσω πια τώρα στις αδερφάδες μου.
 - Δε θες να σε κάνουμε πατέρα μας, να σε κάνουμε αδερφό μας;
 - Όχι. Εμένα μου άρεσε ο άλλος λόγος άπου είπατε. Να με κάνετε γαμπρό.
 - Και γαμπρό και αδερφό και πλούσιο θα σε κάνουμε, του λένε αυτές.
- Πήρε λοιπόν τη μικρή τη νεράιδα κι έφυγαν και γύρισε στις αδερφάδες του.
- Ανοίξτε πόρτες και παράθυρα, δεν υπάρχει κανένας φόβος! Φώναξε το παιδί.

Τρελάθηκαν από τη χαρά τους οι αδερφάδες του άπου τον είκανε για πεθα-
μένο. Στρώσανε τραπέζια, φαγιά, κρασιά, άφοβοι τώρα, ε; Ανοίγει κι η
νύφη, η νεράιδα, το μπαουλάκι της να βγάλει πεσκήρια, πετάγεται από μέσα
ένας πόντικας.

- Ω! φωνάζουν όλοι, και το παιδί μαζί. Τι είναι τούτο; Λέει, κίτρινος, φλουρί.
 - Αυτός είναι ο φόβος, του λένε οι αδερφάδες του.
 - Αμ' πέστε το έτσι! Αυτός είναι φόβος!, λέει το παιδί. Μαζέψτε τα φαγιά!
- Κλείστε τις πόρτες, κλείστε τα παραθύρια!
- Έκείνα τα χρόνια ήταν αυτά, τώρα είναι;

Το συγκεκριμένο παραμύθι προσφέρεται για την προσέγγιση ενός συναι-
σθήματος που προκαλεί συχνά ενοχές στα παιδιά, αυτό του φόβου.

- Επεξεργαζόμαστε το παραμύθι αναλύοντας τους διάφορους «φόβους» του πρωταγωνιστή ώσπου να φτάσουμε στο τέλος στον πραγματικό του φόβο, που δεν είναι άλλος από τα ποντίκια. Μπορούν να δραματοποιήσουν κά-
ποιες σκηνές του παραμυθιού που τους έκαναν εντύπωση, να βοηθήσουν τον ήρωα να βρει λύση στο πρόβλημά του, να σταματήσουμε την αφήγηση σε ένα σημείο και να ζητήσουμε να μας δώσουν τη συνέχεια κ.ά.
- Μπορούν να συζητήσουν για τους φόβους τους, να τους εκφράσουν (προ-
φορικά, γραπτά, με ένα σκίτσο, μια ζωγραφιά, με παντομίμα κλπ.) να τους μοιραστούν, να τους ανταλλάξουν, να μιλήσουν για το πώς τους αν-
τιμετωπίζουν, να αξιολογήσουν αν είναι πραγματικοί ή φανταστικοί, ακόμη και να τους διακωμωδήσουν (όπως συμβαίνει στο παραπάνω πα-
ραμύθι) και σε τελική ανάλυση να απενοχοποιηθούν.

2. Το Νησί των Συναισθημάτων - Μάνος Χατζιδάκις¹⁵

Μια φορά κι έναν καιρό, υπήρχε ένα νησί στο οποίο ζούσαν όλα τα Συ-
ναισθήματα.

Εκεί ζούσαν η Ευτυχία, η Λύπη, η Γνώση, η Αγάπη και όλα τα άλλα συ-
ναισθήματα.

Μια μέρα έμαθαν ότι το νησί τους θα βούλιαζε και έτσι όλοι επισκεύασαν
τις βάρκες τους και άρχισαν να φεύγουν.

Η Αγάπη ήταν η μόνη που έμεινε πίσω. Ήθελε να αντέξει μέχρι την τε-
λευταία στιγμή.

Όταν το νησί άρχισε να βυθίζεται, η Αγάπη αποφάσισε να ζητήσει βοήθεια.
Βλέπει τον Πλούτο που περνούσε με μια λαμπερή θαλαμηγό.

Η Αγάπη τον ρωτάει: «Πλούτε, μπορείς να με πάρεις μαζί σου;»,

«Όχι, δεν μπορώ» απάντησε ο Πλούτος. «Έχω ασήμι και χρυσάφι στο
σκάφος μου και δεν υπάρχει χώρος για σένα»

Η Αγάπη τότε αποφάσισε να ζητήσει βοήθεια από την Αλαζονεία που επί-
σης περνούσε από μπροστά της σε ένα πανέμορφο σκάφος.

«Σε παρακαλώ βοήθησέ με» είπε η Αγάπη.

«Δεν μπορώ να σε βοηθήσω Αγάπη. Είσαι μούσκεμα και θα μου χαλάσεις

¹⁵[http://www.poein.gr/archiv
es/18160](http://www.poein.gr/archiv
es/18160)

το όμορφο σκάφος μου» της απάντησε η Αλαζονεία.

Η Λύπη ήταν πιο πέρα και έτσι η Αγάπη αποφάσισε να ζητήσει από αυτή βοήθεια.

«Λύπη άφησέ με να έρθω μαζί σου».

«Ω Αγάπη, είμαι τόσο λυπημένη που θέλω να μείνω μόνη μου» είπε η Λύπη.

Η Ευτυχία πέρασε μπροστά από την Αγάπη αλλά και αυτή δεν της έδωσε σημασία.

Ήταν τόσο ευτυχισμένη, που ούτε καν άκουσε την Αγάπη να ζητά βοήθεια.

Ξαφνικά ακούστηκε μια φωνή: «Αγάπη, έλα προς τα εδώ! Θα σε πάρω εγώ μαζί μου!».

Ήταν ένας πολύ ηλικιωμένος κύριος που η Αγάπη δεν γνώριζε, αλλά ήταν γεμάτη από τέτοια ευγνωμοσύνη, που ξέχασε να ρωτήσει το όνομά του.

Όταν έφτασαν στην στεριά ο κύριος έφυγε και πήγε στο δρόμο του.

Η Αγάπη γνωρίζοντας πόσα χρωστούσε στον κύριο που τη βοήθησε, ρώτησε την Γνώση:

«Γνώση, ποιος με βοήθησε»;

«Ο Χρόνος» της απάντησε η Γνώση.

«Ο Χρόνος;» ρώτησε η Αγάπη. «Γιατί με βοήθησε ο Χρόνος;»

Τότε η Γνώση χαμογέλασε και με τη βαθιά σοφία της είπε:

«Μόνο ο Χρόνος μπορεί να καταλάβει πόσο μεγάλη σημασία έχει η Αγάπη».

- Συζητάμε για τη **στάση** κάθε «συναισθήματος» απέναντι στην Αγάπη, ποιοι ήταν οι λόγοι που αρνήθηκαν να τη βοηθήσουν. Γιατί δέχτηκε μόνο ο Χρόνος να το κάνει;
- Η δραστηριότητα μπορεί να εμπλουτιστεί (δημιουργική γραφή) ζητώντας από τα παιδιά να προσθέσουν στην ιστορία κι άλλα **συναισθήματα**, π.χ. Ζήλεια, Μίσος, Συμπάθεια κ.ά., προσδιορίζοντας τη στάση καθενός από αυτά απέναντι στην Αγάπη. Θα ήταν επίσης πολύ ενδιαφέρον να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους κάποια συναισθήματα, να διαφωνήσουν, να συγκρουστούν, να διαπραγματευτούν, να εκδικηθούν κ.ο.κ. Προσωποποιώντας με αυτόν τον τρόπο τα συναισθήματα τούς δίνεται η ευκαιρία να προσεγγίσουν διάφορες πτυχές της ανθρώπινης συμπεριφοράς, όπως το πώς λειτουργεί ο άνθρωπος κάτω από συνθήκες πίεσης ή όταν καθοδηγείται από το ένστικτο της αυτοσυντήρησης.
- Το θεατρικό κείμενο που θα προκύψει μπορεί να **δραματοποιηθεί** αναλαμβάνοντας κάθε παιδί τον ρόλο καθενός από τα συναισθήματα που αναφέρονται. Μπορούν να φτιάξουν σκηνικά, να το επενδύσουν με μουσική, να φτιάξουν κοστούμια, μάσκες για κάθε συναίσθημα και να ετοιμάσουν μια θεατρική παράσταση. Εναλλακτικά μπορεί να παιχτεί ως **παιχνίδι ρόλων** με διαδραστικό χαρακτήρα όπου θα δίνεται η δυνατότητα στους θεατές να παρέμβουν και να επηρεάσουν την εξέλιξη της ιστορίας.

Δραστηριότητα 4: Συναισθήματα και Ποίηση

Να γράψουν το δικό τους ποίημα για ένα συναίσθημα (π.χ. φιλία) ή γενικά για τα συναισθήματα.

Προετοιμασία ποιήματος:

- Καθορίζουν το **ποιητικό υποκείμενο** (ποιος αφηγείται).
 - Διαλέγουν αν θα χρησιμοποιήσουν πρωτοπρόσωπη ή τριτοπρόσωπη α φ ή γ η σ η.
- Συνήθως οι μαθητές υιοθετούν πιο εύκολα το πρώτο πρόσωπο γιατί αυτό δίνει αμέσως έναν λυρικό ή εξομολογητικό τόνο, και καταθέτουν άμεσα τα προσωπικά συναισθήματα και τα βιώματά τους.
- Ορίζουν τον **α π ο δ έ κ τ η**. Να καταδειχθεί δηλαδή ποιο είναι το εσύ προς το οποίο γίνεται η αποστροφή. Μπορεί να έχουμε αποστροφή στον αναγνώστη, πράγμα εύκολο και σύνηθες, σε έναν συνάνθρωπο, στην ανθρωπότητα, στον εαυτό μας, σε οτιδήποτε έμπυχο ή άπυχο κ.ά.
 - Διαλέγουν αν θα γράψουν ποίημα σε ελεύθερο στίχο ή με ρίμα¹⁶.

Το ποίημα μπορεί να έχει τη μορφή **λίμερικ** ή **χαϊκού** και να τα εικονογραφήσουν (βλ. Γ. Σεφέρης, Ποιήματα με ζωγραφιές σε μικρά παιδιά).

Δραστηριότητα 5: Συναισθήματα και Μουσική

Εργασία σε ομάδες

Να γράψουν το δικό τους τραγούδι για ένα συναίσθημα (π.χ. αγάπη) ή γενικά για τα συναισθήματα.

- Μπορούν να εμπνευστούν από το παραμύθι «Το νησί των συναισθημάτων» ή από τα γνωμικά σχετικά με τα συναισθήματα.
- Στη φάση της έμπνευσης μια πολύ βοηθητική τεχνική είναι η «Ιδεοθύελλα»/»Καταιγισμός Ιδεών ή Brainstorming: διαλέγουν το θέμα του τραγουδιού και καταγράφουν όσο το δυνατόν περισσότερες λέξεις σχετικές με το θέμα. Αυτή η διαδικασία θα τους δώσει τις «εικόνες», τις οποίες θα μετουσιώσουν σε στίχο.
- Αφού ολοκληρωθεί η σύνθεση του τραγουδιού μπορούν να το **μελοποιήσουν** εφόσον έχουν τη δυνατότητα ακόμη και να το επενδύσουν μουσικά με *φυσικούς ή αυτοσχέδιους ήχους*.

Δραστηριότητα 6: Συναισθήματα και Τέχνη

Περιγραφή δραστηριότητας: παρουσιάζουμε στα παιδιά πίνακες, κυρίως προσωπογραφίες, όπου απεικονίζονται πρόσωπα με διαφορετικές εκφράσεις και συναισθήματα. Κουβεντιάζουμε για τα όσα παρατηρούμε στους πίνακες δίνοντας έμφαση κυρίως στο τι αισθάνονται αυτά τα πρόσωπα. Οι μαθητές συμμετέχουν σε συζητήσεις και χρησιμοποιούν στοιχειώδη επιχειρηματολογία για να πείσουν τους άλλους για τις επιλογές και αποφάσεις τους. Τελικά, καταλήγουμε σε ένα κοινό συμπέρασμα για το συναίσθημα που απεικονίζει κάθε πίνακας.

Εναλλακτικά κάθε παιδί διαλέγει έναν πίνακα και γράφει ένα μικρό κείμενο απαντώντας σε ερωτήσεις και υποθέσεις που αφορούν στα πρόσωπα του πίνακα, τις αιτίες της συναισθηματικής του κατάστασης.

Ενδεικτικές ερωτήσεις:

- Τι νιώθει το πρόσωπο που βλέπετε; Χαρά; Λύπη; Φόβος;
- Πού το καταλαβαίνετε; Από που φαίνεται;
- Τι μπορεί να σκέφτεται; Τι μπορεί να λέει;
- Τι μπορεί να του συνέβη;

Στο κατώφλι της αιωνιότητας,
Βαν Γκονγκ.

Ο Μικρός Κλέφτης,
Πανταζής Περικλής

¹⁷<http://neng.dvrlists.com/anger-management-coloring-pages.html>

¹⁸Αριστοτέλης, Άπαντα, Ηθικά Νικομάχεια Α' - Δ', τ.7, εκδ. Κάκτος, Αθήνα, 1992 (Αρχαία ελληνική γραμματεία, «Οι Έλληνες»

Τα πρώτα βήματα,
Γ. Ιακωβίδης.

Το θλιμμένο
κορίτσι,
Νικ. Γύζης

Ακόμη μπορούν:

- i. Να δώσουν τον δικό τους τίτλο για κάθε πίνακα και να συνθέσουν μια φωτοϊστορία με αφορμή κάποιους πίνακες ή και να γράψουν ένα μικρό θεατρικό κείμενο.
- ii. Να συνθέσουν τον δικό τους πίνακα με θέμα τα συναισθήματα, να του δώσουν τίτλο.

Αφορμή για έμπνευση μπορεί να αποτελέσουν οι παρακάτω ερωτήσεις:

- Αν ήταν χρώμα, ποιο θα ήταν;
- Αν ήταν λουλούδι, ποιο θα ήταν;
- Αν ήταν ζώο, με ποιο θα έμοιαζε;
- Αν ήταν πρόσωπο, ποιο θα ήταν;
- Αν ήταν όνειρο/εφιάλτης, πώς θα ήταν; κ.ά.

iii. Μπορούν να φτιάξουν **καρικατούρες** για κάθε συναίσθημα και να γράψουν ένα μικρό κείμενο στο οποίο θα παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά του (αυτοπαρουσίαση συναισθήματος). Παρουσιάζουν την καρικατούρα τους και οι υπόλοιποι προσπαθούν να μαντέψουν ποιο συναίσθημα απεικονίζεται, να δικαιολογήσουν τα χαρακτηριστικά του, τα οποία τους οδήγησαν σ' αυτήν την πρόβλεψη.

Π.χ. θυμός¹⁷

iv. Εναλλακτικά μπορούν να φτιάξουν κάποιο **κόμικς** βάζοντας τα συναισθήματα να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους ή ανθρώπους που βιώνουν διάφορα συναισθήματα, (ευχάριστα ή δυσάρεστα) κλπ. Ένα χρήσιμο λογισμικό για τη δημιουργία κόμικς ή καρτούν είναι το Toondoo.

(<http://www.toondoo.com/>)

Δείτε εδώ

(<http://www.slideshare.net/tsiburi/comic-toondoo-com>) έναν χρήσιμο οδηγό για τη δημιουργία κόμικς.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 7: διαχείριση θυμού

1. Το θυμόμετρο/ «όργιλόμετρο»

Ένα από τα αρνητικά συναισθήματα το οποίο πρέπει να μάθουν τα παιδιά να διαχειρίζονται είναι η οργή (υπερβολικός θυμός).

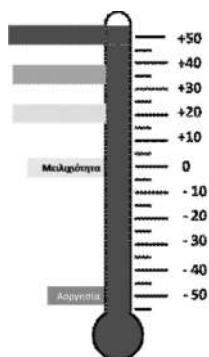
Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη¹⁸ (Ηθικά Νικομάχεια, Βιβλίο Δ', Κεφάλαιο ΙΑ) η

μεσότητα όσον αφορά την οργή είναι η **μειλιχιότητα**/πραότητα. Η **έλλειψη** της είναι ένα είδος αοργησίας και η **υπερβολή** η οργιότητα. **Μειλίχιος** είναι εκείνος που επιθυμεί να μένει ατάραχος, αλλά μόνο όπως απαιτεί ο ορθός λόγος και για όσα απαιτεί και για όση ώρα απαιτεί, γίνεται τραχύς. Τόσο η έλλειψη, όσο και η υπερβολή κατακρίνονται. Εκείνος που δεν οργίζεται καθόλου δε φαίνεται να αντιλαμβάνεται, ούτε λυπάται τον εαυτό του, επομένως δεν τον υπερασπίζει, εξευτελίζεται και γίνεται δουλοπρεπής. Εκείνος πάλι που οργίζεται υπερβολικά με όσους δεν πρέπει, για όσα δεν πρέπει και περισσότερο του δέοντος, καταστρέφει τον εαυτό του. Ο Αριστοτέλης διακρίνει τους ανθρώπους που **οργίζονται** σε τρεις κατηγορίες:

- i. Τον **οργίλο**, ο οποίος οργίζεται γρήγορα, με όσους δεν πρέπει και για όσα δεν πρέπει, περισσότερο του δέοντος, παύουν όμως γρήγορα. Αιτία γι' αυτό είναι ότι δε συγκρατούν την οργή τους, λόγω της σφοδρότητας του χαρακτήρα τους κι ύστερα ηρεμούν.
- ii. Τον **οξύθυμο**, ο οποίος είναι υπερβολικά ορμητικός, οργίζεται με όλους και για καθετί.
- iii. Τον **μουτρωμένο**, ο οποίος δεν κατευνάζεται εύκολα κι η οργή τους κρατάει πολλή ώρα, διότι συγκρατούν την έξαψή τους. Παύουν να είναι μουτρωμένοι όταν ανταποδώσουν τα ίσα, διότι παύει η εκδικητικότητα και τους εμπνέει ηδονή αντί της λύπης. Όταν όμως δε συμβεί αυτό, έχουν μέσα τους το βάρος, διότι καθώς δεν εξέρχεται στην επιφάνεια δεν προσπαθεί κανείς να τους κατευνάσει. Το να χωνέψουν δε μέσα τους την οργή απαιτεί πολλή ώρα. Αυτοί είναι δυσάρεστοι και για τον εαυτό τους και για τους φίλους τους.

Δραστηριότητα:

Στο παρακάτω «**θυμόμετρο**» να κατατάξετε ανάλογα με την σοβαρότητα της αιτίας, την **ένταση** ή τη **διάρκεια** του θυμού τους παραπάνω τύπους ανθρώπων (οργίλος, οξύθυμος, μουτρωμένος).

Εικόνα 1

2. Διαχείριση θυμού μέσα από γνώμικά του Αριστοτέλη για τον θυμό.

Στόχος της δραστηριότητας είναι, με αφορμή τα γνώμικά του Αριστοτέλη γύρω από τον θυμό, να ανακαλύψουν τις αιτίες του θυμού τους, τις **αρνητικές επιπτώσεις** στον εαυτό τους και στη σχέση τους με τους άλλους, να προτείνουν τρόπους μέσα από τους οποίους θα τον **διαχειριστούν** αποτελεσματικά επενδύοντας μακροπρόθεσμα στη **πρόληψή** του.

Αρχικά οι μαθητές θα εκφραστούν ελεύθερα μέσα σε ένα περιβάλλον ενθάρρυνσης και αποδοχής περιγράφοντας περιστατικά της ζωής τους όπου θύμωσαν, εξηγώντας τους λόγους για τους οποίους ένιωσαν θυμό, πώς τον διαχειρίστηκαν, αν ήταν αποτελεσματικός ο τρόπος που διάλεξαν. Εφόσον κάποιοι δυσκολεύονται να εκφραστούν, η διαδικασία μπορεί να πάρει γραπτή μορφή (ανώνυμα). Αναλύονται οι επιπτώσεις του θυμού (αλλαγές στο σώμα μας) και προτείνονται αποτελεσματικοί τρόποι διαχείρισής του λαμβάνοντας υπόψη τα αντίστοιχα γνώμικά του Αριστοτέλη και σχολιάζοντας τα ενδελεχώς:

- Όταν θυμώνουμε, ο λογισμός μας αποδημεί, αποφεύγοντας το θυμό σαν πικρό τύραννο. (επιπτώσεις)
- Ο καθένας μπορεί να θυμώσει, είναι εύκολο. Αλλά να θυμώσεις με το σωστό άνθρωπο, στο σωστό βαθμό, για το σωστό λόγο, τη σωστή στιγμή και με το σωστό τρόπο, αυτό δεν είναι καθόλου εύκολο. (διαχείριση/επίγνωση/πρόληψη)
- Ο θυμός περνάει απέναντι σ' εκείνους που δείχνουν ταπείνωση. Τούτο

¹⁹<http://ellinofilosofia.blogspot.gr/2014/01/blog-post.html>

²⁰<http://www.lexigram.gr/lex/enni/phrcat/%CE%B8%CF%85%CE%BC%CF%8C%CF%82#Hist0>

²¹<http://www.gnomikologikon.gr/catquotes.php?categ=1260>

αποδείχεται κι από τα σκυλιά, που δεν δαγκώνουν όσους πέφτουν χάμω. (διαχείριση)

- Ο χρόνος καταπαύει το θυμό. (διαχείριση)
- Όσοι είναι οργισμένοι ασχολούνται ενδόμυχα με τα ζητήματα της εκδικήσεως. Πρέπει να εκπαιδεύεται κανείς από την παιδική του ηλικία, γιατί - καθώς λέει ο Πλάτων- η σωστή παιδεία συνίσταται στο να αισθάνεσαι όσο πρέπει και τη χαρά και τη λύπη. (πρόληψη)
- Όταν ξεσπούν σε άλλους το θυμό τους οι άνθρωποι πραΰνονται¹⁹. (επιπτώσεις)

Δραστηριότητα 7: Γνωμικά, παροιμίες, λαϊκές ρήσεις για τη διαχείριση του θυμού.

Γνωμικά²⁰:

- Μην κρατάς την οργή σου αιώνια, αφού είσαι θνητός.
- Να συγκρατείς την οργή σου.
- Δεν πρέπει να επικρατεί ο θυμός αλλά η σκέψη η ορθή.
- Πάνω στην οργή σου ούτε να λες κάτι ούτε να κάνεις.

Παροιμίες - λαϊκές ρήσεις²¹:

- Του θυμού ο γιατρός είναι ο λόγος ο καλός.
- Τον βραδινό σου τον θυμό να τον φυλάς για το πρωί.

Ως επέκταση της παρούσας δραστηριότητας προτείνουμε την παρουσίαση των γνωμικών, παροιμιών ή λαϊκών ρήσεων μέσω παντομίμας.

Ακόμη κάθε ένα γνωμικό ή καθεμιά παροιμία, λαϊκή ρήση μπορεί ν' αποτελέσει αφορμή για τη σύνθεση μιας ιστορίας (τίτλος - αρχή/μέση/ τέλος μιας ιστορίας). Μπορεί φυσικά και να δραματοποιηθεί.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 9: εκφράσεις που χρησιμοποιούμε για θυμωμένους / οργισμένους ανθρώπους.

Π.χ.

- Έγινε Τούρκος.
- Ποιος είδε τον Θεό και δεν τον φοβήθηκε.
- Άλλαξε χίλια χρώματα.
- Έβγαλε καπνούς απ' τα αυτιά.
- Άναψε και κόρωσε.
- Έγινε έξαλλος από οργή.
- Πνέει μένεα.
- Έγινε έξω φρενών.
- Πυρ και μανία.
- Τον έπνιξε η οργή.
- Είναι στις φούρκες του.

Κι εδώ φυσικά μπορούν να παρουσιαστούν πολύ εκφραστικά μέσω της θεατρικής τέχνης της παντομίμας. Ακόμη μπορούν να σχεδιάσουν το πορτρέτο/σκίτσο ενός ανθρώπου που βρίσκεται σ' αυτήν την κατάσταση και να πλέξουν μια ιστορία γύρω απ' αυτήν στην οποία θα αναλύσουν λεπτομερώς την αιτία της οργής του. Οι ακροατές/αναγνώστες θα κληθούν να δώσουν συνέχεια στην ιστορία: πώς πέρασε ο θυμός του (π.χ. πήρε ένα υπογλώσσιο, πήγε μια βόλτα στο πάρκο, μέτρησε ως το 1000, πήγε για ύπνο) τι αντίκτυπο είχε στους άλλους, αν ξαναθύμωσε για τον ίδιο λόγο κλπ.

46 Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΣΤΑ... ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ

Γνωστικό αντικείμενο	Μεθοδολογία, εργαλεία
Γλώσσα	Γραπτός λόγος
Μαθηματικά	Προφορικός λόγος
Ιστορία	Θεατρικό παιχνίδι
Γεωγραφία	Κατασκευή
Φυσικά	ΤΠΕ
Βιολογία	Οπτικοακουστικό προϊόν
Φυσική Αγωγή	Εικαστική δημιουργία
Εικαστικά	Δημιουργική γραφή
Μουσική	Παιχνίδι
Αγγλικά	Συνεργατική μάθηση
Διάρκεια: 4 διδακτικές ώρες	Ηλικία: 10-15

Στόχοι:

- Να συγκεντρώσουν και να επιλέξουν οι μαθητές πληροφορίες γύρω από τη ζωή του Αριστοτέλη.
- Να συνδέσουν ένα φαινόμενο του καιρού μας, τα κοινωνικά δίκτυα, με τη ζωή και το έργο του Αριστοτέλη.
- Να διασκεδάσουν δημιουργώντας τη σελίδα κοινωνικού δικτύου του Αριστοτέλη.

Χώρος:

- Εργαστήρι Πληροφορικής
- Τάξη ή αίθουσα προβολών

Δραστηριότητα

1η Διδακτική ώρα: Οι μαθητές χωρίζονται στην τάξη σε 5 ομάδες. Κάθε ομάδα επιλέγει το όνομά της και τον εκπρόσωπό της στην ολομέλεια. Στη συνέχεια, οι ομάδες οδηγούνται στο Εργαστήρι Πληροφορικής και κάθονται σε έναν από τους 5 Η.Υ. που έχει προεπιλέξει ο διδάσκων. Ανοίγουν

¹Ενδεικτικά, υλικό για τη ζωή του Αριστοτέλη μπορεί να αντληθεί από τις σελίδες: <https://goo.gl/NrT6sL>, <https://goo.gl/NyP2p9>, Αποφθέγματα και ρητά: <https://goo.gl/NFxeBc>

²Υλικό μπορεί ενδεικτικά να αντληθεί από τη σελίδα: <https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Aristotle>

³Ενδεικτικά, ένας χάρτης που μπορεί να χρησιμοποιηθεί μπορεί να αντληθεί από τη σελίδα: http://users.sch.gr/aiaagr/Image/Xartes/Ellada_04.jpg

⁴Στη σελίδα <http://www.conv2pdf.com/> ώστε να διατηρηθούν οι υπερσύνδεσμοι του εγγράφου.

το Πρότυπο Κειμένου «FaceLook»¹ (έχει τοποθετηθεί στον Η.Υ. από πριν από τον διδάσκοντα) και το περιεργάζονται.

Γενικές Παρατηρήσεις για το Έγγραφο:

- A) Το έγγραφο είναι πρότυπο του Word. Αυτό σημαίνει ότι δεν αλλοιώνεται η δομή του, ακόμα κι αν τα παιδιά μετακινήσουν ή σβήσουν κάποια πλαίσια. Αρκεί να το ανοίξουν και πάλι και θα είναι όπως ήταν αρχικά.
- B) Το έγγραφο περιλαμβάνει υπερσυνδέσεις (links), ώστε να είναι πιο εύκολη η μετάβαση από ένα σημείο (π.χ. «Φωτογραφίες» στην αρχική σελίδα) σε ένα άλλο (στη σελίδα των φωτογραφιών κι έπειτα στη σελίδα καθεμίας φωτογραφίας)

Ακολουθώς ο διδάσκων αναθέτει σε καθεμία ομάδα το έργο της:

- 1) Η πρώτη ομάδα αναλαμβάνει να συμπληρώσει τα προσωπικά στοιχεία του Αριστοτέλη² (αριστερή στήλη με τίτλο: «ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ»), να βρει φωτογραφία Προφίλ και Εξωφύλλου και να συμπληρώσει τον «τοίχο» του Αριστοτέλη (το δεξιό πλαίσιο της αρχικής σελίδας) με 2-3 ρητά του, εξηγώντας τι σημαίνει (κατά τη γνώμη της ομάδας) το καθένα από αυτά.
- 2) Η δεύτερη ομάδα αναλαμβάνει να συμπληρώσει τις φωτογραφίες των φίλων του Αριστοτέλη (αριστερή στήλη με τίτλο: «ΦΙΛΟΙ»), καθώς επίσης να φανταστεί και να γράψει τι πιστεύει ότι θα του έγραφαν στον «τοίχο» του τρεις από αυτούς (στα 3 πλαίσια που βρίσκονται στα δεξιά της αρχικής σελίδας, κάτω από το κεντρικό πλαίσιο του Αριστοτέλη). Υλικό μπορεί να αντληθεί από τις προηγούμενες ιστοσελίδες.
- 3) Η τρίτη ομάδα αναλαμβάνει να βρει 8 φωτογραφίες³ με θέμα τον Αριστοτέλη, να τις τοποθετήσει στην κατάλληλη θέση (ακολουθώντας τις οδηγίες στη δεύτερη σελίδα του εγγράφου) και να τις υποτιτλίσει/ σχολιάσει.
- 4) Η τέταρτη ομάδα επιλέγει και καταγράφει πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του Αριστοτέλη και το τοποθετεί στο πλαίσιο «Πληροφορίες» (στην τρίτη σελίδα του εγγράφου). Υλικό μπορεί να αντληθεί από τις προαναφερθείσες ιστοσελίδες.
- 5) Η πέμπτη ομάδα αναλαμβάνει να φτιάξει έναν χάρτη⁴ με τονισμένες τις τοποθεσίες, όπου έζησε ο Αριστοτέλης (στο πλαίσιο με τίτλο: «Μέρη όπου έχει ζήσει», στην τρίτη σελίδα του εγγράφου).

Οι μαθητές τον εισάγουν σε ένα έγγραφο Word και στη συνέχεια σημειώνουν με κύκλους τις τοποθεσίες που έζησε ο Αριστοτέλης (Εισαγωγή / Σχήματα / Κουλούρα) και με βέλη την πορεία που ακολούθησε.

2η -3η Διδακτική ώρα: Οι ομάδες εργάζονται στο Εργαστήρι Πληροφορικής

Στη συνέχεια ο διδάσκων συνθέτει το υλικό σε ένα ενιαίο έγγραφο. Το αποθηκεύει ως έγγραφο κειμένου και το μετατρέπει σε pdf διαδικτυακά.

4η Διδακτική ώρα: Οι εκπρόσωποι των ομάδων παρουσιάζουν τη δουλειά τους στην τάξη και εξηγούν πώς και γιατί έκαναν κάθε τους επιλογή.

Γράψτε εδώ μερικές πληροφορίες για τη ζωή του Αριστοτέλη

Μέρη όπου έχει ζήσει

Εισαγάγετε εδώ έναν χάρτη με τα μέρη όπου ζει ή έζησε ο Αριστοτέλης

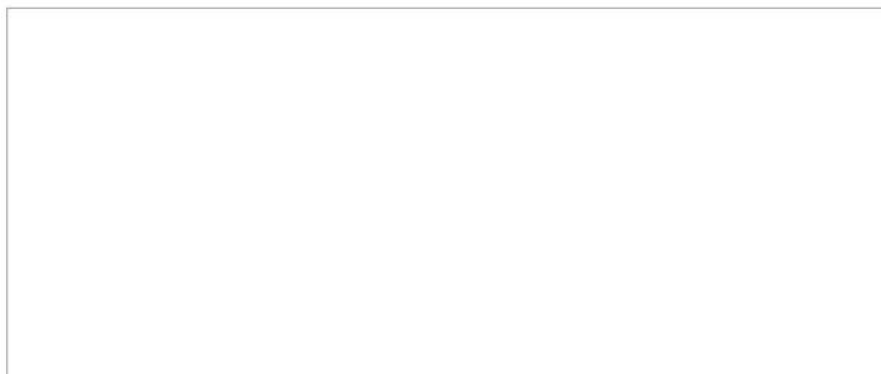
Φωτό1

Πίσω στις Φωτογραφίες

Σχολιάστε τη φωτογραφία εδώ

Φωτό2

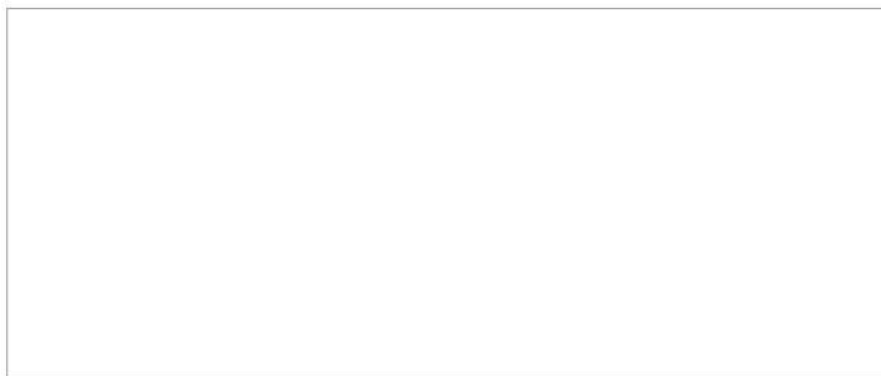
Πίσω στις Φωτογραφίες

Σχολιάστε τη φωτογραφία εδώ

Φωτό3

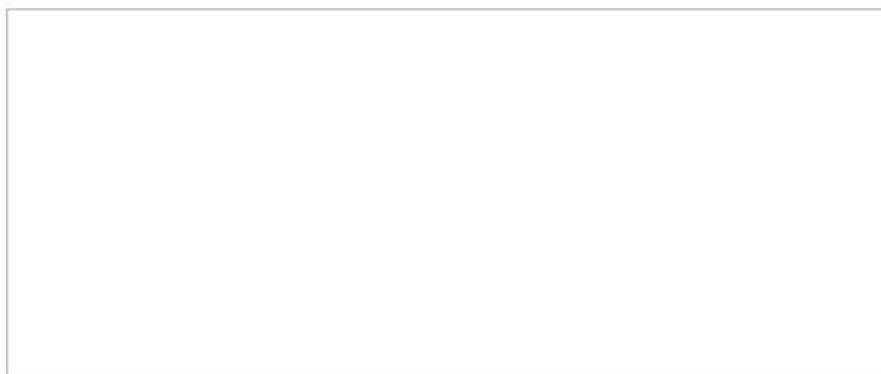
Πίσω στις Φωτογραφίες

Σχολιάστε τη φωτογραφία εδώ

Φωτό4

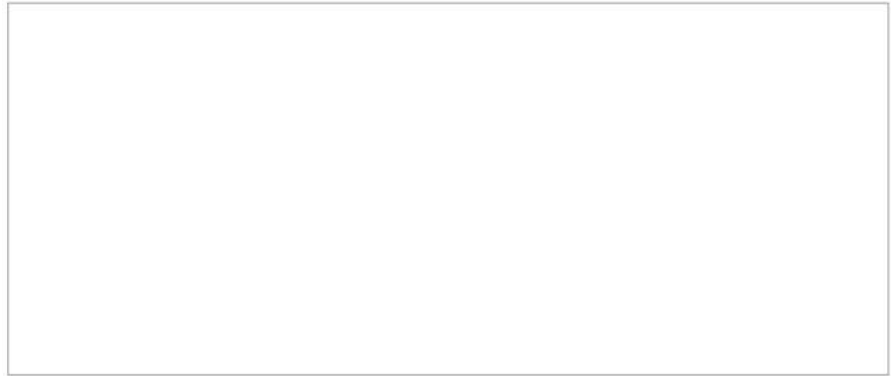
Πίσω στις Φωτογραφίες

Σχολιάστε τη φωτογραφία εδώ

Φωτό5

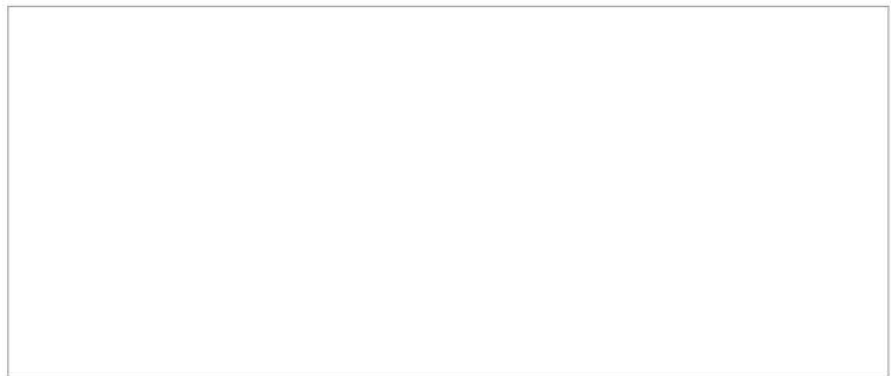
Πίσω στις Φωτογραφίες

Σχολιάστε τη φωτογραφία εδώ

Φωτό6

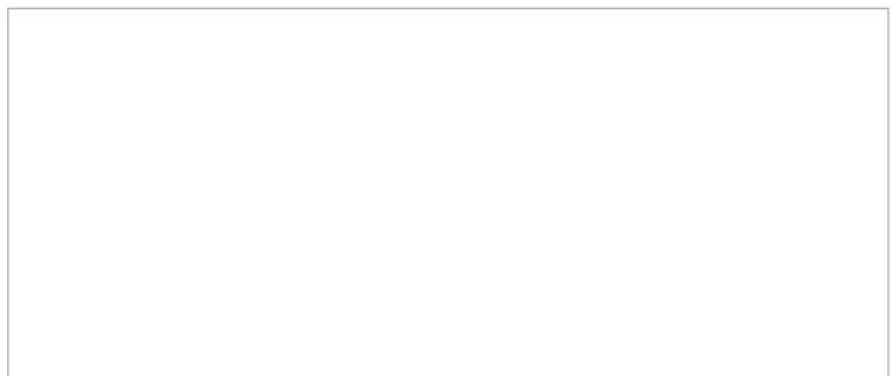
Πίσω στις Φωτογραφίες

Σχολιάστε τη φωτογραφία εδώ

Φωτό7

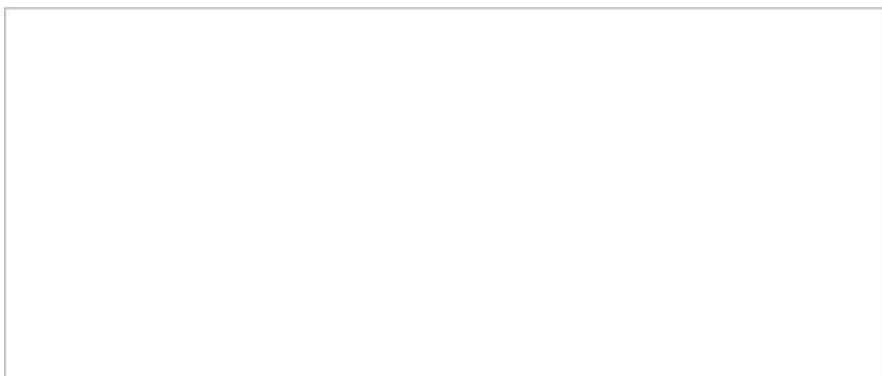
Πίσω στις Φωτογραφίες

Σχολιάστε τη φωτογραφία εδώ

Φωτό8

Πίσω στις Φωτογραφίες

Σχολιάστε τη φωτογραφία εδώ

